

Jože Čampa

NA MRTVI STRAŽI

Ljudje in zemlja

DRUGA KNJIGA

MATH

Jože Čampa

NA MRTVI STRAŽI - Druga knjiga

Jože Čampa

Na mrtvi straži

Ljudje in zemlja

Roman z Bloške planote

DRUGA KNJIGA

Založba MATH

Jože Čampa

NA MRTVI STRAŽI - Druga knjiga

Jože Čampa: **NA MRTVI STRAŽI**
Roman z Bloške planote

Urednik Jože Kotnik

© 2014 Založba MATH d.o.o.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-311.2

ČAMPA, Jože, 1893-1989

Na mrtvi straži : roman z Bloške planote / Jože Čampa. -
Ljubljana : Math, 2012-2014

Zv. 2. - 2014

ISBN 978-961-6919-08-1 (zv. 2)

271508992

Elektronske izvedbe knjige so dosegljive na spletni strani
<http://www.eknjigarnaptica.si>

K A Z A L O

I. poglavje	5
II. poglavje	51
III. poglavje	88
IV. poglavje	127
V. poglavje	155
VI. poglavje	197
VII. poglavje	225
VIII. poglavje	268
IX. poglavje	312
X. poglavje	361
XI. poglavje	385
XII. poglavje	403

Jože Čampa

NA MRTVI STRAŽI - Druga knjiga

Vnukinjama

ALENKI in MARJETI

I

Benčina in Dolinarica sta bila v hiši že vse pripravila, da mrliča umijeta in oblečeta ter ga potem položita na mrtvaški oder. Toda ko je Dolinarica hotela z njega potegniti odejo, je Medard nenadoma razklenil roke na prsih in za trenutek rahlo, komaj opazno odprl oči.

»Jezus, saj še živi!« je vzkliknila.

Benčina se je vprašujoče oziral zdaj v Dolinarico, zdaj v fanta na postelji. Nato se je sklonil čezenj in mu položil roko na prsi.

»Res je!« je dejal potem. »Srce mu še bije.«

Prislonil je še glavo na fantove prsi in nekaj časa napeto prisluškoval.

»Če kaj vem, smo mu nemara zaman prižigali svečo in opravljali molitve za umirajoče,« je dostavil potem. »Če ne ugasne to noč, potem mu je najbrž sojeno, da bo še dolgo tlačil bloško travo.«

In Medard tisto noč ni ugasnil. Proti jutru se je za nekaj trenutkov ovedel, potem pa se je pogreznil v globok, miren in zdrav spanec. Vročica je počasi popuščala, in ko se je proti večeru prebudil ter nekam začudeno in široko odprl oči, so vsi vedeli, da se je ta trenutek zopet vrnil v življenje in se tako rekoč znova rodil.

»Ej, bloški korén in zeljni kocén ne pozebeta zlepa!« so govorili ljudje po vasi, ko so čez nekaj dni zvedeli, da je fant že čisto pri sebi.

To so govorili tako, kakor da se ponašajo s tem, da je nekdo iz njihove vasi, ki so ga že vsi imeli za mrtvega, ukanil

smrt za grob, župnika za libero¹, nje pa za pogrebščino in sedmino.

Toda to vračanje v življenje je bilo mučno in počasno. Teden dni je bil kakor dojenček, ki slaboten in ves kržljiv priveka na svet. In tudi potem, ko je vročica že čisto popustila, se mu je zdravje le počasi vračalo. Bled, shujšan in slaboten je ležal v postelji. Le s težavo in z ubitim glasom je kdaj pa kdaj spregovoril kako besedo. Kakor odsanjan in v mislih pogreznjen v drug svet je s široko odprtimi očmi po ure in ure nepomično strmel nekam predse. Pogled mu je bil zamegljen in zaglobljen nekam daleč, kakor da blodi nekod po daljnih in nedoumljivih krajih.

V deželo pa je medtem prihajala pomlad. Čeprav se je bloška zima trdovratno upirala južnim sapam, ji to vendar ni dosti pomagalo. Sonce se je dan za dnem vse višje vzpenjalo na nebo ter na svet pošiljalo čedalje toplejše žarke, zima pa je morala korak za korakom popuščati. Najprej je zbežala s planot in prisoj ter se umaknila v globeli in gozdove. Z ledenimi, toda že hudo skrhanimi kremplji se je kakor obstreljena zver obesila na osojna pobočja, se uporno zagrizla v skalovje, se zarila v ponikve² in žlebove ter od tod strupeno pihala in grizla okrog sebe. V mrzlih in deževnih nočeh se je potuhnjeno plazila nazaj v polja in silila v vrtove, se z burjami podila po gmajnah in planotah ter tam grozljivo piskala. Stezala je ledene šape proti vasem, praskala po zidovih in deblih ter divje tulila okrog oglov. Ko pa je posijalo sonce, je naglo spet zbežala v gozdove in grape. Potuhnila se je v klancih, kazala iz globač ledene zobe in preteče renčala. Iz mračnih kotlin je zavistno prežala v prisojne rebri, kjer je iz tal poganjalo že prvo cvetje, in se vsa nasršena poganjala v doline, kjer je iz zemlje sililo

mlado zelenje in se željno oziralo za soncem. V temnih skrivališčih in zaledenelih ponorih je kovala sovražne naklepe ter si izmišljala, kako v prvi vihar ni noči plane v polja ter tam neusmiljeno pokonča pravkar vzkliko cvetje in brstje.

Toda sonce je bilo močnejše od nje. Kakor mogočen vitez se je vozilo v zlati kočiji, krožilo zmerom više po nebu in bilo čedalje toplejše. Otajana zemlja je željno pila njegove poljube, dihala s polnimi grudi, odpirala temne oči in se napenjala v prebujeni rodni sli, da je življenje na vseh koncih in krajih kar kipelo iz nje. In tako se je zima morala umakniti naposled še z osoj in iz gozdov. Kakor na smrt ranjena zver se je zavlekla v najbolj skrite drape in brloge, da tam nazadnje vendarle žalostno pogine.

Z otajane zemlje so se kakor iz toplih neder dvigali prvi škrjančki pod nebo, da svetu oznanijo pomlad. Sprva so se še nekam neodločno trgali od tal in iz sivih strnišč. Premrlo in plaho so trepetali v hladnem, nekoliko meglenem zraku, kakor da se bojé ledenih oblakov nad seboj, in boječe, tiho drobili svojo pesem. Niso in niso se mogli prav razžvrgoleti. Gostolevek se jim je trgal, polet pa jim je bil še truden in negotov. Žvrgolevek je zdaj tu, zdaj tam zamrl in naglo utihnil, kakor da je oledenel v burji, ko je ta pihala visoko v zraku, in škrjanci so naglo, drug za drugim kakor kamni padali na zemljo. Toda kolikor toplejši so postajali dnevi, toliko bolj so bili tudi škrjančki odločni in smeli. Vsak dan više so se vzpenjali in čedalje glasneje so peli. Nazadnje so se dvigali že tako visoko, da so bili videti v megleni sinjini kakor drobni, v vetru trepetajoči cvetovi. V višavah so tako veselo žvrgoleli, da je bil zrak nad polji poln napevov in srebrnega gostolenja.

Zemlja si je nadevala svatovska oblačila in se gizdala³ kakor nevesta. Kajti pomladanski vitez sveti Jurij je bil že na pohodu in tudi bloški svet se je pripravljaj, da ga dostojno sprejme in počasti. Po gozdnih obronkih in košeninah so se razcveteli božurji⁴, po senožetih, bregovih in peščeninah pa so že povsod rinili pomladanski svišči iz zemlje. Tudi jegličiči so se v gostih zborih razvrstili po sončnih rebrih, zlatili trobentice in komaj čakali, da pomladanskemu vitezu zaigrajo veselo pesem v pozdrav. Po tratah so se uvrščale v gruče drobne marjetice in se sramežljivo ozirale iz mladih, še nizkih trav. Po tratah so pomladanski šaši odpirali drobne cvetove, po grmovih je bil dren že zdavnaj podpalil zlate kresove, v zavetju pa je volčin odpiral rožaste kelihe ter točil sladko medico za potratno pomladansko pirovanje.

Tudi gozdovi so se že odeli v vijoličast nadih in pod drevjem so se razcveteli jetniki, podlesne vetrnice, kosmatinci in velikonočnice. Gozdni obronki in brežine ob potokih so bili posuti s cvetočimi pljučnicami, kakor da je ob gozdovih in vodah razgrnil kdo rožaste preproge.

Vse je kazalo, da se pomlad to leto tudi na Blokah kljub hudi zimi ne bo preveč zakasnila. Že tihi teden je bil topel in sončen, da je takoj vse odložilo kožuhe in kučme. Ljudje so odhajali na polja in so na njive navažali gnoj. Ponekod so se po ogonih pobliskavala že tudi plužna rezila. Povsod so se razlegali človeški pogovori in čez njive sta zvenela smeh in vrišč.

Ptiči so se vračali iz južnih krajev, znašali gnezda in glasno peli, se sklicevali, žvižgali in čebljali, da je bil ves svet ena sama pesem. Vse živali so se razživele, se grele na soncu in se razgledovale za drugom. Benčinov Ahac je trdil, da je bil v gozdu že pred tednom zalezal celo medvedove sledi.

Kosmatinec se je bil privlekel najbrž iz kočevskih ali loških gozdov, kjer je prespal zimo, ter zablodil na pomlad v ravenske in strmiške hoste, kar se konec zime večkrat dogodi.

Cvetna nedelja je bila zjutraj še jasna in sončna, ko pa so se ljudje vračali od desete maše, so se na nebo kar naenkrat od nekod dvignili težki, trebušasti oblaki. Naglo so se motali v višave, se trgali in razkopavali, pa se spet zgoščali in se med seboj prepletali, kakor da jih kdo meša in z vilami premetava po nebu. Kmalu nato so na gosto prepredli vse nebo. Sonce se je skrilo in svet se je zagrnil v gluho temo. Čez planote so se pripodile hladne, vlažne megle in napolnile svet z osuplo tišino.

»To ne obeta nič dobrega!« so govorili ljudje in se zaskrbljeno ozirali v megle in oblake.

Pospesili so korake, da bi od maše še o pravem času prišli domov, raznesli blagoslovljeni les po njivah ter potaknili brinove in oljčne vejice za straž⁵.

Toda še preden so prišli domov, je začelo tako deževati, da so vode takoj udrle v polja, preplavile vso Bloško planoto, napolnile vse kadunje in usade, se šumno zlivale v ponikve in zamolklo kлокotala v požiralnikih. V nižinah so iz lukenj v zemlji brizgali visoki curki in se pršili v zraku kakor vodometi. Zemlja je tu bruhalo iz sebe vode in jih drugje zopet grgraje požirala. V zvrhanih vrtačah so se sukljali umazani valovi, se vrtinčili, kлокotali in šumeli, se penili in se v mogočnih slapovih zlivali v nenasitne ponore.

Na noč pa je začelo še mesti kakor za stavo. Zima je kakor užaljena, maščevalna in nasršena zver planila iz globač in drap, da se še enkrat pomeri s pomladjo. Na gosto je zasipala svet z mokrim snegom, da se je drevje upogibalo in lomilo pod težkim bremenom. Tri dni je deževalo in metlo. Tri dni sta se

kosali zima in pomlad, se lasali in grizli med nalivi in meteži, med viharji in strupeno burjo, ki je prihitela zimi na pomoč. Tri dni je divjal sneženi ples, nazadnje pa je zima le omagala in se zgrudila v toplih žarkih sonca, ko je to na véliki četrtek zopet posijalo. Le burja je še nekaj časa otepala in bila okrog sebe kakor ujeda, ki odstreljena pade na zemljo, udarja še nekaj časa s polomljenimi kreljutmi po tleh in seka s kljunom okrog sebe. Potem pa je tudi ona omagala.

Oblaki so se raztepli, viharji pomirili in megle razkadile. Opoldne je sijalo sonce že v vsej svoji moči in lepoti. Zmagovito se je bleščalo na nebu in tako grelo, da se je sneg kar vidno tajal. Popoldne pa so potegnili še topli južni vetrovi, da so se vode naglo zlile v podzemlje in da se je zemlja do večera že docela presušila.

Véliki petek je vstal lep, sijajen in ves pomladanski. Ali nad svetom je kljub temu viselo nekaj težkega, tako bridkega in presunljivega, da se je pod to težo in pred veličjem tega dneva vse grudilo. Še zemlja je medlela ter se v molku in žalosti kar potuhnila. Na polju ni bilo ne človeka ne živali, ker pravijo, da na véliki petek celo zemlja umrje. Ves svet se je zagrnil v tak mrtvaški molk, da to jutro še škrjanci niso peli kakor druge dni, ampak so samo žalostno cvrkutali in kar nekam premrlo trepetali pod nebom, nato pa ožarjeni od sonca kakor krvave kaplje padali na zemljo.

Nad svetom je ležala senca silne smrti in pred njeno veličino so obstale in onemele vse stvari. Še sapica se ni nikjer zganila. Celo zvonovi so molčali⁶. Dan prej so se zavezali in odšli v Rim. Namesto njih so v zvonikih drdrale raglje in mrtvaško šklepetale, kakor da po svetu plešejo okostnjaki. Tudi orgle v cerkvi so molčale. V mračnih božjih hramih so se opravljale žalne molitve in iz žalostnih pasijonskih napevov je

zvenelo nekaj težkega in presunljivega. Ves svet, vse stvari in reči so onemele, kakor da vse trepetaje čaka, da iz otrplih mrtvaških tišin vélikega petka vstane dan poveličanja in vstajenja.

In ko so se na véliko soboto zjutraj vrnili zvonovi iz Rima, se razvezali in zmagoslavno zadoneli, so v cerkvi nenadoma zabučale orgle na koru. Med donenjem zvonov in bučanjem orgel pa se je oglasila radostna, ves svet pretresajoča in vse stvarstvo prešinjajoča pesem vstajenja:

»Kristus je vstal – aleluja, aleluja!«

Pesem se je v mogočnih napevih nosila nad svetom, rasla in kipela pod nebo kakor naraščajoča reka, ki ji vsak potoček, vsak studenček in vsak izvirček prilije še nekaj vode. Vse je pelo in s svojim glasom dvigalo in razvnemalo pesem. Peli so ljudje, peli so zvonovi, pele so ptice, trave in cvetice, peli so oblaki in zamaknjene daljave, pela je zemlja – polja, gozdovi in dobrove, pelo je vesoljno prebujeno stvarstvo.

Zakaj bila je velika noč, dan vstajenja in odrešenja, čas prelepe božje pomladi. – –

* * *

Na véliko soboto popoldne je bila Strmica kakor izumrla. Skoraj vse je bilo odšlo na faro k vstajenju, ženske pa na Runarsko k blagoslovu velikonočnih jedil.

V runarski cerkvi so se dekleta, pa tudi nekatere mlajše gospodinje gnetle bolj zadaj in se prerivale z jerbasi prav pod tesnim, nizkim korom, da bi bile tako bliže vrat, ker je vsaka tuhtala samo to, kako bo po končanem opraviilu prva planila iz cerkve. Čeprav nobena ni verjela staremu izročilu, ki pravi, da se deklé, ki z velikonočnim žegnom prva priteče domov, potem tudi prva poroči, so se vendar skrbno držale stare šege in med

seboj domov gredé tekmovala, če že ne zaradi starega izročila, pa zavoljo časti. Z dekleti so se pogosto kosale tudi mlajše gospodinje in marsikdaj se je zgodilo, da je poročena žena pretekla vsa dekleta in z žegnom prva privihrala domov. Za dekleta je bila to seveda velika sramota.

»Urbanka in Dolinarica sta že na oprezu,« je v cerkvi šepnila Benčinova dekla Barba Petračevi Jeri in Lesarjevi Alenki na uho. »Čisto pri vratih sta se ustavili, da bosta lahko prvi planili iz cerkve.«

»Kar naj!« je malomarno odgovorila Jera. »Jaz se že ne bom z jerbasom podila po cesti, še manj pa se pretikala z njim morda po bližnjicah ali celo skozi gozd. Nisem tako lačna moža in tudi – kdo pa na te stare vraže dandanes še kaj dá?«

»Ni to zavoljo vraž in moža, ampak zavoljo časti.«

»Ph! Čast je ledena gaz, ki hitro zvojeni.«

»Pa se vsaj ti postavi,« je Barba prigovarjala Alenki. »Najmlajše dekle si v vasi in prvo veliko noč praznuješ na Strmici. Spodobi se in – «

Vtem je v cerkev stopil kaplan, zato Barba ni utegnila povedati svojih misli do konca.

Kaplan je naglo opravil svoje molitve in blagoslovil jedila, cerkovnik pa je medtem po cerkvi pobiral darila, ki so jih bile zanj in za kaplana pripravile ženske, ker sta prišla blagosloviti jedi k podružnici, da jim ni bilo treba težkih jerbasov nositi tja k Fari.

Alenka je videla, kako sta Urbanka in Dolinarica med prvimi planili iz cerkve in se pognali čez vrtove na cesto. Za njima so se usule čez prag še druge ženske in jo naglo ubrale vsaka proti svojemu domu. Le nekaj stark je še občepelo v cerkvi, da bi zmolile še kakšen očenaš.

Alenki skraja ni bilo do tega, da bi tekmovala z dekleti in gospodinjami. Čemu tudi? Saj ni s Strmice doma. Toda ko se je pred cerkvijo ozrla okrog sebe in videla, da razen nekaj starejših žensk vse teče in hiti, si je tudi ona začela premišljati. Res, mlada je še, dekle je, navada je taka in prvo leto je na Strmici. Pa tudi Lesarjevim in Juriju bo to mogoče všeč. In naposled – mogoče to res kaj pomeni.

»To ste dandanašnja dekleta!« jo je zbadla še Barba. »Ko sem bila v tvojih letih, sem tekla z žegnomo, da bi si bila skoraj noge polomila. Čeprav sem vedela, da to nič ne pomeni, bi bila vendar na poti od blagoslova rajši kiklo zgubila, kakor pa dopustila, da bi me poročena osramotila.«

Alenka ni nič več razmišljala. Spustila se je kar čez polja naravnost proti Lazam. Izpod jerbasa se je pazljivo ozirala na cesto, kjer sta med prvimi ženskami hiteli Urbanka in Dolinarica. Največ žensk je šlo skozi vas, ker so se hotele pred Runarci postaviti, pa tudi po stezah med polji jih je precej teklo. Visoki, z belimi in razprostrtimi prti pokriti jerbasi so se jim pozibavali na glavah kakor veliki cvetovi v vetru. Na njih so frfotali krajci živo opentljanih pokrival, kakor da nad ženskimi glavami plahutajo pisane ptice. Okrog jerbasov so plapolali barvasti trakovi in se veselo poigravali v soncu.

Vsa zasopla je Alenka pritekla v Laze, in ko je videla, da je čez bližnjico srečno pretekla Urbanko in Dolinarico, se je začela nekoliko počasneje spuščati po lazu v dolino.

Vzpenjala se je že iz drage v hrib proti vasi, ko je izza grmovja nenadoma skočil Benčinov hlapec prednjo in ji zastavil pot. Alenka se je tako prestrašila, da je sunkoma obstala, in malo je manjkalo, da ji ni jervas odletel z glave.

»Križani Jezus!« je vzkliknila. »Mislija sem, da je hajduk planil iz grma.«

Tilen pa se je samo lokavo režal.

»Vidim, vidim, da si željna moža kakor kanja dežja!« jo je podražil.

»Pusti me naprej! Urbanka in Dolinarica sta mi za petami.«

»Oho! V te stare vraže tudi še verjameš?«

»Ne verjamem, a ne bi hotela, da bi me zdaj, ko sem že toliko tekla, katera prehitela. In tudi jerbas že težko nosim.«

»Seveda, ko si ga natrpala z repo in kolerabo, da bi bil bolj zvrhan!«

»Tak pusti me no!« je bila Alenka že nevoljna. »Onidve bosta vsak čas tu.«

»Teh dveh se ti pa res ni treba bati. Pred oltarjem sta te že prehiteli, Jurija pa ti menda tudi ne bosta prevzeli, če te zdaj pretečeta. «

»Tilen, prosim te, pusti me naprej,« mu je začela zlepa prigovarjati, ko je videla, da se hlapec ne gane s steze, mimo njega pa tudi ni mogla, ker je bila steza na obeh straneh obrasla z gostim grmovjem, da z nje ni bilo mogoče zaviti na stran.

»Kaj pa mi daš za to, da te spustim?«

»Kaj pa bi hotel imeti?«

»I no – lep pirh mi daj!«

»Jutri ga dobiš!« mu ga je obljubila, ne da bi bila kaj razmišljala.

»Dobro! Zamenjala si jih bova in trkala z njimi.«

»Čeprav, samo naprej me pusti. «

»Ali pa tudi veš, kaj pomeni to, če fant in dekle zamenjata pirhe in trkata z njimi?«

Alenka je nestrpno zacepetala.

»Naj pomeni kar koli, samo s poti mi že pojdi!«

»Staro izročilo pravi, da to prerokuje usodo,« je razkladal Tilen in ji še zmerom zastavljal pot. »Ko fant in dekle trkata s pirhi, špičko na špičko, ritko na ritko, kakor se pravi, in če –«

»Če ostane fantu špička cela, dekletu pa se zdrobi, se bosta vzela!« je zapel ženski glas onstran seči.

Alenka se je ozrla in zagledala Urbanko. Ta je za grmovjem naglo smuknila mimo njiju, se škodoželjno zasmejala in stekla naprej. Šele v hribu je za trenutek obstala, se obrnila in dodala:

»Če pa dekletu ritka počí, si fant drugo dobi, ona pa v vodo skočí!«

Alenka je z vso močjo odrinila Tilna izpred sebe in planila v hrib za Urbanko.

»Ho, ho!« se je zakrohotal Tilen. »Ti te burje že ne boš ujela!«

In res se je Alenka zastonj gnala. Urbanka je bila krepka in močna ženska, v najlepših letih in zdravih pljuč. Podila se je v breg kakor mlad veter čez plan. Alenka pa je bila trudna in upehana, ker je bila že bližnjico v dušku pretekla. Vrh tega jo je bil spravil še Tilen v slabo voljo. Le s kakšno pravico se ji ta cigan postavlja na pot?

Začela je zopet počasi hoditi. Šele ko je začutila za seboj stopinje in se ji je zazdelo, da je pri terilnikih zavil nekdo za seč, se je spomnila, da je še Dolinarica zadaj in da jo za mejo nemara tudi ta kani preteči. Zato se je zopet pognala za Urbanko. Ta pa je bila medtem že zavila s steze na vaško pot in kmalu nato je njen jerbas kakor velika plavajoča ptica zginil med cvetočimi češnjami na ovinku pred vasjo. Toda kmalu je morala Alenka ugotoviti, da jo je za sečjo tudi Dolinarica prehitela, ker se je ta pognala za mejo, kakor da ji gre za življenje.

»Ah, saj je vseeno!« je Alenka zamrmrala sama pri sebi.
»To so same vraže.«

Vendar je vsa poparjena nadaljevala pot.

Doma se je v kamri preoblekla in takoj odšla po opravkih. Skuhati je bilo treba večerjo, nakrmiti in napojiti živino, napraviti kotel, opraviti prašiče in nanositi drv. Tudi nekaj škafov vode bi bilo treba prinesiti iz Brega, da jo bo za oba praznika dovolj pri hiši. In vse to mora opraviti sama, ker so vsi odšli k vstajenju. Le Medard je v hiši, a ta je bolan in še zmerom leži.

Hitela je, kar je mogla, čeprav so se ji noge kar tresle, ker je poprej tako tekla z žegnom. Opravila je živino, nanesla drv in napolnila kotel. Zakurila je v peči, pristavila piskre k ognju in stekla z vedrom k studencu. Toda ko se je vrnila iz Brega, so ji noge odpovedale, da se je v kuhinji kar opotekla. Morala se je nasloniti na ognjišče, ker se je v njej tresla vsaka koščica. Bila je utrujena in izmučena, kakor da je ves dan stope gonila.⁷ In hudo slabe volje je bila, ker jo je bil pod Lazami zaustavil Tilen kakor razbojnik in ker sta jo na Stezinah pretekli Urbanka in Dolinarica.

»Joj, skoraj bi bila pozabila!« je nenadoma vzkliknila.
»Jajčka moram še opirhati.«

Poiskala je v omari nekaj starih, nerabnih lončkov in skodelic ter začela pripravljati barve za pirhe. Gospodinja ji je bila naročila, naj obarva po pet jajčk za vsakega – tudi zase in za Nežico.

Ob pirhanju je obujala spomine, kako je ta dan doma vsako leto barvala jajčka in jih potem še lepo porisala. Včasih jih je nesla celo v gozd in jih tam položila na veliko, staro mravljišče pod smrekami, da so jih tam s svojo kislino porisale še mravlje.

In letos? Bog ve, kdo jih zdaj barva doma? Barbka? Mati ali mlada gospodinja? Ah, naj jih barva kdor koli že, ona, Alenka, jih doma najbrž ne bo nikoli več.

Srce se ji je stisnilo. Doma – nikoli več! V tujem kraju, pod tujo streho in pri tujih ljudeh pa tega opravila in vélike noči nikoli ne bo doživljala tako, kakor jo je doživljala nekoč doma. Včasih so se ji zdeli dnevi vélikega tedna polni lepih slutenj. Še zrak, še zemlja in nebo so bili v tem tednu drugačni, lepši in skrivnostnejši kakor druge dni. Koliko veselja, lepote in svetosti je vsako leto občutila doma na véliko soboto zjutraj, ko so v peči pogasili ogenj in ga potem znova zanetili z onim, ki so ga bili prinesli s fare fantički v blagoslovljeni tleči gobi. V tistem svečanem trenutku, ko je v peči zaplapolal nov ogenj, je bila vsa družina zbrana okrog ognjišča. In ko je iz novega ognja planil prvi zubelj pod isteje⁸, so vsi živo čutili, kako čvrsto so povezani med seboj in z mrtvimi predniki v nerazdružljivo rodno občestvo.

Letos pa od vsega tega ni nič doživela. V ognju, ki gori v tej peči, ni zanjo nobenega plamenčka. Saj je ob tem ognjišču le tujka – samo dekla, ki se greje ob ognju, kjer ni njenih dedov, in ki praznuje veliko noč med tujimi ljudmi. Naj bodo ti ljudje še tako dobri in prijazni z njo, njihovo veselje vendarle ni njeno veselje, njihov ogenj ni njen ogenj in njihovo prazniško obredje je ne vključuje v njihovo občestvo.

Raztreseno je barvala jajčka in jih vlagala v staro rešeto. Bila so raznih barv – rdeča kakor kri, modra kakor nebo, rumena kakor zlato in prižasta kakor s krvjo oškropljeni cveti.

Njene misli niso bile pri tem opravilu. Mudile so se drugje – v domači hiši in pri domačih ljudeh. Ob teh mislih je obujala spomine na vélike noči, ki so minile in se ne povrnejo nikoli več.

Šele ko je začela barvati svoje pirhe, se ji je obraz nekoliko zjasnil. Odbrala je dve najlepši jajčki in ju začela pirhati – za Jurija. Talila je na sveči vosek in z raztopino risala na jajčka okraske in rože. Roka ji je nekako kar sama od sebe vlivala na lupino srčke s plameni, okrog njih pa je razvrščala nageljnovcete in leteče ptičke. To ji je za nekaj časa odpodilo otožne misli. Spomnila se je Jurija in v srcu ji je bilo takoj laže.

Ali ji bo tudi on dal pirhe, kakor je navada med fanti in dekleti? Bosta trkala z njimi? In kaj jima bodo prerokovali? Da bosta kmalu mož in žena? Ali te stare vraže res kaj pomenijo?

V duhu je nenadoma zagledala pred seboj Urbanko, kako je za grmovjem naglo smuknila mimo nje in se škodoželjno zasmejala. Ta podoba ji je tako živo stopila pred oči in Urbankin glas ji je tako ostro zazvenel na ušesa, da je za trenutek kar otrdela. In na uho ji je zopet udarilo:

»Če dekletu ritka počí, si fant drugo dobi, ona pa v vodo skoči!«

Ah, saj to so le prazne vraže!

Potem je v duhu zagledala pred seboj velike, temne Jurijeve oči. V njih so zubliali skrivnostni ognji in jo tako ožigali, da je kar čutila, kako jo te oči napajajo z neizrekljivo milino celo takrat, ko gleda vanje samo v duhu, kako jo do brezumnosti omamljajo in do blaznosti zajemljejo, da bi se takoj vrgla v prepad, če bi v njih brala tako željo. Pa se ji vendar ob palečem žaru teh oči drami v dnu duše nekaj kakor strah. Boji se uročljivega ognja, ki tako skrivnostno trepola v njih, kakor da plapola nekje v neznanskih daljavah, v grozljivem mraku globokega brezna, kjer ne veš, kaj se skriva v njegovih temninah.

Nehote je začela primerjati te oči s Tilnovimi, pa se je takoj zdrznila.

»Pirh sem mu obljubila,« se je spomnila. »Pa mu ga ne bom dala – mu ga ne morem dati.«

Odgнала je misli na Tilna in znova začela sanjati o Juriju. V mislih se ga je oklenila kakor slaboten slak čvrstega stebelca. Vsa se je zatopila v sladke sanjarije, da ji je čas ob njih kar naenkrat minil.

Velikonočno jutro se je razcvetelo v vsem razkošju in v vsej pomladanski lepoti. Ko so na nebu zbledele zornice, je na vzhodu iznad obzorja sinil trepetajoč svit ter v grmovih in drevesih prebudil ptice, da so se te začele plaho oglašati v premrli jutranji tišini.

Vas je bila v velikonočnem jutru tiha, praznična in svečana. Ljudje so bili povsod zbrani v hišah pri žegnu, tako da v vasi ni bilo slišati drugih glasov kakor ščebet lastovk, ptičjega petja z vrtov in plahega cvrkutanja božjih pastirc s hišnih slemenov.

Minilo je precej časa, preden so se ljudje naužili dobrot velikonočnega žegna in se začeli pripravljati, da odidejo k Fari k deseti maši. Tudi Alenka se je v svoji kamri zamišljeno oblačila. Od doma z Lužarjev so ji bili poslali novo obleko, najbrž poslednjo, ki jo je imela dobiti še od očeta in matere, in lepo svileno ruto. To ji je darovala Ana – nova gospodinja na domu, kakor je bilo napisano na zmečkanem listku, pripetem na ruto. Tega darila ni pričakovala, zato ga je bila toliko bolj od srca vesela.

Ko se je napravila, si je zavezala še ruto na glavo in stopila pred zrcalo ob oknu. Zavzeto se je zastrmela vanj, kakor da ne verjame lastnim očem. Je ta, ki jo vidi v ogledalu, res ona – Alenka? Ali pa je zrcalo danes začarano.

Nagnila je glavo in dvignila roko k čelu, da bi se prepričala, da ogledalo ne laže. Da, to je ona – ona! Seveda, kdo pa drug? Toda ali je res tako – tako lepa?

Prevzela jo je rahla omotica, kakor da se je opila. Lastna lepota ji je ta trenutek prvič v življenju popolnoma oživljena stopila v prebujeno zavest. Nepopisno veselje ji je prešinilo dušo, da je obstala pred zrcalom vsa omamljena, kakor da je uročena. V nejasnem občutju se je njeni duši javljala slutnja, da je v tej lepoti skrivnost, ki v njeni ljubezni dozoreva v čudež. In ta čudež bo nekoč darovala njemu, Juriju, kakor nekaj najlepšega in najsvetejšega, kar ji je dalo življenje.

S sladkim občutjem se je opajala nad tem odkritjem in nad nejasno slutnjo, ki ji je trkala na dušo kakor še neizoblikovan sen, in zavzeto strmela nad lastno, pravkar odkrito lepoto. Njena duša tega odkritja še ni mogla dojeti v vsej njegovi globini, ampak ga je čutila le v preprosti misli in vsebini: lepa sem in tako me Jurij mora imeti rad.

Stala je pred zrcalom in se samovšečno gledala v njem. Nečimrno si je naravnavala lase in si urejala kodre, uhajajoče ji izpod svilene rute. Oči so ji sijale in na ustih ji je počival zadržan usmev. Obraz ji je žarel, kakor da ga obseva skrivnosten ogenj. Ta sij je bil odsev sreče, ki jo je čutila v mladi, čisti, z ljubeznijo opojeni duši, je bil odsvit tega, kar se je tako čudežno razcvetalo v njej. Vse na njej je odsevalo ta čudežni razcvet. Odsevale so ga oči, ki so ji vlažno sijale pod ozkimi, proti sencam nekoliko drzno vzbočenimi obrvmi in ki so jih obrobljale temne trepalnice z mehкими, modrikastimi sencami. Odsevale so ga usta, ki so bila v svoji nedotaknjenosti lepa in sveža kakor pravkar odprt jablanov cvet, in odsevale so ga lica, ki so bila prosojna in nežna kakor puh na dozoreli breskvi. Ko je stala tako tam pred zrcalom in se smehljaje ogledovala v njem, sta se ji dolbli v lica dve ljubki jamici in izza rdečih ustnic sta se ji bleščala dva niza drobnih zob kakor venec snežno belega cvetja.

Oči so se ji kar naprej pasle na lastni podobi v zrcalu in še zmerom si je popravljala lase na sencih in nad čelom. Pri tem opravilu so bile njene roke v mehkih kretnjah in zgibih videti, kakor da se poigravajo s sanjami.

»Čas je že, da se odpraviš!« ji je zaklicala gospodinja iz izbe. »Vsi ljudje so že odšli, ti pa še zmerom tičiš v kamri.«

»Že grem, že grem!« je odgovorila Alenka, a se kar ni mogla odtrgati od zrcala. Še vedno je našla kakšen kodrc, ki ji ni prav padal na čelo, še zmerom je bila ruta preveč ali premalo zažeta in še vedno je bilo treba popraviti kakšen naborek na životcu ali krilu.

Še zmerom je bila vsa omamljena od nenavadnega odkritja, da ji je bilo v duši kakor tiste prve dni, ko se je bila prvič zavedela svoje ljubezni do Jurija in ko se je sredi gluhe noči zgubljala v svoji kamrici v razkošnih sanjah, se v mislih ljubimkala z Jurijem in kar umirala v sladki sli, ki ji je tako žgoče razvnemala kri. Kakor v tistih prvih nočeh si je tudi zdaj želela, da bi nepričakovano stopil Jurij k njej in jo stisnil k sebi. Tako zelo je zahrepenela po njem, da je v tej želji kar otrpnila. Zaprla je oči, voljno odprla ustnice, jih nabrala v poljub in mu jih v mislih nudila. Bila je tako odsanjana v svet svojih želj, da je prav čutila Jurijevo bližino in pri tem kar umirala v želji, da bi se je samo za trenutek dotaknile njegove ustnice. V glavi se ji je meglilo, kri ji je vroče plala po žilah ter jo žgala po vsem životu. V ušesih ji je zvonilo, a je vendar razločila vsak šum v hiši, čutila vsak utrip svojega srca in slišala vsak glasek, ki je prihajal k njej iz zunanjega sveta. Vsa omagana je prisluhnila ptičjemu petju v vrtu kakor očarljivi godbi iz daljnega sveta in v srcu ji je bilo, kakor da ji vsak ptičji glas prinaša kaj novega, kakšno še neizpolnjeno željo ali

neobčuteno radost, in da ji vsak utrip srca odkriva kakšno novo, še neizdano misel.

»Tak pojdi no že!« jo je gospodinja že drugič priganjala. »Mašo boš zamudila!«

Alenka je naglo pograbila molitvenik in rutico na predalniku, zavila vanjo pirha, ki ju je bila pripravila za Jurija, in kar planila iz hiše.

Na poti ni bilo že res nikogar več. Ljudje, ki so bili odšli k maši, so morali biti že daleč iz vasi – najmanj že na Runarskem. Pa kaj to! Tekla bo kakor včeraj z žegnom in jo tudi danes ubrala na bližnjico. Vrh Lazov bo pohitela kar čez senožeti in polja, in ko nad studenškim goltavnikom⁹ zavije zopet na cesto, bo dohitela vse, ki so zdaj pred njo. Saj danes ni več trudna in v duši ji je lahko, kakor da je dobila peruti. Že dolgo ji ni bilo tako lepo in ubrano v srcu, kakor ji je danes. To je zato, ker je danes velika noč, ker je pomlad in sije na nebu sonce kakor staljeno zlato. To je zato, ker je dobila od doma novo obleko in svileno ruto, ki gori v soncu kakor ožarjeno nebo. In zato ker je ona, Alenka, danes tako lepa, da bo Jurij kar ostrmel nad njo. In naposled – to je zato, ker ima Jurija tako rada in ker ve, da bo za prihodnjo veliko noč že njegova žena in da ji bo življenje ob njem mirno in leno.

Spustila se je v grapo ter utonila med drevjem in sečmi. Nenadoma pa se je zgrabila za srce in obstala na stezi kakor okamenela. Iz grma je zopet planil Tilen in se ustopil prednjo. Napravil ji je bil zasedo prav tam kakor včeraj. Prekanjeno se je režal, ko je videl, kako jo je prestrašil, kakor da je napravil s tem bogve kako imenitno reč. Nenadoma pa je zazijal in začudeno izbuljil oči.

»Ooo – danes si pa lepa!« je zavzeto vzkliknil.

Toda pri priči mu je bilo žal, da mu je prišla ta pohvala tako naravnost z jezika. Takoj je zopet začel robato:

»Primaruha – glej, pa sva spet trčila skupaj! To mora pa že kaj pomeniti. Škoda, da sem tako slabo podkovan v starih vražah, sicer bi nemara vedel, kaj pomeni to, če fant in dekle takole dvakrat zapovrstjo bušita skupaj kakor midva včeraj in danes.«

Alenki so se kar kolena ušibila in okrog nje se je vse zmračilo, kakor da je kar na vsem lepem ugasnilo sonce na nebu.

»Joj, kako si me zopet prestrašil!« je golsnila.

Nenadoma jo je obšla nevolja in obraz se ji je namrščil.

»Tilen, kakšne razbojniške navade pa so to?« je strogo, malone ježno začela. »Pošten in spodoben človek ne napada tako deklet. Posebno ne v tako samotnih krajih in na tak svet dan. Tebi se pa zdi to nemara celo imenitno. Ali te nič ni sram?«

Tilnu je bilo, kakor da mu je usula žerjavico pod noge. Smeh na licih mu je otrdel in oči so mu plahutavo begale okrog po lazih.

»Ne zameri, Alenka!« je skesano zajeceljal. »Nisem te hotel prestrašiti – res ne. Zdaj vidim, da to ni bilo prav. Ne bodi huda! In – in – «

Beseda mu ni šla z jezika. Prestopal je pred njo z noge na nogo in strašno nerodno mu je bilo.

»In vesele praznike ti želim!« je naposled vendar spravil iz sebe.

»Tudi jaz tebi!« mu je Alenka suho vrnila voščilo.

Napravila je malce prijaznejši obraz, ker je sprevidela, da je hlapec bolj neroden in grčast kakor hudoben. Hotela je iti

dalje, toda Tilen jo je tako proseče in milo pogledal ter jo zaustavil, rekoč:

»Prosim, Alenka, samo trenutek!«

Mečkavo je tipal in nekaj iskal po žepih v kamižoli ter naposled izvlekel dva rdeča pirha na dan.

»Na, tole imam zate,« je zajecljaj in ji sramežljivo nudil pisanici.

»Joj, Tilen!« je vzkliknila. »To vendar ne gre. Nisva si ne v sorodstvu ne – «

»Res si nisva, pa ju vendar vzemi. Iz srca ti ju dajem.«

»Kako naj ju vzamem, ko pa ti ne morem dati svojih?«

Vprašujoče jo je pogledal.

»Kako?« je mevljal kakor zbežan ali prevaran otrok.

»Mislil sem – saj si včeraj rekla – «

Alenka se je prisiljeno zasmejala.

»Ah, tisto včeraj je bila samo šala!«

»Samo – šala?« je Tilen razočarano zinil in obraz mu je preletelo nekaj kakor žalost. »Jaz pa sem mislil – «

Bilo ji je mučno in nerodno. Pirhov ne bi hotela od njega. Navada je, da se z njimi obdarujejo samo sorodniki in prijatelji ali pa fant in dekle. Ona in Tilen pa si nista ne to ne ono. Odkloniti njegove pirhe je pa spet težko, ker bo takoj mislil, da ji je za malo, da bi jemala pirhe od – od takega, kakršen je. In če jih vzame, bi mu tudi ona morala dati svoje. Tega pa spet ni mogoče, ker dekle ne daje pirhov komur si že bo di. Kajti če dá dekle fantu pirhe, je to kakor nekakšna obljuba ali obveza.

»Tilen, nerodno mi je,« se je zgovarjala. »Ne morem jih vzeti. Razumi me prav in ne bodi hud zato.«

Toda hlapec jo je tako čudno pogledal, da se ji je kar srce stisnilo. Ves ubog in nebogljen je stal pred njo in tako milo jo je gledal kakor otrok, ki prosi vbogaime.

»Prosim te, vzemi ju!« je žalostno govoril in ji s silo tiščal pirha v roko. »Tebi sem ju namenil.«

Sama ni vedela, kdaj in kako sta se znašla pirha v njenih rokah. Kar naenkrat ju je čutila v dlani kakor dvoje razbeljenih kamnov. Ni vedela, kaj bi z njima in kam naj ju dene.

»Sedaj mi enega vrni in to naj velja, kakor da mi daješ svojega,« je prosil Tilen in se ji z otroško vdanostjo zagledal v oči. »Potem pa bova trkala.«

S tem vdanim pogledom v očeh, z ganljivo prošnjo na obrazu in ves tak, kakršen je stal pred njo – grbast, pohabljen in ubog – se ji je v dno srca zasmilil. Vendar se je še zmerom branila:

»Tilen, to ne gre!«

»Zakaj ne?«

»I no – saj sam veš!«

Naglo ji je vzel pirh iz roke in ji ga nastavil.

»Na, špičko na špičko!«

Osmuknil jo je s takim pogledom, da ji je kar zagomazelo po životu. Nekaj silnega, presunljivega je bilo ta trenutek v njegovih očeh. Neskončna žalost, vdano pričakovanje, tiha, vroča prošnja in mračna grožnja – vse hkrati.

Zasmilil se ji je in ni se mogla več upirati. Z drhtečo roko mu je nastavila pirh, kakor da ji jo je zgrabila trda, neizprosna usoda. Zajela jo je brezupna nemoč in v srce ji je počenila čudna praznina. Nad gmajno je obvisela gluha, kakor kamen težka tišina.

Tilen je trčil. Alenkin pirh se je utrl in ji suho škrtnil v roki.

Osuplo sta se zagledala drug v drugega. Nato je Alenka naglo zamahnila z roko in se prisiljeno zasmejala.

»Ah, saj to so le prazne vraže!« je dejala s pridruženim glasom.

»Kaj pa če to niso samo prazne vraže?« je rekel Tilen resno. »Kako že pravijo?«

»Če ostane fantu špička cela, dekletu pa se zdrobi, se bosta vzela!« so Alenki zopet zazveneale včerajšnje Urbankine besede na uho.

Stresla je z glavo, kakor da se brani obada, in vzkliknila:

»Neumnost! Čenče!«

Naglo je smuknila mimo Tilna in zbežala po stezi.

Hlapec je nekaj časa motovilil za njo, a ko je videl, da je ne more dohajati, se je ustavil in z resnim glasom zaklical za njo:

»Ne pozabi! Pirhe sva si dala in trkala sva.«

Alenki so udarile te besede na uho, kakor da je kamen zalučal za njo. Pognala se je v hrib, kakor da so ji razbojniki za petami.

Vrh Laz je planila s ceste skozi seč in jo ubrala na bližnjico. Tekla, skoraj drvela je in šla kar poprek čez senožeti, mimo vrtač, presihov¹⁰ in usadov, kakor da ji je pobegniti pred nečim, kar se na žive in mrtve žene za njo.

»Neumnost! Čenče!« je na glas ponavljala in čedalje hitreje tekla.

Tako se je gnala in bežala, da je pri pijavniku pod studensko cerkvijo res dohitela prve gruče ljudi. Srce ji je tako močno bilo, da jo je ob vsakem njegovem utripu prav zbolelo v prsih. V sencih ji je tolklo, v ušesih pa zvenelo, kakor da ji brne nanje zvonovi vseh bloških cerkvá. Z obraza ji je žehtelo kakor iz razbeljene krušnice¹¹.

Tilnov pirh jo je žgal v roki, da bi ga bila najrajši vrgla v jarek ob cesti. Zakaj je le tako tiščal vame s svojimi pirhi? ji je

neprestano šlo po glavi. In zakaj jo je včeraj in danes čakal v zasedi? Kaj hoče od nje? Kaj ga je kar naenkrat obsedlo?

Poleg sebe je zagledala deklico. V revnem, prepranem krilcu je capljala po cesti, čizmi¹² pa si je bila vrgla čez ramo, ker so jo najbrž žulili, ali pa se ji jih je zdelo škoda obuti. Bila je videti zelo uboga. Zavzeto je strmela v Alenko in jo kar požirala z očmi. Nemara občuduje njeno novo obleko in njeno žarečo ruto. Morda si v sanjah slika veliko noč, ko bo nekoč tudi ona šla k maši v taki novi, lepi obleki, da bo vsa sijala in da jo bodo vsi občudovali. Morda bo takrat tudi ona imela fanta in mu bo hotela ugajati ter se bo zato nališpala zanj.

»Punčka, hočeš pirh?« jo je Alenka vprašala.

Dekletce jo je zvedavo pogledalo in samo molče prikimalo.

»Na, tu ga imaš!« ji je Alenka ponudila Tilnov pirh.

Punčka je plaho segla po njem. Morda ni mogla verjeti, da ji ga hoče to lepo dekle v novi obleki in s prelepo ruto na glavi zares dati. Šele ko ga je imela v roki, se je nasmehnila, kakor da je ujela žarek sreče, in nekaj zajecljala v zahvalo. Nato je stisnila pirh v drobno dlan in zbežala po cesti.

Če nič drugega, sem z njim vsaj temu otroku napravila malo veselja, je pomislila Alenka. Pri tej misli ji je odleglo, kakor da ji je kdo žerjavico pobral iz srca.

Počasi, zamišljeno in sama zase je hodila med gručami ljudi. Na uho so ji z vseh strani udarjali glasni pogovori, smeh in šale. Ljudje so bili veseli in svečano razpoloženi, kakor da so ti svetli prazniki posvečeni samo njim na čast, kakor da sije sonce samo zavoljo njih na nebu in kakor da potrkevajo zvonovi po cerkvah samo njim na veselje.

Tu je hodila gruča gospodarjev in moževala o vremenu in delu, ki jih čaka po praznikih, tam zopet je šla gruča gospodinj ter si razkladala ženske težave in skrbi. Fantje zopet so hodili

zase ter s čvrstimi koraki prehitevali starejše ljudi, zbijali šale, se izpod klobukov ozirali po dekletih in se jim nasmihali. Dekleta pa so bila v gručah kakor šopi poljskega cvetja, ki ga veter maje v travi. Sramežljivo so se ozirale izpod rut in skrivaj pogledovale za fanti, stikale glave, zaupno šepetale in si pripovedovale dekliške skrivnosti. Ves ta vrvež pa so še posebno oživljali otroci; ti so gnali tudi največji živžav. Fantički so se med potjo ustavljali, si kazali pirhe in trkali z njimi, sekali pomaranče ter se tu in tam tudi sprli, da so jih morali starejši potem miriti. Vse pa je bilo praznično napravljeno, kakor se spodobi za tak velik praznik. Fantje in dekleta so se gizdavo nosili, otroci pa sploh niso vedeli, kako naj bi hodili, da bi se v novih oblekah kar najbolj postavili. Zlasti deklice so bile nališpane in nakrišpane¹³. Celo najmlajše, ki so jih matere vodile še za roke, so bile tako našopirjene, da so komaj capljale za materami. Prisluškovale so, kako šume pisana oblačilca okrog njih, in ponosno drobile ob materah v novih, tako novih oblekicah, da so krilca kar štrlela od njih.

Alenka je hodila v tem vrvežu kakor mesečnica. Neprestano je morala misliti na to, kako ji je Tilen v Lazih vsilil pirhe. In še trkati je morala z njim. Pirh se ji je zdrobil – morda pa to le kaj pomeni. Morda so le na svetu stvari, ki nam na skrivnost, nerazumljiv način posegajo v življenje in nam z nevidno roko pletejo usodo.

»Neumnost! Čenče!« je zopet zašepetala in zamahnila z roko.

Nenadoma pa kakor da se ji je nekaj zablisnilo v glavi.

»Joj, kaj pa če Tilen – «

Misli ni utegnila izpeljati do kraja. Kajti tisti trenutek se je okrog nje vse zasukalo – cesta z ljudmi, polja, njive in vasi, razmetane po gričih in planjavah.

»Joj, če je to, če – !« je na glas vzkliknila. »Potem – «

Ni si mogla prav misliti, kaj naj bi bilo potem. Le hude slutnje so jo obšle, da je v njej zamrlo še tisto bore prazničnega razpoloženja, kolikor ji ga je bilo v srcu ostalo po trkanju s Tilnom.

»Ne, saj to vendar ni mogoče!« se je tolažila. »Kako bi mogel tak pohabljenec misliti – «

Spet je naglo zamahnila z roko pred seboj.

V cerkvi je bila potem tako raztresena, da ni mogla ne moliti ne brati iz knjige. Kakor brez misli je strmela nekam proti oltarju. Kdaj pa kdaj ji je pogled boječe zablodil tja na moško stran, kakor da ji je tam najti pri kom utehe, tolažbe in pomoči. Ah, že ves teden se tako veselila današnjega dne!

Vse te dni je mislila na to, kako se bodo njene misli danes pri maši na zvokih veselih velikonočnih pesmi stapljale z Jurijevimi, kako bosta njuni srci drhteli na istih napevih in zveneli na strunah iste radosti. Še davi je bila tako vesela in v duši ji je bilo tako lepo. Kar naenkrat pa se je vse to tako zmaličilo in spačilo.

Maša se ji je zdela kakor hude sanje. V duši jo je grizlo nekaj kakor slaba vest. Nanjo so od nekod padali očitki kakor kamni. Zato je komaj čakala, da maša mine. In ko je potem kar naenkrat začutila, da jo je potegnila množica za seboj proti vratom, jo je obšlo kakor olajšanje.

Zunaj jo je ustavil Lahov Šimen in ji začel nekaj pripovedovati. Ona pa ga je samo nerazumljivo gledala in ni prav nič vedela, kaj ji govori, ne razumela, kaj hoče od nje.

»Na, tole sem ti prinesel,« je ponavljal Šimen in ji stiskal pirhe v roko.

Vzela jih je, ne da bi bila vedela za to. Zmedeno je nekaj jecljala, menda se mu je zahvaljevala in mu voščila praznike,

nato pa se je kakor brez uma pognala v gnečo in se z izgubljenimi pogledi prerivala med ljudmi, kakor da koga išče.

Šimen je izbuljil oči in z odprtimi usti zijal za njo. Kako? Pirhe je vzela, pa mu ni dala svojih. Kaj naj to pomeni? Še vsako leto sta si jih izmenjala, letos pa – Kaj se je zgodilo z njo?

Pred šolo je Alenka obstala in se ozirala okrog. Mislila je, da bo zagledala kje Jurija, mu voščila praznike in dala pirhe. Toda namesto Jurija je pod lipami zagledala mater. Šele zdaj se je docela ovedela. V srcu se ji je nekaj zganilo, sama ni vedela, ali je to veselje ali kaj. Na lica ji je splaval prisrčen smehljaj in usta so se ji odprla, kakor da hoče nekomu nekaj zaklicati.

Toda iz sebe ni mogla spraviti nobenega glasu. Samo v srcu ji je sladko zakipelo, da je na mah pozabila na vse, kar je na Strmici doživela od novega leta – od tiste ure sèm, ko se je bila pod Velikim vrhom poslovila od matere. Ni mislila ne na Jurija ne na Tilna. Strmica in vse, kar je doživela tam, je bilo v trenutku izbrisano in pozabljeno.

Zdela se je podobna otroku, ki se je bil zgubil v gozdu in dolgo blodil sam samcat okrog, preganjan od zveri, pa naenkrat ves blažen zagleda mater pred seboj.

Ta trenutek ni bila več odraslo, zaljubljeno dekle, ki si že samo služi kruh in misli na možitev, ampak je bila še samo nebogljen otrok, ki čuti, da mu od nekod preti nevarnost in da mora zbežati k materi. Ta pa jo bo prijela za roko in jo vodila domov kakor včasih, ko sta šli skupaj od maše. Ona bo tekla ob njej in se je držala za krilo, spotoma pa se bo veselila, kako bo doma družina svečano sedla za mizo in v tihi vzajemnosti praznično južinala.

Dvignila je roke in se skozi gruče ljudi pognala k materi kakor nekoč, ko je bila še majhna.

»Mati!« je vzkliknila in jo zgrabila za roke.

Materi je zaigral na obrazu komaj viden smehljaj.

»O, glej no – saj si tu!« je zamomljala in ji rahlo stisnila roko. »Mislila sem že, da si bila morda že pri jutranji maši in da te zdaj ne bom dobila tu.«

»Mati, tako sem vesela, da vas vidim!« je vzkliknila Alenka. »Želim vam srečne in vesele praznike!«

»Tudi jaz tebi!« je odgovorila mati. »Žegen in pirhe sem ti prinesla od doma.«

Stisnila ji je v roko culico, ki je bila vanjo doma zavezala kos kolača, gnjati, želodca in nekaj pirhov.

Alenka malo da se od ginjenosti ni vrgla materi okoli vratu in se razjokala. Stisnila je culico z domačim žegnom k prsim, kakor da so v njej vse velike noči, kar jih je kdaj preživela doma, ves njen dom, vsa njena mladost. V oči so ji stopile solze, v grlu pa ji je začelo pogrkvati¹⁴, kakor da hoče duša iz nje.

»Hvala vam, mati, hvala!« je onemoglo jecala. »Tako dobri ste! In obleko ste mi tudi poslali in – in –«

»I kaj bi tisto!« ji je mati segla v besedo. »Obleka ti kar dobro pristaja. Samo – preveč si se nagizdala¹⁵. Tiste kuštre si potisni pod ruto. Ne spodobi se, da se tako nafrčkaš¹⁶. Kuzmi se ti usipljejo po obrazu kakor ciganki. Kje si še videla to?«

Alenka si je v zadregi tlačila kodre pod ruto. Materina graja jo je spekla, kakor da jo je ošvrknila z bičem.

»Ste zdravi doma?« je v zadregi vprašala.

»Zdravi, hvala Bogu! In ti – si tudi zdrava, kakor vidim. Torej se ti v službi menda kar dobro godi. Ali pa so tudi

gospodarji zadovoljni s teboj? Si delavna in živiš, kakor sem te učila?»

Mati je po svoji stari navadi zopet govorila trdo, strogo in hladno. Pri tem je predirljivo gledala hčer, kakor da se ji hoče zavrtati z očmi prav v srce.

Alenko je oblil hlad in v srcu jo je speklo. Umaknila je pogled in povescila glavo. Pred materjo je začutila v duši nekaj kakor krivdo. Še malo prej je s takim zaupanjem in veseljem pohitela k njej in najrajši bi ji bila kar okoli vratu padla ter ji odkrila srce kakor spovedniku. Vse bi ji bila rada povedala – da ima na Strmici fanta, da se bo z njim možila in da je srečna, tako srečna. Zdaj pa se ji je v duši kar nekaj zadrnilo. Kako naj materi pove vse to? Saj je ta ne bi mogla razumeti.

Nekaj začuda hladnega ji je zalilo srce. Culica z žegnom in pirhi ji je v roki naenkrat postala težka, kakor da je natrpana s kamenjem. V duši ji je bilo, kakor da je doživela hudo razočaranje. Pohitela je k materi kakor otrok, kakor nekoč, ko je bila še deklica, zdaj pa se je naenkrat zopet zavedela, da je že odrasla, da služi za deklo in da torej ne pojde z materjo domov, da nima pravzaprav več dóma in da – ne živi po materinih naukih. Fanta ima in že to je po materinih mislih velik, neodpustljiv greh. A kaj bi dejali šele, ko bi vedeli, kako se z Jurijem na skrivaj shajata, objemata in poljubljata?

»No, kaj si se zguzila¹⁷ kakor polita kokoš?» jo je začela mati trdo prijemati, ker se ji je zazdelo, da s hčerjo nemara ni vse tako, kakor bi moralo biti. »Nekam čudna si videti. Pa ne, da bi bilo kaj narobe s teboj?»

Alenka se je nemirno zganila pred njo.

»Mati, kaj pa mislite?» je vzkliknila in spet povescila oči.

»Le glej se, to ti rečem!« je nadaljevala mati tiše. »V službi bodi pridna in poštena pa s fanti se mi ne pečaj! Ti so lakotni na take mlečnice, kakor si ti. Ti pa si tudi v tistih letih, ko so dekleta taka, da gredo za vsakim snedencem¹⁸, da le hlače mahedrajo na njem.«

»Mati, kako pa to govorite, za božji dan?«

»Le molči! Jaz že poznam te reči.«

Alenka je stala pred njo, kakor da ji gori pod nogami.

»Mati, zdaj moram pa iti,« je z muko izdabila iz sebe.

»Do Strmice je daleč.«

»Le pojdi! Pa dobro si zapiši za ušesa, kar sem ti povedala.«

»Mati, doma vse pozdravite! Pa Ani recite, da se ji lepo zahvalim za ruto.«

Hladno sta se ločili in Alenki je kar odleglo, ko je bila zopet sama.

Bila je žalostna in malodušna. Moj bog, ali so res vsi moški taki, kakor pravijo mati? Je življenje res tako grdo?

»Le molči! Jaz že poznam take reči,« so rekli. So reva mar toliko slabega skusili, so morda sami doživeli kaj takega, da zdaj tako govorijo? In če imajo mati prav, če so moški res taki? In kaj, če je tudi Jurij tak?

Ah, bridko je, če je življenje res tako grdo! Kam naj gre ona potem s svojo ljubeznijo, kam naj gre s temi svojimi sanjami, če je življenje res tako blato?

Sama je ostala na svetu, sama in brez doma, podobna ptici, ki so jo stari izpeljali in jo potem zapustili. Saj kar čuti, kako se ji rodni dom odmiče. Nihče je ne povabi, naj pride kdaj domov – vsaj za kakšno nedeljo ali za praznike. Lahko bi ji bili sporočili od doma, naj pride za veliko noč malo pogledat, kako je zdaj doma, ko je mlada v hiši. Res so ji od doma poslali

obleko in ruto, ali to je, kakor bi dal otroku igračo, da ga zamotiš in potolažiš. Tudi to culico ji je prinesla mati, res, in ona se je je tako razveselila, da so ji kar solze stopile v oči. Pa tudi to je, kakor bi otroku dal sladkorček: na, tu imaš in ne cmeri se! In zdaj – je čisto sama na tem božjem svetu. Kaj ji torej preostane drugega, kakor da misli na možitev, na lastno gnezdo, na moža in otroke?

Toda če so to res samo prazne sanje? Ali si bo mogla kdaj splesti lastno gnezdo? Bo res imela kdaj dom, moža in otroke? Kaj, če ostane sama, brez toplega gnezdeca, brez ljubečega moža in brez kuštravih otroških glavíc okrog sebe? Kakšno življenje naj bi bilo to, če bi se morala do konca svojih dni sama potikati okrog po svetu in se na lastno roko prebijati skozi življenje, kakor bi se vedela in znala? Kako žalostna mora biti usoda dekleta, ki se osamela potika okrog po svetu, dokler se nekje žalostno ne zgrudi in tiho ne pogine. Kako bridko mora biti ženski, ki ji mineva življenje, ne da bi kdaj okusila malo ljubezni in sreče, ne da bi se malo ogrela kje na svetu. Saj vendar vsako žensko srce sanja samo o tem, da dobi moža in otroke, da užije z njimi v življenju nekoliko sonca in ljubezni in da se na starost stisne ob njih kam v tih, miren in topel kotiček.

Ah, kakšne misli so vendar to! Čemu naj bi ravno ona ostala sama, brez lastnega doma, moža in otrok? Zdrava je, delavna, mlada in tudi grda ni. Doto bo imela in se ji torej ne bo treba močiti na roko, ampak se bo možila lahko na grunt. Zakaj potem torej ne bi mogla priti k Petračevim za snaho? Petračeva hiša je trdna in njihov grunt je lep. Res bo Jurij moral izplačati sestri, ali kaj to. Z božjo pomočjo se bosta že kako pretolkla.

Tako je razmišljala in počasi hodila za redkimi, zapoznelimi gručami ljudi. Mislila je in se veselila, da se bosta po maši dobila z Jurijem in hodila potem skupaj domov, pa se je bila pred cerkvijo zamudila z materjo. Tako je Jurij potem najbrž sam odšel naprej in bo zdaj skoraj že doma.

Za Studencem je zopet zavila na bližnjice čez ulake¹⁹, da bi bila bolj sama. In tudi prijetneje je bilo hoditi tod kakor po cesti čez Runarsko. Steze čez ulake so bile lepo shojene, mehke in suhe. Držale so za polji čez senožeti, mimo ljubkih gričev, dolinic in presihov. Nad senožetmi je bila razgrnjena mehka tišina, le škrjanci so peli pod nebom. Griči so se modrili v sviščevem cvetju, po dolinah in presihih pa so zelenele mlade, sveže trave. Sonce je že prav toplo grelo in izvabljal cvrčke iz luknjic. V črnih, lesketajočih se suknjicah so ždeli v svojih dolbinicah kakor gospodarji, stoječi na pragu svojih hiš in razgledujoč se za vremenom. Nekateri so preizkušali že svoje glasove in se z mehkim, boječim, še nenavajenim cvrčanjem oglašali iz trave.

Za seboj je zaslišala nagle korake. Ozrla se je in zagledala na stezi Jurija.

»Ah, Jurij!« mu je presrečno zaklicala.

Ustavil se je pred njo in jo kar požiral z očmi.

»Joj, kako lepa si danes!« je v občudovanju vzkliknil.

Bila sta sama sredi senožeti in praznične tišine počivajočih polj. Nad njima je odžvrgolel škrjanec svojo pesem, se spustil proti zemlji in prav mimo njiju pošev zletel na bližnjo njivo.

»Alenka, želim ti vesele in srečne praznike!« ji je voščil Jurij.

Prijel jo je za roko, jo stisnil k sebi in jo poljubil na obe lici.

»Jurij, naj bodo tudi tebi srečni in veseli!« mu je tudi ona iz srca voščila.

Vzela je iz rutice dva pirha in mu ju stisnila v roko.

»In tu ti dajem pirhe!« je sramežljivo šepnila.

»O, kako so lepi!« je vzkliknil Jurij. »Hvala ti, Alenka! Ti jih dobiš od mene popoldne. Po južini pridi na Kekelj, tam ti jih dam. In potem bova trkala.«

Alenka je zardela kakor mak. V srcu jo je spekel spomin na davišnje trkanje s Tilnom v lazih. Tako rada bi bila Juriju povedala to, pa ji je bilo srce naenkrat, kakor da se ji je zaloputnilo. Čeprav je čutila, da je Jurij poslej edini človek na svetu, ki se mu lahko odkrije, mu tega vendar ni mogla povedati. In tako ji je to obležalo na srcu kakor skala. Na dušo ji je spet legla rahla žalost. Vso pot je molčala, čeprav se je Jurij šalil in se smejal. Potrta, s povešeno glavo je hodila ob njem, kakor da nosi v duši velik greh. Komaj je čakala, da bi bila že doma. Kar oddahnila se je, ko je pred seboj zagledala vas. In ko sta prišla med hiše, se je naglo poslovila in odhitela proti domu.

Vas je bila tiha in praznična. Hiše so se zadovoljno grele v soncu in se samovšečno ogledovale v vaški močili. Nad njimi se je bočilo spomladansko nebo in se s potepušskimi oblački, ki so se na njem počasi razpuhtevali in trgali, zrcalilo v mirnih, temnih vodah na luži. Ljudje so bili že povsod zbrani v hišah in se praznično pripravljali na južino. Velika noč je, torej bodo danes povsod jedli z veliko žlico. Zato rožljajo danes po hišah tudi noži in vilice, kar se dogaja le ob največjih praznikih in ob posebno svečanih prilikah. Zunaj na vasi pa je vse mirno in tiho kakor opolnoči. Le kakšna lastovka se spusti iz veže ali izpod straža, preleti lužo in se zopet vrne na gnezdo. Po mlaki

se neslišno pode žabe med okraki in ob bregu frfota osamljen metulj nad cvetočim regratom.

Truden popotnik, ki bi zdaj prišel na Strmico, bi lahko legel na trato ob luži in sladko zaspal sredi vasi. Debelo uro bi lahko smrčal in živ krst mu ne bi motil sna.

Sonce se je bilo že za nekaj sežnjev prevalilo na popoldansko stran, ko so se ljudje zopet prikazali iz hiš. Najprej otroci, seveda, za njimi pa moški svet. Ženske pa so tudi po južini imele še polne roke dela. Treba je bilo pomiti posodo, pospraviti po hiši in kuhinji ter se potem praznje napraviti za na vas.

Otroci so se s polnimi, nabitimi trebui podili po trati nad lužo, trkali s pirhi in se kričé prepirali. Moški pa so se utaborili na krcjih pred Urbanovo hišo, ker se je sonce semkaj najtopleje upiralo in ker je bilo tu najzavetnejše. Nekateri so bili že brez kamižol in goloroki, kakor da je že poletje. Zapalili so pipe in resno moževali.

»Pa smo dočakali pomladi, hvala Bogu!« je dejal Benčina in si nasukal muštace.

»Dočakali, čast Bogu!« je pritrdil Lesar in zamišljeno prikimaval.

Ponikvarjev Janez je vzel čedro iz ust in rjavo pljunil po tleh, rekoč:

»Ampak vreme še ni pravšno, si mislim. Prevlažne sape so še v zraku, se mi zdi. Gnoj smo že razvozili po njivah, da ga le dež ne bi izpral.«

»Nič hudega ne bo več!« je vedečno zatrdil Benčinov Ahac. »Vreme se je bilo v začetku vélikega tedna pošteno izdivjalo, ni hudika, da zdaj ne bi bilo nekaj časa lepo. Morda bo sem ter tja kakšen dan malo deževalo, kakor je v tem času že navada, pa to ni nič hudega. Se bo potem še bolje oralo.«

»Kaj pa je z vašim Jakobom?« je Janeza vprašal Benčina. »Slišal sem, da je nekaj bolan.«

»Bolan menda ravno ni, si mislim,« je odgovoril Janez in si popustil jermen za pasom, ker ga je obilna južina kar razganjala. »Le od sile čudaški je postal.«

»I tak je pa že od nekdaj. Samo da ne bi bilo z njim – «

Benčini je bilo na jeziku: kakor z vašo rajnko materjo, a se je naglo spreumel in dejal:

»To ima od tistih svojih učenih knjig.«

»Od knjig ali od česa drugega, narobe je z njim pa konec, si mislim,« je odvrnil Janez slabe volje. »Take razdira, da ga ni mogoče več poslušati.«

Pograbil se je, sklonil glavo med kolena in se zamislil.

Tudi Petrač je prilezel iz hiše – s kožuhom na ramah in s palico v roki. Pomežikoval je v sonce in se zadovoljno razgledoval po češnjah v vrtu, kjer so čebele v gostih rojih šumele po cvetju. Ves srečen je prisluškoval šumečemu rojenju in na obraz mu je splaval blažen smehljaj. Ko pa je začutil gospodarje za Urbanovo hišo, je počasi odkreval k njim.

»Bo, bo, kajne?« je zamrmral in s palico zavrtal proti soncu. »Kar lepo že greje.«

»Pa si vendar še v kožuhu, kakor da smo o božiču,« ga je krcnil Benčina.

»Ej, vsakdo ni tak dren, kakor si ti! Ko bi bil jaz taka korenina, bi golorok prišel iz hiše. Tako pa – no, kaj si čemo? Še zmerom sem zanič in varovati se moram kakor otročnica. Kdo ve, morda je to moja poslednja velika noč.«

»Že deset let govoriš tako,« ga je zavrnil Ponikvarjev Janez. »Kdor venomer o smrti govori, visoko starost doživi, si mislim.«

»Bog te usliši! Saj me pa tudi zemlja še potrebuje in komaj bi bilo, da bi si kupil kje še vsaj deset let življenja, če bi jih imel kdo naprodaj.«

»No, tebi pa res ni take sile, da bi si moral nakupovati leta!« ga je zavrnil Benčina. »Saj imaš vendar že dovolj starega sina. Mar pojdi v Lož, delat prepise.«

Petrač je nevoljno zamahnil z roko pred seboj. Spustil se je na rkelj in začel zamišljeno trkati s palico po hladu.

»Saj res, stric! Zakaj pa Jurija ne oženite?« se je oglasil še Dolinarjev Matija. »Zdaj bi vam lahko že vnučki plezali po kolenih.«

Petrač ga je izpod kučme tako nabrušeno pogledal, da je Dolinar takoj povescil oči.

»Ti le kar sam zase poskrbi!« je Dolinarja rezko ravnir.

Matija je zardel in se osramočen zmazal s hlo dov. Nekaj časa je drencal okrog rkljev, potem pa naglo zginil v Urbanovo hišo.

»Reza, imaš kaj pirhov?« je iz veže zaklical v izbo.

Urbanka je stopila na prag, zdrava in krepka kakor maklèn²⁰ v gori. Razposajeno je pograbila Matijo čez pas, ga ročno in kakor otep zavihtela po veži ter ga potem prislonila k stopnicam, ki so vodile na ispo. Čvrsto, s polnim telesom se je uprla obenj in ga pritisnila k tramu, da je razsušeni les v stopnicah kar zaškripal.

»Pirhov bi rad?« ga je posmehljivo vprašala. »Kdo bo pa sekal?«

Matija se je popraskal za ušesom in si v zadregi zavrtal s prstom v nos.

»Ali morda ti?« se je ponorčevala Urbanka.

»I no – gospodarji!« je izžužnjaj Matija. »Pred hišo sedé pa o vremenu govoré.«

»A, gospodarji so te poslali? No, potem pa že!«

Stopila je v hišo in se takoj vrnila s pirhi v predpasniku.

»No, pa pojdiva!« je dejala, pograbila Matijo in ga kakor medveda odvedla pred hišo.

Medtem so se bile tudi gospodinje že zbrale na vasi. Mlajše so bile čisto spomladansko napravljene, priletnejše pa so bile še v kočemajkah. Nekatere so se na krceljih pomešale med moške, druge pa so posedle po tnalih in same zase razvrle pomenek. Na vasi je postajalo čedalje bolj živo in veselo. Med hišami so odmevali glasni pogovori, smeh in šale. Vmes so vreščali otroci, se hrupno lovili po vasi in uganjali burke. Ker pa so s svojim vriščem le preveč motili ljudi v njihovih pogovorih in šalah, so jih matere napodile pod Dolinarjev kozolec.

Jurij je stal na pragu in se oziral čez vrt proti Kekelju²¹. Bilo je prezkodaj, da bi odšel tja. Alenke še ne bo tako kmalu, torej se tudi njemu še nikamor ne mudi. Ali naj odide malo na vas med ljudi? A kaj! Tam so gospodarji in gospodinje in starejši svet – sami resni in dolgočasni ljudje. Kaj bi torej tam?

V Dolinarjevih durih je zagledal mlado Dolinarico. Stala je med vrati in se zdolgočaseno ozirala po vasi. Bila je v rožastem krilu s temnomodrim žametastim nedrjakom in v bleščečih, kakor sneg belih rokavcih. Izpod nabranih, s čipkami obrobljenih rokavov so se ji belile polne, razgaljene lakti.

»O, kako si se nališpala!« ji je Jurij zaklical. »Kam pa si se namenila?«

»Nikamor!« mu je odgovorila. »Praznik je, dan pa kakor bi ga naročil, torej se spodobi, da se človek malo lepše napravi.«

Stopil je s praga in se počasi nameril proti njej.

»Zakaj pa ne greš na vas?«

Skomignila je z rameni in se zmrdnila.

»Imaš prav! Tam je suh dolgčas.«

Stisnil se je k njej med podboje in jo kar požiral z očmi.

»Tako si zala, da bi človeka še zapeljala!« se ji je podobrikal.

Dolinarica je zardela in se umaknila s praga.

»To praviš danes, v delavnik pa me še pogledaš ne,« ga je zavrnila in sramežljivo povescila oči. »Če bi te cape na plot obesila, bi pa plotnicam tako govoril.«

Jurij se je nenadoma ves zmedel. Moj Bog, kakšna ženska! Kakor da je s podobe stopila.

Kri mu je začela nemirno buriti po telesu, kakor da je planil vanj ogenj in se mu vroče preлива po žilah. Pogled mu je obvisel na Dolinarici in se poželjivo vsesal vanjo. Životnik se ji je tako tesno prilegal, da so bile oblike njenega telesa videti pod njim kakor ulite. Obraz so ji obrobljale kite svetlih las in modre, globoke oči so se ji bleščale pod visokim, vedrim čelom kakor tolmoni v mesečini.

»Imaš kaj pirhov?« jo je vprašal z drhtečim glasom.

»Imam – seveda jih imam! Boš sekal?«

»Bom, če boš dala!«

Stopila je v kuhinjo in se vrnila s pirhi v rokah. »Kako boš sekal?«

»Kakor se tebi zdi!«

»Na dva lučaja na roko. Prav?«

»Prav, Matilda!«

Stisnila je pirh v dlan in mu ga nastavila.

Nagnil se ji je nad razgaljeno roko in se ji z omamljenimi očmi vsesal v bele, polne lakti. Nič ni meril in ne videl pirha v njeni roki. Samo tista zamamna belota mu je migotala pred očmi. Zamahnil je in zgrešil. Novčič je zažvenketal po tleh in se strkljal pod staro omaro.

Zgrešil je še drugič, tretjič in četrtič. Pri petem zamahu pa je zadel Dolinarico v zapestje.

»Au!« je ta pridušeno kriknila. Skrila je roko za hrbet in se zravnila, da so se ji jedre, ne premočne prsi zamamno napele pod žametastim životnikom. Uprla je vanj velike, modre oči in se mu začudeno smehljala.

Juriju je bilo, kakor da so ga zajeli plameni. Naglo jo je pograbil čez pas in jo z vso močjo stisnil k sebi.

»Oprosti, Matilda!« je zajeceljal. »Sem te hudo? Te boli?«

»Zdaj – zdaj je že dobro,« je ona zmedeno šepetala in mu v prebujeni sli obvisela na rokah.

Tedaj so se odprla vrata in iz čumnate je stopila v vežo stara Dolinarica.

Jurij in Matilda sta naglo planila vsaksebi.

Stara je presenečeno bolščala vanju in v očeh so se ji začeli vžigati bliski.

»Kaj pa je to?« je zavpila čez čas.

Jurij in Matilda sta molčala kakor zalita.

»Vaju je hudič zajahal, ka-li?« je zavreščala stara in se pognala proti njima.

»Pirhe sva sekala,« je zajeceljala snaha, vsa blede v obraz.

»Vama bom že jaz dala pirhe!« je zarežala stara.

Pograbila jo je taka jeza, da se je kar zapenila. Kakor vihra se je vrgla na snaho, jo zgrabila in jezno sunila proti izbi.

Zatem se je pognala še proti Juriju.

»Ven, ven!« je zavreščala.

Pograbila ga je s koščenimi, kakor klešče močnimi rokami in ga ročno spehala iz veže.

»Samo enkrat mi še stopi čez ta prag, pa ti bom tako zagodla, da si boš za večno zapomnil, kako se pri nas pirhi sekajo!«

To rekši je na vso moč zatrlesnila vrata za njim.

Jurij je kakor polit cucek zginil za vogalom. Šele tam se je spodmuljeno²² ozrl okrog sebe. Hvala bogu – nihče ni videl te sramote! Prekleta coprnica stara! Sam hudič jo je bil moral prinesiti iz čumnate. Da ni bilo nje –

Kar zameglilo se mu je pred očmi in v žilah mu je znova zagorela kri. Še zmerom je čutil voljno Matildino telo ob sebi. Zaprl je oči in za trenutek se mu je zazdelo, da jo še vedno drži v rokah.

Kakor pijan je zablodil na vas. Zavedel se je šele, ko ga je pred hišo pograbila Urbanka za rokav.

»Semkaj, fant!« mu je ta zaklicala. »Potreben si mi kakor beraču malha.«

»Potreben – čemu?« je Jurij zmedeno zažužnjaj.

»Pirhe sem prinesla, pa nikogar ni, da bi jih sekal.«

»Kako da ne? Saj je vendar dovolj moških tu.«

»Kakšnih moških neki? To so zmrzlaki, ne pa moški.«

Jurij se je zmedeno ozrl okrog sebe po moških. Ti pa so se samo pomenljivo muzali in se malomarno zvirali po krcljih²³.

»Dolinar bi sekal, pa samo na pet lučajev,« je povedala Urbanka. »Tako sekajo otroci, ne pa možje. Drugi pa se samo previjajo po hlodih, kakor da jih črviči.«

Snela je Juriju klobuk z glave, napravila globoko brazdo v štulo in vsadila pirh vanjo.

»Na, Jurij, sekaj!« je dejala, se široko razkoračila pred njim in mu nastavila pirh. »Ti si edini moški na Strmici, ki ve, zakaj nosi hlače, vsi drugi pa bi morali obleči kikle.«

»Ej, soseda, danes te pa razganja!« ji je ponagajal Petrač. »Se ti vidi, da si že dolgo brez moža. O, če bi bilo to pred tridesetimi leti, potem bi se že drugače pomenili!«

»Tistega, kar je bilo pred tridesetimi leti, danes še pes več ne povoha!«

»Sveta resnica, pa kaj hočemo? Ti že lahko ritaš, ko si v takih letih, da na tebi vse poka in brsti. Ko pa boš v naših letih – stara, brez ognja in krvi, boš sedela lepo kje na pragu, z rožnim vencem rožljala in si na soncu grela kosti.«

»Saj se le šalim, stric!« je smeje se odgovorila. »Šala pa še nikoli ni vasi zažgala.«

»Ti se le kar šali!« ji je dejal Benčina. »In Boga zahvali, da se lahko. Mlada si, krepka in zdrava – prava bloška rast. Če bi bil še fant, bi čez tri strehe skočil tebi na čast.«

»O, bežite no, boter!« ga je zavrnila. »Kako pa to govorite?«

»Res je, Reza, res! Nisem zelenec, zato vem, kaj govorim. Na vseh Blokah ti je ni para. Nisi samo jedra in zala, ampak si tudi pridna, delavna in gospodarna kakor malo katera.«

Urbanka je ob taki hvali zardela kakor zelena punčara. Mladostno se je zasukala na petah in se s plamtečimi očmi zagledala v Jurija, da je bilo temu to že kar nerodno.

»Na, Jurij – na en lučaj!« je dejala in mu izzivalno nastavila klobuk s pirhom v štuli.

»Ti pa glej, kako seka pravi fant!« je podrgnila Dolinarju pod nos.

Jurija sta njena hvala in izzivalnost tako podžgali, da je bahavo segel v žep in izvlekel iz njega polno pest drobiža. Poiskal je v njem krajcar, pomeril in zamahnil.

Sk! – se je novec zaril v pirh.

»Tvoj je!« je Reza veselo vzkliknila in kakor roža žarela v obraz, ko mu ga je dajala.

»Boš še?«

»Kar nastavi!«

Pomeril je, zamahnil in spet zadel na prvi mah. Tako je dobil še drugi in tretji pirh.

»Saprabolt, kje se je pa ta učil?« je zavistno javsknil Dolinar in si v zadregi brskal po redkih kocinah pod nosom.

»Pravemu fantu se ni treba šele učiti,« je odgovorila Urbanka. »To mu je že v krvi.«

»V krvi, v krvi, hi–hi–hi!« se je Dolinar posiljeno smejal in naglo pomežikoval.

Vzela je nov pirh in ga Dolinarju pomolila prav pod nos.

»Na, zdaj sekaj še ti! Tebi ga dajem na pet lučajev.«

»Na tri, na tri!« je brž zinil Matija, ker ga je bilo sram, da bi za Jurijem sekal na pet lučajev.

»Na, na, kolikor hočeš!« mu je Urbanka nudila pirh. »Na tri, na pet ali na deset – vseeno. Zadel tako ne boš nič.«

Dolinar je iz žepa privlekel mošnjo ter v njej kakor skopuh iskal in brskal po drobižu.

Dolgo je meril in zamahoval ter se pripogibal nad Rezino roko kakor strašilo v vetru. Zadel pa ni niti na pet lučajev. Urbanka mu je tiščala pirh prav pod nos, zraven pa razdirala take, da se je vse smejalo.

Jurij se je medtem zmazal z vasi, odšel domov po pirhe, ki jih je bil pripravil za Alenko, in stekel čez vrt proti Kekelju.

Alenka ga je tam že čakala.

»Ne zameri!« se ji je opravičeval. »Urbanka me je prestregla na vasi, pa sem moral potem sekati.«

»Saj sem videla. Šla sem tam mimo in slišala, kako se ti je dobrikala in te hvalila. Ti pa si bil ves zaverovan vanjo. Mene še opazil nisi.«

Jurij je malomarno zamahnil z roko.

»O, beži no!« je zamomljal. »Še poslušal je nisem.«

»O, le nič ne govori! Kar požiral si jo z očmi,« ga je v šali dražila. »Le glej! Včeraj me je z žegnom prehitela. Morda pomeni to, da te mi bo prevzela.«

»Beži no, beži! S poročenimi babnicami se pa res ne bom vozal.«

Alenka mu je poredno požugala.

»Jurij, ne zarekaj se! Saj veš, kako pravijo: zarečenega kruha se največ pojé.«

»Ne marnjaj, Alenka!« jo je zavrnil. »Saj vendar nisem pameti zastavil.«

Pa je vendar čutil, kako mu je danes nekaj omrežilo dušo. Še zmerom mu je bila mlada Dolinarica pred očmi, še zmerom je čutil, kako mu po životu sladko zagomazi, kadar se spomni njenih mladih, napetih prsi, ki so se ji tako lepo ôblile pod žametastim životnikom. Pa tudi Urbanka ga je bila vznemirila s svojimi žgočimi, plamenečimi očmi. Še vedno jo je videl, kako izzivalno stoji pred njim in ga zapeljuje s svojo jedro životnostjo.

»Na, tu sem ti prinesel pirhe,« je dejal, da bi presukal pogovor drugam. »Zdaj pa trkajva.«

»Pa dajva!«

»Na špičko ali na ritko?«

»Na ritko.«

Z drhtečo roko mu je nastavila pirh.

Jurij je rahlo trčil. Jajce v desnici mu je potihoma škrtnilo, levica pa mu je nehote ušla na srce. Molče, plaho sta se spogledala kakor otroka, ki verujeta še v stare vraže.

»Moje!« je šepnil Jurij in se zagledal v utrto jajce v svoji roki.

»Moje tudi!« je potihoma vzkliknila Alenka.

»Torej obe?«

»Obe!«

»In to pomeni?«

»Nesrečo, pravijo.«

Nekaj časa sta se molče gledala, potem pa se je Jurij na glas zasmel.

»Stare vraže!« je vzkliknil.

»A če to res kaj pomeni?«

»Ne sanjaj!«

»Pa poskusiva še na špičko.«

»Dvakrat, pravijo, ne velja.«

»Oh, saj to je le šala!«

»No, pa nastavi!«

Trčila sta še na špičke. Alenki se je utrla, Juriju pa je ostala cela.

»In kaj pomeni to?« je vprašal Jurij in se porogljivo zasmel.

»Da si boš drugo izbral.«

»Aha, nemara Urbanko!«

»Kdo ve, če ne.«

»Kaj pa bo potem s teboj?«

»V vodo skočim.«

»In jaz za teboj.«

»Čemu, ko boš imel drugo?«

»I no, zaradi vraž!«

»Tega ni v vražah.«

»Potem so te od muh!«

Na to sta se oba zasmejala, ali ne preveč od srca.

»Pustiva te neumnosti starim strinam!« je dejal Jurij, »in misliva rajši na druge stvari.«

Naglo jo je objel, jo stisnil k sebi in poljubil. Nato sta si obvisela v naročju in se zagledala v svet pred seboj. Zatopila sta se vsak v svoje misli in dolgo molčala. Iz vasi so jima prihajali oddaljeni glasovi na ušesa in od Dolinarjevega kozolca je bilo slišati otroški klepet kakor ščebet lastovic.

Svet je ležal pred njima kakor lepa, s pomladanskim soncem oblita podoba, ali velikonočno razpoloženje v njunih dušah je kar na lepem začelo plahneti, sama nista vedela zakaj. Slonela sta si v rokah, a v mislih in srcih nista bila drug z drugim. Tokrat se jima je prvikrat primerilo, da sta v objemu nekako otrdela in onemela in da nista čutila blaženosti, ki navdaja zaljubljeni srci, ko utripljeta drug ob drugem.

Jurij ni mogel odpoditi od sebe misli na mlado Dolinarico in na Urbanko. Za vraga – ali je do zdaj res hodil z zavezanimi očmi po svetu? Lani se je jadral z Mico po plotovih, letos pa z Alenko omedleva po skrivnih krajih. In kakšno korist ima od tega? Nikakršne! Lani je samo lačno slo pasel za plotniki, ker je vedel, da Mica preži samo na to, kako bi ga ujela v svoje mreže, letos pa samo medli v nekakšni ljubezenski omotici, v vasi, prav njemu pred nosom, pa mrjeta dve sosedi v neutešenih željah. Obe sta zali, obe bujni in kipeči, polni zdravja in moči, da ne veš, katera ti obeta več slasti in katera bi ti bolj osladila puste strmiške noči.

Alenka se je s čudnimi občutki v srcu zastrmela v boncarska slemenca. Tam je izza hriba vstajal žareč oblak in se počasi dvigal na nebo. Morda pa ta oblak nosi v svoji nedrih

skrivnosti, ki jih mi ljudje ne poznamo? Kdo ve – morda stvari, ki mi mislimo, da so mrtve, vedó več kakor mi? Morda zanje ni nobenih skrivnosti kakor za nas – za ljudi? Tale oblak, na primer. Plava, plava visoko po nebu, gleda, opazuje in molči. Nikomur ne izda tega, kar ve in vidi z žarečimi očmi. Nevidno se razpuhteva na nebu. Zdaj plava nad Lužarji – nad njeno domačo vasjo. Tiho drsi nad njo, se razgleduje po hišah in poljih ter ve za vse, kar se tam godi.

Morda sedajle sedé mati doma pred hišo. Tiho sedé, sklepajo roke na kolenih in gledajo v nebo. Gledajo v nebo in opazujejo tale oblak, pri tem pa mislijo nanjo, na Alenko. Ona pa stoji na drugi strani hriba in gleda v prav isti oblak. In tako se morda prav tamle na njegovem žarečem robu srečujejo najine misli in jih oblak na skrivnost, nam neznan način posreduje med nama.

Izza grmovja se je pritihotapil na Kekel Tilen kakor tat. Kakor vkopan je obstal pred Jurijem in Alenko. S spačenim obrazom ju je gledal in se hudobno režal.

»He! Vidva pa takole tu – lilije sadita!« je namigljivo odkrhnul.

»Kaj čvekaš, šantač²⁴?« je zavpil Jurij in stisnil pesti, da bi planil nanj.

»Jurij, nikar!« je kriknila Alenka. »Pusti ga, te prosim!« Jurij je onemoglo povetil roke. Alenka pa je stopila k Tilnu in mu mehko položila roko na ramo.

»Tilen, saj vem, da nisi tak, kakor se kažeš v besedah,« mu je prizanesljivo dejala.

Hlapcu se je po malem mehčal obraz, le okrog ust mu je nekaj trzalo – nekaj za čudo bridkega. Povesil je glavo in se upognil pred Alenko, kakor da kani pasti pred njo na kolena, a je le ves skrušen obstal pred njo.

»Škoda te je, strašna škoda!« je dejal z zamolklim glasom.

Ker mu na to ni ničesar odgovorila, se je zravnal pred njo, rekoč:

»Ne zameri mi, Alenka!«

Naglo se je obrnil in odšantal po bregu nizdol. Ves sključen in polomljen je hitel proti vasi in se ob vsakem koraku spotikal ob kupe naritih krtin.

Jurij in Alenka sta se molče spustila za njim. Na Alenkino dušo je leglo nekaj težkega, zadušljivega in jo davilo kakor more. Če bi bila sama, bi se bila kar razjokala.

Ah, pa prav danes, na velikonočno nedeljo, se je nad njo moralo zgrniti toliko neveselih stvari!

Jurij je molče hodil ob njej. V mislih je pošiljal k vragu Tilna in ves ta skrotovičeni svet. Toliko si je obetal od današnjega dneva, tako lepo in jasno mu je bilo dopoldne, ko se je z Alenko vračal od maše, zdaj pa mu je, kakor da se je od nekod kar na lepem prikradel capast oblak in mu vse zamračil in pokvaril. Čutil je, da je tudi Alenka vsa razočarana in žalostna. Že dopoldne je bila tako čudna. In sploh – ona ima zadnje čase tako mračno dušo in tako resne, stare misli.

»Alenka, ne bodi žalostna, ker se nama je današnji dan tako zmaličil!« jo je tolažil, ko sta se ločevala v zavrtih. »Prihodnja velika noč nama bo vse drugačna, boš videla. Takrat bova že mož in žena.«

»Mož in žena –« je zamišljeno zlogovala za njim, ali v duši ji je bilo kakor človeku, ki je pogledal bridki usodi v obraz.

Ko je prišla domov, je takoj odšla v svojo kamro. Tam se je spustila na posteljo in v oči so ji stopile solze.

»Kako nevesela je ta letošnja moja velika noč!« ji je blodilo po glavi.

II

»Hej, ste doma?« je Petrač pri Ponikvarjevih zaklical z vežnega praga v hišo.

Toda od tam ni bilo nobenega odgovora. Petrač je hotel že oditi, a ker je čez čas zaslišal iz čumnate tihe, drsajoče korake, je še malo postal, narahlo trkajoč s palico ob prag.

Vrata iz čumnate so se potihoma odprla in v njih se je prikazala Ponikvarjeva Mica.

»Ježešna, si ti?« se je začudila in stopila med podboje.

Bila je vsa razkuštrana, bosa in v kratki, obledeli, komaj čez kolena segajoči ji volnenki²⁵, da so se ji izpod nje videle gole, suhe in modrikaste noge. Ker je bil praznik, je bila po južini nekoliko legla, da si odpočije in nabere moči za jutrišnji dan, ko bo morala z Janezom na polje. V luči, ki je padala v odprte duri, je bilo videti Micino drobceno, grbasto telo, kakor da stoji med vrati nebogljen otrok, ki namerava s culo v svet. Začudeno se je ozirala v Petrača in nemirno mežikala s čukastimi očmi. Široko je odpirala usta, kakor da lovi sapo, pri tem pa se ji je prikazovalo izza glemastih, tenkih ustnic dvoje rjavih, škrbinastih zob.

»Da, jaz sem, jaz!« ji je odgovoril Petrač.

»Jejhata, kako sem te vesela!« je zapela Mica in živo zabliskala z očmi. »Tako dolgo te že ni bilo pri nas!«

»Ne utegnem pohajati okrog. Med tednom je zmerom toliko dela, da človek ne ve, kam bi prej kremplje zasadil, ob nedeljah pa imam opravka pri čebelah. Si sama doma?«

Mica je molče odkimala, skrivnostno pomežiknila in pokazala na vrata v izbo. Stopila je v vežo čisto k Petraču in mu zašepetala:

»Jakob je v hiši, pa je –«

Nenadoma je umolknila, napravila pomenljivo kretnjo in božjastno zavila oči. Prekrižala si je roke na splahnjenih prsih in se plaho zagledala v duri, ki so vodile v izbo. Nato je brez besede potegnila Petrača za seboj v čumnato in potihoma zaprla vrata za njim.

»Oh, Martin, ti ne veš, kako hudo je zdaj pri nas!« je žalostno potožila.

»Sem že nekaj slišal o tem. Jakoba že dolgo nisem videl, zato sem prišel malo k vam, da pogledam, kako je z njim. Velikonočni ponedeljek je, pa ravno utegnem.«

»Martin, iz srca sem ti hvaležna za to! Jakob te ima v čislih, in če ga ti ne pregovoriš, da pusti že enkrat tiste svoje knjige in neumnosti, ga ne bo nihče. Do lanskega leta je še kdaj prijel za kakšno delo, zdaj pa se ničesar več ne dotakne. Noč in dan visi nad knjigami in papirji ter neprestano nekaj računa in čečka. Z Janezom in z menoj ne spregovori skoraj nobene besede več. Če pa kdaj že katero zine, je tista taka, da ne veš, ali bi jo dejal na vile ali v gomile.«

»Kakšne knjige pa to prebira?«

»Oh, kaj jaz vem, ko pa se ne razumem na te reči! Janez pravi, da se bere v njih o nekakšnih svetovih in zvezdah.«

»Kje pa dobiva toliko teh knjig?«

»Prej jih je dobival po pošti z Nemškega, zadnje leto pa jih sam prinaša domov. Intiharjev Lovrenc z Volčjega mu jih daje. Saj tega menda poznaš?«

»V mladih letih sem ga poznal, da. To je tisti vaš sorodnik, ki bi bil moral iti v črne šole za duhovna, pa je slabo storil in odšel v svet. Kaj je tisti še živ?«

»O živ, živ – da bi tako ne bil!« je zjavkala Mica. »Vse življenje je prebil v tujih deželah, na stara leta pa se je zopet priklatil v rodni kraj – vsej žlahti na žalost in bridkost.

Pripovedujejo, da je bil na visokih šolah za šolnika, ka-li, in da je neki od sile učen. Zdaj je menda v penzionu ali kaj.«

»Pa kaj ima Jakob z njim?«

»Ob nedeljah odhaja k njemu na Volčje in prinaša od tam vsakovrstne knjige in čečkarije.«

Petrač je neverno zmajal z glavo.

»Pa misliš, da se Jakob kaj razume na tiste brkljarije?«

»I nekaj se menda že. Saj že dvajset let več ne kmetuje, ampak živi samo med knjigami. Zato se mu je pa tudi zmešalo. Pa ko bi bilo samo to! Hudo je, če Bog komu vzame pamet, ali kaj more človek proti božji volji. Še huje je, da nor človek svojemu domu škodo dela.«

»Kajpak, zmerom je škoda, če kmet sam ne obdeluje polja,« ji je pritrdil Petrač.

»Ah, to bi se še kako prestalo! Večja nesreča je to, da je začel ta norec za svoje muhe tudi že denar razmetavati.«

»Denar?« se je začudil Petrač. »Kako to?«

»Proč ga meče kakor pravi norec, ki ne ve, kaj počne.«

»Kam ga meče, za božjo voljo?«

»Lovrencu ga daje za tiste knjige in čečkarije.«

»Za knjige in čečkarije? Tega ne razumem prav.«

»No, čakaj, da ti razložim,« je mlela Mica. »Že lani, nekako pred košnjo, je bil z Volčjega prinesel velik sveženj popisanih papirjev. In od tedaj je čisto ponorel. Noč in dan drekabrbji po tistih rečeh. Nekoč, ko ga ni bilo doma, sem si tiste papirje na hitrico malo ogledala, ali kaj, ko reva ne znam brati. A verjemi mi, da nič ne lažem, če ti rečem, da me je bilo kar strah tistih rdečih, črnih in plavih pack, vijug, kolobarjev, črt, kolov in plotov, ki so narisani na njih. Naj me pri priči poberin kavsne, če niso tam notri sami kolomonovi žegni²⁶, zagovori in coprnije. Morda je sam bognasvaruj s svojim

vražjim repom ometal po tistih papirjih. Zadnjič pa sem se le osrčila in Jakoba vprašala, kakšne hudičeve molitvice so to. In veš, kaj mi je norec odgovoril? – »Baba prismojena, kakšne hudičeve molitvice neki? To so pisanja, ki nam bodo nekoč še v veliko čast. Saj jih je napisal naš sorodnik – Lovrenc. Do zdaj kaj takega še ni bilo na našem jeziku. Ko bo to postavljeno v tisk – pa kaj bi pravil to takemu teslu, kakor si ti, ki ne zna drugega kakor kuram prst pod rep vtikati!« –

Zadnjič pa je bil prišel sam Lovrenc k nam. Z Jakobom sta se zaprla v izbo, pa sta bila tako zaverovana v svoje pogovore in reči, da sta bila čisto pozabila na Janeza. Ta je ležal na peči in se delal, kakor da spi. Ni razumel vsega, kar sta govorila, toliko pa je iz njunih zmešanih besedi le razbral, da kanita dati v tisk tiste preklicane papirje, ki jih ima Jakob že od lanske košnje pri sebi. Zmenila sta se, da bosta skupaj nosila stroške za to, a tudi dobiček da si bosta nekako delila. Pa kakšen dobiček neki od take norosti! In pomisli – Jakob je tisti volčanski zgubi pri priči in brez vsake besede odštel tristo forintov.«

Petrač se je z obema rokama zgrabil za glavo.

»Križana gora!« se je začudil tako glasno, da ga je slišal lahko tudi Jakob v drugi konec hiše. »Saj to vendar ni mogoče! Tristo forintov – to vendar ni pasji prdec. In praviš, da mu jih je brez vsake besede odštel?«

»Brez vsake besede, Martin, kakor da mu daje prgišče plev.«

»Saj to je, kakor da jih je v brezno vrgel.«

»Natanko tako, Martin!«

»Tristo forintov!« je ponavljal Petrač in zdihoval, kakor da so jih njemu iz žepa vzeli. »Tristo forintov za šop papirja, za

tiskanje norih knjig, za prazen nič. Za tolike denarje bi človek kupil lahko najtežji par volov, kar jih premorejo Bloke.«

»No, vidiš! Ti si pameten človek in precej vse presodiš, kakor treba. Jakob, ta nesrečnež pa – Ali tudi to še ni vse! Daj, sedi, Martin, da ti povem. Samo prosim te, molči o tem. Saj bo svet še tako prezgodaj zvedel za to našo sramoto. Jaz, reva nesrečna, pa samo to prosim Boga, naj mi ne dá, da bi morala to dočakati.«

»No, povej, povej!« jo je Petrač nestrpno priganjal. »Bodi brez skrbi! Molčal bom kakor mutast pes.«

»Jakob in Lovrenc sta se domenila tudi, da napravita društvo, bratovščino ali kakšnega zlomka že. V tej bratovščini bodo zbiral denar za nekakšno hišo, kjer bodo gledali in opazovali zvezde. Pomisli, Martin! Hišo za zvezde! Kakor da so zvezde čebele, ki jih lahko ogrebeš v panj, ali vrabci, ki jih poloviš in zapreš v tičnico.«

»Klemenca reč!« je zamomljal Petrač in se začel praskati po prsih, kakor da je to, kar mu je povedala Mica, tako noro, da je od tega dobil srbečico.

Mica pa je zakrilila z rokami, kakor da kani čarati, in dejala:

»Pa tudi to še ni vse, Martin!«

»Hudirja, kaj pa je še?« se je zavzel Petrač.

Pomolčala je nekoliko in naglo mežikala, nato pa butnila:

»Ta naš norec se je zavezal, da po svoji smrti zapusti v testamentu tisti bratovščini ves naš grunt, kakor ta stoji in leži.«

Petrač toliko da ni padel v omedlevico.

»Strela božja!« mu je ušlo. »Tega pa ne verjamem!«

»O, le verjemi, le! Ali veš, kaj je norec? Noremu človeku lahko vse prisodiš. Jakoba so tisti njegovi svetovi že tako zmešali, da bi bil pripravljen celo lastno okobalo vragu

posoditi, da bi potem iz pekla peklenščki skozenj na zvezde kukali.«

»Pa vidva z Janezom – ali bosta na to kar molčala?«

»Oh, Martin, kaj pa naj midva, reveža, storiva? Na tem domu sva samo kotarja, nič več. Joj, tako sem nesrečna, da ti tega še povedati ne morem! Noč in dan molim, naj se Jakoba Bog usmili, pa sem vendar že čisto obupala nad njim. – Martin, naš sorodnik si in pameten človek, pa te prosim kakor Boga, stopi k njemu v izbo in še sam presodi, kako je z njim. Potem pa meni in Janezu svetuj, kaj naj storiva. Morda bi peljali Jakoba v Ljubljano h kakšnemu dohtarju, ali pa bi poklicali Fitnješko Lucijo, da ga opáha in zagovori tisto bolezen v njem.«

»Ne nori še ti!« jo je Petrač ostro zavrnil. »Mu bo morda dohtar pameti v glavo nalil, če mu je ta po božji volji scurela²⁷ iz nje? Fitnješka Lucija pa – no, ta bi sama potrebovala koga, da bi jo s čim trdim opáhal. Če se je Jakobu zmešalo, se mu je pač zmešalo. Je že božja volja hotela tako. Zanj potem ni druge pomoči, kakor da pride pod kuratelo²⁸. Vse drugo pa je treba prepustiti Bogu. Zdaj grem tja k njemu, da še sam vidim, kako je z njim. Potem bom pa že povedal in svétoval, kaj bi bilo treba ukreniti, da zavoljo njegove norosti ne boste na gruntu škode trpeli.«

»Oh, Martin, prosim te, stori to! Naj ti Bog stotisočkrat povrne, kar boš storil za nas! Za tri maše bi dala, če bi Jakoba še kdaj videla za plugom.«

Petrač se je dvignil in počasi odklamal iz čumnate. Zunaj v veži je nekoliko postal, kakor da si še premišlja, potem pa je naglo vstopil.

Jakob je sedel za mizo med kupi odprtih knjig in razmetanih papirjev ter z barvastim svinčnikom nekaj čečkal in

risal po veliki lepenki. Srebrno sivi lasje so mu v gostih in zamaščenih šopih padali ob sencih na lica in zadaj čez teme v zatilje. Na lepenko pred njim mu je uhajala valovita in kakor sneg bela brada. Bil je tako zamaknjen v svoje risarije, da ni ne slišal ne opazil, kdaj je Petrač stopil v izbo.

»Bog daj, Jakob!« ga je ta glasno pozdravil.

Šele zdaj je Jakob dvignil glavo in nekaj časa začudeno strmel v obiskovalca.

»Bog daj!« je potem malomarno odzdravil.

Vtaknil si je svinčnik za uho, porinil porisano lepenko za klop in začel urejati knjige in papirje, ki so bili v velikem neredu razmetani po mizi.

»Sedi, Martin, sedi!« je dejal in pokazal z roko na klop za mizo.

Petrač je naslonil palico k zidu in sèdel. Oči so mu zvedavo švigale po knjigah in papirjih, ki jih je Jakob previdno zlagal na rob mize in na klop, nekatere pa v veliko omaro, ki je bila od vrha do tal natrpana s papirji in knjigami. Tudi ob drugi steni, tam, kjer so bila vrata v kamro, je stala velika omara, takisto polna knjig. Te so bile lepo zložene po policah in vsaka je imela na hrbtu bel listek s številko. Na omari je v medeninastem polkrožnem obroču stala velika, na poševno os nasajena krogla. Bila je rjava, zeleno in modro poslikana ter počez in po dolgem popisana in porisana s pasastimi krogi. Poleg te krogle je bila po omari razložena še vsakovrstna ropotija – debela stekla v kovinastih obročih in čudna merila, kotomeri, krogi in še polno razne druge sprave, ki je Petrač ni poznal, ne vedel, čemu služi. Kradoma je opazoval Ponikvarja in v zadregi molčal. Ker Jakob ni črhnal ne bele ne črne, tudi on ni vedel, o čem naj govori. Z očmi je skrbno sledil vsaki Jakobovi kretnji, da bi morda že iz njegovega vedenja mogel

presoditi, kako daleč je že z njim. Vendar ni mogel nič posebnega opaziti.

Ni videti še tako nor, kakor je pravila Mica, je presodil v mislih.

Rad bi ga bil vprašal, čemu naj bo kmečki hiši vsa ta šara in ropotija, ki jo je videti pri njem, pa se je rajši previdno potuhnil, ker se mu ni zdelo varno kar naravnost planiti v to. Z norci ni da bi se človek šalil. Morda bi ga s tem le po nepotrebnem razdražil in si tako vse pokvaril. Že večkrat je slišal, da norca z nobeno stvarjo hitreje ne razkačiš, kakor če začneš bezati v tisto, kar ga je spravilo v blaznost. In ker je očitno, da so Jakoba obnorele knjige, ni torej, da bi nepremišljeno dregnil v to.

Ko je Jakob pospravil in uredil knjige in papirje, je še on sèdel za mizo in začel s svinčnikom trkati po njej.

»Lepe praznike imamo, čast Bogu!« je naposled zinil Petrač.

»Da, kar lepi so!« je Jakob na kratko pritrdil.

»Kaj misliš, ali bo vreme držalo?«

»Hm – ne kaže, da bi se skujalo. Gore so podnevi brez klobuka, zvezde ponoči redke in luna nima obroča.«

»Za krompir se že mudi. Lani smo ga že v tistem tednu sadili, letos pa se je zima tako potegnila, da so ga le malokje mogli še pred veliko nočjo spraviti v zemljo.«

»Ni pametno, saditi krompir tako zgodaj,« je Jakob mirno in zbrano odgovoril. »Na Blokah je zemlja dolgo zamrzla, in ko jo sonce nekoliko ogreje, postane vlažna. V tako zemljo pa ni dobro saditi krompir, ker se ga potem rad loti palež.«

»Živa resnica!« mu je pritrdil Petrač. »Pri nas se ga je bil prav lani prijel in najbolj ga je bilo zdelalo na onih njivah, ki niso bile presušene, in pa po dolinah, kamor ne more veter.«

»Seveda! Po nižinah je zemlja globoka in težka, zato tam bolj zadržuje vlago v sebi. Posebno še, če ne morejo sape do nje.«

»Pri nas imamo vsako leto slabši krompir,« je potožil Petrač. »Kaj meniš, odkod to?«

»Nemara se je izrodil,« je Ponikvar presodno povedal. »Seme bo treba menjati. Opešan krompir ni več za seme.«

»Saj bo menda res tako!«

»Tako, tako in nič drugače!«

»Če je tako, potem moram kje v vasi menjati nekaj košev krompirja, da dobim novo seme.«

»Od tega ne bo nobene koristi,« je rekel Jakob preudarno. »Semènc nikoli ne sme biti iz istega kraja, temveč mora biti zmerom iz ostrejšega podnebja.«

»E, hudirja, kam pa naj grem potem ponj?«

»Tega ti ne bi vedel kar tako povedati, ker je malo krajev, ki bi imeli ostrejšje podnebje od našega.«

Kapa kosmata, je pomislil Petrač, ta pa ni videti prav nič nor. Pametno presoja in tudi na vreme in kmetovanje se še zmerom razume, čeprav že dolgo ni več oral in sejal. Razen te šare okrog njega in dolge grive na njegovi glavi ga nobena druga reč ne izdaja za norca. Kvečjemu – no, oči so mu res nekam čudno in v prazno poglobljene. Pa tudi glas mu je nekam spremenjen in raskav.

»Kako pa je zdaj s tvojim zdravjem?« ga je vprašal Ponikvar. »Pozimi si bil menda hudo bolan.«

»Eh, saj vsako zimo poležujem in pokrehujem!« je odgovoril Petrač. »Pa kopriva ne pozebe, pravijo. Naduha me daje.«

»Grenkuljico namakaj v vroči vodi in to potem pij,« mu je priporočal Jakob. »To zelo pomaga in blaži naduho.«

Petrač se je čedalje bolj čudil preudarnim in pametnim Jakobovim nasvetom in besedam. Tudi sam je že večkrat slišal, da je grenkuljica dobro zdravilo za naduho. Torej se Jakob razume tudi na bolezni in zdravljenje. Presneto je še bister! Pa je Mica pravila, da govori kakor pravi norec. In tudi drugi ljudje gobezdajo, da je že čisto zmešan. Vraga je zmešan! Nemara je le Mica raztrobila to po svetu. Baba je pač baba. Zavrta si nekaj v glavo, potem pa kar naprej žene svojo kakor tista trmoglavka, ki je po vsej sili hotela dopovedati ljudem, da se trava striže.

Razmišljal je, kako bi Jakoba še preizkusil in v kakšen pomenek naj se zaplete z njim, da ga bo do kraja pregledal, pa mu nič pametnega ni prišlo na misel.

Besedovala sta še nekaj časa o tem in onem, o živini, polju in kmetovanju, a je Jakob o vsem tem tako pametno in prisebno govoril, da je bil Petrač nazadnje že čisto zatrdno preverjen, da je Ponikvar bistrejši in pametnejši od kogar koli v vasi in soseski.

Vraga, kaj pa potem rije po teh knjigah in papirjih kakor lubadar po hoji? Zakaj rajši ne kmetuje in zakaj ne živi kakor drugi pametni ljudje?

Zapeljal je oči po dolгих vrstah knjig in po čudni šari, razvrščeni po omarah, ter nazadnje zapičil pogled v gosto popisane in porisane papirje na robu mize. Le kaj se je Jakobu neki pritaknilo, da se je začel pečati s temi rečmi? je razmišljal.

Morda pa ima zdajle take svetle trenutke, kakor jih imajo nekateri norci, ko mislijo in govore čisto pametno kakor drugi ljudje, mu je nenadoma prišlo na misel. Saj tudi njegova, Jakobova rajnka mati ni zmerom norela. Včasih je bila pametna kakor vsaka druga ženska, toda brž ko je zagledala kje vodo ali se spomnila nanjo, se ji je takoj pomračilo v glavi. Prav tako je

bilo tudi z njegovo sestro, z rajnko Tonco. Ta je pobesnела takrat, ko je zagledala kje ogenj ali se spomnila nanj. Morda je tudi z Jakobovo norostjo tako, da se mu zamegli v glavi le takrat, ko se mu v njej sproži misel na njegove svetove in na knjige.

Zdelo se mu je škoda vsake minute, ki jo še potraži v Ponikvarjevi hiši. Zato je sklenil, da podreza naravnost v osir, pa naj se zgodi potem karkoli že.

Nekaj časa je cincal sem in tja, potem pa butnil kar naravnost:

»Kaj pa te knjige in papirji?«

Ponikvar ga je mračno pogledal in v očeh mu je vzplamtel čuden ogenj. V tem pogledu je bilo nekaj kakor nezaupanje.

Aha, tu ima vrag svojo cerkvico! je preblisnilo Petrača.

»Hočem reči – o čem se bere v njih,« je nekam plaho dostavil.

»A tako? To bi hotel vedeti?« je Ponikvar živahno povzel in se hudomušno nasmehnil. »O čudovitih stvareh! O takih, ki se tebi o njih še sanja ne.«

»Pa menda niso to take knjige, ki razlagajo sanje?«

Ponikvar je omalovažujoče odmahnil z roko.

»Kaj še! Sanjske knjige so neumnost! To pa so resne in pametne stvari.«

»No, potem pa se lahko kaj pogovoriva o tem!« je začel Petrač previdno.

»Lahko bi se, samo – ti bi se nemara smejal, če bi ti jaz začel razlagati te reči, in mi morda vsega še verjel ne bi. Mislil bi, da se mi meša. Saj ljudje že tako govorijo, da nisem več pri pravi.«

Petrač ga je ošinil z oprezujočim pogledom. Torej tudi sam že ve, kaj mislijo in govorijo ljudje o njem. Pa kljub temu še

naprej tiči v teh traparijah trapastih in živi tako, da se je že čisto osamil in se vsemu svetu odljudil. Če se mu že ne meša kakor pravemu norcu, potem – no, potem je pač smešen čuk, posebnež in čudak. In kaj je to navsezadnje drugega, če ne tudi neka vrsta blaznosti?

»Čemu naj bi se smejal in zakaj ti ne bi verjel, če so to res pametne in resne stvari?« ga je zavrnil. »Saj nisem otrok ali prismojena baba, da bi se smejal pametnim stvarjem.«

»Tega ne pravim! Le to je, da so na svetu stvari, ki jih ti ne poznaš in ki bi jih težko razumel, če bi ti pravil o njih. V stvarstvu so taka čuda, da bi ti kar pamet zastala, če bi se pred teboj kar naenkrat odprla vrata v skrivnosti, ki jih je človeški duh z muko odkril v svetu.«

Petrač ni mogel razumeti, kaj naj bi bilo v svetu takega, česar pameten človek ne bi mogel poznati in razumeti. To, kar se razodeva zdravi človeški pameti in človeškim očem, vendar lahko vsakdo razume in vidi. Onega pa, česar ni ali je skrito človeku, tudi Jakob in kdo drug ne more videti in razumeti. To je vendar jasno ko beli dan.

»Pa povej to po domače, tako, kakor govorimo kmečki ljudje,« mu je dejal. »Saj si kmet. Ni hudika, da tega potem ne bi razumel!«

»So stvari, ki o njih ni mogoče govoriti, kakor govore na njivi plevice, ko plevejo proso, ali terice, ko tarejo lan in objedajo ljudi,« se je otepal Ponikvar. »Za take stvari so posebne besede, ki se jih mora človek šele naučiti.«

»Ej, hudimana vendar!« je tiščal Petrač vanj kakor obad volu v smrček. »Toliko pa mi menda že lahko poveš, o čem pišejo te knjige. Se bere v njih morda o skrivnosti svete Trojice? Razlagajo morda štiri poslednje reči ali skrivno razodetje svetega Janeza? Če je to, potem lahko kar oba

pobereva kape in greva v maloro, ker veš ti o tem toliko kakor jaz. Saj je že sveti Avguštin, ki je bil nič koliko modrejši od naju, rekel nekje o tem, da bi človek prej morje izžličil, kakor doumel te stvari. Če pa piše v teh knjigah o žitni snetjavosti, o pridelovanju lanu ali o goveji metljivosti, se o tem lahko na dolgo in široko pogoriva, ker se na to menda tudi jaz nekaj razumem.«

»Vidim, vidim, da bi se rad samo norčeval in šalil!« ga je Ponikvar nevoljno zavrnil.

»O kaj še! Zdajle mi je presneto malo do norčevanja in šal,« je Petrač resno odgovoril. »Nisem več smrkav fante, da bi iz dolgega časa koga v brado žgečkal. Hudo resno sem mislil, ko sem te vprašal, o čem se bere v teh knjigah in papirjih.«

»No, če že hočeš vedeti, o svetovih se bere v njih.«

»O svetovih?« se je zavzel Petrač. »O kakšnih svetovih? Saj vendar vemo, da je bil Bog ustvaril samo en svet, ti pa zdaj govoriš, kakor da je svetov ko listja in trave.«

»Saj jih tudi res je ko listja in trave!« je butnil Jakob. »Na milijarde jih je, Martin, na milijarde!«

Norec je, pravi norec, je obšlo Petrača. Zakaj samo človek, ki je s pametjo sprt, vidi stvari, ki jih nikjer ni, in to, česar ni, množi z milijardami.

»In kje so vse te milijarde svetov?« je Jakoba porogljivo vprašal.

»V vesoljstvu!« mu je ta mirno odgovoril.

»Šmentajte – kje pa je to?«

»V brezmejnem nebesnem prostoru. Tam, kjer nikjer ni ne konca ne kraja.«

»Kako? Nikjer mu ni konca, praviš?« se je začudil Petrač. »Ne spodaj ne zgoraj, ne spredaj ne zadaj, ne levo ne desno?

Kaj je mogoče, da so na svetu kje stvari, ki jim nikjer ni konca in kraja?»

»Da, Martin! Vesoljstvo je taka stvar, kjer nikjer ni prostora, ki bi mu mogli reči, da je spodaj ali zgoraj, spredaj ali zadaj, levo ali desno, marveč se na vse strani razprostira v neskončnost, nekam, kjer nikjer ni ne začetka ne konca.«

Revež – docela je nor, je presodil Petrač, zdaj že z vso gotovostjo. O tem zanj zdaj ni bilo nobenega dvoma več. Samo nori možgani si lahko zamišljajo nekaj, kar nima ne začetka ne konca in sploh nobenih mej. Le nič je taka stvar, ki se nikjer ne začneja in ki se zato tudi nikjer ne konča. Toda v to, čemur pravimo nič, še makovega zrna ne moreš spraviti, kaj šele, da bi vanj mogel strpati milijarde svetov.

Tedaj mu je v glavo šinila misel, da bi Jakobu zastavil vprašanje, ki bi ga z njim ugnal v kozji rog, in tako dokončno dognal, kako daleč je z njegovo norostjo.

»Dobro, dobro, Jakob!« je začel čez čas. »Če je tako, da tistemu tvojemu vesoljnemu prostoru nikjer ni ne začetka ne konca in da je ves natrpan z nekakšnimi svetovi, potem pa mi razloži, kje sta potlej nebesa in pekel.«

Z napetostjo je pričakoval odgovora, ker je bil uverjen²⁹, da je s tem vprašanjem Jakoba tako pritisnil ob zid, da bo njegov odgovor nedvoumno povedal ne samo to, ali je Jakob v resnici do kraja nor, ampak tudi to, ali v svoji norosti sploh še veruje v Boga, v nebesa in pekel. Tu se mu Jakob zdaj ne more izmakniti. Reči mora belo ali črno.

Jakob je kajpada takoj uganil Petračeve misli in namere. Če bi mu hotel odgovoriti po vesti in prepričanju, bi mu moral reči: nebes in pekla ni nikjer. Toda če bi mu odgovoril tako, bi ga Petrač takoj vprašal: kje pa sta potem Bog in hudič? In ko bi mu on po vesti in prepričanju tudi na to moral odgovoriti, da

Boga in hudiča prav tako nikjer ni, bi se Petrač z grozo prekrižal, planil iz hiše in na vas ter tu na ves glas začel vpiti: »Joj, ljudje krščanski, hudiča, živega hudiča imamo med seboj. Nevernika, ki ne veruje ne v Boga ne v nebesa in pekel. Izrujmo kole iz plotov, pograbimo motike, kose, cepé ali kar koli že in pokončajmo ga!« In potem bi se ljudje usuli iz hiš kakor razdraženi sršeni ter bi njega, brezbožnega Ponikvarjevega Jakoba, pobili kakor steklega psa, ga kamenjali in pomendrali, strgali na drobne kosce in steptali v sončni prah, da potlej o njem v vasi in med ljudmi tudi sledu ne bi več ostalo.

Jakob je sam zrasel v teh krajih in med temi ljudmi, zato dobro ve, da je v njihovih očeh vsakdo, ki ne veruje in ne živi po njihovih izročilih in z njihovo vero, enak Belcebubu. Če bi takega človeka mirno trpeli v svoji sredi, potem bi tudi nanje, na vso vas, na vso srenjo padel njegov greh.

»Veš, Petrač, v vesoljstvu je toliko prostora, da ljubi Bog najbrž ne bo v zadregi, kam naj postavi nebesa,« je Jakob potem odgovoril malce neodločno in prisiljeno. »In tudi za pekel ne bo v škripcih. Saj je že samo to sonce, ki sveti nam in naši zemlji, tako veliko, da bi se v njem moglo kuhati in cvreti milijon in tristo tisoč takih svetov, kakršna je naša zemlja, vroče pa tako, da bi se vsi ti svetovi v trenutku raztopili v ognjeno kašo in se razpuhteli v pline, ko bi jih kdo vrgel v ta silni lonec. Pa naše sonce še od daleč ni ne največje ne najbolj vroče nebesno telo. V jasnih zimskih nočeh lahko nad Kebljem opazuješ čudovito lepo, belomodrikasto zvezdico, Sirij imenovano. V primeri s to zvezdico je naše sonce prava smet in njegova vročina se s Sirijevo vročino še primerjati ne dá. Pa so v nebesnem prostoru še druga sonca, ki imajo še enkrat toliko vročine, kakor jo ima Sirij. Torej vidiš, dragi Petrač, dovolj

ognja za milijarde in milijarde grešnih duš, za sto in sto peklov. In to kakšnega ognja! Ogenjček iz naših peči je proti ognju na soncu ali celo na Siriju kakor ogorek iz moje pipe proti požaru, ki zajame hišo.«

Petrač je razočarano pogoltnil slino, ko je uvidel, kako spretno se mu je Jakob zvil iz klešč ter se izmaknil iz nastavljene mu zanke. Zdaj spet ni vedel, kaj naj si misli o njem: je nor ali ni nor, veruje v Boga, nebesa in pekel ali ne.

Prezirljivo je zamahnil z roko in ježno vzdiknil:

»K vragu ti in ti tvoji svetovi! Veš, kaj ti bom povedal?«

Ponikvar ga je ošinil z zvedavim pogledom.

»No, kaj?«

»Da vsa ta tvoja učenost o zvezdah in svetovih še pasjega prdca ni vredna. Naj bo tisto tvoje vesoljstvo še tisočkrat večje, kakor se to tebi zdi, kaj pa naj kmet počne s tisto silno praznino in s tistimi milijardami svetov v njej? Saj si z njihovimi ognji še pipe ne bi mogel zapaliti. Ali potemtakem ne bi bilo bolje, ko bi ti pustil te šemarije šemaste in spet začel kmetovati? Ni škoda tvojega grunta, da ga zavoljo teh traparij zanemarjaš?«

Ponikvarju se je komaj vidno zapotegnil obraz. Petrač se je tej njegovi mirnosti na vso moč čudil. Zakaj pričakoval je, da bo Jakob na njegove besede vzrožil in pobesnel kakor pravi norec. A nič takega se ni zgodilo.

»Praviš, da naj bi spet začel kmetovati?« je Jakob čisto mirno odgovoril. »Čemu pa? Ne sina ne hčere nimam, ki bi me nasledila na gruntu. Za kaj in za koga naj se potem torej ubijam na njem?«

»Res je – ne sina ne hčere nimaš, pa vendar, rojen kmet si. Torej je kljub temu tvoja sveta dolžnost, da kmetuješ na zemlji svojih očetov, kakor to Bog zapoveduje.«

»Pojdi, pojdi! Bogu še za malo ni mar, ali tak črviček, kakršen sem jaz, vihti motiko na njivi, orje in kosi, ali pa čemi nad knjigami tu za mizo. Bog se prekleto malo meni za te naše paglave kmečke stvari.«

»Kaj pa kaniš potem?« je Petrač zvito zinil. »Mislim – komu boš zapustil svoj grunt, ko nimaš ne sina ne hčere in nikogar drugega svojega?«

Ponikvar ga je prežavo ošinil izpod nasršenih obrvi.

»Nič ne skrbi!« je na kratko odsekal. »Zapustim ga v dobre namene.«

Petrač se je nemirno presedel za mizo. Hudiča, pa je potemtakem le res, kar je prejle mlela Mica!

»Torej ga zares misliš zapustiti nekakšni bratovščini, ki zvezde in svetove študira?« je Petraču ušlo z jezika.

Zdaj se je Ponikvarju naenkrat pomračil obraz.

»Še zmerom sem pri zdravi pameti, čeprav mislite, da sem nor, in torej nisem še pod skrbstvom,« je trdo odgovoril.

»Zatorej lahko zapustim grunt, komur me je volja.«

»Že, že!« je zamomljal Petrač. »Res si sam svoj gospodar, si pa tudi najemnik v Gospodovi službi, zato odgovarjaš za grunt tudi Bogu.«

Ponikvarju se je obraz čedalje bolj mračil.

»Kdo praviš, da sem?« se je zavzel.

»Najemnik v Gospodovi službi!« je ponovil Petrač.

Ponikvar se je na ves glas zasmejal.

»To si morda ti, jaz pa nisem!« je trdo pribil in se odločno dvignil izza mize.

Tudi Petrač je vstal, ker je sprevidel, da je škoda vsake minute, ki bi jo še potratil v tej hiši. Zdaj je zvedel, kar je hotel zvedeti. Ali pa morda tudi ne –

»No, videla sva se in se pogovorila,« je zažužnjaj, tipajoč po palici ob zidu. »Zdaj pa lahko grem. Pa srečno, no!«

To rekoč je naglo odšel.

Zunaj ga je že pričakovala Mica na vežnem pragu.

»No, kako se ti zdi?« je planila z vprašanjem. »Je nor ali ni?«

Petrač se je v zadregi čohal po glavi.

»Veš, Mica, zdajle ti tega ne bi mogel prav povedati,« je mečkal. »Zanj ne vem, če je zares nor, zase pa za trdno vem, da bi se mi čisto zagotovo zmešalo, če bi še eno uro moral prebiti z njim.«

Planil je iz hiše in zavil proti polju za vasjo. Mica pa je kakor neumno zijalo obstala na pragu in presenečeno mežikala za njim.

»Preklemansko – res ne vem, kdo je bolj nor, on ali jaz!« je Petrač govoril sam s seboj.

Hodil je po polju, pa ni videl ne njiv, ne mislil na to, kako bo po praznikih oral in sejal. Po glavi so mu še zmerom rojili nori Petračevi svetovi in njihovi silni ognji.

»Hej! Kam pa se tako ženeš?« mu je zaklical nekdo, da je vehnil v meji in obstal pod košatim drevesom kakor vkopan. Široko je odprl oči in zagledal pred seboj Lesarja. Ta je slonel ob makovnici v meji med njivami, opiraje se s hrbtom ob njeno deblo, in s sanjavim, nekoliko začudenim smehljajem motril presenečenega Petrača.

»Mudi se mi, ker bi si še za dneva rad ogledal njive, da potem razmislim, kako bi se po praznikih lotil dela,« je povedal Petrač.

Po teh besedah je naglo odšel. Začel je počasneje hoditi. Zavil je proti Čelu in se vrh Zadnjih njiv vzpel na planico. Tu

se je ustavil in se zagledal čez polja in proti vasi, ko je ta vsa praznična in tiha počivala med cvetočimi češnjami.

Lesar je začudeno gledal za njim in zmajeval z glavo. Kaj neki mu je danes? Prej jo je cvrl v hrib, kakor da ga goni sam hudir, potem pa je stal tam na senožeti, kakor da smo že v košnji pa presoja, koliko koscev na najame, da jo bodo kar najhitreje podrli. Nazadnje pa je snel kučmo z glave, molil ali kaj in se trkal na prsi, kakor da je v cerkvi pri povzdigovanju.

Toda ko je Petrač potem kmalu zavil proti Čelu in tam utonil za grmovjem, je Lesar brž pozabil nanj. Misli so mu znova zablodile v one davne čase svoje mladosti, ko sta si bila s Ponikvarjevo Tonco prav tu pod to makovnico na velikonočni ponedeljek zamenjala pirhe in si s tem povedala, da se imata rada. Brez besede sta si odkrila ljubezen. Saj teh tudi treba ni bilo, ker je njuna ljubezen tako rekoč že od otroških let rasla z njima, čeprav se je do tistega leta še nista jasno zavedala. Le to sta vedela in čutila, da ne moreta biti drug brez drugega. Tisto pomlad pa sta se bila zbistрила. Doumela sta, da sta že fant in dekle in da sta povezana z globljimi čustvi ter da si ta čustva morata kako povedati in jim dati vidnega izraza.

Od jeseni do velike noči se je bila Tonca razvila v močno, lepo dekle. Še zdaj mu je kakor živa pred očmi. Vsa razcvetela je stala pod to makovnico, stiskala njegove pirhe k prsim, mu gledala v oči ter vsa žarela v obraz. On pa jo je objel, stisnil k sebi in poljubil.

Ta prvi poljub ju je bil tako prevzel, da sta bila vsa omamljena, kakor da ju je kdo začaral. Vso kri jima je razvnel, da se jima je kar zavrtelo v glavi. Tesno objeta sta se naslonila na makovnico, ki je bila takrat še mlada in šibka, da se je pod njunimi omamljenimi telesi kar upogibala. Tega trenutka nikoli ne bo pozabil. Še danes se mu stara, vodena kri kar nekako

zgosti in hitreje požene po žilah, kadar se spomni tega prvega poljuba. Neizbrisno mu bo ostal v krvi, dokler bo živ.

Slonela sta oh makovnici in oba sta čutila, da doživljata nekaj velikega, pomembnega, kar bosta vse življenje nosila v duši. Bilo jima je, kakor da sta se dvignila nad zemljo in obvisela v svetu, ki bo za vso večnost izpolnjen s tem trenutkom. Šele čez čas se je Tonca zdramila iz te začaranosti in ustnice so ji mrzlično drhtele. Uprla je vanj svoje jasne oči in mu sproščeno, vendar s svečanim, skoraj s pobožnim glasom zašepetala:

»Gregec, pirhe sva si dala in se poljubila. Zdaj nisva več pastir in pastirica, ampak fant in dekle, in če Bog dá, bova kdaj tudi mož in žena.«

On pa jo je še močnejše stisnil k sebi. Znova sta se poljubila in tako potrdila Toncine besede, svojo ljubezen in zvestobo.

Res je on po Toncini smrti vzel drugo za ženo in, ko mu je ta umrla, se potem še enkrat oženil, ali to je storil samo zavoljo grunta. Njegove ljubezni in zvestobe do Tonce to ni najmanj zadevalo. Svoje dolžnosti do obeh žená je opravljal tako, kakor je opravljal tudi druge dolžnosti do grunta in do zemlje. V duši pa je nosil Tonco, jo ljubil, kakor da je še živa, in ji bil v srcu zmerom zvest. In tako bo ostalo vse do groba, kakor sta si to bila obljubila na ono davno veliko noč in svečano potrdila pod to makovnico, ki stoji tu kakor živa priča njune prisege in ljubezni. Zato prihaja on o veliki noči vsako leto semkaj, da se v mislih tu najmeta s Tonco. In potem se tu pogovarja z njo, kakor da je še živa. To je njegova skrivnost, ki zanjó živ krst ne ve. Bog ne daj, da bi se to kdaj razvedelo! Če bi se zgodilo to, bi završalo po vsej fari kakor v panju. Ste slišali, ljudje božji? Siv je že, ženo in otroke ima, pa se hodi v polje pogovarjat z

rajnko noro Ponikvarjevo Tonco, ki je že zdavnaj zgnila pod rušo. Osel stari!

Ko je pregle Petrač prisopihal tod mimo, je Lesar kar odrevenel. Kajti malo je manjkalo, da ga Petrač ni zalotil v glasnem pogovoru s Tonco, ko se je on kakor vsako leto ravnó posvetoval z njo, kam naj seje in sadi letos to in kam ono, kakor da je Tonca prava in edina gospodinja na njegovem domu.

»Boš splezal na drevo ali kaj?« mu je udarilo na uho. Lesar toliko da se ni sesedel, ko je pred seboj zopet zagledal Petrača.

»I – tole makovnico si ogledujem,« je zažužnjaj in mencal pod drevesom kakor na trnju. »Meril sem jo in računal, koliko bi vrgla lesa, ko bi jo posekal.«

Ob teh njegovih besedah se je Petraču zjasnilo lice.

»Vidiš, Gregor, na to sem že tudi jaz večkrat mislil,« mu je živahno pritrdil. »Ta makovnica stoji tu v samo zgubo. Dopoldne meče senco na tvojo, popoldne pa na mojo njivo. V dežju pa obema bije kap³⁰ in, ker je košata in močno razraščena, nepravi s tem tebi in meni nič koliko škode. Sem ti že zdavnaj mislil reči, da jo posekaj, pa sem zmerom očajaval, ker nisem hotel, da bi zavoljo tega prišla navzkriž. Zdaj pa si se tega sam domislil. Prav, Gregor! Kar précej jo posekaj – še preden bodo njive obsejane.«

Lesar je izbuljil oči, kakor da se pred njim ni pojavil Petrač, ampak je predenj stopil sam hudobec, ki ga zdaj skuša. Začel je drhteti kakor prot. Najbolj pa ga je klalo to, da je Petrača v svoji zaletelosti sam napeljal na to misel. Najrajši bi se bil kar po ustih treščil. Osel! Saj bi bil moral vendar vedeti, da bo mejaš kar planil po tem. Mar nisi leto za letom trepetal, kdaj pride s to zahtevo na dan? Petrač pa je potrpežljivo

molčal, čeprav ima od tega res precejšnjo škodo. Sedaj pa mu je on, Petrač, to kar sam položil na jezik. Trap neumni!

Bilo mu je, kakor da se je ujel v skobec. Srce se mu je stisnilo. Da bi posekal to makovnico – to živo pričo njegove in Toncine zaobljube in njune ljubezni? Nak! Rajši se dá na drobne kosce razsekati!

»Šalil sem se, Martin, šalil!« se je hitel brž popravljati. »Ne mislim je res posekati. Ko je stala že toliko časa, naj stoji še teh nekaj let, kolikor ji jih je sojeno. Stara je, blizu najinih let je že, če ni morda še kaj starejša od naju. Zato naj nama druguje lepo do konca življenja.«

Petrač je skremžil obraz in Lesarja osinasto pogledal. Kaj pa ta človek melje zdaj kar naenkrat? Mar mu hoče nagajati? Sam je čveknil, da jo meri zato, ker jo misli posekati, zdaj pa mevžá tu kakor baba.

»Ne mečkaj zdaj!« se je razjezil. »Še Bog, da ti je to že enkrat prišlo na misel! Dovolj dolgo sem čakal na to in dosti potrpel. Ne moreš torej reči, da sem poprast mejaš. Tudi pravica in postava sta na moji strani. Škoda, ki jo imam zavoljo to lesnike, pa tudi ni majhna. Najmanj za pol mernika žita sem zavoljo nje vsako leto na zgubi. Pomisli, koliko to vrže v šestdesetih letih, če računamo, da stoji ta razsoha vsaj toliko časa že tu v meji.«

»Škodo ti povrnem, Martin. Pol mernika žita ti dam vsako leto, kakršnega hočeš.«

»Ni samo zavoljo škode – za pravico mi je!« je odgovoril Petrač trdo in zahtevno.

Lesar je ob tej njegovi neodjenljivosti otrpnil, kakor da mu je s sekiro zamahnil na srce. Preklete – je odkril morda njegovo skrivnost in mu hoče zdaj zanalašč vzeti to makovnico?

»Zaboga, Martin!« je zaječal. »Kaj pa ti je danes, da si tak? Še živ dan se nisva sporekla, pa naj bi se zdaj na stara leta klala zavoljo te uboge makovnice kakor dva stekla psa?«

»Natanko tako mislim tudi jaz. Ko bi bila to hruška, jablana ali kakršna koli cepika³¹, naj bi bilo v božjem imenu. Tako pa – kakšno korist imaš od te stare trhline? Ne bi rekel, če bi še danes bilo, kakor je bilo svoje dni, ko smo iz makovnične moke kruh pekli. A zdaj nam tega ni več treba, hvala Bogu. Čemu naj ti bo potem ta rogovila tu v meji?«

Lesar je zlezel vase, kakor da je vsaka Petračeva beseda nabrušena sekira, ki mu kolje srce. Zagledal se je v makovnico, kakor da pri njej išče rešitve. Toda v temni krošnji se še brstiček ni zganil in stare, rogovilaste veje so se povešale, kakor da vdano čakajo smrtne obsodbe. Le tam od debla se je nekaj oglašalo, kakor da šepeče Tonca in ga bodri: »Ne vdaj se, Gregec, ne popusti! Glej, to je domek najine ljubezni. Če ga podereš, kam pojde potem sirotica?«

»Ne bodi no tak, Petrač!« je Lesar začel proseče. »Saj bi ti rad ustregel, a te makovnice ne morem posekati.«

Petrač je odprl usta od začudenja in ga debelo pogledal.

»Kaj si znorel, nesrečnik? Imaš pod to lesniko morda zaklad, cveto na njej morda cekini? Če nisi sprt s pametjo, povej, človek božji, zakaj je ne moreš posekati.«

Lesar se je zguzil v dve gube, globoko vzdihnil in dejal skrušeno:

»Ne morem je pa amen!«

Petrač se je porogljivo zasmejal.

»Ali je že kdo videl kdaj takega norca?«

V Lesarju je zakipelo in se vse zapenilo v njem kakor v vrtači, ko vanjo butnejo vode, a jih njen golt ne more takoj požreti. Uporno se je zravnal in ostro pogledal Petrača.

»Martin, nisi mi ne varuh ne upnik, da bi tako govoril z menoj!« se je uprl. »Pojdi od tod!«

»Kako?« se je zavzel Petrač. »Ti me podiš? Čakaj no, zdaj pa zanalašč ne odneham!«

Lesar se je zavedel še samo tega, da se mu temni pred očmi in da vre v njem kakor v kotlu, ker mu nekdo hoče vzeti njegovo makovnico, njegovo najdražje in najsvetejše, on pa mora to braniti, če treba, tudi s svojim življenjem.

»Petrač, prosim te, pojdi in pusti me pri miru!« je scedil skozi zobe. »Pojdi, da ne bo nesreče!«

Petraču so se zarezale trde, zaničljive gube v obraz in čelo se mu je stemnilo.

»No, prav!« je revsknil. »Grem! Ali zdaj vsaj vidim, koga imam za mejaša. Sama nagajivost in hudobija sta te. Ni čudno, če si bil v večnih pravdah s Ponikvarjem. No, pa začniva z njimi še midva! Kakor hočeš! Poslušaj torej: če do nedelje ne pade ta stara rogovila tu v meji, se bo v ponedeljek v Ložu že tožba pisala.«

Po teh besedah je odšel, ne da bi bil Lesarju privoščil še pogled.

Bil je jezen, da je kar škripal z zobmi. Kdo bi si bil mislil, da je ta Lesar taka trma? Na svetu tak je kakor tista kobilica – bogomoljka, ki v travi ponižno glavo sklanja, ko da moli, v resnici pa misli samo na to, kako bi zadavila katero izmed svojih sestrá ali celo lastnega moža. Ti potuljenec ti tak! Le kako se more kdo vse življenje tako prenaresiti? Od mladih nog živiš z njim v isti vasi in misliš, da na vsem svetu ne bi mogel najti boljšega mejaša od njega, nazadnje pa spoznaš, da temu ni tako, ampak da si le ti pravi božji volek. Kar si gospodar, trpiš, da ti dela škodo na njivi, ker si tepec misliš: dobričina je, kaj bi se pričkal z njim zavoljo sence, ki jo z

njegove meje meče drevo na mojo njivo. Druge skrbi ima in ne utegne misliti na to, jaz pa zavoljo enega ali dveh snopkov žita tudi ne pojdem beračit. Nazadnje pa se izkaže, da dela to iz same hudobije in da se zato tako poniglavo huli, da bi ti laglje³² katero napletel in norce bril iz tebe.

»Ampak iz mene jih ne boš več!« je zagodel. »Ali boš posekal tisto presneto makovnico ali pa boš s sodnijo imel opravka.«

To rekoč je bojevito zavihtel palico po zraku in izzivalno zafučkal³³.

V Srednjih njivah se je ustavil in se zagledal po dolгих Ponikvarjevih njivah.

»Take njive, tak lep grunt, pa ga norec kani zapustiti tisti bratovščini, ki svetove računa, zvezde šteje pa ljudi slepari!« je vzkliknil. »Kakšna škoda, kakšen greh!«

Ko Jakob ne bi bil norec, je pomislil, če mu tisti njegovi svetovi ne bi bili zmešali pameti, potem bi po njegovi smrti po vsej pravici morali po njem kaj dedovati njegovi sorodniki. In ker sta si on, Petrač, in Ponikvar bratranca, druge bližje žlahte pa Ponikvarjevi nimajo, bi nekaj od te dediščine moralo odpasti tudi nanj, na Petrača. In če bi Jakob, Janez in Mica po kakšni nepredvideni okolnosti pomrli še pred njim, potem – no, potem bi se on, Petrač, hitro in brez vseh težav znebil skrbi, ki mu jih zadaja oni drugi njegov testament.

»Kaj pa, če je Jakob res nor, se pravi tako nor, da bi ga tudi sodnija spoznala za norca?« je v mislih od daleč kolobaril in predel lepe načrte. »Potem bi se glede te dediščine dalo morda kaj pospešiti.« To bi bila zanj, za Petrača, prava odrešitev.

Napotil se je dalje, toda misel na dediščino iz Ponikvarjevega grunta, ki ga je bila kar naenkrat obsedla, ga zdaj ni več izpustila.

Zavil je s polja na kolovoz in počasi odšel proti vasi. Misel zavoljo dediščine in računi z Jakobovo norostjo so mu dali toliko opravka, da se ni več utegnil razgledovati okrog sebe. Tako je prišel med plotovi v vas, ne da bi se bil zavedel, da je že skoraj doma. Iz zamišljenosti ga je zdramil šele otroški vrišč. Toda čez čas je na vasi zopet vse potihnilo, med hišami pa se je razlegla starodavna pesem o Jezusu, ki je na velikonočno nedeljo zgodaj vstal.

»Aha, je že spet Fitnješka Lucija v vasi!« je Petrač zamomljal in se zmrnil.

Ta je tudi taka potuhnjena bogomoljka. Na starost je je sama čednost in svetost, ko pa je bila mlada – no, saj vemo, kako je bilo. Da bi se bila v mladosti udinjala kam v službo, to ji ni dišalo. Ali takole po svetu pohajati, malo peti, malo moliti, vračiti, bogovati ³⁴ in pošte prenašati, še rajši pa kje kaj dobrega pojesti in popiti, o to pa! Svet pa je udarjen s slepoto in misli, da je baba res svetnica, ki vse ve, zna in zmore. Pa je že tako! Dokler bodo na svetu bedaki, bodo po njem lazili tudi takile lisjaki, ki žive in se debelé od ljudske neumnosti.

Na klopi ob Dolinarjevi hiši je res sedela Lucija in pela. Krog nje so se gnetli otroci in jo zavzeto poslušali. Ko je odpela pesem, so nekaj časa molčali, nato pa so nestrpno zacepetali in vsevprek vpili:

»Oh, tetka, dajte še ono o godcu pred peklom!«

»Ne, ne! Rajši ono o menihu in rajski ptičici!«

»Ono, ono o desetnici!« so kričali drugi.

»Ali pa tisto o ozeleneli romarski palici!« so silili tretji.

»Otročički, te so predolge, jaz pa sem trudna in grlo mi je suho kakor goba,« se je branila potovka.

»Tetka, ali naj vam prinesem vode?« jo je vprašal Benčinov Tonček.

»Oh, ljubček moj zlati, kaj bi z vodo? Ta še za v čevelj ni. – Veste kaj, angelčki moji – joj, ne kričite no tako! – kaj ko bi vam zapela rajši kakšno drugo, krajšo? Morda tisto o ribi faróniki?«

»No, pa o ribi faróniki!« so zavpili otroci in krepko zaploskali.

Lucija je dvignila palico, se odhrkala in začela:

Po vodi se riba poganja,

o riba farónika.

S skalnatega brega se sklanja

k njej sveta Veronika.

Petrač je medtem naglo smuknil med hišami domov in zavil na vrt k uljnjaku³⁵. Zapalil si je pipo in prisluhnil šumenju čebel, ki so se živahno spreletavale pred čebelnjakom. Na uho mu je zvenel čudni napev pesmi, ki jo je pela Lucija na vasi.

Spominjaj žená se porodnih,

o riba faronika,

spominjaj otrok se nedolžnih

in krika njih strašnega.

Mimo Dolinarjeve hiše je tedaj prišla tudi Alenka, ko se je vračala s fare od krščanskega nauka.

»Ali nisi ti Lovšinova z Lužarjev?« ji je zaklicala Lucija, ko je odpela pesem o ribi faróniki. »I seveda si! Jèdeta, kako si se naredila! Pridi no bliže, golobička moja, da se te nagledam! Saj te že od novega leta nisem več videla.«

Alenka je zardela in stopila k potovki.

»Bog daj, tetka!« jo je pozdravila kakor nekdaj, ko je bila še otrok. »Ste bili morda kaj na Lužarjih?«

»Bila, srček, bila! Čakaj no –«

Dvignila se je s klopi in ji zašepetala na uho:

»Pozdravčke ti prinašam, pozdravčke!«

»Od domačih, kajne?« je rekla Alenka nedolžno.

»Ih no – od domačih tudi, seveda! Pa še nekdo je, ki te pozdravlja, še nekdo, golobička moja!«

»Še nekdo?« se je zavzela Alenka, dasi je dobro vedela, koga ima Lucija v mislih.

»E, le nič se ne sprenevedaj! Pred menoj se ti ni treba sramovati in tudi prikriti mi ničesar ne moreš. Kajti tetka Lucija vse vidi in vse ve. Tudi ni na tem nič takega, zavoljo česar bi se ti morala sramovati. Do komolcev in še više lahko zahvališ Boga, da imaš takega fanta.«

»Tetka, jaz na Lužarjih nimam nobenega fanta,« je Alenka naglo odsekala.

Potovka ji je zvito namežiknila in se skrivnostno namuzala.

»Ej, poznam to, trapica neumna, poznam!« je šepetala, da ne bi slišali otroci, ki so stali naokoli. »Saj sem bila tudi sama nekoč mlada. Vsaka taji ljubezen in jo skriva kakor kača noge. Pa meni ne boš ničesar utajila, ker vem morda še več nego ti.«

Alenka jo je presenečeno pogledala. Kaj naj bi potovka vedela, česar ona ne bi? So si morda lužarske babe kaj izmislile ali pa jo Lucija samo skuša?

»Prav zares, tetka! Ničesar ne skrivam in ne tajim. Še malo ne vem, kaj mislite.«

»Te–te–te, čopka neumna!« je dejala potovka na glas.

Nato ji je zopet zašepetala na uho:

»Nikar no, ko pa vem, da te bodo skoraj zasnubili!«

Alenko je pri teh besedah tako stisnilo pri srcu, da se je kar ušibila.

»Moj bog, kaj pa govorite, tetka!« je prestrašeno zajecljala. »O tem, kar mi pripovedujete, jaz še toličkole ne vem,« in je z nohtom strgnila ob zob.

»I no! Saj pravim, da vem jaz morda več nego ti,« je potovka skrivnostno odgovorila. »Vidim, vidim, da te je ta vest razveselila in te vso zmedla, kakor da sem te z zlatom in medom oblila. O, lahko si vesela, lahko! Saj imaš biti za kaj. Vem, da ti je bilo težko, ko si o novem letu morala od doma v službo, in da še zdaj kar mrješ po Lužarjih in po svojem ljub

ku. Saj ni čudno. Pri Lesarjevih sicer vem, da ti ni sile, vendar – ob tujem kruhu se nihče ne zdebeli. Pa boš kmalu svojega mesila, le tiho bodi.«

»Tetka, ne norčujte se z menoj!« je Alenka razburjeno vzkliknila in se sunkoma zravnila pred potovko. »To, kar govorite, so le prazne štrame!«

»No, naj bodo pa štrame! Samo da ti je ob teh štramah, kakor da ti angelčki s perutničkami okrog srca pahljajo. Vidim, vidim, kako te je to prevzelo! Morda sem izklepetala in ti izdala več, nego bi bila smela. Le steci zdaj domov in se od veselja izjoči, zvečer pa v kamrici sanjaj najlepše sanje, kar jih je dano sanjati dekliškemu srcu. To ni greh, golobička moja. Take sanje so iz nebes. Vem, da ti razbija zdaj srček kakor kovaček, zvečer pa bo v njem vse poskakovalo, kakor da rajajo v njem sami škrateljčki. Kar brž steci domov v kamrico! Jaz pa ti bom zapela pesem o španjščicah³⁶.«

Alenka se ni mogla ganiti z mesta. Lucijine besede so s tako težo padale nanjo, da se je pod njimi kar ugrezala, kakor da jo kdo z betom zabija v zemljo.

»Lucija, za boga svetega, povejte mi no –«

»Nič, nič, noričica mala!« je potovka odločno presekala pogovor. »Že tako sem ti preveč izdala. Hop – ena, dve – kaj te

še niso vzele megle? Domov! V kamrici pa nosek v rože na oknu vtakni in dobro poslušaj, kaj ti bom pela.«

Razbičana od zlih slutenj in vsa zmešana od Lucijinih besed je odšla Alenka domov. Srce ji je na vso moč utripalo, v glavi pa šumelo kakor v loncu, ko v njem z vso ihto vre.

Lucija je zopet sedla na klop in se zamislila. Ali res še ničesar ne ve? je ugibala. Ali pa se morda le potajuje? Morda jo doma skrivaj, brez njene vednosti može, ali pa se z Lahovimi niso še dodobra sporazumeli. Nemara sem prehitro iztegnila jezik. Ali zdaj – kar je, je.

»Tetka, tetka, zapojte nam še katero!« so otroci silili vanjo.

»Čakajte, otročički! Zdaj zapojem eno sebi. Zelo je lepa, a vi je ne boste razumeli, pa jo vseeno poslušajte.«

Na vežnih pragih so se bile medtem zbrale že tudi ženske, ki so bile prišle iz hiš ali z vrtov. Zvedavo so se ozirale proti Dolinarjevi hiši, ker bi bila vsaka rada zvalila Lucijo k sebi domov, a so se otroci tako na gosto zgrinjali okrog nje, da ji iz žive otroške kopice še glave ni bilo mogoče videti.

Lucija se je veselo ozirala po otrokih in jih z drhtečo roko božala po kuštravih glavicah. Nato se je zamišljeno zagledala mimo njih po vasi. Uprla je oči v Lesarjevo hišo in potihoma poizkušala nek napev. Nato je s trepetajočim glasom zapela:

Lepe španjščice cvetele,
drobne ptičice so pele,
dekle je solze točilo,
tiho srcu govorilo:
Bolno srce, vrt pelina,
v njem ni kite rožmarina,
kar prišla sem sèm na tuje,
mi je tu čedalje huje.

Lepe španjščice cvetele,
drobne ptičice so pele,
dekle je solze točilo,
tiho srcu govorilo:
Bolno srce, vrt brez cvetja,
brez veselja in brez petja,
pesmi sladke in vesele
so v bridkosti onemele.

Lepe španjščice cvetele
drobne ptičice so pele,
dekle je solze točilo,
tiho v srcu govorilo:
Španjščice bom vse pobrala,
z njimi postelj si postlala,
ptičice bom polovala,
bridkih pesmi jih učila.

Res si španjščic je nabrala,
z njimi postelj si postlala,
ptičice je polovala
in jih peti je učila:
Ljubček, meni vsak dan huje,
pridi pome sèm na tuje,
da me smrt ne bo vsnubila,
bridka žalost me vmorila.

»Tetka, ta je tako čudna in žalostna!« je dejala Mlakarjeva Nana. »Zapojte nam rajši katero drugo.«

»Otročički, za danes je dovolj!« je odgovorila Lucija.

Ker je na pragu zagledala Petračko, je naglo vstala in pohitela k njej.

»Dober dan, gospodinja!« jo je pozdravila.

»Lepo pozdravljeni, Lucija!« je odvrnila Petračka in se ji prijazno nasmehnila. »Težko sem vas že čakala. No, le vstopite!«

Smuknila je s praga in se umaknila v vežo.

»Kar v kuhinjo k ognjišču se spraviva. Ali bi kaj jedli?«

»I, lačna ravno nisem, a jedla bom vseeno, če mi boste kaj dali.«

»No, kar semle sedite!« je dejala Petračka in ji porinila pručko k ognjišču.

Lucija je odložila torbo in sedla kraj ognjišča, Petračka pa je odhitela v čumnato, a se je naglo vrnila z zvrhanim krožnikom gnjati, klobas, želodca in jajc pa z velikanskim kosom kolača v roki.

»Tole morate vse pojesti!« je rekla in postavila krožnik pred Lucijo. »Potem pa mi boste kaj povedali. Mislila sem, da pridete že k praznikom, zato sem bila včeraj že kar nemirna, ko vas ni bilo.«

»Saj bi bila prišla že na veliko soboto,« je odgovorila potovka in začela s slastjo zalagati žegen. »Pa saj veste – ljudje me kar ne puste iz vasi, če se kam prikažem.«

»I kajpak!« je pritrdila Petračka, glasno smrknila, dvignila predpasnik in si z njim obrisala nos.

Sedla je še sama k ognjišču in nestrpno čakala, kdaj bo potovka pospravila jedi s krožnika, ker je že kar gorela v želji, da bi prej ko prej zvedela, ali ji je Lucija že našla kje nevesto

za Jurija. Toda potovki se ni mudilo s pripovedovanjem. Počasi, z užitkom je pokušala zdaj gnjat in želodec, zdaj kolač, glasno cmakala in mlela jed v ustih ter zadovoljno kimala. Petra

ka pa je čakala in se presedala kakor na razbeljenem ražnju. Sama ni hotela spraševati, da Lucija ne bi mislila, da se ji mudi ali da je v bogve kakšni zadregi in stiski zavoljo neveste. Lucija pa kakor da ve in čuti to in da kar uživa nad njenimi mukami. Čedalje počasneje je jedla in po malem nosila v usta.

Petračka nazadnje ni mogla že nič več strpeti.

»Ste kaj dosti sveta obredli, odkar ste bili zadnjikrat pri nas?« je začela po ovinkih.

Lucija je samo prikimala in, ker je imela polna usta mesa, nerazločno zamomljala:

»Mhm! Dosti, dosti!« in je počasi mlela naprej.

»Je bilo letošnji predpust kaj prida porok po svetu?« je Petračka še dalje kolobarila.

»Mhm!« je potovka glasno cmoknila.

Ko pa je spraznila usta, je zažvrgolela:

»Jej, kako dobro gnjat imate! Taka je, da se je človeku kar škoda zdi jesti. V marsikateri hiši sem jo že pokusila, pa take, kakor je vaša, še nikjer nisem jedla.«

Petrački je Lucijina hvala sicer dobro dela, toda zdaj, ko ji je bilo od nestrpnosti, kakor da jaše britev, bi bila rajši kaj drugega slišala.

»Eh, no! Ni taka reč!« je na kratko opravila s tem.

»Dosti porok je bilo, pravite,« je potem začela znova. »Torej ste tudi vi imeli mnogo opravkov. Mislim – precej ženinov in nevest ste morali poiskati.«

»Mhm! Še kar dosti!« je Lucija zopet nerazločno zamomljala in zraven počasi žvečila jed ter jo z užitkom premetavala po ustih.

Odkrhnila je košček kolača in si ga pazljivo ogledovala, spoštljivo ga držeč v roki, kakor da je sveta hostija.

»Jèdeta, kakšna mokica! Bela in sladka, kakor da ste pšenico v nebesih želi in kakor da so vam jo angelci zmleli.«

Petračka je odpirala usta kakor riba v vodi, ko pričakuje plena. Ta potovka! Tak brtavs³⁷ kolača ji je zavalila in tolikšen kos gnjati odkrhnila, da bi je bilo dovolj za dva mlatiča, ker je mislila, da se ji bo s tem kar moč prikupila, a je baba zdaj, ko si je naphala vamp, lena kakor kača, kadar pogoltno preobilen plen. Tako skopari z besedami, kakor da so po cekinu.

Potovka je toliko časa ogledovala tisti košček kolača in ga obračala pred očmi, da ji je nazadnje ušel iz rok in ji padel na tla. Naglo ga je pobrala in ga spoštljivo poljubila.

Petračka pa je zdaj kar naravnost planila:

»Lucija, kako pa je s tisto najino rečjo, ki sva o njej govorili na starega leta dan?«

Potovka se je razšopirila ob ognjišču kakor koklja, kadar spušča piščeta podse, in začela s predpasnika pobirati mrvice kolača, ki so se ji bile poprej nadrobile vanj.

»Iskala sem, gospodinja, iskala, pa nisem še nič pravega našla,« je odgovorila. »Le brez skrbi bodite! Poiščem vam snahico, da je boste veseli, kakor da sem vam kraljico v hišo pripeljala. Veliko sveta bom morala sicer obresti, da vam poiščem táko, a jo bom že našla. Saj imamo še dovolj časa. Do žetve obredem lahko še lep kos sveta, prej pa se vam ne mudi zanj, če boste sina šele v predpustu ženili.«

»Mudi se res ne, ali vendar bi rada, da bi malo pohiteli. Saj veste – pred poroko je treba urediti še to in ono, se natanko dogovoriti zaradi bale in pripraviti še marsikaj drugega.«

»No, bom pa pohitela.«

»Dajte, dajte, Lucija!« je prosila Petračka. »Vsaj tja do košnje mi jo poiščite. Saj ne boste zastonj petá po svetu brusili.«

»Eh, za to se bomo že še zmenili!« se je zmrdnila potovka. »Čakajte – takole se dogovorimo. Do svetega Petra in Pavla vam jo poiščem, ali ne? Takrat bo na Studencu žegnanje in bo to najprikladnejša prilika, da izpeljeva najin načrt. Tisto, ki se mi bo zdela pravšna za vas, pripeljem kar na žegnanje – njo in njene starše. Vi pa bodite z Jurijem takrat tudi tam. Tako se bosta mlada spoznala in, če bosta zadovoljna drug z drugim, se potem lahko še vi pogovorite z njenimi starši. Če se pogodimo, prav, če pa ne, pa tudi ne bo nič narobe. Vam poiščem potem pač kakšno drugo.«

»Prav, Lucija!« je Petračka zadovoljno pritrdila. »Takó, takó naredimo! Na žegnanju napravimo to. Tam to ne bo nikogar v oči zbadlo in, če iz tega ne bo nič, ljudje potem vsaj jezikov ne bodo brusili, ker bo ostalo vse prikrito.«

Bila je prav zadovoljna z Lucijinim predlogom in v srcu ji je močno odleglo. Samo dobra dva meseca sta še do svetega Petra in Pavla. To bo kar hitro naokrog. Kadar človek živi v lepem pričakovanju, mu dnevi naglo beže.

Te misli so ji raztajale srce, da se je spustila s potovko v zaupen pomenek kakor s sebi enako. Ko se je zmračilo, je na hitrico zakurila in pristavila piskre k ognju. Tam se je večerja potem kar sama kuhala, ženski pa sta sedeli ob ognjišču, stikali glave in prijateljsko čebnjali.

Bila je že tema, ko je stopil v kuhinjo Petrač in ju zalotil v živahnem, pristrčnem pogovoru.

»Kaj pa vi tu?« se je začudil in ošinil potovko z nezaupljivim pogledom. »Molita ali ljudi čez zobe vlečeta?«

»Namolili sva se zjutraj pri maši, ljudi pa tudi ne objedava³⁸,« je odgovorila Lucija. »Svet je pretrd, da bi se ga mogel človek samo z jezikom lotiti.«

»O, če bi se ženske spravile nanj, bi ga huje zdelale z jeziki, kakor so ga nekdaj Huni z meči in konjskimi kopiti!« ji je Petrač strupeno odvrnil.

Na to ženski nista ničesar odgovorili, ker sta že iz njegovih besed čutili, kako je nasajen. V zadregi sta se razmaknili in se zagledali v peč, kjer je v piskrih glasno vrvrjala voda in dvigala pokrovke.

Petrač je še samo nekaj zamrmral in odšel v izbo.

Takoj zatem je še Jurij stopil v vežo.

»Kaj pa predeta tam ob ognjišču?« ju je vprašal.

»Skrivnosti, golobček, skrivnosti!« je odgovorila potovka.

»No, lepe skrivnosti morajo biti to – v vajinih letih!« je rekel Jurij in se na glas zasmel.

»Kar hitro se spravi od tod, teliček ti neumni!« ga je Petračka podila iz kuhinje. »V hišo pojdi ali pa na vas! Jero in Cilo poišči. Pa kmalu pridite domov, da ne bomo večerje hladili.«

»Oho, podite me? No, zdaj pa že verjamem, da imata skrivnosti,« je dejal Jurij in se posmehljivo zarežal. »Mati, me že ni več tu!«

In res jima je v trenutku zginil izpred oči.

Petračka je smehljaje se zrla za njim. Ob načrtih, ki jih je predla zanj, so se ji v duši zopet zbudile stare sanje, da ji je srce kar vriskalo in pelo:

»Lep je moj sin – lep kakor breskov cvet! Lep, kakor sem bila nekoč tudi sama lepa. Zato moraš biti srečen, sinek moj!«

In ker je bil lep kakor breskov cvet, lep kakor sama nekoč, ji je bilo v duši kakor zaljubljenemu dekletu. Ves večer se je skrivnostno smehljala. V sinovo bodočnost je vpletala cvetoče vence in še, ko je pozno zvečer legala v posteljo k možu, je šepetala:

»Ne bom pustila ne, da ti stari obesi tisto odrsano Zakrajškovo omelo na vrat! Srečen moraš biti, sin moj, srečen, pa če bi srečo zate morala s krvavimi kremplji izgrebsti sto klafter³⁹ globoko izpod zemlje ali jo ukrasti iz pekla, jo strgati z neba ali skrvaveti iz lastnega srca.«

III

Petrač je stopil iz hiše in se s praga ozrl na nebo.

»Bo, bo!« je zamrmral in zadovoljno pokimal.

Ne bi bil sicer mogel povedati, kaj takega je pravzaprav videl na nebu, da je lahko s tako gotovostjo zamrmral ta svoj »bo, bo!«. Kajti z enim samim, čeprav napetim pogledom ni bilo mogoče zajeti niti čudovite modrine, ki se je vanjo potapljalo jasno nebo, kaj šele, da bi bil mogel obseči z njim vso to neizmerno lepoto, ki je tako sveže in polno dihala iz pomladanskega jutra. Še za trenutek se ni utegnil zamakniti v očarljivi blišč luči, ki so se razkošno prelivale po rosni travi in po mladem zelenju v drevju, ne v nežno, rahlo orošeno cvetje po jablanah in hruškah na vrtu. Ni mu bilo do tega, da bi bil zavestno prisluhnil ščebet lastovic, ko so se te spreletavale med hišami in si po hlevih, vežah in pod hišnimi nadzidki ogledovale stara gnezda, ponekod pa znašale nova, ali se navduševal nad ščinkovci in kosi, ki so tako živo in glasno peli, da so se drobni glaski taščic in drugih manjših pevcev v njihovem žvrgolenju kar zgubljali kakor pljuski kapljic v šumenju potoka. Vso to lepoto, te luči in glasove je pila njegova duša nezavedno ter se ob tem nekako nehote zamikala v to svečano razpoloženje zgodnjega pomladanskega jutra.

Na dvorišču so stala kola, ki jih je bil na njegov ukaz Jurij že pred svitom pripravil. V kolih je na sornici⁴⁰ ležal plug, nad njim pa je bila čez lestvenice⁴¹ poveznjena brana in plugu kazala železne zobe.

Stopil je h kolom in si jih začel brižljivo⁴² ogledovati, da se prepriča, ali je voz, kakor mora biti, ko ga po dolgi zimi zopet potegnejo iz kolnice⁴³ in pripravijo za vprego. Najprej ga je

krepro stresel za ročico, da so pestá glasno zašklopotala ob osnikih in da je njihov klopot hrupno odmeval med hišami.

Pri vsaki premi posebej si je do potankosti vse ogledal, preizkusil oplena in oplenike⁴⁴, kolesna platišča, obroče in osnike, skratka, pretipal je vsak delček voza od trap, sornika in preglja v ojesu, pa tja do zadnjega lunka pri kolesu. Potlej je stopil še k ridi, zgrabil za oje ter ga zasukal na desno in levo, da bi se prepričal, ali polza⁴⁵ dobro teče ob sori ali če se morda kje kaj ne zatika. Porinil je voz nekoliko nazaj proti skednju in ga obrnil proti vaški poti. Pri tem je ugotovil, da kolesa cvilijo in škripljejo v pestih.

Namrščil je obrvi in nevoljno zagodrnjal:

»Zlomek zanikrni! Toliko sem mu naročal, naj jih pošteno namaže, pa se jih s kolomazom še dotaknil ni. In ta šop sena, ki ga je vrgel na voz, je razstlal po njem kakor steljo po svinjaku.«

Sam je opravil, kar je bil Jurij opustil ali narobe napravil in česar se je še sam domislil. Nato je odšel v hlev po vola.

»Hej, lenuha! Konec je počivanja in praznega prežvekovanja,« jima je govoril, ko ju je vpregal v jarem. »Orát gremo, orát!«

Vola sta bila spočita in nažrta, zato sta igrivo nastavljala drug drugemu rogove, kakor da se hočeta bosti.

»No, no, kozla neumna!« ju je miril. »Le čakajta! Vaju že minejo te norčije. Samo dan ali dva, pa bosta stala, kamor vaju postavim, kakor da sta iz lesa.«

Ko ju je vpregel v voz, se je ustopil prednju, se še nekaj časa oziral po vozu in se čohal po glavi, kakor da razmišlja, ali ni morda še česa pozabil. Nenadoma pa se je nečesa domislil in zaklical v vežo:

»Urša! – Hej, stara! Slišiš?«

Na pragu se je prikazala Petračka in ga samo vprašujoče pogledala.

»Prinesi blagoslovljeno vodo!« ji je ukazal.

Petračka je brez besede zginila s praga.

»Pa oljko!« je zaklical še za njo.

Ko je žena prinesla oljčno vejico in blagoslovljeno vodo, je na vozu oboje vtaknil v seno, vzel bič in z njim napravil velik križ pred voli.

»Sveti križ božji!« je dejal na glas, se prekrižal in pognal.

Vola sta bila že neučakana, zato sta kar planila, da je voz glasno zaropotal, ko sta se z njim zaletela čez dvorišče. Petrač ju je komaj zadržal, da nista z vozom zbežljala skozi vas. Moral je hoditi pred njima, jima neprestano žugati z bičem in ju zaustavljati.

Ko je po ozkem kolovozu zavil v polja, mu je bilo, kakor da je na velik praznik prišel v cerkev k maši. Nekaj nedeljskega je bilo v teh prvih dnevih oranja in dela na polju. Na njivah je mrgolelo oračev, vprežne živine in kopačev. Bilo je že toplo in moški so bili odložili kamižole, ženske pa jope, da so se v soncu povsod belile srajce oratarjev⁴⁶ in ženski rokavci. Po povlečenih⁴⁷ ogonih so žarela oblačila deklet in se bliskali oplečki⁴⁸ žensk, ko so te sadile krompir ali sekale važe⁴⁹, prekopavale za orači oplaze⁵⁰ in drobile kepe na povlakah⁵¹. Pomladanski veter se je prešerno poigraval z ženskimi rutami in predpasniki, da se je po ogonih in ozarah živo utrinjalo, kakor da nad polji frfotajo veliki metulji. Po mejah so cvetele hruške in trnjolice ter se v cvetju mogočno košatile med njivami, da so bile od daleč videti kakor velike, blesteče monštrance, razpostavljene po polju. Med temnimi, sveže zoranimi ogoni so se vijugale ozke lehe, kjer so sveže zelenele spodrasle ozimine in rahlo valovale v toplih sapicah. Iz

nežnega, mladega zelenja se je zdaj tu, zdaj tam dvignil škrjanec, začel naglo in navdušeno žvrgoleti ter se, drobeč svojo pesem, dvigal višje in višje pod nebo. V višavah je rahlo trepetal, se zdaj pa zdaj živo vnel v soncu, čedalje hitreje gostolel in zmerom tiše pel, dokler ni bil naposled videti v nebesni modrini le še kakor suh listič, ki drhti v vetru, njegov gostolevek pa je bil še komaj slišen in se je srebrno drobilo nad polji: trilili, trilili, še živ, še živ, tri–tri–tri, živ, živ, trili, trili. Naposled je docela utonil v nebo, odpel pesem, na mah utihnil, se bliskovito spustil izpod neba in kakor kamen navpik padel v polje. Toda od tam se je že dvigal drugi, za njim je poletel tretji, četrti, čedalje več, da je v zraku kar gostolelo, se srebrno drobilo in žvrgolelo.

Po njivah so cvilile plužne, lemeži so škrtali ob skalah, črtala so se pobliskavala po ogonih in plužne deske so škipaje odrivale in preobračale težko, črno zemljo. Polja so bila ravno pravšna za oranje. Ne premokra ne presuha. Brazde so se lepo sukale za plugi in se mastno svetile v soncu. V višjih in bolj prisojnih legah se je zemlja pri prileganju brazd kar sama drobila.

Dela še ne navajena živina se je težko, okorno zibala po razorih in se kladasto obračala po ozarah. Zato so se na vseh koncih in krajih neprestano razlegali priganjajoči glasovi in glasni klici:

»Les k sebi, Sivec! – He hovt! Od sebe, Lisec!⁵²«

Na zvratnikih so se ratarji⁵³ zaustavljali, da bi očistili plug, spočili zasopljene vole in tudi sebi privoščili nekoliko oddiha.

»Bog daj srečo!« je Petrač na vse strani pozdravljajl orače. »Se dobro orje?«

»Bog daj, Bog daj!« so mu odzdravljali ratarji, brišoč si znoj s čela. »Dobro se orje, hvala Bogu, dobro!«

V Srednjih njivah se je pot stesnila in Petrač je med grobljami⁵⁴ le s težavo zapeljal voz na ozko mejo. Pod češnjo na ozari so ga pričakovali Jurij, Jera in Cilka. Ti so bili zjutraj že navsezgodaj odšli na njive, da na njih raztrosijo gnoj. Tu je Petrač voz ustavil. Z Jurijem sta zložila plug in drugo orodje z voza ter prepregla vole.

»Le počijte si, oče!« je rekel Jurij. »Bom že jaz oral.«

Petrač ga je mrko ošinil izpod obrvi.

»Oral bom sam!« je odločno odsekal. »Cila naj ostane pri meni, ti in Jera pa pojdita na spodnji razgon ter še tam raztrosita gnoj. Medtem bom jaz ta del preoral, ti pa ga boš potem pobránal.«

»Oče, niste še dovolj trdni za oranje,« mu je prigovarjal Jurij. »Le meni pustite to.«

Petraču se je vtaknilo, da mu sin ne prisoja več dovolj moči za oranje. Jezno je zalučal ojnični pregelj pod voz in zarenčal:

»Oral bom jaz, to je kakor amen v očenašu!«

»Pa vsaj kamižole ne slačite! V zraku so še hladne sape, bolje, da se nekaj dni še varujete.«

»O kakopak! Kdaj pa si še videl koga v kamižoli za plugom?«

Trmasto je vrgel kamižolo čez lestvenice na vozu in nerazločno nekaj godel.

Jurij ni več silil vanj. Dobro je poznal njegovo trmo. Vedel je, da redko kaže svojo odločnost, kadar pa jo, nikoli ne popusti. Takrat je najbolje, če ga pustiš lepo pri miru kakor figo na cesti. Zdaj si je vtepel v glavo, da bo sam oral, ker hoče pokazati ljudem, da je še zmerom korenjak, čeprav so mu pozimi vsi prerokovali, da ne učka več pomladi, in da lahko še zmerom sam orje, čeprav je v letih in ima že odraslega sina.

Vsa vas mora videti to. Pa naj orje! Ko spodreže nekaj brazd, bo brz sprevidel, da oranje ni več zanj, pa bo odnehal.

Pograbil je vile in odšel z Jero na spodnji ogon.

Petrač je na ozari naravnal vole in plug. V senu na vozu je poiskal steklenko z blagoslovljeno vodo in oljko, se pobožno odkril in pokropil po njivi, pred plužnim rezilom pa je zataknil oljčno, na cvetno nedeljo blagoslovljeno vejico v zemljo. Nato se je spoštljivo prekrizal, počasi in preudarno izgovarjajoč besedo za besedo:

»V imenu Očeta – in Sina – in svetega Duha –«

Te stare kmečke obrednosti, podedovane od dedov in pradedov, je opravljal s tako pobožnostjo in svečanostjo, kakor opravlja duhovnik le najsvetejša opravila v cerkvi. Kakor vsak kmet je tudi on sveto verjel, da bi bilo vsako delo, ki bi ga začel brez tega, popolnoma brezuspešno. Hkrati pa mu je bilo pri tem v duši prijetno, lepo in vzvišeno, ker se mu je zdelo, da zadobé kmečka dela in opravila prav s to obrednostjo ono svetost, ki jih povzdiguje nad vsa druga človeška dela in opravila na svetu.

Pljunil je v roke, zgrabil plug in naravnal rezilo v celino.

»No, Cila, pa poženi v božjem imenu!«

Vola pa kakor da razumeta gospodarjeve besede. Zagnala sta se in potegnili, da je v gredlju kar zahreščalo in da je Cilka spustila klešče ter prestrašeno skočila od plužne.

Petrač se je z vso močjo uprl v ročice. »Sveti križ božji!« je spet rekel in zakoračil za odrezano brazdo v jamljč⁵⁵. Pri tem je skrbno pazil, da podorje oljčno vejico in jo zagrne v zemljo.

Spočita vola sta se vihravo gnala in vlekla, da je plug kar odskakoval in na vse kriplje škripal. Kmalu pa sta spoznala, da zdaj ne gre več za šalo. Začela sta počasneje stopati in povešati glave k tlom. Na gobce jima je stopila pena in dlako jima je

prekril znoj. Težko sta sopla, da sta se jima vampa naglo dvigala in upadala. Naporno sta vlekla in tako sopihala, da se jima je iz smrčkov kar meglilo.

Plug je rezal globoko v zemljo in odrival težke brazde. Ker sta vola zdaj že umerjeno vlekla, ga Petraču ni bilo treba več z muko naravnavati in paziti, da mu ne zleti iz zemlje. Rahlo ga je držal za ročice, da je čutil, kako se mu roke na njih žgečkljivo stresajo in kako se mu pri tem razliva po telesu rahel drget. Ko je rezal te prve brazde, mu je po žilah plala taka razkošna slast kakor v mladih, neumnih letih, ko je objemal prvo dekle. Kar čutil je v ročicah, s kakšno naslado brodi lemež po topli, spočiti zemlji in kako prijetno gôde ter v razkošni sli kar drhti kakor fantu roka, ko mu v pijani omotici zaide v dekletova nadržja. Zemlja se je pod njim toplo, sveže odpirala in drhteče brazde so se mehko, voljno polegale druga na drugo.

Petraču se je kar srce topilo. Po žilah se mu je razpuščalo nekaj mehkega, opojnega in mu razkošno valovilo po životu. Dušo mu je prešinjalo tako blaženstvo, da je zaprl oči in tiho zaječal:

»O kakšna slast!«

Srce mu je zalila ginjenost in duša se mu je kar medila od sreče.

Nenadoma pa je vztrepetal kakor zaljubljenec ob misli, kaj bi bilo, če bi ga zapustilo dekle, ko je ob njej šele komaj okusil sladkost ljubezni. Srce se mu je skrčilo in obraz se mu je bolečljivo nagubal.

»Da bi moral umreti?« je natihoma zastokal. »Umreti – pustiti to slast? O Bog, nikar, nikar!«

Pa se je naglo spet pomiril. Ej, smrt, kje je še ta! Kako bi mogel umreti, dokler čuti v sebi še tolikšno slast do zemlje? O, še te bom oral, še, ti moja ljuba zemljica! – je šepetal. In tudi iz

rok te ne dam še tako brž. Saj Jurij še ničesar ne čuti do tebe. Poprej se mora še drugje iznoreti, da bo potem lahko začutil in odkril, kakšne lepote in slasti se skrivajo v tebi. Dotlej pa bom še jaz oral in užival tvoje sladkosti.

Tako je razmišljal in se opajal nad slastjo prvega spomladanskega oranja.

Šele ko je dooral prvi ogon in na vzvratju prenašal plug na drugi slog, je začutil, da mu podrhtevajo noge in roke. To je od dolge zime, je presodil. Zmerom je tako, ko greš po dolgem zimskem počitku prvič na polje. Telo je še trdo in nerazgibano, roke pa še niso vajene dela. Zimsko brezdelje človeka čisto pomehkuži. Zima in dolgi počitek sta strup za telo, zato se človek pozimi ves poleni in razboli. Šele zemlja, pomlad in sonce mu zopet vrnejo zdravje in moči. Če ne bi bilo zime, človek nemara tudi nikoli bolan ne bi bil in morda mu še umreti ne bi bilo treba.

Kajpak – spomladi, ko začneš kmetovati, te nekaj dni vse boli, kakor da te je kdo pošteno premlatil in zdelal z ročico. V dobrem tednu pa se spet docela privadiš truda in napora. Zemlja to naglo zopet vsega pomladi in prerodi, da po nekaj dnevih pluga še čutiš ne več.

Navrnil je vola v razgon in ju ustavil. Da ljudje okrog po njivah ne bi mislili, da je morda že omagal in da počiva zaradi sebe, jima je začel glasno požvižgavati, priganjajoč ju s tem na vodo. Vola sta se res takoj nagrbila in se potem dolgo izcejala. Petrač pa si je medtem malo spočil in si pretegnil omrtvele ude.

Ko je podoral oba sloga, si je z glave snel klobuk in si z laktjo obrisal oznojeni obraz. Ej, zemlja, delo in sonce, to so zdravniki za kmeta, je preudaril. Vsako bolezen pozdravijo in vse strupe ti potegnejo iz života. Kaj so proti njim vsi dohtarji in padarji na svetu ali celo kakšna taka vračuha, kakršna je ona

Fitnjekarica, ki s svojimi zagovori samo ljudi slepari. Ko bi človek sredi zime imel nekaj takihle dni oranja in sejanja, bi bil zmerom zdrav kakor riba v vodi.

Postavil je plug na vratje in poklical Jurija.

»Preprezi vola v brano in povleci, kar sem zoral, da bodo ženske po južini lahko krompir sadile!« mu je ukazal.

Opiraje se na ótko, je zavil k češnji ob groblji. Vzel je kamižolo z voza, si jo vrgel čez rame in sedel na soro, da si malo odpočije.

Preorana zemlja je omamno dehtela okrog njega. S polnimi pljuči je zajemal prijetne vonjave in se tudi s pogledi opajal nad lepoto polj, kjer je bilo vse tako živo in veselo, kakor da se je svet zbral na proščenje, ne pa na težko spomladansko delo. Brazde so se toplo izparevale na soncu in se v božajočih sapicah naglo sušile. Na pravkar preoranih njivah je bila zemlja še temna in se je mastno svetlikala, na povlečenih ogonih pa se je rahlo prstila in motno, pepelnato ali rjavo žehlala.

Nad gozdom pod vasjo so se vreščé spreletavale vrane. Od tod so se spuščale nad polja, nizko krožile nad njimi in sedale na njive. T'u so nerodno, majavo hodile po brazdah in se gostile s črvi. V jasnem zraku so se jim peresa v perutnicah kovinasto svetlikala, se spreminjala v soncu in zelenkasto poblestevala.

Po mejah in ozarah so se podili otroci in psi. Le Benčinov Sultan je sam zase bevskal po jamljičih in preganjal vrane. Ptice so se sprva plašno dvigale z brazd in odletavale nazaj v gozd. Tu so vznemirjeno krožile nad smrekami, sedale na veje in v vrhove, se težko zibale na njih ter se od daleč jezno drle nad psom. Ko pa so se navadile njegovega lajanja, so se spet druga za drugo spuščale na njive in se niso več dosti menile zanj. Le nekoliko previdneje so hodile med brazdami, vrtele

glave in zvedavo stezale vratove iz razorov. Šele ko so začutile psa v bližini, so se zopet dvignile, težko zakrilile in nizko nad brazdami odplahutale na drugi kraj njive. Sultan je zasopel obstal v jamljiču, splazil jezik iz gobca in razočarano gledal za njimi. Ko pa mu je bilo dovolj brezplovnega tekanja, skakanja in bevskanja po razorih, je klapoušno zavil k vozu v meji. Zavlekel se je tam pod sprednjo premo, se pod trapom zvil v svitek in zadremal.

Ob meji je priorala mimo Urbanka.

»Počivate, stric, počivate?«

Petrač se je naglo obrnil na sori in živo zabliskal z očmi.

»I no – malo si bom oddahnil, da!« ji je odgovoril.

Pokimal je in gledal za njo, kako se ji brazda vali od plužne deske. Ob črtalu se je v rahli krivulji trgala od preložine⁵⁶, nato pa se zvila in se počasi presukala na drugo brazdo kakor zaspanec, ki se mu še ne dá vstati, pa se samo nekoliko privzdigne in se potem preleže na drugi bok. Nepremično je zrl za njo ter s takim zadovoljstvom in s tolikšno napetostjo opazoval to preobračanje zemlje, da se mu je naposled že kar vse sukalo pred očmi, kakor da so nenadoma oživele tudi druge brazde, se začele vrteti in nemirno valoveti pred njim. Zadovoljno je še enkrat pokimal, kakor da mu ugaja, da Urbanka tako dobro in krepko orje.

»Delavna in gospodarna ženska!« jo je potihoma hvalil.

»Pa kako ti to plug ravna! Še malokateri moški bi ga tako.«

Nenadoma se mu je nekaj belega zableščalo v oči. Brazde so se naglo zasukale pred njim, potem pa se zlile v motno, prostrano sivino. Pomel si je oči in se napeto zagledal v tisto belo, toplo pobliskavanje pod Urbankino kiklo.

»O, glej jo no, kako se je spodrecala!« mu je na glas ušlo.

»Sapramiš, kako je to – «

Zdaj ni videl več brazd, ampak še samo dvojje golih nog, ki sta se Urbanki belili izpod živordeče, visoko spodrecane spodnjice, da je Petrača prešinilo nekaj vročega in za trenutek zbudilo v njem že davno ugaslo slo, kakor da je veter v dogoreli grmadi razpihal tleče iskrice in jih razživil pod pepelom.

»Hentana reč!« je potihoma godel, napenjal oči in zamišljeno prikimal.

Naenkrat pa se je zdrznil in planil, kakor da se je zbudil iz grdega sna. Sunkoma se je obrnil in se plaho oziral okrog sebe. Ko je videl, da sta Jurij in Jera z brano daleč na drugem koncu njive, Cilka pa na spodnjem ogonu, je zopet zadovoljno pokimal in pljunil predse.

»Presneto, to ti je babnica!« je zamomljal. »Ej, če bi bil še mlad – «

Odmahnil je z roko, si potisnil kučmo na stran, kakor si jo je imel navado v fantovskih letih, in se zamislil.

Eh, pa je le lepo, če je človek mlad! Takrat te ne opaja samo zemlja, ampak ti razvnemajo kri še druge reči. Mlademu človeku se zdi svet kakor pozlačen. Mladost živi veselo, brezskrbno in frfotavo, kakor da je na svetu vse samo puh, veter, smeh in pesem. Ko pa te leta pritisnejo k tlom in v tebi ugasnejo strasti, pride vse drugače. Življenje ti postane resno in sivo, težko pa tako, da se ti zdi, kakor da ves svet nosiš na plečih. Nekaj časa se ti v žilah še razplamtevajo iskrice nekdanjih strasti in kdaj pa kdaj ti kri v njih hitreje vzvalovi, a po malem se v tebi vse ohlaja, in če te kdaj še obidejo kakšne želje, so te podobne le trudnim večernim bliskavicam na jesenskim nebu. V njih ni več nekdanjega mladostnega ognja in žara, kakor ni v jesenskih bliskavicah več onega silnega,

slepečega požara, ki ga ob vročih poletnih dnevih vžiga vihar na razbesnelem nebu.

Ej, lepo je, lepo, če si v zagonu mladosti, ko te takoj omamijo uročljive dekliške oči in žehteče žensko telo, da pozabiš na vse, na svet in na vso človeško modrost, celo na zemljo in na njene sladkosti.

Sredi teh misli se je nenadoma zopet zdrznil.

»Kakšen vrag pa me jaše danes?« se je prestrašil.

Poškilil je okrog sebe, kakor da opreza, ali ni morda kje v zraku obvisela katera izmed njegovih ohlapnih misli – vsemu svetu na ogled in v posmeh, njegovim otrokom pa v pohujšanje. Toda zrak je bil čist in nad Petračem se je bočila le čudovita modrina, pred njim in okrog njega pa je krepko dihala prebujena zemlja in dehtela, da je bil od njenega vonja že ves pijan.

Da, to je moč zemlje, si je prigovarjal, kakor da si daje odvezo. Ta dobra, črna zemljica ima v sebi toliko sile, življenja in moči, da jih celo starcu vlija v žile, dušo in kri. Ob njej se mu razplamti in razboli ohlajeno srce kakor v davnih mladih letih. Ni bil človek zaman ustvarjen iz zemlje. Od kod drugod naj bi se bilo tudi vzelo toliko sil in življenja, če ne prav iz nje? Saj prihaja vendar vse življenje samo iz zemlje in se zopet zlija vanjo. Mi vsi, vsak človek, vsaka žival, vsak cvet in sleherni listič na veji, vsak črviček in vsaka bilka, ki zraste iz nje, se po svojem odmrtnju tako ali drugače vrača v zemljo. Iz nje pa se zopet poraja novo življenje. Kamorkoli stopi človeška noga, česarkoli se dotakne, povsod in na slehernem koraku zadeva ob stvari, ki so nekoč živele, pa so potlej odmrle in se vrnile v zemljo, da ji dajo snovi in moči, ki bo z njimi hranila novega človeka, novo žival in novega črvička, zaplodila nove kali ter obudila v življenje novo cvetje in bilje.

Tako nekako je razmišljal in začel po meji pobirati kamenje, ki se je bilo raztočilo z grobelj, ter ga zlagal zopet nazaj v kupe.

Po preoranem ogonu je stopal Jurij za brano in se opletal po kepah kakor v omotici. Njemu delo ni bilo v slast kakor staremu. Narobe – to opotekanje in opletanje po brazdah in kepah, to oranje, brananje in kopanje mu je bilo zoprno in mrzko. Vsa ta kmečka dela in opravila po polju so se mu zdela čisto navadna robota. Toda zdaj si s tem ni belil glave. Zdaj so mu vse drugačne misli rojile po glavi in srce mu je bilo polno željâ. Pogled mu je uhajal zdaj tja dol nad Rupo, kjer sta Alenka in Medard sadila krompir, zdaj na njivo onkraj pota, kjer je mlada Dolinarica po razgonu raztepala važe, potem zopet tja na sosednjo njivo, kjer je orala Urbanka. Misli in sanje so mu frfotale okrog kakor zbegane ptice ter plahutale z enega konca na drugega.

Na vzvrateh je ustavil vola in počival. Prav tedaj je tudi Urbanka na njivi zraven priorala do ozare.

»Pridna si, Reza, pridna!« jo je Jurij pohvalil. »Orješ kakor kakšen možak!«

»Mi ne kaže drugega, ko sem v hiši in na polju za vse sama,« mu je odvrnila.

Dvignila je plug in ga začela trebiti z ótko. Pri tem se je nad plugom sklonila globoko čez prečnik med ročicami, da se ji je krilo dvignilo visoko nad podkolenje. V soncu so se ji zableščale gole noge, na rokah pa so se ji izpod prileknjenih rokavcev prikazale oble lakti do polnih ramen.

Juriju se je ob pogledu na njeno razgaljenost vznemirjena kri vroče pognala po žilah.

»Reza, za kleščarja me vzemi!« je rekel. »S teboj bi se nebeško oralo!«

Urbanka se je zravnila, ga plamteče pogledala in se zasmejala, da je kar zazvonilo čez njive in ozare.

»Na, tu imaš plužne in tu so klešče!« mu je odvrnila. »Pridi in mi pomagaj orati!«

Jurija je razpaljena kri spravila ob vso razsodnost, da mu je spozabljivo ušlo, ne da bi se bil zavedal, kaj govori.

»Ne mislim tako, Reza, ne tako!« je zmedeno momljal. »In ne tukaj, ne tukaj –«

»Kje pa potem?« je osupnila Urbanka.

»Morda v seniku na vašem podu, morda –«

Stopil je čisto k Urbanki in jo tako uročljivo oplazil z razpaljenimi očmi, da je bila takoj vsa zmedena. Bila je kakor dekle, ki prvič stoji s fantom kje na samem. Rdela je kakor kri, se živčno poigravala z ótko pred seboj in povešala oči. Toda naglo se je zopet pribrala in vzkliknila:

»O, ti prepredenc tak! Tak tako bi ti hotel orati z menoj, tako?«

»Da, tako, Reza, tako!« ji je Jurij vroče, s strastnim šepetom odgovoril, ne da bi se zavedal svojih besed.

Urbanka ni vedela, naj se razjezi ali kaj na stori. Hotela ga je že zavrniti, naj ne klafa z njo kakor s kakšno cafutasto pun aro, a jo je spreletelo nekaj nejasnega in nedoločnega. V krvi se je tudi njej oglasila lačna sla. Zato se je samo nasmehnila in dejala šaljivo:

»Za takšno oranje moraš dobiti kje kakšno bolj mlečno!«

Zdaj jo je kar naenkrat obšlo, da si Jurij dovoljuje le malo preveč in da se tudi ona že predaleč spušča z njim v kočljivo besedovanje. Da bi obrnila pogovor drugam, je z brado pokazala na krepkega junca, vpreženega v plug, in dejala:

»Vidiš ga, ali ni lep? Predlanski pomladanec je, pa je pameten in orje, kakor da je z jarmom prišel na svet. Sama sem

ga vzredila in ga letos prvič vpregla v plug. Zato jaz s takimi volički lahko tudi sama orjem!«

Juriju je bilo njenega junca zdaj presneto malo mar, toda nagonsko je takoj začutil, da ji po njem lahko pride do srca in se ji prikupi. A ker po stari kmečki vraži mladega živinčeta ne smeš na glas hvaliti, da ne dobi bolezni in urokov, je stopil samo k juncu in ga od vseh strani krepko opljuval. Nato ga je še čvrsto sunil v bok, da je junec kar odskočil. Ta starodavni obred je pomenil, da živinče na vse pretege hvališ.

»Res, ni mu kaj reči, pa tudi ti si ženska in gospodinja, kakršne ne dobiš kje zlepa,« je zapel zdaj hvalo še njej.

Za to pohvalo njenega junca in še nje same bi bila Jurija najraje kar objela. Čez žareči obraz se ji je razlil širok nasmeh, da so se ji med sočno napetimi ustnicami zableščali krepki zobje. Privzdignila je predpasnik in si z njim začela brisati lica, da bi tako skrila izraz zadovoljstva, ki ji je iz duše kar preočitno splaval na obraz in v oči.

»Eh, no!« se je skopo branila hvale, a v duši ji je bilo, kakor da so njegove besede suho zlato.

»Res je, Reza, res!« ji je Jurij še naprej kadil, da bi se ji priliznil. »Nisi samo gospodinja kakor treba, ampak si tudi postavna in zala kakor kresna roža. Človek bi se po kolenih metal za teboj.«

Urbanka je čutila, da bi vsaj na videz morala biti huda, ali pa bi morala vsaj takoj oditi od njega. Vendar ni mogla biti ne huda niti ni odšla. Stala je pred njim, se sramežljivo sukala na petah kakor kakšna mlečna punčara in se pritajeno smehljala. Ej, kakšen fant je ta Jurij! si je v mislih govorila. Blagor ji, ki ga bo dobila!

»Ampak rožice pa znaš saditi, rožice!« ji je ušlo.

»Ne, Reza, to niso prazne besede!« je pohitel. »Ej, če bi bila še dekle in bi bila moja, potem bi te zasipal še z vse drugačnimi in lepšimi rožami!«

Naj se je Urbanki nekje globoko v srcu to njegovo lepore je le nekako upiralo, ji je v duši vendar bilo, kakor da jo kdo zares zasiplje z rožami. Na Juriju in v njegovih besedah je bilo kljub vsemu nekaj zamamnega in zapeljivega. Obhajale so jo želje, da bi se Juriju kar v naročje vrgla.

»Ah, Jurij!« je zajecljala. »Nikar, ne govori —«

Beseda ji je obtičala na jeziku in v duši jo je speklo: joj, kaj je to z menoj? Saj sem vendar poročena. Moža in otroke imam. Torej se s fanti še pogovarjati ne bi smela, nikar šale, da bi smela poslušati take besede in se lahkomišno predajati nespametnim mislim.

Roke so ji omahnile in obvisle ob životu, kakor da niso njene. Iz otrplih prstov ji je ušel predpasnik, se nekaj časa v vetru lovil pred njo, potem pa se ji je v sunku sape s krilom vred tako tesno prilepil k životu, da je bilo mogoče čisto natanko razločiti oblike njenega telesa in da je bila tako še bolj zapeljiva.

»Glej, Reza, tako si me vsega omamila, da ne vem že več, kje stojim, in da sem pred teboj kakor nebogljen otrok,« so Juriju besede nesmiselno vrele iz ust. »Tako sem —«

»Jurij, dovolj je tega!« ga je odločno ustavila.

Nabrala je obraz v stroge gube in ogenj v očeh ji je ugasnil. Užaljeno se je našobila in malomarno zamahnila z roko, rekoč:

»Saj mi ni dvajset let, da bi ti verjela vsako čenčo!«

Potegnila si je ruto na oči, zgrabila za plug in ga ročno prenesla na drugi slog. Tam si je zataknila robove presukane kikle za pas, pljunila v roke in pognala:

»Hot, Čade, hot!«

Plug se je zarezal globoko v zemljo in lemež je rezko škrtnil ob skali, skriti v njivi. Urbanka se je znova z vso ihto zagnala v oranje. Toda Jurij ji ni šel več iz misli. Še zmerom ga je videla, kako stoji pred njo, mlad in lep kakor poganski bog, še zmerom so jo žgale njegove uročljive oči. Še zmerom so ji zveneale njegove besede na ušesa, a zdaj se ji je zdelo, da je v njih nekaj razglašenega in razgaljenega, nekaj omamno strupenega.

Jurij je stal na ozari in izpod poklapanih klobukovih krajev poželjivo zrl za njo.

»Res je babnica, da je kaj!« je potihoma mrmral in jo v omami kar požiral z očmi.

Urbanka pa se je z vso ihto gnala za plugom, ga krepko ravnala v rokah in glasno poganjala vola:

»Hot, Čade, hot!«

Rdeča, visoko spodrecana indra ji je vihravo opletala nad golimi nogami in gorela v soncu kakor kri, da so Jurijeve omamljene oči kar same od sebe šle za tem žarečim plamenom. Kakor uročen je stal na ozari in gledal za njo, dokler ni zginila onstran vzpetine. Čez polja pa se je še zmerom razlegal njen glas:

»Hot, Čade, hot!«

Vrnil se je na vzvratje k voloma in začel znova branati, a Reza mu ni več šla iz misli. Neprestano mu je bila pred očmi, kakor jo je bil videl prej na ozari, ko se je sklanjala čez plužne ročice – visoko spodrecana in zapeljiva.

Pribranal je do pota, ki je delil vaška polja v dva dela. Ob poti je tam na drugi strani Dolinarjev Matija ravno pšenico iz vreče presipal v sejalnico, ko je Jurij prišel do pota.

»Dobro srečo, Matija!« mu je poželed k setvi. »Imaš dobro seme?«

Dolinar ga je oplazil z mračnim, sovražnim pogledom.

»Moje seme naj te ne skrbi!« mu je surovo odbrusil.
»Tvoje, tisto v tvojih hlačah pa naj vrag zatare in posuši!«

Jurij je postal in ga gledal kakor zaboden vol. Potlej pa se mu je nekaj zabliskalo v glavi. Nabral je obraz v prezirljiv nasmeš, zaničljivo pljunil čez pot in obrnil vola.

»Naj ga vrag tebi zatre!« mu je vrnil. »Če ti ga že ni! In še vrane naj bi ti posevek do zadnjega zrna pozobale, ko se repenčiš nad človekom, kakor da sem te s trnovko v gobec dregnil.«

Pljunil je še enkrat proti Dolinarju in se malomarno odmajal za brano.

Kaže, da mu je stara takoj vse izblebetala, je presodil v mislih. Pa naj mu! Prava reč, če se je njegova Matilda onkrat malo k meni prislonila. Zato se ji še niso čreva obrnila. Preklete, če ni ta svet ves narobe! Takle uplahné dobi žensko, ki je vsa kakor po božji volji, komu drugemu, ki je v njem toliko sil, da bi lahko medvede krotil, pa namenijo kakšno izcejenko.«

Medtem ko se je Jurij tako žolčil za brano, je Dolinar ježno zakoračil na njivo ter sejal in tako srdito zamahoval z roko pred seboj, kakor da kletega sovraga zabija v zemljo. Na ušesa so mu neprestano brnele besede: »Če ne boš z njo kakor pravi mož, se bo našel kdo, ki ti bo nasadil rogove, če ti jih že ni.«

To mu je včeraj popoldne rekla mati, ko je bila Matildo poslala na Faro h krščanskemu nauku, njemu pa dejala: »Ti pa ostani doma. Pomeniti se moram s teboj – med štirimi očmi.«

Ko sta ostala z materjo sama, je ta začela režavo:

»Ti mežgé – čemu sem te pa oženila?«

Ta režavost in njene čudne besede so ga na moč osupnile, da je samo zavzeto zinil:

»I zakaj? To morate vendar sami vedeti!«

Mati je zavila oči proti stropu in zjavkala:

»O, jaz reva nesrečna! Da sem morala roditi takega mlahovca, ki mi je zdaj samo za žalost in nesrečo!«

Matija se je osuplo zastrmel vanjo.

»Mati, kaj pa se je zgodilo, da tako govorite?«

»Ti še vprašuješ, oslé neumno?«

Pomolčala je, potem pa nadaljevala:

»Nič se ni zgodilo, to je ravno tisto. In kakor vse kaže, jaz nesrečnica tudi nikoli dočakala ne bom, da bi se kdaj zgodilo tisto, na kar čakam kakor na svoje odrešenje.«

»Mati, o čem pa govorite?« je Matija začudeno izjekljal.
»Prav nič vas ne razumem!«

»Ne mevžaj, ampak mi rajši povej, kdaj si boš že enkrat sina omislil!«

Matija je v zadregi podrencal⁵⁷ za mizo.

»Sina? – Kadar mi ga bo Bog dal!« je mevžasto povedal.

»Bog – Bog – Bog!« ga je stara ježno oponašala. »Pa menda ne pričakuješ, da ti ga bo Bog kar tako iz koša stresel?«

»Seveda mi ga ne bo!«

»No, vidiš!«

Umolknila je, kakor da pričakuje, da bo on še kaj pripomnil ali še kakó objasnil svojo misel. Ker pa je on samo medlel in sramežljivo drenkal za mizo, je bruhalo iz nje:

»Si omutavel, kali? Se ti je pika naredila na jeziku⁵⁸? Tak reci no, zakaj potem nič ni?«

Matija se je zguzil vase, zdelo se je, da bo od sramu zlezel pod mizo.

»I zakaj? – Zato, ker ni!« je izgnjecal iz sebe.

»Šema! Saj to tudi sama vidim. Že več ko leto dni se Matildi vsako jutro željno zaziram v život, obraz in oči in

željno pričakujem, kdaj bom na njej opazila tisto, kar bi me razveselilo in osrečilo, kakor da sem se zazrla v sam sveti raj, pa zaman napenjam te svoje stare oči. Ne gre in ne gre mi v glavo, kako je to mogoče, da še zmerom nič ni. Matilda je še zmerom v život in trebuh kakor ploh.«

»Mati, ne govorite o tem!« je Matija zdaj zavpil, ker ga je bilo že tako sram, da bi bil glavo najrajši pod mizo vtaknil.

»Kako ne bi govorila o tem, ko pa še samo za to živim, da bi vnučka dočakala,« ga je hlastno zavrnila. »Pa tudi pred ljudmi me je že sram, ker slišim, kako namigujejo na to, da si ti –«

Matija je planil izza mize in hotel zbežati iz hiše.

»Stoj! Nikamor ne pojdeš!« ga je stara ustavila in odločno stopila predenj. »Danes se morava o tem do kraja pogovoriti. Vedeti hočem, zakaj si tak. Mar ti nisem izbrala žene, da bi je bil vsak moški vesel in da bi se ob njej celo svetnik razvnel?«

Matija se je odmaknil in jo ježno pogledal.

»Mati, molčite mi o tem!« je na glas zavpil.

»Kaj? Molčim naj ti?« je vzkipela. »Čakaj no – zdaj šele ti jih bom napela! Šleva si, da veš! Šleva! Še dvanajstletna pastirica ni tako kruhkova⁵⁹, kakor si ti. Trideset let ti bo že skoraj in že več kakor leto dni si oženjen, pa si še zmerom tako neveden in ubog, kakor si bil takrat, ko sem te bila odstavila od sescèv. Namesto da bi bil ponoči z ženo kakor vihar, si pri njej v postelji kakor skopljenec.«

Matija je ves osramočen stal pred njo in rdel v lica kakor rak. Najrajši bi se bil od sramu kar razpuhtel.

»Sram vas bodi, mati, sram!« je vzcepetal. »Ponoči torej vstajate, naju zalezujete in ušesa nastavljate na najina vrata.«

»Tebe naj bo sram, tebe, ko si tak kilavec!« ga je zavrnila. »Saj bi bilo komaj, ko bi koga najela, da bi te učil, kako se

ponoči v postelji ženi streže. Misliš, da mi je bogve kako ljubo, da moram ponoči stati pred vajinimi vrati in poslušati, kako omledne ji cediš, potem pa ji obrneš hrbet, kakor da ima ona ježa pod srajco, in zasmrčiš. Ona pa je vsa kakor nabita puška in prav nič čudno ne bi bilo, ko bi se ozrla za drugim. Kajti žene, ki ima doma pri možu post, nihče ne more udržati, da si kje drugje ne bi vzela, česar ne dobi v zakonski postelji. Zato ti rečem: če ne boš z njo kakor pravi mož, se bo našel kdo, ki ti bo nasadil rogove, če ti jih še ni.«

Matija je izbuljil oči kakor krap, ko ga vržejo na suho.

»Kako?« je hlastnil. »Da mi je kdo nasadil rogove, pravite?«

»Nič nisem rekla,« se je začela stara izmikati. »Morda ti jih že je, morda pa ti jih še ni, zagotovo pa bi ti jih, ko jaz ne bi bila na preži. Saj tebi bi jo lahko kar iz postelje odnesel, ko si tak uplahné.«

Matiji se je kar v glavi zavrtelo.

»Mati, nehajte s temi namigavanji!« je vzrojil. »Če kaj veste ali sumite, potem mi povejte, kdo je tisti, ki mi je nasadil rogove. Če pa o tem trobezljate tja v tri dni, potem rajši molčite.«

Petračka se je skrivnostno namuzala.

Ej, boji se zanj, boji! je pomislila. Torej jo ima rad. Potem ji ni treba še obupavati nad njim. Ljubosumen je nanjo. To je dobro znamenje. Že marsikoga je poznala, ki je bil pri ženi ves muževen, a ko je zaslutil, da mu kdo sili v zelnik, se je razvnel in razgorel kakor kres.

Ker je kar molčala in se skrivnostno muzala, jo je Matija pograbil in jo z vso močjo stresel.

»Krščenduš, tak povejte no že, kar veste, in če je res, na kar namigujete!« je vzrojil.

»O, kakšen vihar!« je Petračka zadovoljno vzdiknila. »Nikar! Saj boš še dušo iz mene stresel. Rajši se ponoči pri Matildi kdaj tako razvihari, pa se ti potem ne bo treba bati zanj.«

»Mati, ne izmikajte se mi zdaj!« je Matija jezno zakričal. »Odgovorite mi na to, za kar sem vas vprašal!«

Petračka se je v zadregi presedla za mizo. Presneto, ali se ni morda preveč zagovorila, se ji ni zareklo?

»Za zdaj ti ne morem nič določnejšega povedati,« se je piškurila. »Sicer pa – mar sam nimaš oči? Sprskaj si krmežljavčke iz njih in jih bolj odpri. Potem boš morda tudi sam kdaj kaj opazil. In še tole ti povem: pomisli, kaj bo z našim domom, če zavoljo tvoje mlahavosti pri hiši ne bo nič otrok.«

Po teh besedah se je dvignila izza mize in odšla v kuhinjo.

Tudi Matija je odšel iz hiše in po stopnicah planil na vrt. V srcu mu je bilo, kakor da mu je mati v njem zakotila klobko strupenih kač.

»Joj meni, joj!« je tožil, kakor da mu je v hiši vse pomrlo. »Je to mogoče? Kaj mi je zdaj početi, kaj?«

Vso noč je premleval to, naposled pa je prišel do zaključka, da more biti samo Petračev Jurij tisti, ki bi mu utegnil zapeljati ženo. Samo on je tak lakotnik na ženske, da se vsake loti. Je pač Petračeva kri. Ampak kako je mogoče, da on, Matija, ni nikoli opazil, da bi utegnilo biti kdaj kaj med Matildo in Jurijem? Saj se še tega ne spomni, da bi ju bil kdaj zalotil pri nedolžnem vsakdanjem pogovoru. Je on mar res tak slepec? Imajo mati morda prav? Sta mu morda res nasadila roge? Strašno velike roge.

Ni si mogel jasno predstavljati, kako je pravzaprav s temi rogovi. Vedel je, da to niso taki rogovi, kakor jih imajo voli, ali

se je vendar neprestano prijemal za glavo, ker je imel občutek, da je rogat kakor hrvaški vol.

Ko ga je Jurij pregle na njivi ogovoril, mu je bilo, kakor da mu je zasadil nož v srce. »On je, on!« mu je ljubosumno sikalo v duši. »On, nihče drug!«

Segal je v sejalnico in sipal po njivi pšenico, ne da bi bil vedel, kaj počne. Zrnje mu je neenakomerno pršlo iz roke, da je bil ogon tod na gosto posut z žitom, drugod zopet so ostajale za njim prazne lehe. Tako je omahoval nekaj časa sem in tja, brez misli sejati in onemoglo zamahoval z roko pred seboj. Sejalnica se mu je bila nagnila in se mu v komolcu prevesila, da je žito sipoma uhajalo iz nje. V njej ni bilo več zrnja, on pa je še zmerom segal vanjo, naglo zamahoval in sejati iz prazne pesti.

»Ježeš, Matija, kaj pa počneš?« mu je Matilda zaklicala s sosednjega ogora.

Obstal je sredi zamaha kakor okamenel in se z izbuljenimi očmi zasrepele vanjo. Razpeta pest se mu je začela krčiti in se tako stiskati, da so se mu mišice v podlakti napenjale kakor vrvi.

»Tako torej, tako!« se mu je motno prekladalo po glavi. »Ona tu, on pa tam in se tako v mislih predajata drug drugemu.«

Pred očmi se mu je stemnilo, v prsih pa zakipelo. Najrajši bi bil pograbil motiko, bat, kol ali kar koli že, planil nanju ter ju neusmiljeno mlatil in bít, dokler ta vlačuga tu in oni vlačugar tam na drugi strani pota ne bi bila zbita v zemljo.

Toda široko razkoračene, v težke škornje vsajene noge so mu tičale v zemlji kakor vkopane, da niti koraka ni mogel napraviti. Razgaljene prsi mu je razganjal silovit vihar, da so se mu napenjale in širile, roke pa so se mu žilavo krčile in oči so

mu divje gorele ter izpod namršenega čela krvavo srepele v ženo. Tako je stal tam na njivi docela otrpel in negibljiv, kakor da je okamenel v jezi, bolečini in bridkosti, podoben kipu, ki so ga iz divje, surove skale izžgali sonce in izklesali viharji. Le ustnice so se mu komaj vidno zgibale, vročično podrhtevale in zagrljeno momljale:

»Takšna je torej ta reč, takšna!«

Matilda pa se je še zmerom naslanjala na motiko in nepremično strmela vanj. Ruta ji je bila zdrknila z glave na rame, nedrjak pa se ji je bil pod vratom odprl, in ker je bila rahlo sklonjena, so se ji izza njega videle mlade, deviške prsi in se ji v prebeli lepoti jedro napenjale pod srajco.

Prekleta, ta ženska ima dvoje obrazov, dvoje duš in dvoje teles, je Matiji šinilo v glavo. Doma ima angelski obraz, svetniško dušo in deviško telo, tu pa ima obraz, dušo in telo vlačuge, žene, ki možu natika roge. Prihuljeno se vlači po njivi, kakor da je vsa zaglobljena v delo, v resnici pa je v mislih in željah tam na sosednji njivi pri Juriju. Jopo je odložila, krilo privihala in prsi razgalila ter se mu tako v mislih predaja, Jurij pa si jo v mislih jemlje.

Krči v njem so popustili, noge so mu klecnile, roke pa se mu povesile. Okorno, težko se je zganil in zakoračil proti njej.

»Domov – pri priči domov!« je z divjim glasom zavpil.

Matilda se je zravnala, pobledela kakor zid in ga začudeno gledala.

»Matija, za božji čas, kaj pa ti je?« je zajecljala.

»Domov, vlačuga!« je zopet zavpil. »Domov, sem rekel!«

Matilda je bila tako presenečena, da je samo glavo sklonila, se molče obrnila in stopila v mejo h grmu, da vzame tam košarico, ki je bila v njej možu prinesla dojučnik na njivo. Bilo ji je, kakor da je padla z neba. Ni mogla razumeti, kaj je moža

zdaj kar naenkrat obsedlo. Še zmerom ji je bil njegov spačeni obraz pred očmi. Še zmerom ga je videla, kako preteče stoji na njivi in izbuljeno srepi vanjo. Kar ga pozna, ga še ni videla takega – tako razkačenega in divjega. Pa si tudi nikoli misliti ni mogla, da bi bil njen mirni, pohlevni možiček zmožen česa takega.

»Domov, vlačuga!« so ji njegove besede zvenele na uho in jo v duši pekle kakor ogenj. Še nikdar ji ni nihče take psovke vrgel v obraz. In zakaj ji je storil to, zakaj?

Mu je stara morda vendarle povedala, kako jo je bila predvčerajšnjim zalotila z Jurijem v veži? Toda če bi bilo to, če bi mu bila res povedala, kar je ona, Matilda, včeraj, potem ko jo je bila tašča spodila na Faro k večernicam, tudi pričakovala, da, ko bi se bilo zgodilo to, potem Matija sinoči ne bi bil tako miren. Ko je sinoči legla k njemu v posteljo, se je bila v strahu kar zvila in se za trenutek stisnila k zidu, ker je ves večer čakala, kdaj bo zdivjal. Nič je ne bi bilo presenetilo, ko bi bil planil in mahnil po njej ali storil kaj drugega takega, pa ni bilo nič. Matija je bil z njo kakor druge večere. Le malo nemirneje je spal kakor druge krati, se ji je zdelo. To jo je bilo docela pomirilo. Kajti sodila je: če mu tašča danes ni povedala, potem je gotovo sklenila, da mu to za sedaj zamolči. Ko je to tako preudarila, je vsa pomirjena zaspala. Ko pa je zjutraj vstala, se je v srcu zarotila, da se bo Jurija poslej izogibala kakor živega ognja.

Ali ko je davi prišla na njivo in onstran poti zagledala Jurija, jo je mahoma spreletelo nekaj prijetnega, docela podobnega onemu, kar je čutila predvčerajšnjim, ko jo je bil med sekanjem pirhov pograbil v veži čez pas in jo z vso močjo stisnil k sebi. Še zmerom je čutila čvrsti prijem njegove roke, ki jo je bila tako moško stisnila čez pas, da ji je kar sapa

pohajala in da ji je telo zajela neizrekljiva sladkost. Še zmerom jo je na razgaljenih lakteh pekel dotik njegovih ust, kakor da se jih z njimi ni bil dotaknil že pred dvema dnevoma, ampak šele ta trenutek. Vsa je drhtela, kakor da še zmerom visi Juriju na rokah, se plaho stiska k njemu ter mu v nerazložljivi spozabi kar pojema in medli v objemu, kakor da je oni nedeljski trenutek podaljšan v večnost.

»Domov, vlačuga, domov!«

Te besede so jo pekle, kakor da jo je oplazil z bičem. Vsa vrtoglava je hitela proti domu in se kakor pijana opotekala po kolovozu. V glavi ji je šumelo, v oči so ji silile solze in v ušesih ji je zvonilo: vlačuga, vlačuga! Polja okrog nje so se pogrezala v nejasne megle. V njih se ji je prikazoval zdaj Matija, zdaj Jurij. Matija je stal tam široko razkoračen, težak, trlepen in mračen, Jurij pa je z lahkotnim, prožnim korakom stopal po njivi, veder in nasmejan, lep in ves obsijan s spomladanskim soncem.

Ljubi Bog, kaj more ona za to, da ji je šele Jurij odprl svet davnih slutenj! Njegov predvčerajšnji objem je bil prvi moški dotik, ki se ji je vtisnil v dušo kakor ognjen pečat, ji razvnel kri in jo vso prevzel. Kakor vsako dekle je nekoč tudi ona sanjari in si v najlepših barvah slikala svet, ki naj bi ji ga nekoč odprl njen mož. Saj se slutnja tega sveta s prebujenjem ženskega srca razcvete v vsaki dekliški duši in potem drhti v sladkem pričakovanju velikega čudeža – čudeža, ki se ženski razcvete v poročni noči. Temu čudežu so posvečene vse sanje dekliškega srca, čeprav si dekle mnogokrat ne zna prav predstavljati, v čem je pravzaprav ta čudež.

Toda ona, Matilda, je bila v svojih sanjah in pričakovanjih tega čudeža hudo prevarana. V poročni noči je doživela silno razočaranje. V njej ni bilo ničesar, o čemer je sanjala v

dekliških letih. Ali vendar je v tem razočaranju in v nepotešenih željah tiho in brez tožbe izgorevala. Komu tudi naj bi se bila pritoževala? In nad čim pravzaprav? Saj ji je Matija vendar dober, nežen, prenežen mož, ki bi jo najrajši na rokah nosil. Od samega oboževanja in češčenja se je niti dotakniti ne upa. Ponoči se mehko in boječe privija k njej, jo plaho boža po licih in laseh, jo nežno ljubkuje, kakor da drži v rokah občutljiv cvet, za katerega se boji, da se mu zdaj zdaj ne osuje, in ji jeclja nerazumljive besede. Podnevi pa kakor senca hodi za njo in, če le more, opravi vsako delo sam namesto nje. Zmerom ga je sama skrb zanjo in vendar – njej se zdi, da ne čuti do nje kaj več kakor dober prijatelj ali zvest, požrtvovalen tovariš. Ona pa ponoči včasih kar drhti ob njem, kakor da jo trese mrzlica. Telo ji gori, da ji je v postelji ob njem, kakor da leži na žerjavici, in kri se ji preliva po žilah, kakor da se pretaka po njej raztaljeno železo. Z muko se kroti, da bi pred njim prikrila svoj ogenj in pritajila strasti, ki se jih sramuje. Natihoma pa si očita, da ni, kakor so druge ženske. Morda je to le hudobec, ki čemi v njej in ji v srcu neti ogenj nenaravnih in nečloveških želja in strasti. Na velikonočno nedeljo pa je bila v Jurijevih rokah spoznala, da njena sla ni od hudobca, ampak da izhaja iz zdrave človeške krvi, da je ona prava ženska, Jurij pa pravi moški, tak, kakor je o njem sanjala v dekliških letih. Hkrati pa je spoznala zdaj tudi, da Matija – ni pravi moški.

Toda zakaj se je zdaj kar naenkrat tako razjezil nad njo in jo spodil z njive? Mu je mati morda vendarle šele danes povedala, kako jo je bila predvčerajšnjem zalotila v veži v Jurijevem objemu?

Povesila je glavo in sama sebi se je zdela kakor grešna pregnanka, ki so jo zalotili v prešuštvu in jo zdaj spodili iz hiše, one pa ne ve, kam naj se obrne. Bilo ji je bridko kakor še

nikoli, ali – svojega greha se ni kesala, niti ni obžalovala, da je njeno ženstvo dobilo ob Juriju svojo potrditev.

* * *

Alenka je na Lesarjevi njivi nad Rupo z Medardom sadila krompir. Pri delu se je izpod čela skrivaj ozirala proti Petračevim njivam. Tam je stopal Jurij za brano in Alenka je v soncu čisto razločno videla njegov zagoreli obraz. Kdaj pa kdaj se ji je celo zazdelo, da se je na daljavo ujela z njegovimi prelepimi očmi. Včasih so te oči tako živo zagorele pred njo, da je za trenutek pozabila na delo in na ves svet. Misli so se ji po sili trgale od dela in zemlje ter se ji lovile nekje v pomladanskih jasninah ali bogve kje.

Misli zdaj tudi Jurij nanjo, kakor misli ona nanj? Seveda misli! Kako ne bi mislil, ko pa sta si sedaj tako blizu skupaj in drug drugemu zmerom na očeh? Kako vse bliže si bosta odslej, kakor sta si bila pozimi.

Ob tej misli ji je bilo v duši neizrekljivo lepo in prijetno.

V gozdu je zakukala prva letošnja kukavica. Ljudje so za trenutek obstali pri delu in prisluhnili. Nekateri so šteli za ptico – ta, koliko let mu bo še nakukala, drugi, koliko cvenka mu bo nadrobila.

Tudi Alenka je nehala kopati. Oprla se je na motiko in potihoma štela za kukavico.

Ah, tudi to so stare vraže! jo je obšlo. Kakor da kukavica v teh lepih pomladanskih dnevih nima početi kaj drugega, kakor prerokovati ljudem srečo ali kar koli že. Ali pa je kukavica morda vendarle glasnica usode? Nedoumljive usode, ki kroži nekje nad daljnimi obzorji kakor nevidna ptica in nosi v svojih krilih srečo in radost, odrešenje in pogubo ter vse to troši po svetu, da se izvrši, kar se ima izvršiti nad sleherno stvarjo na

zemlji – nad ničevim osatom na peščini in nad obetavnim klasom na njivi, nad nebogljenim črvičkom v zemlji in nad človekom, ki si umišlja, da je on krona in gospodar vseh stvari na svetu.

»Joj, Alenka! Mar nič ne vidiš, kako v krivih vrstah koplješ jamice po njivi?«

Zdrznila se je in se plaho zagledala v Medarda, ko je ta na njivi metal za njo krompir v izkopane jamice.

»Oh, to je od sonca!« je dejala in se zasmejala. »Blešči se mi, da mi kar migota pred očmi, pa kopljem krive vrste.«

Naglo je zasula nekaj vrst pravkar izkopanih jamic in izgrela nove.

Po poti je mimo prišla Mlakarica s košaro koruze na roki. Za njo je drobencljala Nana.

»Greje sonček, greje, kaj?« je Mlakarica nagovorila Alenko.

»O, greje, greje!« je pritrdila Alenka. »Skoro kakor o kresu. – Kam pa vi?«

»Koruzo sadit!«

»Aha, Petračevim!«

»O ne! Sebi, sebi! Oče so mi pod Čelom dali v obdelovanje njivico, kamor sem v velikem tednu posadila ogonček krompirja, zdaj grem, da na drugem ogonu posadim koruzo. V križevem tednu vržem med krompir še nekaj fižola in tako bom letos imela tudi nekaj svojega pridelka.«

Vtem ko sta se Mlakarica in Alenka pogovarjali, je stopila Nana k Medardu na ozaro.

»No, zdaj pa si menda že popolnoma zdrav!« ga je ogovorila.

»Kakor vidiš!« ji je Medard neprijazno odgovoril, ker mu ni bilo prav, da se mu je Nana tu prislinila.

Nana se je nekaj časa v zadregi previjala pred njim, a ker je Medard kar molčal in ker ni vedela povedati kaj drugega, je butnila tjavdan:

»Ko se stric Jurij oženi, ne ostanem več na Strmici, ampak se odselim v Podboncar k materi in očetu.«

»A tako!« je dejal Medard malomarno. »Zakaj pa to?«

»Ker nočem, da bi me stričeva žena po strani gledala.«

»No, Alenka pa že ni taka, da bi koga po strani gledala!«

»Alenka?« se je Nana začudila. »Katera Alenka?«

»I naša vendar!«

»Vaša?«

»Katera pa druga? Kaj ne veš, da se bosta Alenka in Jurij vzela in da bo torej Alenka njegova žena?«

Nana je zdaj kar ostrmela. Bila je tako presenečena, da ni mogla nobene besede več spraviti iz sebe. Nerazumljivo je gledala zdaj Medarda na vreči pred seboj, zdaj Alenko na njivi. Šele ko jo je poklicala mati, se je ovedela in naglo stekla za njo. Nekaj časa je zamišljeno hodila ob njej, potem pa jo je iznenada vprašala:

»Mati, se bosta stric Jurij in Alenka res vzela?«

»Kdo?« je osupnila Mlakarica in obstala na poti.

»Stric Jurij in Alenka!« je ponovila Nana.

»Katera Alenka?«

»I no – Lesarjeva!«

Mlakarica se je na glas zasmejala.

»Kje si pa to pobrala?«

»Medard mi je povedal.«

Na te besede je Mlakarica samo malomarno zamahnila z roko in potem molče nadaljevala pot.

Nani se je zdelo, da tudi mati ve, kar je njej zaupal Medard, a se samo spreneveda, kakor je to pač že navada pri odraslih, kadar hočejo otrokom kaj prikriti. Zato je čez čas znova začela:

»No, tak povejte no!«

»Kaj naj ti povem?«

»No – če se bosta res vzela!«

»Ne budali, neumnica!« jo je mati ostro zavrnila. »In ne verjemi vsaki čenči, ki jo pobereš za plotom.«

Ali ko je potem na njivi zagrebala koruzo, jo je nenadoma obšlo, kaj ko bi utegnili biti res kaj na teh otroških čenčarijah? Od kod naj bi bili otroci sicer to sneli. In kjer je dim, tam je tudi ogenj. Kdo ve, če doma res kaj ne kuhajo in če se za njenim hrbtom ne gredo mance. Kaj ni že tudi sama zapazila, da se doma zadnje čase vsi kar nekaj skrivnostno zapirajo pred njo, kakor da naklepajo nekaj, česar ona ne bi smela vedeti?

Ob tej misli se ji je kar nekaj prisadilo v srcu.

No, ko bi šlo samo za Jurijevo ženitev, bi bilo njej to kaj malo mar. Saj je že zadosti star, oče pa so tudi že v letih, torej je že čas, da že enkrat izprežejo. Tudi Lesarjeva dekla navsezadnje ni napačno dekle. Za Petračevo hišo sicer ni ravno primerno, da Jurij jemlje za ženo tako, ki služi za deklo, ker take po navadi niso prida dotarice, pa to je njegova, Jurijeva, ne pa njena skrb.

Ali nekaj drugega je pri tem, kar njo boli in žre. Namreč to prikrivanje družinskih načrtov pred njo, kar kaže na to, da jo hočejo doma natihoma zriniti iz hiše, kakor da ona ni več Petračeva. In to, to je tisto, kar se je njej tako zataknilo v dušo in se ji prisadilo v srcu.

Ha, zdaj razume, zakaj jo oče že nekaj časa tako izpod čela gledajo in zakaj so tudi mati postali do nje tako zalizani. Celo Jurij, Jera in Cila niso z njo več, kakor so bili poprej. Že pozimi

je čutila, da jo vsi gledajo nekam po strani, pa ni vedela zakaj. Res ji oče in mati nikoli nista mogla prav odpustiti, da se je bila v mladih letih spečala z Nackom, vendar sta bila zadnja leta na to že kar nekam pozabila. Čas pač vse zbriše.

Taka torej je ta reč! – se ji je motalo po glavi. Zdaj ji je vse jasno. Zdaj razume, zakaj košara, ki ji jo mati pošilja po Nani v Podboncar, od novega leta sèm ni več tako natrpna kakor prejšnje čase. Tudi obutve letos z Nacetom nista dobila od doma. In za véliko noč so ji mati poslali letos komaj kračico, medtem ko so ji druga leta zavalili za ta praznik kar celo gnjat ter določili še želodca, klobas, jajc in slanine. Kajpak – za Jurija hranijo, zavoljo njega prikrajšujejo njo in Naceta. Nemara mu nameravajo napraviti bahavo ženitovanje, pa zdaj spravljajo zanj na kup. Njo pa so bili ob njeni možitvi z Nacetom kar natihoma in brez ceremonij poslali v Podboncar. Tako torej! Drugim s korcem, njej z naprstnikom! –

Stisnila je pesti in z očmi ježno zabliskala tja proti Srednjim njivam, kjer so Petračevi orali. Komaj se je premagovala, da ni vrgla motike iz rok, odvihrala naravnost k očetu in jim izkričala ves svoj gnev v obraz.

Ko je posadila in zagrebla koruzo, je poslala Nano domov, sama pa je zavpila proti Srednjim njivam. Kakor mačka se je tiho priplazila do groblje, kjer je Petrač še zmerom nekaj brkljal po kamenju.

»Oče, kaj pa tako premetavate tu?« ga je neprijazno ogovorila.

»Grobljo popravljam!« ji je Petrač malomarno odgovoril, ne da bi bil prenehal z delom.

To jo je še bolj pogrelo. Človek še beraču privošči pogled, tu pa se oče še na lastno hčer ne ozre. V njej je vse zavrelo, da je prekipelo in bruhnilo iz nje:

»Tak tako? Jurija ženite!«

Petrač se je šele zdaj naglo zravnal in jo vprašujoče pogledal.

»Kaj ni že čas za to?« je po kratkem premolku rekel suho.

»Saj je menda že zadosti star.«

Ker je natihoma še zmerom upala, da jo njene slutnje varajo, jo je očetovo mirno in ravnodušno priznanje na mah razorožilo, hkrati pa tako bridko zadelo, da nekaj trenutkov še do besede ni mogla. Bilo ji je kakor pretepaču, ki komaj čaka, da udari, a mu nasprotnik že s prvim zamahom zbije kol iz rok.

»To že –« je poparjeno golsnila, pa spet umolknila.

»No, torej!«

»Pa kar skrivaj delate to?«

»Kako skrivaj?«

»Tako, da meni nihče nič ne pove!«

Pomaknil si je klobuk s čela in jo prezirljivo premeril z očmi.

»Kdo pa si ti, da bi ti moral to povedati?«

»Vaša hči!«

»Če si mi hči, mi še nisi varuh, da bi te moral spraševati, kaj smem in česa ne.«

Katra je zapihala kakor gad.

»Sramota je to!« je gnevno zavreščala. »Vaša hči sem, pa moram zvedeti to šele naokrog po vaških pamžih.«

Namršil je čelo in jo izpod nasršenih obrvi začudeno pogledal.

»Po pamžih? – Po kakšnih pamžih?«

»Ravnokar sem zvedela to od Nane, njej pa je povedal Lesarjev fant.«

Na to se je na glas zasmel in znova začel šariti po groblji. Njo pa je očetov smeh tako razkačil, da je locanjo treščila ob tla in vzkripela:

»O, le smejte se, le! To si bom do smrti zapomnila. Vaša hči sem, pa tako ravnate z menoj. Še zatorej vam nisem več v hiši kakor pljunek na pragu. Sram me je, da –«

Ni mogla izgovoriti, kar ji je bilo še na jeziku, ker se je stari tako preteče zravnal ter jo tako predirljivo in ostro pogledal, da ji je kar sapo vzelo.

»Zapahni si gobec, drugače ti ga bom jaz!« ji je zapretil in ji požugal s kamnom, ki ga je bil obdržal v roki.

Katro je vse to tako presunilo, da je vrgla obraz v predpasnik in na glas zaihtela.

»Tako mi nehaj smrkati!« je zarežal Petrač. »Misliš, da me boš s tem užugala? Ta komedija je že stara kakor zemlja. »Kadar baba z jezikom odzvoni, se začne pa kisati, ker misli, da se bo svet kar potopil, če ona malo vode od sebe spusti.«

Katra je mukoma udušila jok. Obrisala si je obraz in oči ter potihoma stokala in vzdihovala.

»Le kakšen vrag te je čavsnil, da si se prišla usajat nad mano?« je godrnjal Petrač.

»Ah, zakaj ste me spravili na svet, revo nesrečno, ko sem vam zdaj tako odveč?« je začela z bridkim glasom. »Zrivate me iz hiše, kakor da sem psu padla z repa.«

»Ne brenkaj na to struno!« jo je ustavil. »Rajši mi povej, kaj pripovedujejo otroci o Jurijevi ženitvi, ko si že jezik iztegnila o tem.«

»Pripovedujejo to, kar ste vi doma sklenili.«

»In to je?«

»No – da boste Jurija z Lesarjevo Alenko oženili.«

Petrač je od presenečenja razkrehnil usta in izbuljil oči ter obstal pred njo kakor okamenel. Bil je videti, kakor da se mu je nekaj zagoltnilo in mu obtičalo v grlu. Adamovo jabolko se mu je naglo poganjalo po goltancu gor in dol.

»Kaj –kako –?« je izdaval čez nekaj časa. »Katero, pravijo, bo vzel?«

Katra je mislila, da se stari samo spreneveda, zato mu je jezno odbrusila:

»Ne hulite se kakor Judež pred Odrešenikom in ne norčujte se iz poštenih ljudi, da nazadnje sami ne ostanete norec!«

Stari pa kakor da tega ni slišal. Namršil je obrvi in osuplo zrl vanjo.

»Lesarjevo, praviš?«

»No, vidite, kako dobro veste!« ga je zlobno uščenila.

»Če vem prav, Lesarjevi nimajo nobenega dekleta za možitev,« je Petrač porogljivo rekel.

»Kaj bi besede grizli?« je vzrojila. »Seveda Alenka ni Lesarjeva, ampak je samo za deklo tam.«

»In to, pravijo, da vzame Jurij?« se je stari na vso moč čudil.

»Da, prav to!« je ona pritrdila.

Zopet se je zasmel, da mu je kar glava poskakovala na vratu in da so mu solze stopile v oči. Katra pa ga je začudeno gledala, ker ni vedela, ali oče zbija šale ali se mu je zmešalo.

Nenadoma pa se je Petrač zresnil, kakor da ga je nekaj uklalo. Ustopil se je prednjo in zapičil vanjo srep pogled.

»Zdaj pa šalo na stran!« je rekel na moč resno. »Da, nekaj si slišala zvoniti, pa je menda veter krivo vlekel, da nisi dobro razločila, pri kateri fari zvoni. Sedaj pa ti to jaz povem. Jurij se bo res oženil, a ne s tisto Lesarjevo Alenko, ali kako ji je že ime, ampak z neko drugo.«

Zdaj je zazijala Katra in debelo odprla oči. Bila je čisto zbegana in ni nič več vedela, ali je na zemlji ali na luni. Mislijo oče resno ali uganjajo le burke in jo imajo bridko za norca?

»Z drugo – s katero drugo?« je začudeno vprašala.

»To boš že še zvedela!«

Naglo se je obrnil in zavil na ozaro, kjer je bil Jurij že izpregel vole iz brane in jih zopet vpregel v plug. Odhajal je tako hitro, da Katra ni utegnila nobene več ziniti, čeprav jo je jezik na vso moč srbel.

Na drugem razgonu Petrač ni bil več s tako pobožnostjo pri oranju kakor prej. Misli so mu uhajale od dela in plug ni bil več prav pokoren njegovim rokam. Zdaj pa zdaj mu ga je vrglo iz zemlje, da so za njim ostajali dolgi oplazi, brazde pa so se mu čedalje bolj krivile in verižile.

Natihoma je kuhal jezo na Katro, na svojo staro in na vse ženske sploh. Preklemane babnice! Za nič drugega niso na svetu kakor za samo zdrabo pa za jezikanje in opravljanje.

Vsako kost pograbijo, ob vse se obregnejo in nad vsako stvar se spravijo.

Le kaj, hudirja, skrbi Katro Jurijevega ženitev? Pa s kakšno ihto je prihrumela nadenj! Kakor da ji je streha nad glavo pogorela in da ji jo je on zažgal. In kaj se ti zmisli prismoda! Njo naj bi spraševal, kako naj uredi to ali ono. Predrznost ti taka! K njej naj bi hodil po nasvete, ko jih je sama potrebna kakor hromi bergel. Naj vzame rajši svojega Nacka v roko, to lenobo leno, ki smrdi kakor kup gnoja. Naj urejata le svoje stvari, saj imata kaj. Če ne bi imela njega, Petrača, bi morala ravno od lakote poginiti. In tisti njun brlog, ki so ga nekdam imenovali mlin, se jima bo tudi zdaj zdaj razveznil in se jima zrušil na glavo.

Kako je že rekla? Da o Jurijevi ženitvi že pamži govorijo po vasi? Če je to res, potem o tem gotovo že tudi vaše babe regljajo. Kajpak! Je že stara kje svoj jezik iztegnila. Tako je, vidiš, če ženi kaj zaupaš. Sam si kriv! Moral bi bil vendar vedeti, da baba ne bo molčala, četudi ji usta s plohi zabiješ. Pa ko bi babje čeljusti mlele vsaj, kakor je prav, a ti zglevijo vse narobe. Prav kakor Nacetov mlin: belo na črno, črno na belo. Človek bi le rad vedel, kako je prišlo do tega, da so jeziki obesili Juriju tisto Lesarjevo – kako je tisti trski že ime?

Prenesel je plug na drugo stran in z vso vnemo začel orati novo brazdo. Čvrsto se je uprl v ročice, da se je črtalo pogreznilo globoko v zemljo in rezko zaškrtalo ob peščinah. Vola sta ukrivila hrbte, povsila glave in se z boki uprla drug ob drugega, da bi lažje vlekla.

»No, Sivec, no! Hej, Dimec!« ju je priganjal. »Le dajmo, prijateljčka, le dajmo! Bomo po južini počivali, če bomo to krpo do poldneva zorali.«

Vola sta ubogljivo potegnili in plug je še glasneje zaškrtal. S slastjo je brodil po zemlji, se ji ugodljivo dobrikal ter zadovoljno mrmral in godel, ko je obračal dišeče brazde.

Petrač se je sklonil k njemu in napeto prisluhnil temnim, zamolklim glasovom, ki so prihajali izpod črtala, kakor da se trgajo zemlji naravnost od srca. Prav na ročnik je nastavil uho in poslušal, kako plug zadovoljno gode in mrmra. To šuštenje in šumenje sprhle zemlje pod plugom je bilo podobno zdaj enakomernemu žuborenju vode v plitvi strugi, zdaj gruljenju golobov na hišnem slemenu.

Tako momlja in šumota zemlja, kadar ji je prijetno in ugodno, je pomislil Petrač.

Da, zemlja izraža svoja občutja v tisočernih glasovih in barvah, pa tudi z molkom in mrtvaško temo. Zato ima njena

govorica toliko odtenkov in tako izrazno moč. Lahko je brezglasna pesem, ki jo poje škrlatni plamen večerne zarje na nebu, lahko je rožnati odsev oblaka v vodi, srebrni trepet zvezde v tolmunu, žareči nasmeh nageljna v dekliškem oknu ali komaj vidni odsvit neba v kapljici rose, ki jo pije zemlja. Lahko pa je tudi oglušujoče bobnenje groma, ki se lomí v oblakih, ali ledeni piš burje, ki brije čez goličave. Lahko je zamolkli kлокot vodá, padajočih v podzemlje, otožno ječanje bora na drtinah ali grozljivi šum stoletnih hrastov v gori. Lahko je pobožno orglanje čebel v cvetoči lipi, brezskrbni ščebet lastovic v gnezdu ali komaj slišni trepet hroščevih kril v zraku.

V Ravnah je zazvonilo poldne. Petrač je ustavil vola kar sredi njive, snel klobuk z glave in zmolil angelsko češčenje. Nato je dooral brazdo, poklical Jurija in mu velel izpreči.

»Dovolj je za prvič!« je menil. »Poženi vole domov, da se spočijejo, voz, plug in drugo orodje pa naj ostanejo kar tu. Bova pod večer doorala in povlekla to krpo.«

Vzel je kamižolo z voza in počasi krenil proti domu.

Nad Rupo je ob poti zagledal Lesarjevo deklo na njivi.

Tak ta je torej tista, ki so jo babji jeziki prisodili Juriju, se je zopet spomnil.

Poškilil je izpod klobuka k njej in si jo kradoma ogledal.

Hm, nič ne rečem, na oko ni ravno nápačna, je presodil v mislih. V obraz je kar čedna, životna pa ni. Za v gosposko posteljo bi še bila, v kmečki bi se pa kar zgubila.

Toda kako je prišlo do tega, da so babji jeziki Jurija prav s to sparili? So ga babe videle z njo morda kdaj med plotovi, pa zdaj iz tega kar tako tja v tri dni nekaj naklepajo, ali ima tukaj kdo drug svoje parklje vmes? Prekleto – kaj če ima pri tem ogenjčku ona fitnješka zvodnica svoj piskrc zraven? Nič se ne

bi čudil temu. Saj jo je bila prav ona spravila na Strmico v sužbo. In potem –

– Čakaj no! Kaj pa tisto zaupno in skrivno šušjanje zadnjič tam v kuhinji med to potovko in mojo staro? In na starega leta dan, torej na dan prej, ko je bila ta deklina prišla na Strmico, sta tudi imeli nekaj skupaj. Že takrat se mi je zdelo to sumljivo. Hudiča, vse je videti tako, kakor da je moja žena s to čarovnico v zvezi in da ti dve za mojim hrbtom na skrivaj nekaj pleteta. Seveda! Zdaj razumem, zakaj se je bila Urša ono noč pozimi, ko sem ji bil odkril svoje načrte z Zakrajškovo, zaletela v to kakor neumen kozel v plot. Glej no, glej, kako se vse to lepo ujema! Ha, taka je torej ta reč?

Prekleto, tem babjim spletkam in jezikom je treba napraviti konec! Tako ali drugače! Kajti z babjim jezikanjem je prav tako kakor s sovjim skovikanjem. Onemu, ki sove ponoči le prepogosto hodijo čukat pod okno, nazadnje res bilije zapojó.

Da, res! Nekaj moram ukreniti. In to hitro. Drugače mi bodo babe še res kaj zdrekale in mi zmešale načrte, ki jih zastran Jurijeve ženitve imam z Zakrajškom s Studenca.

IV

Petrač je nekaj dni razmišljal, kaj naj ukrene, da napravi konec babjim marnjam o Jurijevi ženitvi z Lesarjevo deklo, pa mu nič pametnega ni prišlo na misel. Še najbolje bi bilo, ko bi stopil na Studenec do Zakrajška in se z njim do kraja pogovoril zastran dote, ki naj bi jo ta dal svoji hčeri, potem pa k njemu takoj poslal snubače. Tako bi babam še najhitreje zavezal jezike.

Potem pa se je domislil, da to ne bi bilo ravno najbolj pametno. Zakrajšek bi potem nemara mislil, da mora iti njemu, Petraču, zastran sinove ženitve že hudo za nohte, pa bi bil dedec potem pri doti še bolj trd in nepopustljiv. In sploh mu je to natezanje z Zakrajškom zastran dote in snubljenja njegove hčere nekam zagatno kakor žaltava jed. Morda ne bi bilo napak, ko bi poprej še enkrat z Jurijem govoril o tem. Sicer sta se bila takrat pozimi tam pred čebelnjakom o tem že čisto dogovorila in tistikrat je Jurij sam, brez vsakega oščajanja pristal na to, naj on, Petrač, ukrene vse potrebno, da bo v prihodnjem predpustu ženitovanje, pa vendar – dobro bi bilo, ko bi se o tem še enkrat in čisto do kraja pogovorila.

Ko sta potem nekega dne po južini z Jurijem sama ostala v hiši, je nekaj časa molče sedel za mizo, bobnal s prsti po njenem pokrovu in cincal, naj začne ali ne. Glasno je posmrkaval in se izpod čela prežavo oziral k sinu. Ta pa se je pri oknu razgledoval po vasi in si natihoma požvižgaval. Naposled se je stari vendar nekako v zadregi odkašljal in s težavo spravil iz sebe:

»Jurij, pogovoriti se morava.«

Sin se je obrnil od okna in se zvedavo zagledal v očeta.

»Pogovoriti? – O čem?«

»No, o tvoji ženitvi!«

Juriju je šinil hudomušen nasmešek na obraz. So starega spet pičile te njegove muhe? Vranča, kaj ima spet zdaj za bregom?

Ker pa ni na to nobene zinil, je Petrač nadaljeval:

»Slišim namreč, da te babe in pamži po vasi vlačijo po zobeh ter čeljustajo o tvoji ženitvi to in ono. Da napravim temu jezikanju konec, mislim, da bo najpametneje, če takoj pošljem snubače na Studenec.«

Jurij je osuplo odprl usta.

»Kam, pravite, da pošljete snubače?«

»I no, na Studenec!«

»Na Studenec?« se je začudil Jurij.

Petrač je v zadregi zakrilil z rokami pred seboj.

»Kaj pa se zdaj delaš neumnega? Saj sva se bila vendar že pozimi dogovorila o tem.«

»O čem?«

»No, o tvoji ženitvi vendar!«

»O tem sva enkrat res nekaj govorila, da, ampak – kaj ima Studenec opraviti s tem?«

Petrač se je presedel za mizo kakor na koprivah.

»Vraga, ne sprenevedaj se zdaj kakor stara devica, ko ji kdo omeni moške hlače!« je sina nevoljno zavrnil. »Saj sva se o tem vendar že zgovorila.«

»O Studencu se nisva nikoli nič zgovarjala!«

»Kako da ne? Kaj nisva govorila, da vzameš Zakrajškovo?«

Jurija je kar na sredo izbe vrglo. Tam je obstal kakor okamenel. Strmo je zasadil oči v očeta in osuplo srepel vanj. Hudiča, se staremu meša, kali?

»Zakrajškovo?« je zamolklo vprašal.

»Zakrajškovo, da!« je pritrdil Petrač.

Jurij je kakor mesečen pridrsal k mizi in se z obema rokama uprl obnjo. Nagnil se je čisto k očetu in ga nekaj časa zabodeno gledal.

»Zakrajškovo, pravite?« se je čedalje bolj čudil. »Kakšno Zakrajškovo?«

»Vprašuješ, kakor da si z lune padel!« se je razburil stari. »Koliko pa je Zakrajškovih na Studencu? Saj nisi – «

Nenadoma pa se mu je beseda utrgala in v čelo so se mu zaorale globoke gube. Naglo si je z roko šel nekajkrat preko njega in priprl oči, kakor da se nečesa domišlja.

»Kaj nisva govorila o Zakrajškovi?« se je boječe oglasil.

»Nak, oče!« je odgovoril Jurij. »Tudi besedice ne!«

Petraču je bilo, kakor da ga poliva kdo z mrzlo vodo. Vraga, saj se mu res dozdeva, da o tem nista govorila! O, ti šment ti! Nista, ne! Šele zdaj se spomni, kako je bilo takrat. Samo o ženitvi sta govorila, o nevesti pa ne. Tisti nagli Jurijev pristanek je bil Petrača takrat tako zmešal, da je bil ves iz sebe. In potem je bil čisto pozabil na nevesto.

Ko se je zdaj spomnil tega, ga je obšlo nekaj neprijetnega. Po životu ga je srhlo spreletelo, kakor da se mu mrščavica sprehaja po kosteh. Povesil je oči in se obupano zagledal v črvivi mizni pokrov pred seboj.

Jurij pa je stal pred njim in nerazumljivo bolščal vanj. Tako sta nekaj časa oba osuplo molčala.

Jurij prvi trenutek ni razumel, kaj misli oče. Ko mu je omenil Zakrajškovo, je sodil, da se mu je najbrž samo zareklo. Potem pa ga je mahoma preblisnila nenavadna misel. Bila je tako odurna, da je za trenutek odskočil, kakor da je padel predenj gad na mizo. Nato se je tlesnil z dlanjo ob čelo in presenečeno vzdiknil:

»A tako? Tako torej mislite?«

Zataknil si je s tako silo roke za hlače, da se mu je za pasom utrgala prega na jermenu, in se začel na vse grlo krohotati.

Petrač se je pod tem krohotom zgrbil za mizo, kakor da se mu usiplje kamenje na glavo. Potem pa ga je pograbila jeza. Sunkoma se je zravnal in oplazil Jurija z brezastim pogledom.

»Ne krehljaj se kakor norec!« je vzrožil. »Ne vem, kaj je na tem takega, da bi se moral tako neumno režati.«

Jurij pa se je kar lomil od smeha.

»Oče, to ste pa pogruntali, to! Samo – danes ni pustni torek, veste!«

»Kaj?«

»Burkež ste, oče, burkež, da vam ga ni para!«

»Ne prismoduj se!« je zarohnel Petrač. »To so resne stvari.«

»Res – hudo resne, oče! Kakor smrt v pustni šemi.«

Petrača je to roganje kar pognalo s klopi. Planil je pokonci in s pestjo treščil po mizi.

»Ne norčuj se iz tega!« je zavpil. »In nehaj že enkrat s tem prekletim smehom!«

»Kdo se ne bi smejal, ko pa take razdirate?«

»Zdaj pa konec burk in poslušaj me! Če ti takrat pozimi nisem povedal, da sem z Zakrajškom v besedi, ti povem to zdaj.«

»V kakšni besedi?«

»Da vzameš njegovo hčer!«

Jurij je znova bušnil v smeh.

»Če pograbim kje kaj oglatega in robatega ter te s tem oplazim po betici, se ti bo smeh koj sprevrgel v kaj drugega!« mu je pogrozil stari. »Rekel sem, da pošljem na Studenec

snubače, in to bom tudi storil. Zdaj pa, če hočeš, se o tem pametno pogovoriva, če pa nočeš, mi je tudi prav. Potem uredim to sam in brez tebe.«

Pri teh mrzlih, a odločnih očetovih besedah je tudi Jurija minilo veselje do smeha. Stopil je znova k mizi, se sklonil čisto k očetu in se mu od blizu ostro zagledal v oči.

»Mislite to resno?« je ledeno vprašal.

»Pa še kako! Moja navada ni, da bi se šalil. To tudi sam prekleto dobro veš.«

»Torej ste mi namenili za ženo tisto staro, rjavo in kozavo Ančko, ki na pepelnico že petnajst let slamnatega moža⁶⁰ s kljuke snema in ploh po vasi vlači?« je govoril Jurij zaničljivo. »Ampak – če ste vi norec, ne mislite, da sem to tudi jaz.«

V Petraču je ob tolikšni Jurijevi predrznosti kar vzkripelo. Komaj se je še premagoval, da ni sina z vso močjo mahnil po ustih. Oči mu je zalila kri, obraz pa mu je posivel kakor pepel in usta so mu krčevito trzala.

»Tako ne boš govoril z menoj!« je zarohnel. »Nisem svojega usranega sina otep! Pod to streho sem zaenkrat še jaz gospodar in bom to, kakor je videti, še tudi dolgo ostal. Ti pa boš očeta ubogal in brzdal jezik, ali pa ti ga bom obrzdal jaz in te –«

Posilil ga je tak kašelj, da je kar posinel v lica. Težko se je dušil in lovil sapo, nato pa se je zgrabil za prsi in se kakor uplahnjena vreča sesedel za mizo.

Jurij je molče strmel vanj. Po duši mu je burila mešanica zmedenih čustev. Sam ni vedel, kaj naj si misli o očetu. Mislijo resno s tisto Zakrajškovo ali se jim samo nekaj blede? Če mislijo resno, potem se jim je moralo gotovo zmešati. Kako bi jim sicer moglo kaj takega priti na um? On, Jurij, naj bi vzel Zakrajškovo? Za vraga, saj ta je vendar vsaj deset let starejša

od njega! Pa še na hudo slabem glasu je povrhu. Pravijo, da je v mladih letih fante kar v procesijah spuščala k sebi. Sedaj pa naj bi jo on – ne, saj to je norost!

Očetova namera se mu je zdela popolnoma nemogoča. Toda ko se je spomnil, s kakšno resnostjo in svečanostjo, s kakšno odločnostjo je stari obljubil, da pošlje snubače na Studenec, kakor da je ta ženitev že popolnoma dognana stvar, ga je tako čudno stisnilo pri srcu, da je začel kar drhteti. Kolena so se mu ušibila, in če se z rokami ne bi bil opiral ob mizo, bi bil morda še omahnil. Skozi srce mu je zavel oster hlad, do očeta pa se mu je začelo dramiti v duši nekaj mrzkega. Namršil je čelo in izpod njega starca sovražno opazoval.

Ta starec, ki ga s silo hoče oženiti z odrsanim omelom, ta trhlina, ki se duši tu za mizo – to naj bi bil njegov oče? Do zdaj nikoli ni razmišljal o tem, kakšen je pravzaprav ta človek, ki so ga v hiši klicali za očeta, ne o tem, kaj ta premleva v svoji duši in kaj plete v svoji glavi. Sanjalast in bolehav starec – to je bil do danes njegov oče. Človek, ki je mlahavo hodil po hiši kakor duh, predel skrite misli in se odmikal ljudem. Z nikomer ni dosti govoril, še s svojimi otroki ne. Bil je tuj lastni družini. Oblečen v kožuh in s kučmo na glavi je pozimi molče hodil po hiši gor in dol ali pa smrčal na peči, kadar ni ležal v postelji, poleti pa v čudni zamaknjenosti opravljal svoja dela. Zmerom je bil odmaknjen nekam v nekakšen drug svet, čudaški in starinsko obreden. Nikoli se ni zdramil iz svojih misli in nikogar v hiši ni nikoli vprašal: kako pa ti – kaj misliš o tem ali onem, kaj nosiš v srcu? On je živel svoje življenje, družina pa svoje. In to družinsko življenje je teklo v hiši, kakor da očeta pravzaprav ni. Teklo je nekako mimo njega kakor potok ob trhli vrbi, ki se sanjavo sklanja nad strugo in ji je vseeno, ali voda teče mimo nje navkreber ali nizdol. In tudi družina se

nikoli ni vpraševala, o čem razmišlja in sanjari oče in kaj misli o tej ali oni stvari. O vseh družinskih zadevah je zmerom odločala samo mati. Ona je bila tista, ki je s svojo skrbjo, odločnostjo in preudarnostjo uravnavala življenje v družini, kakor da je ona vse pri hiši. Starec pa, ki je sedel na peči, strmел v okna in molčé prikimal svojim mislim, ne da bi bil kdaj kaj vprašal ali rekel, se je zdel vsem le kakor duh tistega, ki so ga klicali za očeta.

Tak je do danes živel oče v njegovi predstavi. Danes pa je nepričakovano odkril v njem novega, popolnoma drugačnega človeka. Človeka s samosvojo voljo in odločnostjo. Ob tem odkritju mu je bilo kakor človeku, ki se lepega dne odpré pred njim sredi samotnih stezá velikanski prepad, iz katerega zazijajo vanj silne globine, polne teme in groze.

Ko se je Petraču polegел kašelj in se mu je nekoliko pomirilo v prsih, se je zopet zravnal za mizo in zastrmel v Jurija s pogledom, ki je bil poln topline, a je iz njega vendar sijala odločnost in nepopustljivost.

»Jurij, glej, slab sem in bolehen,« je začel z mirnim, a poudarnim glasom. »Vsak dan me lahko stisne smrt. Zato bi hotel še za časa urediti stvari, ki jih mora opraviti gospodaren človek, preden zapusti ta svet. Naši predniki so s tega sveta vedno odhajali s sklenjenimi računi. Tudi jaz bi rad takó odšel na drugi svet.«

Premolknil je, si otrl mokro čelo in se za trenutek zamislil, kakor da zbira in tehta besede, ki jih mora povedati. Nato je nadaljeval:

»Ljubše bi mi bilo, ko bi mi tega, kar ti bom zdajle povedal, nikoli ne bi bilo treba razlagati. Saj veš, da nerad dosti govorim. Kmet sem, kmetove misli pa so kakor oblaki, ki počasi gredo po nebu, in naše besede so okorne, trde in težke

kakor zemlja, ki jo z muko preobračamo med skalami. To, kar ti mislim povedati, bi moral ti že vse sam vedeti. Ker pa vidim, da ne veš, ti moram to jaz razložiti in te poučiti.

Na gruntu je že od pómnjenja takó, da po očetovi smrti prevzame domačijo navadno najstarejši sin, drugi pa dobé deleže, ki jim gredó iz očetovine. Tako sem po svojem rajnkem očetu dedoval to domačijo jaz, tako jo boš za menoj dedoval tudi ti. In kakor je po starih šegah in predanjih moj oče pred smrtjo uredil vse stvari, ki jih mora skrben gospodar urediti, da na smrtno uro lahko mirno zapre oči in z lahko dušo odide na drugi svet, tako bi tudi jaz hotel še v letih moči urediti vse, kar je treba, da za menoj ti prevzameš domačijo urejeno, kakor sem jo po svojem očetu tudi jaz prevzel.

Tebi je določeno, da mi boš za naslednika na domačiji, meni pa je naloženo, da preskrbim vso družino, a ti vendar zapustim grunt urejen in nezadolžen. Izplačati bo treba doto trem tvojim sestram. To se pravi: Katra je pravzaprav že odpravljena, dobiti pa morata doto še Jera in Cila, pa seveda tudi balo, kakršna jima gre iz našega grunta. Dobiti morata torej vsaj toliko, kolikor sem bil zapisal Katri, ko se je ta možila. To je po tri stotake vsaka pa balo, kakršna je v navadi.

To pa veš, da denarja ni pri hiši. Veš tudi, da je strmiška zemlja trda in da se na njej težko živi. Skopa je in družini rodi le za golo življenje, za drugega nič. Iz nje torej ni mogoče izbiti sedem stotakov, ki jih bo treba dekletoma dati za doto in balo. Še bog, da sem Katrino doto nekako zvrtil iz nje. Na pósodo pa toliko denarja tudi ni mogoče jemati. Kajti kdor zabrede na Strmici v dolgove, je, kakor da je zabredel v močvirje. Prej bi se zadušil v njih, kakor pa jih kdaj odplačal. Zemlje odprodajati pa tudi ne smemo. Kajti kdor odprodaja zemljo, zmanjšuje

dediščino svojih očetov in ostaja čedalje bolj na tesnem. Kdor začne s tem, mu prej ali slej boben zapoje nad glavo.

Tako nam ostaja torej samo ena pot, da pridemo na pošten način do denarja. Poiskati ti moramo nevesto, ki bo prinesla k hiši vsaj toliko, kolikor bosta Jera in Cila odnesli iz nje. Druge poti in pomoči ni, če hočemo ohraniti dom cel in ga takega zapustiti tudi potomcem.

Mladi ljudje navadno ne mislite na take reči, ker je na svetu pač takó, da mlad človek misli najprej nase in na svoje srce in šele potem na dolžnosti do zemlje. Če bi pustili na gruntu mlade, da se ženijo in može, kakor jih žene srce, bi kmalu vse domačije propadle. Zato je na gruntu že od davnin takó, da ženijo in može svoje otroke starši, ker imajo ti že skušnje in pamet ter vedó, da je zemlja več kakor srce. In tako sem tudi jaz moral misliti na to, da ti poiščem nevesto predvsem po potrebah grunta. Seveda – dobro je misliti tudi na srce, če to gre. Ali na kmetih je to redkokdaj mogoče. Kar sam se ozri malo naokrog po domači in še po sosednjih farah, pa presodi potem po pameti, ali bi mogel dobiti kje nevesto, ki bi hotela s sedmimi stotaki dote na Strmico. No, da – kakšna mlada in neumna bi morda že hotela, če bi jo ti pošteno obnoril in če bi o tem lahko sama odločala. Ali kaj, ko odločajo o tem starši. Med temi pa bi težko dobil kje take, ki bi bili voljni pustiti hčer, da s sedmimi stotaki kar na slepo zleti v veter, kamor bi jo neslo neumno srce. Če pa bi zletela od doma kar tako – svojemu srcu na voljo in staršem na kljub – potem bi ti priletela v hišo pač gola kakor negodna golobica, ki pade iz gnezda. In kaj bi potem z njo, četudi bi bila pod kiklo kakor kraljica?

Lahko mi verjameš, da sem o tvoji ženitvi mnogo in pogosto razmišljal. V mislih sem premesil devet fará naokrog

in prestopil marsikateri prag, pretehtal to in ono hišo, si dobro ogledal to in ono dekle ter prebedel prenekatero noč. Pa tudi z besedo sem tipal tu in tam, preden sem staknil táko, ki bi bila vsaj kolikor toliko primerna za nas. Seveda, Zakrajškova tudi meni ni čisto po srcu, ali kaj hočemo, ko pa je na svetu tako, da človek ne more obojega hkrati – spustiti in stisniti⁶¹. Saj še tu ni šlo vse tako gladko, kakor bi človek pričakoval. Presneto sem se moral natezati, preden je Zakrajšek pristal na to, da dá hčeri šest stotakov. Dedec je trd kakor dren. Ali če boš ti pameten, kakor si postaven in pripraven na oko, če boš dekletu znal zmesti glavo, potem bomo starega lahko pritisnili še za kakšen stotak, ali pa bo moral k baližnemu vozu vsaj še telico privezati. Vse, kar bo dedec navrgel čez sedemsto, vsak desetak, ki ga bo namaknil, ti bo prav hodil. Kajti ne smeš pozabiti, da boš moral postaviti nov skedenj. Če nisi slep, si moral že tudi sam opaziti, da bo sedanji še mene komaj pretrajal, pa bom moral presneto urno stopinje na oni svet pobirati, če nočem, da me trhlina stara ne prehiti. Pa hiša je tudi potrebna novega slemena kakor stara baba čepca. Za to bo treba tudi precèj denarja. Ali samo da pride enkrat mlada k hiši in da Jero in Cilo spravimo od doma. Denar za nova poslopja in za razna popravila bomo potem že od kod spraskali. Če nikakor ne pojde drugače, napravimo navsezadnje kakšen stotak dolga ali pa prodamo iz gozda nekaj lesa. In kdo ve – morda bomo po Ponikvarjevih tudi kdaj kaj dedovali –

Tako! Zdaj sem ti povedal vse, in če si Petračeve krvi, si me razumel in boš ubogal svojega očeta.

Upam, da mi na stara leta ne boš trgal srca in mi delal nepotrebnih skrbi, ko jih imam že brez tega dovolj.«

Jurij se je pod težo očetovih besed ves sključil nad mizo. Nedvomno – to, kar je povedal oče, mu je vse jasno in

razumljivo, kakor da mu je vse to na dlan postavil. Ali vendar se mu je ob tem stisnilo srce ter se mu v čudnem nemiru ščeperilo kakor ptička, ki se je ujela in se v kletki s trepetajočim srcem zmršila v kepico, ker ne more prav razumeti, kaj se je naenkrat zgodilo z njo, da ne more več poleteti v daljave, ki se tako široko in svetlo razpenjajo tam zunaj njene ječe. Vse, kar mu je povedal oče, je že staro kakor življenje, a se mu to zdaj vendarle zdi popolnoma novo. Ta trenutek mu je prav tako, kakor da se je nad njim sesedlo nebo, ki ga je do zdaj vsak dan gledal nad seboj in ki je bilo tam zgoraj v nedosežnih daljavah čudovito lepo, zdaj pa, ko mu je blizu, da bi se ga dotaknil z roko, ga navdaja z obupom, ker mu je preblizu – tako blizu, da ga hoče kar zgnečiti in zadušiti. Očetove besede so mu kajpada jasne in prepričljive kakor le kaj, ali njegova, Jurijeva duša se temu upira. V duši se mu nekaj nabira, da bi zatulil v svet: »Ne ne! To ni, to zame ne more veljati!«

Ali usta so mu ostala nema, telo pa se mu je sključilo čisto k mizi. Zgrabila ga je taka onemoglost, da je zgubil vsako voljo za odpor. Še ganiti se ni mogel, in ko bi bil tisti trenutek nad njegovo glavo dvignil kdo sekuro, se še odmakniti ne bi bil mogel.

»Kajne, Jurij, zdaj bova lepo v slogi uredila, kar je potrebno za tvojo ženitev?« se je oče zopet oglasil, ker se mu je zdelo, da sin z molkom pritrjuje njegovim mislim.

»Oče, razumem vas in vem –« je zajeceljal Jurij. »Ali jaz – jaz –«

»Vem, vem, kaj misliš!« mu je stari naglo segel v besedo. »Tudi to imam na umu. Vroč in kipečo kri imaš v sebi. To je kri našega rodu. Vsi Petrači smo bili v mladih letih strastni. Kaj hočemo? Po Evi smo pač vsi grešniki. Ali povem ti tole:

zavoljo grehov, ki jih storiš po sli svoje krvi, se bosta z Bogom že kako pobotala. Ne bo ti pa za unčo ničesar spregledal, če mu zavoljo krvi ne boš zvesto služil na zemlji svojih očetov. Zatorej se na svojo kri ne sklicuj, zakaj ta pred Bogom nič ne šteje.«

Juriju so očetove besede padale na srce kakor skale. V njih je bila njemu nekakšna nerazumljiva teža. Zdaj se mu je prvič v življenju začelo svitati, da mora biti v kmečkem življenju nekaj velikega in globokega, da ga kmet jemlje tako resno in da je svoji zemlji tako zvest in stanoviten, da voljno prenaša trpljenje, ki ga tlači v življenju vse od zgodnje mladosti pa do groba. Kakšna moč mora biti v zemlji, da ji je kmečki človek tak suženj?

»No, kaj toliko razmišljaš?« se je Petrač znova oglasil, ko mu Jurij na njegove besede ni ničesar več odgovoril. »Tu ni kaj razmišljati. Saj je to, kar sem ti povedal, vendar jasno in razumljivo kakor beli dan.«

»Oče, vi to presoimate po svoji glavi, jaz pa zopet po svoji,« je odgovoril Jurij.

»No, pa mi razloži, kako ti to presojaš, ko si tak modrijan.«

»Vidite, oče –« je Jurij neodločno začel. »Najprej – meni manjka tista vera v zemljo, ki jo imate vi, in v vse tisto, kar je z njo v zvezi. Zato si jaz srca ne morem zadušiti zavoljo nekakšnih bajk – hočem reči, zavoljo zemlje. Morda sem slabič, morda sem izrojen človek, morda – naj bo to kakorkoli že, pod vašimi pogoji meni ni do grunta. Dajte ga Katri, Jeri ali Cilki, poiščite si zeta, storite kar si že bodi, le mene ne silite v ženitev, ki mi ne gre od srca. Zakaj če bi me zavoljo grunta s silo vklenili v zakonski jarem z ženo, ki bi mi bila zoprna, bi zasovražil to zemljo, ker bi se mi zagabila.«

»Ne členkaj neumnosti!« ga je stari jezno ustavil. »To, kar govoriš, so puhlice. Glejte si ga no, kakšne se znebi! 'Ne morem si zadušiti srca.' Kakšne besede pa so to? Od kod ta nova moda na kmetih? Misliš, da je tisti kos mesa v tvojih prsih tabernakelj, ali kaj? Zdaj je beseda o našem gruntu in o tvoji ženitvi, ne o tvojem srcu. Vedi: na kmetiji velja vsaka kepica zemlje več kakor ves tisti zaljubljeni puh, ki ga zdaj mladi ljudje nosite v srcu.«

»Oče, vi ste že stari, zato lahko tako govorite. Meni pa je srce več kakor vse zemlja tega sveta, in če bi si ga moral zadušiti zavoljo nje, se rajši odpovem zemlji in pojdem v svet.«

»Tako? V svet pojdeš? Kam pa?«

»V Ameriko!«

»Hudika! Česa ne poveš?«

»Vi se le norčujte, jaz pa mislim resno!«

»Res – lepa resnost to! Če bi bila njuhanec, je še toliko ne bi bilo, da bi človek lahko kihnil po njej.«

»Oče, jaz sem povedal svojo, vi pa zdaj storite, kar hočete!« je rekel Jurij odločno in hotel oditi iz hiše.

»Stoj!« je zavpil stari. »Nikamor od tod! Dovolj je bilo teh tvojih muh. Poslednjič te vprašam: ali hočeš, da v slogi in po pameti urediva tvojo ženitev ali ne?«

»Saj sem vam bil vendar že pozimi povedal, da se oženim, če me že tako silite k temu. Ampak z Zakrajškovo ne!«

»S katero pa potem, če smem vedeti?« je Petrač pikro vprašal. »Pa menda ne kaniš vzeti kravjo deklo, kakor se nekaj govori po vasi?«

»Če mi bo po srcu kravja dekla, bom vzel pač kravjo deklo!«

»In pojdeš potem z njo od hiše do hiše kruha prosit?«

»Za tisto, ki mi bo po srcu, bom storil tudi to, če bo treba. Bolje je biti berač, pa veselo prepevati po cestah, kakor biti trden kmet, pa živeti z zadavljenim srcem.«

»Lepo si povedal to, ali kako pa bo potem s to našo zemljo, če se ji boste mladi izneverili?«

»Zanjo bo že Bog skrbel!« je Jurij odgovoril porogljivo. »Saj pravite, da je božja!«

»Ti smrkolin!« je zavpil Petrač. »Iz očetne zemlje ne boš norcev bril! Grunt, zemlja, to so božja pisma, ki jih ti ne boš razdiral in sramotil.«

Jurij se je zaničljivo zasmejal.

»Kakšna božja pisma neki?« se je porogal. »To, to so šele puhlice!«

Petrač je izbuljil oči in se s strahom zagledal v Jurija. Lastnim ušesom ni mogel verjeti. Govori tako njegov sin? Ali je res mogoče kaj takega?

»Kako?« je prestrašeno zajeceljal. »Kaj praviš?«

»Saj ste slišali!« je Jurij robato odgovoril.

»Usrané, kako pa to govoriš s svojim očetom?« je zarežal Petrač. »Da mi poslej ne črhneš nobene več take! Zdaj bom jaz govoril, ti pa boš poslušal, molčal in ubogal.«

Dvignil je roko kakor k prisegi, se obrnil k razpelu v bogčevem kotu in dejal s svečanim, povzdignjenim glasom:

»Pri živem Bogu, oženiš se z Zakrajškovo s Studenca, ali pa Petrač nima več sina.«

Jurij se je zgrozil nad očetovim početjem. To priseganje pred razpelom se mu je zdelo kakor preklinjanje.

»Oče, sramujte se tega, kar zdajle počenjate!« je rekel trdo. »Sneg vam je pobelil glavo, a pameti vam, kakor je videti, ni zbistril. Drugače bi morali vedeti, da me s silo ne morete prisiliti v to vašo ženitev ne v imenu Boga ne v imenu zemlje.«

»Tako si mislil do zdaj, ali ta veter je že odšumel. Poslej bodo v tej hiši drugačne sapice piljale. Mar misliš, da bom barantal s teboj za babjo srečo in kravo rdečo, kakor se pravi? Oženiš se z Zakrajškovo, sem rekel, pa mirna Bosna!«

Juriju je ob očetovi trmoglavosti vzkripela kri, da se ni mogel več obvladati.

»Nikoli!« je zakričal. »Nikoli, razumete? Pa če bi mi to sam Bog ukazal in če bi se zavoljo tega morala vsa ta vaša božja zemlja naravnost v pekel pogrezniti!«

Petrač je treščil s pestjo po mizi, da so zažvenketale šipe v oknih.

»Boš!« je kriknil. »Na mojo dušo, da boš!«

Zdaj je lopnil še Jurij po mizi, da se je iz črv in v njej kar zaprašilo.

»Ne bom!« je zavpil. »Na mojo vero, da ne, pa če se precej razčesnete in če me pri priči hudič vzame!«

V Petraču je zavrelo, da je planil izza mize in se kakor razjarjen bik zakadil v sina. Zamahnil je z roko in z vso močjo usekal Jurija po ustih, da je tega kar kri oblila.

»Na, prekleto seme!« je bruhal iz sebe. »Na, cigan!« in je znova zamahnil.

Toda Jurij ga je prehitel, ga zgrabil za roke in ga kakor prazno vrečo treščil za mizo, da je Petrač bolešno zastokal in da je klop kar zahreščala pod njim.

V hiši je zavladala za trenutek grobna tišina. Bilo je, kakor da se je v izbi nekaj na dvoje preklalo.

Petrač se je obupno zgrabil za prsi. Nabrekla, posinjela lica so se mu uplahnila ter postala mrtvaško blede. Naglo je odpiral usta, kakor da lovi poslednji kanček življenja, in zagoltno grgal. Z izbuhlimi očmi je strmel v sina in ga meril z nerazumljivim, sovražnim pogledom. Jurij pa je s povešenimi

rokami stal sredi izbe. Po ustih in bradi se mu je cedila kri in oči so se mu plaho lovile okrog po hiši.

Nenadoma se je Petrač zravnal za mizo in zarjul kakor pobita zver.

»Razbojnik! Puntar hudičev! Ali se ne bojiš božje roke?«

»Ne božje ne vaše!« mu je Jurij odbrusil in prezirljivo pljunil po tleh.

Petrač je s škrtajočimi zobmi znova planil izza mize in se kakor razjarjen junec pognal proti Juriju, ali ta ga je naglo zgrabil in ga z vso močjo potisnil nazaj na klop.

»Oče, to vam je odklenkalo!« je dejal odločno. »Danes ste me poslednjikrat udarili. Poslej me ne boste nikoli več.«

»Prekleti rokomavh –« je izgrgal Petrač in se mu trgal iz rok. »Ubijem te, ti capin, ti izvržek, ti –«

V hišo je planila Petračka. Ko je zagledala, kako se mož in sin rujeta za mizo, je kar ohromela za vrati.

»Za pet ran Kristusovih!« je kriknila. »Kaj pa to počenjata?«

»Oče mislijo, da imam še mlečnike v ustih!« je povedal Jurij porogljivo.

Spustil je očeta, nato pa pograbil klobuk, strašno zaklel in naglo odšel iz hiše. Treščil je vrata s tako silo za seboj, da se je vsa hiša stresla.

Petračka je stala ob peči kakor okamenela.

»Za božjo voljo, kaj pa se je vendar zgodilo?« je vprašala čez čas, čeprav je slutila, zakaj sta se mož in sin pograbila.

Petrač pa je samo z izbuljenimi očmi blodil okrog sebe kakor brezumen. Čutil je, da se je danes v tej stari hiši dogodilo nekaj nedopovedljivega, nekaj usodnega, česar nikoli več ne bo mogoče popraviti.

»Zaboga, je mogoče kaj takega?« je bolno zastokal. »Je mogoče, da moja kri izdaja očetno zemljo? Sem na stara leta moral to – to dočakati?«

Petračka ga je nerazumljivo gledala.

»Zaboga, tak povej no že, kaj je bilo med vama!« je silila vanj.

Petrač pa je samo votlo strmel nekam v prazno. Bilo mu je, kakor da je pred njim zazijal strahoten prepad. Nenadoma pa je planil izza mize, kakor da je dobil nov navdih.

»Ne boš, hudič!« je na vso moč zarjul in začel z rokami klatiti okrog sebe, kakor da se vojskuje s samim peklenščkom. »Ne boš! Ne dam se! Ne boš me spravil v svoj malin!«

V sebi je začutil tako moč, da bi se za svoj dom in za očetno zemljo zravsal z vsemi peklenščki, kar jih ima pekel. V duši ni čutil več prejšnje groze in vsa malodušnost ga je minila.

Kaj? Da bi mu zato, ker je Jurija obsedel vrag, šlo zdaj vse po zlu? Bomo videli, ali bom izgnal hudobca iz njega ali ne! Prizanašal sem mu s palico, pa se je vrgel v slabo stran. Ali če te nisem klestil izmláda, te bom oklestil zdaj. In to pošteno! Ne pravi se zaman: zel se ruje s pralico⁶², poslušnost se kuje s palico. In v svetem pismu se bere: »Komur se palice škoda zdi, svojega sina sovraži. Kdor pa ga ljubi, ga vselej strahuje!«

Petračka se je prestrašeno stiskala k peči in moža začudeno gledala.

»Si prišel iz uma ali kaj?« se je znova oglasila.

Petrač je sunkoma obstal sredi izbe, kakor da je ženo šele zdaj opazil.

»Ha, prekleto, to je tvoje maslo!« je zarjul nad njo kakor ranjen vol. »Tvoje, slišiš! Ti si mi to zbrodila!«

Zgrabil jo je za rame in jo začel mikastiti kakor otep. S silo se mu je strgala iz rok in se naglo odmaknila.

»Te je vrag obsedel ali kaj?« je zavpila. »Kakšne pa to ropotaš? Kaj sem ti jaz zbrodila?«

»To, da mi ta cucek zdaj zobe kaže! Naščuvala si ga proti meni, da se mi je zdaj zavoljo Zakrajškove postavil po robu.«

Petračka se je na glas zasmejala.

»Jaz – ščuvala? Še govorila nisem z njim nikoli o tem!«

»Če ga nisi ravno ščuvala, si mu pa z ono fitnješko zvodnico za mojim hrbtom z Lesarjevo deklo žrd držala⁶³.«

Petračka ga je debelo pogledala.

»Z Lesarjevo deklo?« se je zavzela. »Ti osel stari! – No, ker si me pa že ravno za jezik potegnil, ti bom pa povedala, da sem se s Fitnješko Lucijo res dogovorila, naj Juriju najde kje primerno nevesto. Z Lesarjevo deklo pa se Jurij na svojo roko in proti moji volji vozla.«

Kljubovalno se je zravnila pred njim in si grizla ustnice, ker je čutila, kako se ji je v duši kar naenkrat nekaj zadrnilo. V njej so se budila stara, s silo udušena čustva odpora proti človeku, ki ji je zadavil srce. V prsih je začutila pritajeno veselje nad tem, da se je Jurij uprl ženitvi z ono, ki mu jo je stari skrivaj izbral, ne da bi bil poprej njo za svét vprašal. O, saj je vedela, da pride do tega! Nezmotljivo tenkoslutno materino srce je pričakovalo in si – želelo to. Prav je staremu! Kar je prišla na Strmico, je za ta dom garala kakor sužnja in, da ni bilo nje, bi bil ob moževi brezbriznosti ta voz že zdavnaj v jarek zdrknil. Zadnja leta je o vsem morala sama odločati in vsa bremena domačije so ležala ne njenih ramah. Zdaj pa ti stari gre in hoče sina na svojo roko oženiti. O, naj zdaj le vidi, da brez nje ničesar ne opravi!

Tudi njena ljubezen je bila na sinovi strani. Želela mu je srečo, zato mu je iskala nevesto, ki bi mu bila povšeči. Stari pa

mu je izbral obletelo jesenščico, do bi si Jurij ob njej vse življenje moral do krvi prste gristi.

Kako? Da ona pri sinovi ženitvi res nobene besede ne bi imela? Ha, to bomo videli!

»Tudi ti, mahalo⁶⁴ nadušljivo, si iz glave zbij, da boš Jurija po svoji trmi s katero si že bodi posiljeval!« mu je zabrusila v obraz. »Mislim, da imam pri tej stvari tudi jaz še kaj besede.«

»Prav nič!« je Petrač jezno zavpil. »Tega, da se je Jurij izvrgel, si kriva ti. To je tvoja kri. Tista sprijena kri, ki je s teboj prišla v to hišo.«

Petračko so te besede zadele kot nož v srce. V silni jezi in bolečini se je z dvignjeno pestjo pognala proti njemu.

»Kaj?« je zavreščala in mu z nohti merila v obraz. »Sprijena kri? O ti pošast ti! Moja kri je res kri, ne pa taka lužnica, kakor se pretaka po tebi. Da, Jurij je res moja kri. Vsi otroci so moja kri, da veš!«

Petraču je v jezi megla stopila na oči, da ni vedel več, kaj počne. Dvignil je roko nad ženo in zamahnil. Toda Petračka je naglo odskočila in zatulila:

»Kaj? Pretepati bi me tudi hotel? Zdaj – na stara leta? O, ti zlodej ti! To sem zaslužila pri tebi? Sram naj te bo! V obraz bi ti pljunila, ko na njem ne bi pisalo, da nisi mož, ampak baba.«

Stala je sredi izbe in brezčutno, prezirljivo strmela vanj. V duši ji je divjala vihra, kakršne še nikoli ni občutila. Ha! Ali je ta človek, ki jo je prejle hotel udariti, še njen mož? Pah, kakšen mož neki! To zavaljeno telo, ki se je razlezlo za mizo kakor gomila testa iz ponesrečene peke, je le razvalina človeka, ki ji je izpil mladost. Mladost, ki je bila sojena drugemu. In ta trhlina naj bi zdaj uničil še življenje in srečo njenih otrok? Nak – nikoli! – Kako je rekel? Da je njena kri izprijena? O, ti vrag ti grdi! Da bi se le zadušil za mizo!

Oči so se ji sovražno zabliskale, in ko je videla, kako se stari previja za mizo, grgra in ječi, ji je v srcu zaplesalo tiho zadoščenje. Molče ga je opazovala in si dajala odduška za vsa zatrta leta, za vse neizdane bridkosti nekdanjih dni, za oropano mladost in za vse neužite sladkosti svojega bridkega življenja.

Toda Petrač je bil trdoživ kakor malokdo. Njegova vera v zemljo je bila močnejša od udarcev, ki jih je danes doživel. Naglo se je zopet zravnal in znova planil izza mize.

»Ha, ne boste me, kanalje!« je zarjul kakor zver. »Ne boste me zruvali iz zemlje ne! Odslej bo v tej hiši drugačna pela. Boste že videli in čutili, kdo je tukaj godpodar!«

»Norec!« je kriknila Petračka in odvihrala iz hiše.

Odšla je na vrt in se tam pod cvetočimi jablanami naslonila na drevo. Srce ji je razbijalo v prsih, ali v duši je začutila nebrzdano sproščenost, kakor da je ušla iz ječe in po petintridesetih letih prvič svobodno zadihala.

Da, zdaj je svobodna, prosta! Nič več se ji ni treba ozirati na hiravega starca v hiši. Posihmal si bo sama utirala pot v življenje – sebi in otrokom. Kako prav je, da se je bila s Fitnješko Lucijo dogovorila, naj ji ta za Jurija poišče nevesto. Zdaj bo ona sama na široko razpredla mrežo, s katero pojde loviti srečo za svojega sina. O, ona ne bo segla v govno kakor stari, ki ne ve, kaj je človeško srce. Mreža, s katero pojde ona loviti srečo za svojega otroka, je spletena iz živih nitk ljubečega materinega srca. In če gre mati otroku srečo loviti s tako mrežo, potem je sreča kakor lahkokrill metuljček, ki sam od sebe veselo sfrfota v mrežo materinih želj.

Tako je sanjala pod cvetočo jablano na vrtu in pri tem čisto pozabila na moža.

* * *

Pri Petračevih je od tege dne zavladal v hiši pravi pekel. Tudi Petrač se je nenadoma čisto spremenil, kakor da je naenkrat postal docela nov človek. On, ki je dolga leta molčal, se ob delu zatapljal v svoje misli in mrčal v izbi, je kar na vsem lepem postal odločen, srborit, muhast in popadljiv kakor hud pes. Začelo se je s tem, da je takoj drugi dan po prepiru s sinom in z ženo pri zajtrku odločno povedal družini:

»Zdaj se bo v tej hiši začela drugačna pesem. Do zdaj sem trpel, da ste vse delali po svoji volji in glavi, ker sem norec mislil, da ste ljudje, kakor treba. Pa vidim, da sem se zmotil in da je to bilo slabo. Ker sem bil tih, mehak in prizanesljiv, ste menili, da sem cunja, ki z njo vsak lahko po mili volji ometa. Pozabili ste, kdo je gospodar v hiši, koga je treba ubogati in kako se živi na gruntu. Zato vam zdaj povem: gospodar tukaj sem jaz, zato bo poslej v tej hiši moja veljala. Kdor pa ne bo ubogal in ne bo živel, kakor so v tej hiši živeli ljudje že od pómnjjenja, tega vržem čez prag kakor krmežljavega mačka.«

Ob teh njegovih besedah so vsi kar otrpnili. Presenečeno so se spogledali, a si nihče ni upal črhniti besede. Kajti ko so videli njegov trdi in resni obraz, so začutili, da se je v starem nekaj sprevrglo in da se zdaj z njim ni več šaliti.

V hiši je zavladala za trenutek taka tišina, da je vsem kar v ušesih zvonilo. Petračka pa je užaljeno smrknila. Molče je odšla v kuhinjo. Za njo sta poparjeni odšli še Jera in Cilka. Le Jurij je ostal v hiši, kakor da on ni pri tem nič prizadet. Stal je pri oknu, gledal na vas in kljubovalno požvižgaval.

»Ne lecaj se mi tam ob oknu!« je nad njim zarežal Petrač. »Spravi se mi iz hiše in se loti kakšnega dela! Šest košev gnoja je treba zapeljati pod Čelo in pod Kekeljem bi bilo dobro kamnje spraviti z njive.«

Jurij je nekaj zagodrnjal, a ubogal je vendarle.

Družini se je zdelo, kakor da je namesto poprejšnjega tihega, zamišljenega moža, ki se v nobeno reč ni vtikal in ki je vse skrbi za družino in dom prepuščal ženi, stopil v hišo nenadoma nov, tuj človek in tu trdo, nepopustljivo zagospodaril. Spočetka so se vsi tolažili, da so to le trenutne muhe, ki se mu bodo kmalu zrojile iz glave, potem pa bo življenje znova steklo po starih, že dodobra izvoženih kolesnicah. A Petrač ni popustil. Narobe – vsak dan je družini močnejše zatezal vajeti. Vse je sam vodil, pri vsakem delu je bil zraven in v vsem je sam odločal. Povsod je vtikal svoj nos, na vse skrbno pazil in gledal, da je delo povsod šlo pravilno in urno od rok. Za vsako malenkost se je usajal in vsako nepravilnost je takoj ostro grajal. Neprenehoma je režal – zdaj nad ženo, zdaj nad sinom in hčera. Nobeno delo se mu ni zdelo dovolj dobro opravljeno in ob času postorjeno, nič se ni smelo zgoditi brez njega, kakor se je to dogajalo poprej. Domači kar verjeti niso mogli, da je v njem toliko moči, volje in odločnosti. Vsi so se natihoma čudili: je ta trimož res oni slabotni, bolehn in mrčavi starec, ki je do zdaj le nekaj sanjal in brezbrizno prikimal k vsemu, kar je počela družina?

Dobra dva tedna je v hiši vladal napet, mučen mir. Družina je potuhnjeno molčala in čakala, kdaj se stari unese.

Ker pa je bil Petrač vsak dan bolj trd in gospodovalen, je družini to življenje postalo že kar neznosno. Vsi so čutili, da mora iz tega nenavadnega, hlinjenega mira planiti nevihta, ki se bo kakor huda ura neusmiljeno razbesnela po hiši in vso družino razviharila in razburkala. Le Petrač se je zazibaval v varljive sanje, da je družina spoznala neizogibnost novega reda in se mu podredila. In nekega dne je v Petračevi hiši res treščilo.

Bila je sobota. Petrač je v zavrtovih vezal plot, ko je po kolovozu prišla Nana s košarico v roki.

»Kam pa?« jo je Petrač strogo ustavil.

Nana je plaho obstala med plotovi.

»Domov – v Podboncar,« je zajecljala.

»Kaj pa imaš tu v košari?«

»Ih – lonček masla, jajčka in –«

»Tako mi zanesi to nazaj!« ji je stari trdo ukazal.

Nana ga je preplašeno pogledala. Ni mogla razumeti, zakaj ne bi smela s košarico v Podboncar. Tolikokrat že jo je stara mati poslala s kakšnim priboljškom domov k materi, tolikokrat že jo je stari oče prestregel, ko je hitela s košarico v Podboncar, pa ji še nikoli ni ničesar rekel. Danes pa je tako hud in ji ukazuje, naj stvari, ki ji jih je bila stara mati dala za mater, zanesi zopet nazaj. Kaj neki se je zgodilo, da je stari oče zdaj zavoljo tega naenkrat tako jezen?

»Zakaj, dedek?« je vpraševala in naglo utripala z vlažnimi očmi.

»Zato, ker jaz tako velevam!« je Petrač osorno zarežal. »Pa še stari materi to povej. In če bi te še kdaj hotela s kakšnimi stvarmi kam poslati, ne smeš nikamor nič nesti, če tega jaz poprej ne dovolim. Če pa te zalotim, da boš še kdaj brez moje vednosti kaj kam nesla, te za zmerom spodim v Podboncar. Si razumela?«

»Sem, dedek!« je odgovorila Nana med solzami, se obotavljivo obrnila in odšla s košarico zopet domov.

Ali ko se je uro pozneje še Petrač vrnil v hišo, ga je Petračka vsa razkačena čakala in se že kar v veži zagnala vanj.

»Ti dedec priskutni, si že čisto znorel ali kaj?« je zavreščala. »Mar zdaj še lastnemu otroku ne bom smela ničesar več dati?«

»Ne – brez moje vednosti tudi toliko ne!« ji je stari trdo odgovoril in pri tem z nohtom strgnil ob zob.

Petračka se je košato podbočila in zaregljala:

»Kaj? Misliš, da bom tebe vpraševala?«

»Kakor misliš!« ji je mož ledeno odgovoril. »Ali povem ti: če še samo enkrat to poizkusiš, bom dal pred teboj vse pod ključ – kaščo, shrambe, skrinje in omare.«

In je mirno odšel v izbo.

Petračka je vsa divja planila za njim.

»Kako? Ti boš pred menoj zaklepal?« je na ves glas zavreščala. »Ti? Ha, le poizkusi! Misliš, da sem tvoja dekla, ali kaj? Nisi me pobral pri ciganih, pa tudi prazna in gola nisem prišla v to hišo, da bi zdaj tako pometal z menoj. In tudi rok nisem križem držala, odkar sem na Strmici, ampak sem se na tem domu petintrideset let žulila kakor živa mučenica.«

»Nisem te vzel zato, da bi se po plevnici valjala. Ko si se možila sèm na Strmico, si dobro vedela, da ne greš na grad. Kaj se torej pritožuješ? Do zdaj ti tu ni bilo sile. Ničesar ti ni manjkalo in, dokler te nisem pregledal, si imela prvo besedo v hiši. Posihmal pa je ne boš imela več.«

»Pošast grda, povej, kaj sem ti storila, da si postal naenkrat tak, kakor da bi psa spustil z verige!« je vpila Petračka vsa iz sebe.

»Sama dobro veš! Zato mi zdaj ne zijaj in ne ropotaj, ampak rajši poskrbi, da popraviš, kar si zakrivila. Ko storiš to, boš lahko spet gospodinja, kakor si bila do zdaj.«

»Ne žužnaj, mahalo mahalasto!« se je Petračka čedalje glasneje drla. »Če misliš s tem, naj ti pomagam lastnega otroka v nesrečo pehati, potem ti povem, da tega od mene ne boš čakal. Če te je hudič obsedel –«

»Dovolj!« jo je Petrač ježno ustavil. »Govori z menoj človeško ali pa se poberi k vragu!«

»Kaj – iz hiše me mečeš?« je zatulila kakor obsedena. »Ti mene? Tak gnoj, tak gad? Naj tebe vrag pobere, tebe!«

»O, vem, da bi me rajši gnilega v grobu videla kakor živega tu v hiši!« ji je zbadljivo odvrnil. »Ali boš tudi ti še marsikaj dočakala, preden me boš videla na parah, ker še zdaleč ne mislim na to, da bi ti napravil to veselje. Kar lepo se zbogaj s tem, da bom v tej hiši jaz še nekaj časa gospodaril.«

»Bog nebeški nas varuj tega tvojega gospodarjenja!«

»Drži jezik za zobmi, drugače utegneš katero skupiti!«

»O, saj vem, da bi nas najrajši vse pobil in podavil!« je Petračka strupeno siknila. »Kar mahni! Na, udari, ti zlodej, udari, če si upaš!«

Izzivalno se je postavila predenj in oči so se ji svetile kakor volku v temi.

»Toliko časa me boš prosila in me dražila, da ti bom res katero pripeljal!«

Petračka pa ni vedela že nič več, kako naj dá duška svoji jezi. Če bi mogla in če se ne bi bala Boga in ljudi, bi bila starega najrajši z golimi rokami zadavila. Ta trenutek ga je tako zasovražila, da bi mu pljunila v obraz, če ji od samega gneva ne bi bilo v ustih suho kakor na razžgani njivi, ki že mesece ni popila kaplje vode.

»Da bi te kuga pobrala, da bi te uljesa pokrila, da bi še danes crknil, da bi –«

Ni utegnila do kraja izbruhati svoje togote iz sebe, ker jo je Petrač mahoma tako lopnil po čeljustih, da se ji je kar stemnilo pred očmi. Omahnila je na klop pri peči in nekaj časa začudeno, nerazumljivo bolščala okrog sebe. Nato pa ji je v

očeh zaplamtelo brezmejno sovraštvo. Zvila se je kakor oklana zver, spačila obraz in začela na ves glas tuliti:

»Jezus, na pomaganje! Ubil me je, ljudje božji, ubil! Na pomaganje!«

V hišo je planil Jurij. Začudeno je gledal zdaj očeta, zdaj mater. Ta se je še zmerom onemoglo zvijala pri peči. Stopil je k njej in jo pridvignil na klopi.

»Za božji čas, kaj pa vam je, mati?« jo je zaskrbljeno vpraševal.

Petračka pa si je z rokami pokrila obraz in bolečljivo zajavkala:

»Bog nebeški! Kaj sem dočakala, kaj doživela! Na stara leta me bije in mlati, kakor da sem njegova psica.«

Jurij lastnim ušesom ni mogel verjeti. Ali je to mogoče? Da je oče na stare dni začel pretepati mater – lastno ženo? Kaj takega na Strmici še ni bilo slišati. V njem se je vse uprlo. Ustopil se je pred očeta in zakričal:

»Kaj vas je hudič obsedel, kali?«

Petrač se je visoko zravnal in v očeh so se mu vžigali taki bliski, da ga je bilo kar strašno videti. Stegnil je roko in pokazal na vrata.

»Ven!« je zavpil. »Pri priči ven!«

»Kdo?« se je naščetinil Jurij. »Jaz?«

»Ven, ti pravim!«

»Živ ne!«

Petrač se je razrepenčil in napihnil sredi izbe kakor s strelami nabit oblak.

»Iz hiše, ti rečem!« je zarjul. »Iz hiše, ti vražja kri!

Jurij je za trenutek neodločno obstal pred njim. Najprej ga je obšel pred očetom tak strah, da so se mu kar kolena ušibila, potem pa je planil k mizi ter z vso silo začel razbijati in treskati

po njej, da je v hiši kar grmelo in da so se razlegali udarci celo ven na vas.

»Kdo je vražja kri? Jaz? Jaz sem Petračeva kri!« je vpil, da so mu pene letele iz ust. »Prekledo, če hočete tako orati z nami, pa dajmo, pa se pobijmo!«

V hišo sta planili še Jera in Cilka. Ko sta videli, kaj se godi tu, sta še oni začeli na ves glas vreščati, da je bil v hiši pravi sodni dan.

Petrač pa se je pognal k peči in v glistih izdrl debel prečnik.

»Ven, gadja zalega!« je tulil kakor ponorel in na vso moč mahal s prečnikom okrog sebe. »Ven, tristo hudičev, če ne, vas pobijem kakor pse!«

Petračka je zdaj sprevidela, da stari ne bo popustil in da lahko pride do hude nesreče. Zato je skočila, pograbila z vso močjo Jurija in ga potegnila za seboj. Za njima sta se pognali tudi Jera in Cilka ter pobegnili v kuhinjo.

Tako je ostal tisti dan Petrač zmagovalec v hiši.

Ali miru poslej ni bilo več pod to streho. V hiši, kjer je do zdaj dolga leta teklo tiho, družno življenje, je zavladal pravi ravs in kavs. Iz nje so se vsak dan razlegali srditi prepiri, kletvice in vpitje. Oče in sin sta razbijala po mizi, da so šipe šklepetale v oknih. Obkladala sta se z robotimi vzdevki in grdimi psovkami, vmes pa so vreščale ženske in se vmešavale v njuno psovanje z visokimi, razdraženimi glasovi.

Seveda so ti hrupni prepiri in te večne svaje razburili tudi tiho vas, ki takih stvari do zdaj ni bila vajena. Ljudje so izza priprtih vrat in oken skrivaj vlekli na ušesa razjarjene besede, ki so se razlegale iz Petračeve hiše, in začudeno zmajevali z glavami. »Le kakšen vrag jih je naenkrat zajahal, da so se kar

na lepem začeli tako strašno ravsati med sabo?» so se spraševali.

»Težko mu, težko, kdor začne strahovati otroke, ko so mu zrasli že čez glavo in ko imajo pretrdo kožo, da bi jo bilo mogoče z leskovin oljem mehčati in strojiti,« je presodil Benčina. »Še teže pa je, če kmet vajeti preohlapno drži v rokah in jih začne natezati šele takrat, ko se voz nagne že v jarek. In tudi to je slabo, če mož pusti ženi, da ona nosi hlače v hiši. Petrački sicer vsa čast, ali nazadnje je baba zmerom le baba.«

Petrača je v dno duše bolelo, ko je videl, kako sramota iz njegove hiše pri vseh oknih pljuska ven na vas. Bilo ga je sram, da si skoraj že iz hiše ni več upal. Ali pomagati si ni mogel. Kajti vedel je, da zdaj ne sme odnehati, kajti sicer je po njem in potem bo vrag do konca opravil svoje v njegovi hiši. Čutil pa je tudi, da v hiši tako ne more več iti naprej in da se je treba odločiti za nekaj, s čimer bo enkrat za vselej uveljavil pred družino svojo moč in voljo. Večno v takem peklu, v nenehnem vpitju, ramavžu in prepiru v hiši ni mogoče živeti. A odnehati zdaj tudi ne sme več – ne sme za nič na svetu! Če stori to, bo doživel strahovit polom. Vsi njegovi načrti bi se izjalovili, njega pa bi potem dogodki v hiši odpihnili, kakor razbesnele vode odpihnejo popuščajoči jez.

»Ne, ne morem, ne smem odnehati!« je sam sebe bodril. »Ne smem – za nič na svetu! Preklete, ali sem gospodar ali nisem? Ali sem mož ali baba, da bi se pustil v kozji rog ugnati?«

V

Lepega jutra se je Petrač zahmašnje napravil, vzel culico brašna in palico v roke ter navsezgodaj odšel z doma, ne da bi bil komu povedal, kam se je namenil.

Petračka ga je zvečer zaman čakala in mu grela večerjo. Ker pa ga še tudi drugi večer ni bilo od nikoder, je začelo družino naposled vendarle skrbeti. Njegovega odhoda sicer tudi z besedico nihče ni omenil, vendar je vladala v hiši oba dneva velika poparjenost. Nad družino je visela moreča slutnja, da snuje stari nekaj hudega. Vedeli so tudi, da je nepopustljiv, kadar si v svoji trmi zares kaj vtepe v glavo. Zlasti Petračko je skrbelo. Kaj, če je trma trmasta odšla v Lož na sodnijo ali morda celo v Ljubljano k advokatom, da ovrže testament ali napravi mogoče še kaj hujšega? Kadar ga obsede tisti njegov hudič, takrat je trd in neupogljiv, kakor da je iz kamna. V takem času mu človek lahko vse prisodi – tudi to, da bi njo in otroke zares iz hiše pometal.

Na tihem se je začela že kesati, da se je z njim tako odkrito spoprijela. Če bi bila sama, naj bi že bilo v božjem imenu, ali tu so otroci in tudi Jurij še ni gospodar na gruntu. Bog ve, kaj vse jim utegne dedec zmešani umesiti. Zlasti Juriju lahko kakšno nerodno zagode, ker se mu je fant s silo uprl in se z njim celo stepel. Zato ga na sodišču lahko –

Misli, ki se ji je utrnila v glavi, se je tako prestrašila, da si je z rokami naglo segla v lase in bolno zastokala:

»Jezus usmiljeni! Bog ne daj tega!«

Tako zelo jo je skrbelo, da je bila vsa zbegana in da drugo noč še očesa ni mogla zatisniti. Ljubi bog, da ni mogla vsaj nekoliko krotiti jezika! Mar bi bila rajši katero požrla in si dedca z zvijačo okrog prstov ovila. Tako pa se je z jezikanjem

samo grdo razgalila in se nespametno izdala. To je bilo prav odveč, saj bi bila morala vedeti, da se ženska z moškim ne more preklati, kakor se krava ne more bosti z bikom. Zgrda in naravnost še pri šlevi ničesar ne opraviš, z lepo in sladko besedo, z vročim pogledom in z zvijačo v srcu pa lahko še takega brdavsca v kozji rog uženeš.

Vse do jutra se je nemirno premetavala po postelji in napeto prisluškovala v noč, kdaj se bodo zunaj pred hišo oglasili znani ji koraki. Pa je zaman čakala in napenjala ušesa. Obhajale so jo čedalje hujše misli in naposled jo je prešinilo celo: kaj če si je stari morda kaj napravil?

Ob tej misli je planila s postelje, kakor da je plevnica pod njo natrpana s samimi gadi. Nebeški Bog! Še samo tega bi se manjkalo! Potem bi bila hiša na vse veke prekleta in zaznamovana. Vse bi se je od daleč ogibalo in nanjo nikoli več ne bi posijal žarek milosti božje.

Naglo se je napravila in hudih slutenj polna odšla v kuhinjo. Kmalu zatem se je tudi Jurij prikazal iz čumnate. Zaskrbljeno jo je pogledal, in ko je videl njen prepali in neprespani obraz, jo je plaho vprašal:

»Kaj očeta še ni?«

»Še ne,« je tiho in s pridušenim vzdihom odgovorila, Jurij pa je sklonil glavo in zamišljen odšel v hlev.

Šele opoldne, ko je bila družina že pojužinala, se je Petrač prikazal na dvorišču. Bil je videti hudo utrujen. Komaj je vlekel noge za sabo in golenice je imel do kolen na debelo pokrite s cestnim prahom. Tudi obleko je imel vso zaprašeno, kar je pričalo, da je napravil dolgo in utrudljivo pot.

Ko ga je Petračka ugledala, ji je bilo v prvem trenutku, kakor da se ji je kamen odvalil s srca. Že se je obrnila, da bi mu stopila naproti in ga na pragu počakala, kakor je to delala

včasih, ko se je vračal z dolge poti. Ali ko je stopila v vežo, se ji je nekaj ostrega zadrlo v dušo, da se ji je srce na mah zopet zakrnilo. Naglo se je zasukala in potuhnjeno smuknila v kuhinjo. Ob kotlu je pograbila sekač, se nagnila nad pomijnik in začela sekljati pičo za prašiče, ne da bi se bila ozrla, ko je mož stopil v vežo.

Pa tudi Petrač ni z ničimer pokazal, da mu je kaj do razgovora z ženo. Molče, brez pozdrava je odkrevsal v hišo, kjer ni bilo že nikogar več. Petračka je slišala v kuhinjo, kako je stari v izbi potegnil zajca⁶⁵ izpod postelje in si začel izzuvati škornje. Nato je slišala še, kako se je počasi slačil in metal obleko čez klop, zlezel v posteljo in globoko vzdihnil.

Domislila se je, da mora biti gotovo hudo lačen in da bi bilo prav, če bi mu na hitrico kaj skuhala. Že je hotela stopiti v izbo, da bi ga vprašala, kaj naj mu vrže v kozico, a se je nenadoma spomnila, kako je prejle brez besede odšel mimo nje v hišo. Ali ni za trenutek mogel zadržati koraka in kakšne ziniti? Ali pa bi jo bil vsaj potem poklical v hišo ter ji velel prinesiti, če že drugega ne, vsaj vode, da bi si v njej razhladil trudne noge. Pa nič! Pa naj od lakote pogine, če je tako trmast!

Petrač je spal do večera kakor ubit. V mraku pa je vstal, se napravil in zopet molče nekam odšel. Petračka je razočarano potisnila v istnice večerjo, ki jo je bila zanj posebej pripravila, čeprav jo je še zmerom trla jeza.

Bila je že trda noč, ko je Petrač zopet prištorkljaj na dvorišče. Toda v hišo ni prišel. Poklical je le Nano in ji velel, naj mu prinese kožuh in blazino. Ko mu je Nana to prinesla, je brez večerje odšel v skedenj na senik.

Petrački je bilo, kakor da je ta trenutek v hiši kdo umrl. Vrgla je glavo v dlani in bridko zaihtela. Kajti zdaj ji je bilo jasno, da je med njo in možem vse končano. Kadar mož pusti

ženo samo v zakonski postelji in odide spat v skedenj ali hlev, je to, kakor da so ji ga pogrebci odnesli iz hiše, če ne še huje. Zakaj če bi ji ga bili v krsti odnesli pod Lisec, bi bila zdaj vsaj poštena vdova. Tako pa ni ne žena ne vdova, ne krop ne voda – kvečjemu slamnata baba, katere beseda v hiši še toliko ne velja kakor glas cvrčka za pečjo. Resda zase moža prav nič več ne potrebuje in da je on zanjo pravzaprav že zdavnaj mrtev, ali dokler se dedec še vlači po hiši, toliko časa ni mogoče kar tako mimo njega. Že zavoljo postav, otrok in ljudi ne. To je bila Petračka te dni bistro uganila. Zato je bila že sinoči natihoma sklenila, da se bo z njim zavoljo otrok in ljudi zopet kako zbotala, čeprav ji bo pri tem, kakor da mora požirati ognjene nože. Dokler žena spi z možem pod isto odejo, ni posebno težko, spraviti se z njim. Na plevnici se ponoči zgladijo pač vsi prepiri – tudi še potem, ko sta mož in žena že stara in jima je zakonska postelja potrebna le še zato, da si na njej ogrejeta mrzle kosti. S tem pa, da je stari odšel spat v senik, so šli vsi njeni upi in načrti po vodi, ker zdaj pač ne bo imela zlepa prilike, da bi se spravila z njim.

Še bolj pa jo je žgala in vznemirjala misel, da se bo to takoj razvedelo po vasi. In ko bodo ljudje razglasili naokrog, da stari ne spi več pri njej, bo s tem njen zakon tudi pred svetom toliko kakor razbit. Svet pa je že tak, da krivico za to zmerom ubogi ženi naprti na rovaš. In kaj bo ona potem še na tem domu? Koliko ugleda bo še imela v vasi in pred ljudmi, ko bo v tej hiši še samo po imenu gospodinja?

Šele zdaj se je docela doumila usodnosti tega prepira z možem. Ne samo, da je ta spor izkopal med njo in možem globok prepad, ampak je vrgel tudi senco na vso hišo, na vso družino, njeno življenje pa bo poslej kakor brod, ki se je nasukal na skalnatih čerch.

Vso noč je pre jokala na postelji in v duši ji je bilo, da bi bila kar vstala, povezala culo in še pred jutrom pobegnila v svet. Toda kam naj pobegne, za božjo voljo, kam? In naposled – ali sme mati zapustiti otroke in njihov dom kakor ptica gnezdo, ki so ji ga zalezli in razkopali paglavci? Ah, ne – ne sme! Ostati mora tu zavoljo otrok, pa če bi ji bila v tej hiši vsaka stopinja s trnjem posuta in če bi si ob zasovraženem možu morala srce zgristi. Ostati mora, da bo bedela nad srečo in usodo svojih ljubih ptičkov, da jih bo varovala pred brezsrčnim starcem, ki ne ve, kaj je človeško srce.

V neskončni bridkosti je pod zglavjem dotipala molek in začela moliti. Ko je odmolila rožni venec, ji je v žalostnem srcu zabrlela drobna lučka upanja, da si bo stari jutri morda vendarle premislil in se zopet vrnil k njej v posteljo.

Drugi dan je bila nedelja. Petrač je pozno zlezel s senika, se napravil in odšel k véliki maši. V cerkvi se je stisnil na svoj prostor v klopi, toda moliti ni mogel. Neprestano je moral misliti na dom, na prepire in svaje v njem, na dogodke, ki so kar na lepem skalili nekdanje mirno življenje v hiši, in na nasvete, ki so mu jih dali sodniki in advokat na sodnji v Ložu. Obšla ga je globoka žalost, da je povetil glavo in čisto pozabil, da je v cerkvi.

Po maši ga je na farovških prelogih dohitel Zakrajšek s Studenca.

»Hej, Petrač! Počakaj malo, pojdeva skupaj!«

Petrač se je ustavil in počakal, čeprav mu danes prav nič ni bilo do družčine, zlasti ne do Zakrajškove, ker je slutil, da ga bo ta opomnil na besedo, ki je med njima.

Razpletla sta pogovor o gospodarstvu in živini, o delu na polju in o težkih časih, kakor je to že navada med gospodarji,

kadar se ti kje takole srečajo. Potem pa je Zakrajšek kar brez ovinkov znil:

»No, Petrač! Kako je z najinim dogovorom zastran ženitve med tvojim sinom in mojo hčerjo? Kdaj napravimo ogleda?«

Ob omembi sina je Petrača neprijetno zbodlo v srcu. Kaj ni prav zavoljo te ženitve nastal v njegovi hiši tak pekel? Kako naj zdaj –?

»Hm, ne vem, kdaj bi – « je v zadregi mečkal.

»Čas bi bil, da se že enkrat dokončno pogodimo,« mu je Zakrajšek padel v besedo. »V besedi smo in je torej prav, da to enkrat zmečkamo – tako ali tako. Saj si zastran tega menda še take misli, kakor si bil takrat pozimi.«

Petraču je ta pogovor postal naenkrat hudo neprijeten. Najrajši bi bil Zakrajšku dejal, da ni več takih misli, kakor je bil takrat pozimi, in da umika svojo besedo ali karkoli že, pa mu je nekaj reklo, da tega ne more storiti. Najprej – pravi mož nikoli brez tehtnega razloga ne sne besede, potlej pa tudi zato ne, ker mu to tudi zastran lastnih načrtov in koristi ne kaže storiti. Da, ko bi zdajle vedel za kakšno drugo nevesto, ki bi imela tako doto kakor Zakrajškova in ki bi hotela na Strmico, potem bi kaj takega kljub vsemu tvegala. Tako pa –

»Dobro – koliko pa bi ji ti bil voljan dati dote?« je začel neodločno, kakor da se z Zakrajškom prvič pogovarjata o tem. »Povej zadnjo besedo.«

Zakrajšku je ugasnil prevejani nasmeh na obrazu in testena lica so se mu čudno zapotegnila.

»Kaj pa spet melješ to?« je Petrača nevoljno zavrnil. »O tem sva se vendar že zgovorila. Šeststo pa balo, kaj nisva rekla tako?«

Petrač si je potisnil klobuk na oči, kakor da se mu bogve kako blešči, in se začel čehljati po zatilju.

»Hm, malo je to – premalo,« je zažužnjaj v brado, kakor da govori sam zase.

Zakrajšek je razkoračeno obstal na poti, prevrgel čik v ustih in črno pljunil predse.

»Malo, praviš?« se je zavzel. »Človek božji, pomisli no malo, kje leži tista vaša Strmica!«

»E, kaj boš zmerom tisto!« ga je Petrač nevoljno zavrnil. »Ni tako daleč od Studenca. Pa tudi če bi bila še bolj Bogu za hrbtom, kakor je – pomisli tudi ti malo, da je tista tvoja Ančka že v letih in da je –«

»No, kaj?«

»Eh no! Saj sam veš!«

»Kar zini!«

»Prav! Kaj bi besede grizla? Hočem reči – da tvoja Ančka ni več mlada. Tudi lepota ni več in – ali lahko morda prisežeš, da je še devica?«

Zakrajšek je namrščil obraz in se mračno zagledal nekam predse, kakor da se razgleduje po hudo zaplevljenem žitu.

»Ne bodi no šema!« je zagodel potem. »Mlečnica⁶⁶ seveda ni več. Tudi obraza nima kakor svetnica na cerkveni podobi, ali tako grda, da bi jo postavil v koruzo za strašilo, pa tudi ni. Sicer pa – kaj bi kmet z lepo žensko? Zlasti tam v tistih vaših hribih. Saj je menda ne boste dali v okvir. Zastran onega pa – dandanes človek še za petnajstletno dekle ne bi mogel več priseči, da je še devica, kaj šele za tako, ki jih ima že čez trideset. Bi morda ti mogel za katero tvojih hčera dati roko v ogenj?«

»Mislim, da bi jo mogel.«

»Ha, misliti je lahko! Kar spomni se, kako je bilo s tvojo starejšo hčerjo,« ga je uščenil Zakrajšek. »Sicer pa – ko že govoriva o tem brez dlake na jeziku, ti povem kar naravnost:

ko bi bila še mlada in lepa in ko bi lahko še prisegel na njeno devišstvo, potem je prav gotovo ne bi možil k vam na Strmico. To si lahko tudi sam misliš, saj si že star in zadosti pameten, brez skušenj pa tudi nisi. Kar spomni se, kako si ti svojo prvo hčer moral možiti.«

Petraču se je ob teh Zakrajškovih besedah povetil nos kakor polomljen zatrep na hiši, a mu te odkritosrčnosti ni zameril. Lahko je tudi sam razsodil, da med njima ni treba skrivalnic. Drug za drugega dobro vesta, kje katerega čevelj žuli. Zato drug z drugim lahko odkrito govorita.

»Poslušaj, takole narediva,« je potem začel, da bi koval železo, dokler je to še vroče. »Daj osemsto pa balo, po žetvi pa napravimo ogled. Velja?«

Zakrajšek je črno čiknil predse in se na glas zasmel.

»Velja!« je dejal šaljivo. »Velja, če tvojemu fantu zapišeš Pajkovo graščino ali vsaj nadliško pristavo!«

»Ej, če bi mu to lahko zapisal, potem si lahko preverjen, da jaz tvoje Ančke še povohal ne bi,« mu je Petrač vrnil zdaj šilo za ognjilo. »Taka je ta reč, vidiš, če že govoriva takole brez pike na jeziku.«

Toda ko sta se na razpotju pred Studencem poslavljal, je Zakrajšek Petraču prijateljsko položil roko na zatečena pleča, kakor da sta si že tasta, rekoč:

»Veš kaj? Da ne porečeš tako ali tako ali pa da sem morda stiskač, narediva takole: jaz dam Ančki sedemsto in balo, ti pa pošlji snubače. Velja?«

Petrač se je hrupno useknil v velik pikčast robec, ki ga je uporabljal samo ob nedeljah in praznikih, in se z napol priprtimi očmi zagledal mimo Zakrajška nekam v daljavo.

»Bom to še malo prespal,« je odgovoril čez čas in si preudarno brisal brke, kakor da je to opravilo zdaj najvažnejša stvar na svetu.

»No, pa prespi, če meniš, da je tu treba še kaj razmišljati,« je rekel Zakrajšek očitno razočaran, ker je pričakoval, da bo Petrač po njegovi ponudbi kar planil. »Samo nikar misliti, da ti hčer morda vsiljujem. S svojo doto bo šla lahko na še vse drugačen grunt, kakor je vaš. Tako ti povem, vidiš. Ti pa stori, kakor misliš, da ti kaže. Če ti je moja ponudba po volji, potem lahko o svetem Petru in Pavlu, ko bo pri nas na Studencu žegnanje, prideš z ženo in s sinom k nam na gostijo, pa se bomo takrat o tem do kraja pomenili.«

Petrač je potem vse do doma razmišljal o Zakrajškovi ponudbi. Sedemsto in bala, presneto, toliko na Strmico še nikoli nobena ni prinesla. Ej, če bi bil Jurij pameten! Ne sedem, osemsto bi jih lahko priženil. Zakrajšek bi gotovo primaknil še stotak k temu, kar je že obljubil, če bi ga le še malo pritislili. Dedec mora imeti denarja ko smeti. Kaj ga ne bo imel! Taka kmetija! In lesna kupčija mu tudi mora precěj nesti. Saj je možakar več po svetu in kupčijah kakor doma na gruntu. Ha, kako se mu je razveznil obraz, ko mu je on omenil Ančkina leta in njeno preteklost! Da, to ga žuli! Tu ga bo treba še malo potipati, pa bo potem kmalu še mehkejši.

Osemsto! Sapramiš, ko bi bil on na Jurijevem mestu, bi vzel še kruljavko, ko bi imela toliko dote, pa ne bi potem vzel dekleta, ki je malo v letih in ki je v neumni mladosti zapravila devištvo. Kaj pa je na tem tako slovitem ženskem devištvu? Na svetu je ni bolj dvomljive in nezanesljive stvari. Le kaj je na primer on, Petrač, imel od Uršine lepote in mladosti? In od njenega devištva? To, da se je vse življenje sama sebi smilila, kakor da ji je bilo sojeno, da dobi kraljeviča za moža.

Te misli so mu dušo zopet opredle z žalostjo, da je doma spet ves zagrenjen stopil v hišo. Tu je po treh dnevih pri južini zopet bil z družino za mizo. Toda bilo mu je, kakor da mu je vsaka žlica jedi, ki jo je nesel v usta, zabeljena z bridkostjo in zagrenjena s pelinom. Čeprav je bil lačen, je jed le s težavo tlačil vase. Družina okrog njega se je zavijala v potuhnjen molk, da se je počutil v njej, kakor da sedi med rokovnjači. Zdelo se mu je, da prav čuti, kako se okrog njega spleta kolobar sovražnih misli in mu mrzlo lega na dušo.

Čeprav je bil v cerkvi pri maši sklenil, da bo pri južini spregovoril z družino, kakor da med njimi nikoli ni bilo razprtij, je zdaj molčal kakor nem. Sam sebi se je čudil, kako je mogel skleniti kaj takega in pri maši pozabiti na hude besede, na očiten upor, na vse hudo, ki so mu ga prizadeli doma? V cerkvi se je bil tako po babje razmehčal, da je bil celo sklenil, da bo po južini z blago, prizanesljivo besedo govoril družini, naj bo pozabljeno, kar je bilo hudega med njimi. Tepec! Potem šele bi vragi zaplesali po hiši! Ne, ne sme se vdati, ne sme popustiti! Govoril bo, da, a govoril tako, kakor je bil sklenil včeraj, ko se je bil vrnil iz Loža.

In res! Ko so po južini odmolili, se je dvignil, se za mizo visoko zravnal in družino ošinil s trdim, mrzlim pogledom.

»Poslušajte me zdaj in si zapomnite, kar vam bom povedal,« je spregovoril s krepkim, odločnim glasom. »Sklenil sem, da se z vami poslej ne bom več ravsar, ker nočem, da bi se nad nami zgledovala vas. Nekdaj se ljudje v tej hiši med seboj niso grizli, kakor smo se te dni grizli in klali med seboj mi. Poslej hočem doma imeti mir. Tu sem jaz gospodar. Zato sem pred vami in pred svetom odgovoren za ta dom, za ugled in za dobro te hiše. Zato bom gospodaril tu, kakor mi vелеvata pamet in vest. Moja povelja bodo odslej mirna, ali zavoljo tega

nikarte misliti, da sem slab in da popuščam. Od vas vseh pa terjam, da moje ukaze brez ugovora izvršujete. Kdor pa tega noče ali misli, da tega ne more, ta naj še danes poveže culo in gre, kakor ga srce žene. Kajti vedite, da so božje in posvetne postave na moji strani. Zato bom z njimi vsako nepokorščino brez milosti kaznoval, upornika pa brez vika in krika upognil ali pa zlomil. To sem vam povedal, vi pa volite: ali pokorščino, slogo in mir v hiši, ali pa culo v roke in hajdi po svetu ali kakor kdo hoče.«

Po teh besedah si je vrgel kamižolo čez rame in odšel iz hiše. Na vežnem pragu je za trenutek postal in se zadovoljno razgledoval po vasi, kakor da je pravkar opravil veliko in imenitno delo. Nato je s pomirjenim srcem zavil na vrt k uljnjaku.

Tu pri čebelnjaku je bil njegov svet, njegovo svetišče. Kadar so ga trle hude skrbi, kadar mu je bilo v duši grenko ali ga je nevolja gnala od ljudi, tedaj se je vselej zatekel semkaj k svojim čebelicam. Naj mu je bilo kdaj še tako hudo, ko se je za trenutek ustavil tu pred uljnjakom in prisluhnil šumenju čebel, je bilo njegovo srce vselej potolaženo.

Sédel je na klop pred čebelnjakom in se zagledal tjakaj v panje. Kdove koliko Petračev je v zaporedju rodov že sedelo tu ter pri čebelah iskalo tolažbe in koliko misli se je že porodilo pred temi panji. Tam na poslikanih panjskih končnicah je dosti letnic in imen. V teh in v starih, ponekod že močno zbledelih slikah na panjih je zajeto življenje mnogih rodov. Mnogo prednikov je tam upodobilo svoje misli in zapustilo tako svojim vnukom vidno sled svojega življenja.

Tam čisto zgoraj, v prvi vrsti na levi, je že hudo star panj. Čebel ni seveda več v njem, ker je panj zaradi starosti neraben. Žrelo mu je zaprto, podobno je ustom, ki so onemela in za

zmerom umolknila. Na končnici je že zelo stara letnica. Človek mora že nekoliko napeti možgane, da izračuna, kdaj si je bil davni ded omislil ta prvi panj. Toda čebele so bile verjetno tudi še pred tem davnim letom pri hiši. Kajti na končnici tega panja je nerodno upodobljeno, kako še starejši prednik v votlem brtu v gozdu ogreba divje čebele kar v pleten koš. To je moralo biti še v tistih davnih časih, ko ljudje še niso poznali panjev, temveč so držali čebele kje v zavetnem kraju na vrtu v slamnatih pletencih. S temi podobami na panjskih končnicah, s starimi panji in temnimi izročili so pri Petračevih prehajale čebele od gospodarja na gospodarja vse do današnjih dni. Dajale so družini med in vosek, lajšale gospodarjem življenje in prinašale hiši srečo.

Bilo pa je tu rojenih še vse polno misli, ki nikjer niso upodobljene in ki potomcem niso pustile nobenih očitnih sledi o onih, ki so jih nekoč predli pred tem uljnjakom. Pa vendar se človeku zdi, kakor da se še nobena teh misli ni zgubila in da so še vse sveže tu, kakor da so se šele pravkar porodile. To so večno iste misli in zmerom iste skrbi, ki jih očetje zapuščajo v delež svojim sinovom. To so predvsem misli na zemljo, dom in družino, na polje in živino. To so prevečne kmetove skrbi, kako bo pšenica rodila in ajda medila, kako se bodo sinovi ženili in hčere možile.

Tudi stena za panji je vsa popisana. To je letopis čebeljih rodov in družin. Tu so gospodarji že od pómnenja zaznamovali in popisovali, kako so se za njihovega življenja čebele množile in koliko medu so vsako leto nanosile. Ta poročila pripovedujejo o veselih dogodkih v čebelnjaku, o časih, ki so bili za čebele in hišo pravi blagoslov božji. Pripovedujejo pa tudi o hudih letih, ko so nad čebele prihajale nesreče kakor nad človeka. Ostre zime, bolezni, slabe paše, mrzla poletja in druge

nezgode so bile čebelnjak nekajkrat spravile že skoraj na nič. Nekoč se je bilo celo primerilo, da je bila sled za čebelami pri hiši za več let popolnoma zginila. Poročilo na steni ne pove, kakšne nadloge so jih bile zatrlle. Ali ljubezen do teh božjih živalic je bila v Petračevem rodu močnejša od vseh nezgod in nadlog. Kajti čebele so se kar naenkrat zopet pojavile pri hiši. V letopisu na steni stoji, da so v čebelnjak od nekod prišle kar tri družine, a že čez nekaj let je bil uljnjak zopet poln in od tedaj se je sreča s čebelicami trdno držala hiše.

Kako bi pravi kmet mogel prebiti brez čebel? Življenje ob plugu in motiki, kosi in srp, cepcu in sekiri ni vedno pesem. Včasih je to življenje prebito trdo in čas med upom in strahom za letino mnogokrat le počasi beži. Nasploh se lahko reče, da življenje na kmetih nosi v svoji malhi več bridkosti nego prijetnosti in radosti. Ali ure, ki jih preživiš pri čebelah, so čisto veselje. Diše po cvetju in medu. Gospodarjem, ki imajo čebele pri hiši, se leta nekako lepše in hitreje obračajo ter jim prinašajo več veselja kakor onim, ki nimajo čebel. Vsak trenutek, ki ga ob jutrih in večerih, ob nedeljah in praznikih preživiš ob čebelnjaku, je ves s soncem pozlačen in z medom obložen.

Kaj bi človek le počel poleti, če ne bi imel čebelnjaka? Saj se celo pozimi, ko izročiš čebele v božje varstvo in ko pred uljnjakom ni več veselega šumenja, večkrat tiho prikradeš k panjem. Brade, kjer je bilo od pomladi do jeseni toliko pojočega življenja in vrvenja, so tedaj res tihe in prazne, izumrle, ali naj bo še taka zima, ko vržeš pogled na panje, ti je takoj v duši, kakor da je sonce posijalo nanje in kakor da so se po vrtu razcvetele rože. V srcu pa ti je lepo in toplo, da bi se sredi najhujše zime zamislil v najlepšo pomlad svojega življenja ter začel obujati spomine na skrivno ljubezen, ki si jo

imel v mladosti. Morda bi začel celo popevati kakor vasujoč fant, če se prav tedaj ne bi skozi napol odprto žrelo opotekla čebela, ki je zaslutila smrt. To te globoko presune. Zvesta, skrbna, požrtvovalna živalca, ki je v svojem kratkem življenju zgradila marsikateri domek v satju, zalila prenekatero celico z medom in napojila brez števila žerk na plodišču, je nenadoma začutila, da ne bo več dočakala pomladi, pa je prišla zdaj iz panja, da tiho umrje tu zunaj na mrazu. Glej, še na koncu svojega življenja misli samo na družino – zase ji ni nič. Noče sesticam delati s svojim umiranjem nadleže, noče, da bi zdaj sredi zimskega spanja zavoljo nje imele skrbi in da bi spomladi morale spravljati preveč mrtvic iz panja. Zato rajši sama s poslednjimi močmi, opotekaje se in že napol na hrbtu pridrsa iz panja ven na brado, da se od tod s tihim, mrtvaškim brenčanjem požene v sneg in tam osamljena umrje.

Čebelica se ti zasmili, a veš, da ji ni več pomoči. Zato jo usmiljeno stisneš med prsti, da jo s tem rešiš mučnega in dolgega umiranja. Njena poslednja skrb do čebelje družine, njena obzirnost do sestic te tako gane, da postaneš naenkrat ves mehak kakor vosek. Toliko da se ne razjočeš ob čebelici kakor ob mrtvem otroku. V tej svoji razneženosti bi tudi ti hotel biti kakor ta plemenita in srčno dobra čebelica. Obide te, da bi tudi ti hotel komu storiti kaj dobrega. Spomniš se, da si z mejašem v polju v prepiru zastran makovnice, ki meče senco na tvoj svet in ti bije kap. Dolgo se že gledata po strani. Ne bi stopil morda k njemu in mu rekel: »Zastran tiste makovnice tam v meji med tvojo in mojo njivo na Srednjih njivah sem si premislil. Ni je treba posekati – naj stoji. Vem, da ti je močno pri srcu, meni pa tista merica žita, ki mi ga uduši njena senca, tudi ne gre tako za nohte, da bi se moral zavoljo nje s teboj pravdati.«

Tudi pozimi, ko zunaj vse škriplje in poka od mraza, se celo po večkrat na dan splaziš k uljnaku. Boječe polagaš uho na panje in z utripajočim srcem prisluškuješ ob pokrovih in stranicah. Če v panjičih pridržano, globoko šumi, si olajšano oddahneš. Kajti čebele ti s svojim šumenjem sporočajo, da je v panjih vse v redu in da čebele varno prezimujejo. Če pa v kakšnem panju vlada mrtvaška tišina, ti dahne leden hlad v srce. Kajti ta tišina ti pove, da se je v panju naselila smrt in v njem pokosila vse čebele. Čeprav veš, da se kaj takega v hudi zimi rado večkrat primeri, si vendar ves iz sebe. Smrt pač zmerom vzbuja grozo in strah, čeprav je smrt najvsakdannejša stvar na svetu, ki nikoli nima delopusta, in čeprav vemo, da mora prej ali slej vse živo umreti.

Tudi takrat, kadar v panjih visoko, kovinasto in vznemirjeno piska, si ves zaskrbljen. Dobro razumeš čebeljo govorico, zato veš, da te ogrožene živalce kličejo na pomoč. Kajti v panju, ki iz njega prihaja to piskanje, gre čebelam za življenje, a na življenju visi vse – tudi čebelice. Previdno snameš panjič s sklada in ga odneseš na toplo, da ga tam odpreš in pogledaš, kaj vznemirja čebeljo družinico. Morda je izgubila kraljico, morda je v panj vdrl prehud mraz, morda je prišla rovka vanj. Lahko tudi, da je čebelam zmanjkalo strdi in jim žuga lakota, ali pa so čebele zaradi prehudega mraza otrpnile in umirajo od glada, ker zavoljo otrplosti ne morejo do medišča, kjer imajo še polne lonce medu. In koliko je še drugih stvari, ki čebelam ogrožajo življenje! Zato moraš biti zmerom na preži, da svojim prijateljicam priskočiš na pomoč, kadar so te v stiski in nevarnosti. Že od mladih nog živiš z njimi, z vso dušo si navezan nanje, kakor da so se ti zlegle iz srca. Zato jih nikoli ne zapustiš, ne v sreči ne v nesreči, kakor tudi one tebe nikoli ne zapuste. Lahko se zaneseš, da ti bodo povrnile

ljubezen z ljubeznijo ter ti poplačale skrbi s polnimi vedri strdi. Kajti čebele niso nehvaležne kakor ljudje. In kar je najpoglavitneje – kadar ti življenje v dušo nacedi pelina, takrat se ti je treba zateči samo k čebelam in one ti takoj oslade grenke ure, da ob opojnem dehtanju iz panjev in ob spokojnem šumenju pred čebelnjakom že po nekaj trenutkih pozabiš na vse svoje bridkosti in težave.

Najlepše trenutke pa doživljaš v uljnjaku na božično noč, ko po stari veri dobe čebelice – kakor sploh vse živali na zemlji – dar govora. V tej noči še noben Petrač ni pozabil stopiti v čebelnjak. Tudi če bi ležal že na smrtni postelji, bi vstal ali se dal prenesti semkaj, da bi prisluhnil čebelji govorici. Morda mu razodenejo usodo in prerokujejo kaj lepega, velikega, ali pa mu morda sporoče, da bo prihodnje leto odšel čebelarit h Gospodu.

— —

Dolgo je Petrač sedel pred uljnjakom in razmišljal.

»Ej, ve moje zlate ptičke, kdo vam bo stregel, kdo vam pregledoval panjiče in vas ogrebal, ubožice, ko mene ne bo več na svetu?« se je pogovarjal s čebelami. »Jurij bi moral skrbeti za vas, seveda. Pa njemu ni nič ne do doma ne do zemlje, do vas pa še celo ne. Nikdar se ne ustavi tu pred čebelnjakom, nikdar. Po kom se je le vrgel ta pridanič, po kom?«

Globoko je vzdihnil in nevoljno zamahnil z roko. Potlej pa je zlezel v čebelnjak in začel previdno, z ljubeznijo in blago mislijo pregledovati panje. Bil je z vsem srcem pri tem nedeljskem opravilu in trdi, nagubani obraz se mu je kmalu razmehčal v toplem nasmehu. V duši mu je bilo čedalje vedreje, kakor da je ob vsakem panju, ki ga je odprl in pregledal, splaval po en siv oblak iz nje.

Saj pa se mu je v njej tudi lahko tako lepo vedrilo. Kajti ta letošnji prvi natančnejši pregled panjev je pokazal, da so čebele

zimo prav dobro prebile, čeprav je bila huda in dolga. Res je bil Petrač že jeseni, še pred ajdovo pašo, naveznil vse panje s šibkejšimi čebeljimi družinami na druge panje ter tako združil slabe družine z močnimi, ali kljub temu ni pričakoval, da bi čebele hudo zimo tako dobro prestale. Samo dva panjiča sta bila čez zimo osirotela, a še ta dva sta si bila takoj ob prvem pomladanskem spreletu sprosila pri sosednjih družinah, da so jih vzele v svoj dom. Dva panja pa je udomil sedaj pri pregledu. Tako torej bo imel letos samo krepke družine v čebelnjaku. Zato proti koncu pomladi in na začetek poletja lahko pričakuje prav močne roje. Ti pa mu bodo pomnožili čebelnjak z novimi panjiči.

Kar srce se mu je širilo od zadovoljstva. Panji so bili polni zdravih čebel, da jih je bilo veselje gledati in poslušati, in tudi satje je bilo že kar lepo zalito z medom. No, da! Saj je bila letošnja spomladanska bera bogata kakor že dolgo ne. Iva je čebelam dala dosti obnožine in tudi leska se je lepo prašila. Resje in javor sta se medila, da je bilo veselje, in češnje so cvetele, da so čebele kar orglale v njih in se kakor pijane valjale v snežno belih kepah dišečega cvetja. Tudi jablane in hruške so bile letos v takem razcvetu, da so bili vrtovi videti, kakor da so se med plotovi razkipeli beli in rožasti oblaki. Človeku je bilo takrat, da bi bil padel na kolena in kleče drsal od drevesa do drevesa. Zato ni prav nič čudno, da zdaj v toplih večernih urah diši okrog čebelnjaka po medu in soncu. Panji so težki, da jih človek komaj privzdigne, in v njih je toliko čebel, da se komaj še strpajo skozi žrela. In kako živahno se že praše po bradah in kako jasno pojó v soncu! V tej njihovi pesmi je vesela slutnja svatovskih dni, ko se bodo iz panjev utrkali prvi roji in v soncu zarajali pijani svatovski ples.

»Ej, kar v čebelnjak se preselim!« je Petrač mahoma vzkliknil.

Obraz se mu je zjasnil in v starih, kalnih očeh se mu je živo razcvetelo.

»Prav zares – kar tu pri čebelah bom ponoči spal!« je sklenil. »Saj tu pri čebelah mi je še najlepše.«

Iztrkal si je pipo in jo vtaknil v žep. Potlej pa je s čvrstim, mladeniškim korakom pohitel v kolnico po orodje, da si v čebelnjaku zbije posteljo.

S tako vnemo in ihto je žagal, obtesaval in zbijal deske, da je do mraka bil v čebelnjaku že pritrjen k steni udoben pograd. Vanj je nametal ličkanja, po vrhu pa je nastlal dišečega sena. Iz hiše je poleg debelega koca prinesel še starih kožuhov in kamižol, veliko rjuho iz domačega lanenega platna in nekaj blazin ter si z vsem tem na tem pogradu mehko in udobno postlal.

Po večerji je družini na kratko voščil lahko noč in se zopet vrnil v uljnjak. Sedel je na rob postelje in se pri odprtih čebelnjakovih vratih zagledal v nebo, kjer so se v blede nebesni modrini druga za drugo prikazovale zvezde kakor srebrni mehurčki na temni vodni gladini. V panjih pred njim je prijetno šumelo – znamenje, da čebele zdravo in krepko dihajó.

»O, kako lepo in široko je človeku tukaj!« je na glas vzkliknil, ves prevzet in omamljen od dišeče noči. »In kako čudovito diši vse tu naokrog!«

Pobožno je vdihaval medene vonjave, v opojnih valovih razlivajoče se iz panjev, iz cvetja po vrtu in iz tihe, mlačne noči. Z omamljenimi očmi se je zagledal v zvezdo, ki je toplo in mirno sijala skozi jablanove veje pred njim. Srce se mu je širilo ob spokojnosti tihe noči in duša se mu je razpenjala prav do roba neba.

»Kakšen mir, kakšna tišina!« je sam zase šepetal.

Da, tu je vse drugače kakor v hiši, je pomislil. Tam je zagatno, da človek še dihati ne more. V izbi ga je zadnje čase že kar dušilo in ponoči mu je bilo v postelji ob ženi, kakor da gada greje ob sebi.

Zlezel je na pograd in takoj zaspal. V sanjah je nad njim cvetela lipa. Čebele jo v gostih rojih obletavajo in vsenaokrog diši po dobrih dnevih. Na orehu pred hišo pa se šopiri in previja grilček ter na ves glas poje, kakor da se mu mudi vsemu svetu razglasiti, da sta z ženko iz gnezda na češnji že izpeljala mlade.

Medtem ko je Petrač v čebelnjaku že zdavnaj spal, pa se je Petračka v hiši še zmerom nemirno premetavala po postelji. Mesto ob njej, kjer je do zdaj skozi petintrideset let ob sebi čutila moža, je na udrti plevnici zijalo prazno kakor vrtoglav prepad. Iz njega so se vrtnčili grenki spomini in trpke misli.

V tej stari in široki postelji je neljubljenemu možu žrtvovala svoje deklišтво, svojo lepoto in mladost, kakor da je vse to zagnala v črno brezno. Na tej postelji ni užila nič ljubezni, nič tistega, kar posvečuje zakonsko posteljo in jo ženi dela sveto, ampak je na njej pila le trpkost. Na njej je v bolečini spočenjala in rodila otroke, na njej je v nočeh bolečega žrtvovanja močila blazine, ki jih je nekoč vezla za drugega, in skrivaj prelivala bridke solze. Tu je petintrideset let umiralo njeno srce, kakor da to ni njena zakonska, temveč mrtvaška postelja, kjer mora vsak dan znova umirati.

Še zdaj se spominja, kako obupna se ji je zdela tista noč, ko je v to posteljo prvikrat legla k možu. Takrat se ji je zdelo, da lega v črno krsto in polaga vanjo najlepše, kar ji je dalo življenje: nedotaknjeno dekliško telo, ki je v njem zrelo njeno devišтво za ljubega, a je bilo po sili življenja žrtvovano

drugemu, in čistost dekliškega srca, ki je vse do te noči sanjalo o mehko postlani, z belimi rjuhami pregrnjeni in z drobnimi čipkami okrašeni postelji iz dišečega češnjevega lesa, kjer se bo v poročni noči privila svojemu ljubemu v naročje, kakor se brsteča trta privije h kolju, in mu z vriskajočo dušo darovala svoje devišтво. Namesto tega pa jo je zgrabilo nekaj odurnega in mrzlega kakor smrt ter je ni potem več izpustilo, ampak ji je dolgih petintrideset let pilo srčno kri. In zdaj po petintridesetih letih, ko bi te njene žrtve morale biti poplačane s srečo matere, ki se hoče greti vsaj v sreči svojih otrok, ko se že v lastni ni mogla, jo je pustil stari, mrzli mož sám v postelji in odšel spat v čebelnjak, da bi jo s tem osramotil pred svetom in jo tako ogoljufal še za poslednje upe trpečega srca.

»Moj Bog, s čim sem si to zaslužila?« je potihoma vzdihovala. »Kaj sem storila, da mi na siva leta dela tako krivico ter mi pred otroki in ljudmi nakopava sramoto na glavo?«

Srce jo je bolelo, kakor jo je morda komaj takrat, ko je v cvetu mladosti prvokrat legala v to posteljo.

Vse je darovala temu domu – svoje srce in mladost, svojo doto, kri in telo, svoje žulje in skrbi, svojih petintrideset let in vse svoje moči. Dala mu je otroke in s tem osvežila Petračevo kri. Vse je dala, vse žrtvovala temu domu, a ni v zameno za to ničesar dobila in tudi ničesar terjala od njega. Edino, kar si je želela in o čemer je sanjala, je bilo, da bi tu ob koncu življenja dobila tih kotiček, kjer bo ždela njena materinska ljubezen in bedela nad svojim potomstvom. Samo za ta tihi, skromni prostorček je živela vseh petintrideset let tu na Strmici. Ta kotiček je bil edini up njenega življenja. Zato ga je vsega pretkala s svojimi sanjami, ga vsega opletla in okrasila z rožami svojega srca, da bi bil kakor cvetoč vrtiček, ter ga vsega

pozlatila z žarom svoje duše, da je sijal kakor oltar pri véliki maši.

Vsa leta svojega življenja na Strmici je sanjala samo o tem, kako bo pomohila in poženila otroke. Zlasti za Jurija je v sanjah tkala lepe načrte. V mislih mu je iskala nevesto in v duhu je že gledala, kako ga seznanja z njo, kako gre on z njo pred oltar, kako vodi mlado na dom in kako jo ona, njegova mati, na pragu sprejema in blagoslavlja. Sanjala je, kako bo na tem domu zibala in spetovala prvega vnučka, kri svoje krvi, ki bo iz nje zrasel na tem domu nov rod.

In zdaj? Zdaj ji je na to pot stopil trmast starec – njen mož. Ta se vriva zdaj med njo in otroke kakor temna senca, ki ji grozi uničiti vse upe, prekrižati vse načrte in razdreti vse sanje. Ta trhli starec bi ji hotel vzeti še to edino, kar si je bila na tem domu sama zgradila – ta tihi kotiček, ki si ga je izsanjala ob bridkosti polnem življenju. Pa ne samo to! Ta starec ji celo odkrito grozi, da jo vrže iz te hiše – njo in njene otroke.

Ob tej misli je kakor obstreljena volkulja planila v postelji. Kaj? Kako? Njo da bi kdo metal iz te hiše? Njo – zdaj po petintridesetih letih garanja in ubadanja na tem domu? In on – Petrač naj jo odrine od tod? On, ki je do zdaj le mrčal v hiši ali pa brezbrizno dremal za pečjo? Ha, naj le poizkusi! Naj le –

Bila je do dna duše razjarjena in vsa iz sebe.

»Ljubi bog!« je vzdihnila. »Kdo ve, zakaj je dobro, da je odšel spat v čebelnjak. Če bi bil tu, bi se v jezi morda še kdaj spozabila nad njim in ga ponoči v spanju zadavila.«

Nočna tišina jo je po malem umirjala, da je naposled pozabila na moža, na njegovo trmo in na krivico, ki ji jo je storil, ter zopet začela sanjariti kakor v časih, ko je še on spal ob njej. V teh sanjarijah se je spomnila načrta, ki ga je bila o véliki noči napravila s Fitnješko Lucijo. Še dober mesec, pa bo

poletje tu. O svetem Petru in Pavlu pripelje potovka na Studenec dekleta, ki ga bo našla za Jurija. Da bi le našla kakšno lepo in mlado – kakšno táko, da se bo Jurij na mah zagledal vanjo. In če se zgodi to, pojde potem drugo vse lepo samo od sebe v klasje. A če ne bo drugače, če stari v svoji trmi ne bo – No, potem, potem bo pač Juriju svétovala, naj se z dekletom tako zvozla, da bo potem tudi stari moral k temu reči svoj amen, kakor ga je moral reči takrat, ko se je bila Katra spečala z Nackom. Če se zgodi to, potem ne bo več mogel plesti norih načrtov z Zakrajškovo. Saj potem od tega ne bi bilo nikakršnih koristi, čeprav bi Zakrajšek tisto svojo kozavo Ančko še tako naphal s stotaki, ker misli dedec prismojeni, da je zapravljenost deklišstvo mogoče popraviti z denarjem ter izgubljeno dekliško čast zakrpati z zlatom in srebrom, kakor zatpaš kotanje na razvoženi cesti s kamenjem. Kajti kaj bi pomagala vsa dota, ki bi jo prinesla Zakrajškova, ko pa bi Jurij moral plačevati alimente za otroka, ki bi ga imel z drugo, da ne govorimo o tem, koliko še drugih neprijetnosti in sitnosti bi se izcimilo iz tega.

»Da, táko bomo zagodli staremu, če ne bo hotel popustiti!« je zadovoljno sklenila.

Ali zaspati vendar ni mogla. Gristi so jo začele druge skrbi.

Kaj pa Jera in Cila? Njiju bi tudi bilo treba omožiti. Vsaj Jero bi bilo treba še pred Jurijevo ženitvijo spraviti iz hiše. Kako bi moglo odraslo dekle ostati na domu, ko pride mlada v hišo? Med mlado gospodinjo in odraslimi svakinjami se v hiši po navadi zmerom vname prepir, iz takih prepirov pa se vedno rodi zlo. Saj bo nerodno že to, da bosta nekaj časa še Cila in Nana morali ostati doma.

Ali kje sta dota in bala za Jero? Pa tudi za Cilo bi že morali imeti pripravljeno skrinjo. Saj deklet vendar ni mogoče praznih

rok odpraviti iz hiše. Petračevi sta, ne kajžarski. Pa mladi sta in zali, da jih takih ne najdeš kmalu v fari. Zato ne gre, da bi si nakopali kakšne odrapance na vrat, ampak ju je treba spraviti kam na dobre grunte. Za to pa je treba – –

Tu so se Petračkine misli nenadoma zvozlale.

Da, da, to je tisto! Kje vzeti denar, da bi mogla zdaj kar naenkrat možiti obe hčeri? Jurij bi moral priženiti kar cel grunt, da bi mogli dekleti od doma, kakor se spodobi, in da bi tudi njemu še kaj ostalo. Hiša je potrebna popravila, napraviti bi bilo treba to in ono, da ne bo zmerom vse tako zanemarjeno po hiši. Saj je res že vse tako staro in umazano, črno in sajasto, da se bog usmili. Jurij ima prav – treba je marsikaj spremeniti v gospodarstvu. Mladi ljudje ne morejo živeti, kakor so živeli stari. Toda – ali mu bo Fitnješka Lucija mogla najti nevesto s tako doto? In če jo kje najde, ali bo táko dekle hotelo na Strmico? Jurij je sicer fant, da bi se še kakšna grajska zagledala vanj, ali to –

Misli so se ji začele sukati v vrtoglavem, brezupnem krogu kakor oslepele ptice. Presneto, da se je ona, Petračka, morala možiti ravno na to nesrečno Strmico! Od tod izvira vse njeno gorje. Povrhu pa je dobila še moža, da ga je bila vse življenje žalostna. Tudi trohice sreče ni okusila ob njem. Njeno srce je bilo ob njem kakor zadavljeno. Zadavljeno srce pa je gorje vsega gorja. In zdaj naj še Jurij, njen najljubši otrok, deli njeno žalostno usodo? Ne, nikdar! Če bi se mu moralo kaj takega pritakniti, potem bi bilo res bolje, da gre v Ameriko.

Ali tudi te misli se je zgrozila. Ah, ne! V Ameriko ne sme! Kaj pa naj potem ona počne? Saj bi ji počilo srce, če bi šel Jurij tako daleč od nje. In kaj bi bilo potem z njenimi sanjami, ki jih je predla dolgih petintrideset let?

»Prodala bi svoj del ali pa posekala vsaj smreke in –«

Ah, ne! Bog varuj! Ta gozd, ki ga ima napol z možem, se je namenila zapustiti prvemu vnučku, ki ga bo dočakala na tem domu. Zato – proč, skušnjavec!

Bolj ko je razmišljala, bolj se je ugrezala v zadušljivo resničnost neusmiljenega življenja, da ji je bilo v duši, kakor da se utaplja v blatno močvirje.

Tako si je Petračka z bolečino mrcvarila srce in se vsa zmučena premetavala v postelji vse do drugega petelinjega petja. Potlej pa se je pogreznila v težak sen kakor kamen v temane in kalne vode.

* * *

Tiste dni so ljudje trebili senožeti in grabili po bregovih listje in suhljad, ki jo je bila pozimi burja nanosila iz gozdov. To delo se je bilo letos nekoliko zakasnilo, ker se je zima držala vse do velike noči, po praznikih pa je bilo treba najprej orati, saditi in sejati, postoriti to in ono na njivah. A ta zakasnitev travnikom ni škodila, ker je bila trava po lažih in bregovih zaradi suhih dni še nizka in redka.

Senožeti so bile polne ljudi. Povsod so hiteli z delom, ker se je pripravljalo na spremembo vremena. Če začne deževati, bo trava takoj močno porasla in potem bi jo bilo škoda tacati in mendrati. Nagrabljeno listje in dračje so kopičili v grmade in s tem kurili po senožetih ognje, da so se po bregovih vlačili težki, zadušljivi dimi in se gubili nad gozdovi. Okrog ognjev so se podili otroci in piskali na vrbove piščali, da so se po drninah in strminah razlegali ostri, neubrani piski.

Petračevi so v Bregu pravkar končevali delo. Petračka je bila odšla že prej v ograde na Drnikih prekopavat grede, da bo lahko posadila kapus, če začne deževati, Jera in Cilka pa sta spravljali skupaj grablje in se odpravljali domov. Le Jurij je še

moral ostati v laz, dokler ne dogoré kupi trebeža⁶⁷. Kajti bregovi so bili suhi, zatorej je bilo treba paziti, da se ne vname mahovje in resje ali da veter ne zanese kakšne iskre v gozd.

Sedel je na ploščato, z mahom poraščeno skalo zraven ognja in se zagledal po zelenih bregovih. Naslonil je glavo v dlani in zamišljeno zrl v boncarske tesni. Naposled mu je pogled zablodil v Lesarjev laz. Tam so čistili Lesarjevi – zgornje senožeti, ki so se bočile nad kolovozom in gostimi sečmi, Lesar in Lesarica, spodnje, ki so ležale tik nad gozdom, pa Alenka in Medard. V dimih, ki so se vlačili nizko nad strmimi pobočji, je bilo po oddaljenih senožetih komaj mogoče spoznati ljudi. Vse je bilo zavito v sivo meglo, ki se je leno razprezala nad bregovi in v ozračju sončnega pomladanskega popoldneva razširjala osladen vonj po mladem zelenju in presušeni zemlji, po tlečem listju, smodu in zогleneli trhljadi.

Jurij je v motni, nejasni senci, ki se je utrinjala med dimi in grmi na spodnji Lesarjevi senožeti, bolj uganil kakor s pogledom razložil, da je to Alenka. In vsakokrat, ko se je v bregu pred njim utrnila ta senca, ga je v srcu ostro zbodlo. Ta trn je bila zavest, da že od tistega dne, ko so se doma zaradi njega začeli prepiri, ni več govoril z njo. Ves ta čas se ji je skrbno izogibal in gledal, da ji ne pride pred oči. Kako tudi ne, ko pa ga je zavoljo sramote doma še pred drugimi ljudmi tako sram, da si nikamor ne upa. Saj vsa vas govori o prepirih v njihovi hiši, in kar je še huje – povsod šušljajo že tudi o tem, da ga oče ženijo z drugo. Še dobro, da ljudje ne vedó, s katero. Toda prej ali slej se bo razvedelo tudi to. Kako bi torej on po vsem tem mogel stopiti zdaj pred Alenko? Ali ji ni bil pozimi obljubil, da se oženi z njo? Zatrjeval ji je celo, da sta se z očetom že v vsem sporazumela in se zastran tega že popolnoma dogovorila. Z očetom sta takrat sicer res govorila o njegovi,

Jurijeve, ženitvi, a o nevesti takrat nista govorila. In kako naj on zdaj Alenki dopove, da so oče mislili eno, on, Jurij, pa drugo? Saj mu po vsem tem tudi besedice ne bi verjela. In prav bi imela. Saj se še njemu zdi zdaj vse to tako čudno in neverjetno. Kdo pa bi si bil takrat mogel misliti, da imajo oče Zakrajškovo v malhi? Sam bog si ga vedi, kaj si mora Alenka zdaj misliti o njem in o Petračevih.

Zadnje dni ga je večkrat imelo, da bi jo bil kdaj zvečer navzlic vsemu kje počakal in ji odkrito vse povedal. Saj si je lahko predstavljal, kako bridko jo je moralo zadeti, ko so ljudje po vasi začeli kvasiti to in ono, in kako jo mora boleti, ko vidi, kako se je on zdaj naenkrat izogiblje. Pa kako naj gre k njej in kako naj ji pove, kaj se je zgodilo doma, ko še sam ne ve, kaj bo zdaj z njim? Kaj pa naj kdo ve, kaj imajo oče še za bregom in kaj kuhajo v sebi. Le to je gotovo, da zdaj ne bodo več popustili. Preveč trmasto so se zaleteli v to reč in v svoje načrte. Saj so bili oni teden že nekam odšli, sam vrag si ga vedi kam. Najbrž v Lož na sodnijo. Ha! Človek bi le rad vedel, kaj neki so tam iskali. Mislijo morda, da bodo njega, Jurija, s sodnijo in biriči pred oltar gnali?

Kako so že dejali v nedeljo po južini? Da so na njihovi strani božje in posvetne postave?

K vragu te njihove postave! Ne v nebesih ne na zemlji je ni take postave, ki bi njega primorala, da se oženi z Zakrajškovo. In če misli stari, da ga bo z gruntom pestil, se prav tako moti. Skrb je njega grunt! Stari naj mu izplača le delež, ki mu gre iz domačije, z gruntom pa naj napravi, kar hoče. Zastran njega ga lahko razdeli med berače, lahko ga dá Jeri, Cili, Nacetu ali pa fajmoštru pri Fari, če hoče, ali pa naj ga vzame s seboj na oni svet – njemu, Juriju, je to vseeno. Njemu naj dá le tisto, kar je njegovega, da se on potem lahko potegne v svet – v Ameriko.

Če mu oče danes izplačajo delež, bo on jutri že za deveto goro, oni pa naj se potem zastran grunta čehljajo po glavi.

Seveda – če človek to z gruntom trezno premisli, očetu ni zameriti. Stari so in tako otročje navezani na zemljo, da ne vedo že nič več, kaj vse naj bi storili zanjo. Če bi jim kdo dejal, da se morajo zavoljo njo obesiti, ker Bog tako zapoveduje, bi se nemara tudi obesili. Zavoljo zemlje bi brez pomišljanja pohodili celó človeško srce, ne da bi pri tem z očesom trenili. Da, taki so oče. Staromodni so, da se jih bog usmili. To, kar počno zadnje čase, je res že od sile. Ali vendar človek ne bi mogel reči, da vse to delajo iz hudobije. Ne, tega ne! Le v zemljo so tako slepo zaverovani in tako starinske misli še imajo. Saj je nekaj lepega in globokega v tej njihovi stari veri in v ljubezni do zemlje, ali kaj, ko on, Jurij, ne čuti nič podobnega do nje. Če pa bi čutil, potem seveda ne bi mogel ravnati drugače, kakor vелеvajo oče. Zakaj če bi hotel gruntu dobro, mu v resnici ne bi kazalo drugega, kakor da se zanj žrtvuje, da stisne zobe in vzame Zakrajškovo, čeprav bi mu od bolečine trnje pognalo iz srca. Res, če človek gleda na to reč tako, potem imajo oče prav. Grunt ima svoje postave. Trde, neusmiljene in kakor smrt neizprosne postave. Toda te postave veljajo le za ljudi, ki so se tako zrasli z zemljo, da bi jim izkrvavelo srce, če bi jih kdo izruval iz nje. On, Jurij, pa ni med temi. Še od daleč ne. Zato se on požvižga na te postave. Bolje bo, če začne resno misliti na to, kako bi mogel prej ko mogoče oditi od doma v svet.

Toda kje za to dobiti denar? Oče mu ga seveda ne bodo dali – kje pa! Mati bi mu ga morda dali, ali kje naj ga oni vzamejo? Da pa bi mu kdo drug posodil denar v zastavo za delež, ki ga ima dobiti od doma, ali pa samo na njegove lepe

oči in na obljubo, da bo denar vrnil, ko dobi od doma svojo doto, na to še misliti ni. Brez očetovega poroštva že ne!

Kaj, ko bi mu ga posodila Urbanka? Ona ima gotovo denar. Ali brez varščine in očetovega poroštva mu ga najbrž tudi ona ne bi hotela dati. Preveč je stiskava. Pri denarju je tudi one oprezna in mečkava kakor vsi kmečki ljudje.

Nenadoma pa je obstal in se z dlanjo tlesnil ob čelo.

Ha, Katra mu ga lahko posodi! Saj ima še vso doto nedotaknjeno pri očetu. Res drže oče roko na njej, ali Katra dobi nanjo lahko posojilo, lahko pa zanj zastavi tudi mlin.

Pustil je pojemajoče ognje kar nezagrnjene in zdirjal v Podboncar.

Sestro je našel sólo nad mlinom. Ob jezu je ravno mešala žito, ki se je sušilo na velikih, na soncu razgrnjenih rjuhah.

»Joj, kaj pa se je zgodilo, da si v eni sami sapi pridirjal sem?« se je prestrašila Katra, ko ga je zagledala. »Je doma spet kaj narobe?«

»O, narobe, narobe!« je vzkliknil Jurij. »Pri nas je že dolgo vse narobe. Saj to tudi sama že veš.«

»Kaj ne bom vedela? Saj se je to razvedelo že po vsej soseski. Že vsi ljudje govoré, da je pri vas zdaj pravi ravs in kavs, jaz, reva, pa samo trepečem, da se lepega dne doma ne bi pobili in podavili.«

»No, tako hudo pa to še vendarle ni!«

»Kaj pa te je potlej prineslo semkaj?«

»Katra, govoriti moram s teboj. Denar potrebujem!« je butnil kar naravnost.

»Denar?« se je Katra zdaj še bolj začudila. »Pa kako prideš potem zastran tega k meni?«

»Zato, ker mi ga moraš ti preskrbeti!«

Katra se je od presenečenja skoraj razčepnila nad rjuhami. Z odprtimi usti je zazijala v Jurija.

»Jaz? Kaj si ob pamet? Kje pa naj ga vzamem? Saj z Nacetom še za sol nimava.«

»Tak ne čepi no tu nad rjuhami kakor kvočka⁶⁸ na klopotcih! Vstani – govoriti morava kje na samem. Stopiva tja gor v breg, tam ti bom vse povedal. Semkaj lahko kdo pride in naju sliši.«

»Joj, tako si čuden in skrivnosten, kakor da si koga ubil!« je dejala Katra osuplo in se dvignila.

Jurij jo je neučakano pograbil za roko in jo potegnil za seboj v breg.

Šele ko sta bila že visoko nad mlinom, sta se ustavila. Zavila sta med visoke sklade drv, ki so se sušile ob gozdu, in tu je Jurij začel:

»Poslušaj me, Katra! Oče so si vtepli v glavo, da se moram oženiti in vzeti za ženo Zakrajškovo s Studenca.«

»Tudi to sem že zvedela!« je povedala Katra.

»Jaz pa Zakrajškove nočem, pa če bi bila vsa zlata!« je nadaljeval Jurij. »Oče pa so trmasti ko vrag in ne popuste nič od tega, kar so si zapičili v glavo. Zato meni zdaj spričo tega ne preostane drugega, kakor da zbežim z doma. V Ameriko mislim oditi! Toda od doma moram pobegniti skrivaj. Takole mislim: tja na jesen enkrat naj bi me vzela noč, oče pa naj si potem tisto Zakrajškovo odrsanko kar za klobuk zataknejo.«

»Aha! In ko oče umrjejo, se ti vrneš zopet domov?«

»Trapa! Le kdo bi bil tako neumen, da bi se kdaj vrnil v to strmiško puščobo, kdor je že enkrat v Ameriki?«

»Kako? Za zmerom misliš ostati tam?« se je zavzela Katra.

»Za zmerom!«

»Pa naš grunt?«

»Tega dobiš lahko ti!« je povedal Jurij. »Saj si najstarejši Petračev otrok.«

Katra ga je nekaj časa nerazumljivo gledala, potem pa jo je začelo nekaj tako sladko božati okrog srca, da bi se bila najrajši pristrčno zasmejala in Jurija od veselja kar objela. Toda zvito se je potajila.

»Ubožec, kako se mi smiliš!« ga je hlinjeno obžalovala.

»Ah, beži no, šema!« jo je zavrnil Jurij. »Čemu neki bi se ti smilil? Od kdaj že si želim v svet!«

»Ampak jaz pa še zmerom ne razumem, od kod naj vzamem denar, da bi ga tebi dala za potnino v Ameriko.«

»Poslušaj me, Katra!« ji je Jurij začel razkladati. »Ti imaš še vso doto pri očetu. To bi ti odstopila meni, po očetovi smrti pa si vzemi delež, ki gre meni iz grunta.«

»Vse prav lepo, ali kako naj jaz pridem zdaj do te dote? Saj vendar veš, kako čvrsto drže oče svoje krtice⁶⁹ na njej!«

»Saj si nanjo vzameš lahko kje denar na pósodo!«

»Le na kaj neki?«

»I no, na svoj mlin vendar! Na to in pa na dobre procente ti bo vsakdo rad posodil denar.«

Katri se je zjasnil obraz.

»Jej, kako si domiseln!« je zapela. »Meni kaj takega ne bi prišlo na um. »Samo ne vem, ali bo to —«

»Kar nič se ne izmikaj!« ji je Jurij hlastnil v besedo. »Moraš mi to storiti, Katra! Moraš! Drugače mi ne preostane drugega, kakor da vzamem vrv in se obesim.«

Na lepem pa se je Katra mrko zagledala predse in nabrala čelo v gube, kakor da jo skrbi ter da mora vse to poprej šele dobro in natanko premisliti. Ali to je bila le ženska zvijača. Kajti pri sebi je bila takoj sklenila, da bo denar, ki ga potrebuje Jurij, kakorkoli kje staknila, pa če ga mora ukrasti ali pa

svojega Nacka poslati kam na razbojniške prelaze, da tam koga ubije. Tako lepe prilike vendar ne bo kar tako spustila iz rok. Saj bo dobila grunt, če Jurij res za zmeraj pobegne v Ameriko. Hej, to bo nekaj zanjo in za Naceta! Če se uresniči to, potem sta z možem na konju. Nič več ne bosta čepela v tem nesrečnem podboncarskem brlogu in otepala siroščino. Nič več ju ne bo skrbelo, kako bosta živela od beraške mlevnine. Oče ne bo več dolgo in potem – hej, potem dobi ona grunt! Prvorojenka je, torej je prav, da ga dobi ona, če se Jurij res ne bo maral vrniti iz Amerike. O, to bo lepo! Kaj takega se ji še sanjalo nikoli ni.

»No, če že mora biti tako, potem bom tiste tri stotake že kje staknila,« je Katra povedala potem. »Samo tebi za voljo bom to storila. Midva sva se zmerom dobro razumela in od vseh domačih sem te najrajši imela. In –«

»Pustiva zdaj to!« jo je Jurij brž ustavil. »Rajši glej, da boš denar zares kje dobila. Pa da boš jezik za zobmi držala. Tudi Nacetu za zdaj tega ne povej. Si razumela?«

»Razumela, Jurij! Zanesi se name!« mu je Katra zatrdila in si v znamenje svoje obljube položila roko na srce. »Molčala bom o tem, kakor tele klade tu v skladanici. – Do kdaj pa bi hotel imeti denar?«

»Tja do žetve enkrat, če ni mogoče prej.«

»Prav, Jurij! Dobil ga boš!«

Pomolčala je malo, potem pa ga je vprašala:

»Ali kaj bo pa z Lesarjevo Alenko, če ti odideš v Ameriko?«

»I kaj neki? Z menoj pojde! Če ne takrat, ko odidem jaz, pa enkrat kasneje. No, zdaj pa srečno! Pa z jezikom in s pametjo prav gospodari, da se nama ne bo kaj sfižilo ali sfrknilo.

Po teh besedah je naglo odšel.

Katra je smehljaje se zrla za njim, dokler ni zginil v gozdu pod senožetmi. Nato je brhko odskakljala po bregu nizdol, kakor da se je vsaj za petnajst let pomladila.

Jurij je komaj utonil v gozdu pod lazi, Katra pa še do mlina ni bila dobro prišla, ko se je izza skladanic drv splazil Benčinov Tilen in se hudobno muzal.

»Čakajta, čakajta, golobčka!« je zadovoljno godel sam pri sebi. »Tale računček sta delala brez krčmarja. Hej, prišla sta v mojo cerkvico, prišla! In zdaj boš videla ti Katra katrasta, po čem so tiste pomaranče, ki zoré na borovcih in po katere si me nekoč tako zasmehljivo in ošabno pošiljala. In ti, Jurij jurijasti, boš videl, kdo je pankrt in pokveka, pasji sin in še več takega. Dobro, da sem vaju tako lepo in po naključju zalezel! Zdaj vsaj vem, kaj se plete pri Petračevih. Naj jim hudič le dobro zavozla te niti. Mu jih bom zdaj še jaz pomagal zapletati.«

Zadovoljno se je zarežal in se odmajal za Jurijem v gozd.

Medtem sta Alenka in Medard sedla zgoraj na senožeti na trše, da bi pomalicala, kar jima je bila opoldne Lesarica dala v košarici s seboj. Molče sta sedela na štorih in počasi jedla.

»Alenka, zakaj si zdaj zmerom tako molčeča in žalostna?« je nenadoma vprašal Medard.

Alenka ga je izgubljeno pogledala.

»Žalostna? Kdo pravi, da sem žalostna?«

»Na obrazu in očeh se ti to pozna.«

Alenka je samo rahlo skomignila z rameni in se žalostno zagledala v gozd.

Medard je zamišljeno žvečil trde jabolčne krljje, zraven pa s suho preklo brskal po lišajih in mahovnicah, ki so se razprezale po skalah okrog njega, kakor da hoče nekaj izkopati iz tal. Pa to je delal le iz zadrege, ker je zaman iskal besede, da bi mogel Alenko kako potolažiti in razvedriti. Kajti le predobro

je vedel, zakaj je tako žalostna. Kako ne bi bila žalostna, ko pa vsa vas govori, da ženijo Jurija z drugo? Že nekaj dni je vsa objokana. Kakor k tlom pritisnjena megla se vlačí okrog in nobeno delo ji ne gre več od rok.

»Alenka, ali naj ti umajim piščal⁷⁰?« jo je vprašal čez čas.

Pomilovalno ga je pogledala in trpko zvila ustnice. Njega pa je zalila rdečica, ker se je ob njenem pogledu zavedel, kakšno neumnost je bleknil. Saj res! Kaj bi odraslo dekle s piščaljo?

Bil je sam nase jezen. Nevoljno je zamahnil s preklo po praprotnicah ob skalah, kakor da hoče v njih prebuditi tisto skrivnostno in uročljivo moč, ki pravijo, da jih imajo praproti. Praprotnice pa so se pod palico samo brez moči lomile, v štorih, drevesih, kamnih in grmih pa se nikjer ni nič zganilo. Še sraka se ni spreletela med drevjem. Tudi gozd in senožet sta bila tiha in mrtva. Le med zelenimi vejami je tu in tam zatrepetal drobcen žarek, a je v sencah mračnega gozda takoj spet ugasnil kakor kresnica v noči. Iznad senožeti je sijalo sonce in v poševnih žarkih obsevalo drevesna debela na robu gozda, da so bile videti bukve kakor plameneči stebri. Čez skale so se povešali jelenovi jeziki, osladi in orlice. V grmovju se je vzpenjal grahor po vejah in se z vijoličastimi očmi oziral za soncem. Po gozdnih tleh se je belilo cvetje zajčje deteljice, vmes so še kje tu in tam cvetele zapoznele podlesne vetrnice, jetrniki in kosmatinci. Nekje v bližini se je oglašala kukavica, kakor da se ta Alenki in Medardu posmehuje, ker tako zguzeno čemita vsak na svojem štoru in molče strmita v prazno.

Potem pa je Alenka molče vstala, pograbila grablje in zbežala na senožet. Za njo se je tudi Medard zgubil nekam v gozd. Na drugi strani gozda se je spustil v travo. Mežurkasto se je oziral po bregovih in senožetih. V Bregu pred njim so se v

mladi travi črtali srpasti, temnozeleni risi kakor veliki mesečevi krajci. Tu so otroci nabirali prosnice⁷¹, nekateri pa so po košeninah stikali za mavrahi. Spodaj v globeli je nekdo piskal na vrbovo piščal.

Obšla je tudi njega želja, da bi si umajil piščal in nanjo brezskrbno zapiskal, kakor je to delal lani in prejšnja leta. Dvignil se je, urezal v vrbovju za palec debelo šibo in si v muževnem lesu izrezljal piščal. Ali ko je začel piskati nanjo, ni pri tem našel tudi sence nekdanjega veselja. Trudil se je, da bi iz piščali zvalil vedre glasove, ki bi mu kaj pomenili, kakor so mu nekoč, pa so se iz nje trgali le neubrani glasovi – cviljenje brez mehkih prelivov, suhi piski, ki so ostro rezali v srce.

Ko je Alenka zapazila, da se je Medard nekam potepel in da je na senožeti ostala sama, se je v bregu naslonila na brest in na oči so ji privrele solze.

»Jojmene, kako sem nesrečna!« je vzdihnila in si s predpasnikom brisala solze. »Le kaj je z Jurijem, da ga ni od nikoder več na spregled? Ali je res – je res, kar se govori po vasi? Ga res ženijo z drugo?«

Z omrtvelimi rokami se je oklenila bresta kakor živega bitja, obraz pa so ji zalile nove solze, še grenkejša od prejšnjih.

Govori se po vasi tudi, da se Jurij nekaj upira, ali kaj mu to pomaga. Nazadnje bo le moral popustiti. Kdaj pa se je še kdo mogel upreti očetu? Saj se ve, kako je to. Sin mora starše ubogati, ali pa ne dobi grunta. In kaj naj potem začne? Samo culo lahko poveže in gre v svet, ali že čez leto dni ali pa še prej se ves mehak in poklapan vrne domov ter se skesano plazi okrog očeta kakor potepni pes okrog gospodarja. Kaj pa naj tudi stori drugega?

Ali to ni tisto, kar jo tako grize in boli, da ponoči samo bridko joče, podnevi pa s krvavimi očmi hodi okrog in umira

od bridkosti. Kakor ogenj jo peče in skeli to, da ji je Jurij tako grdo lagal. Ali ji ni dejal, da sta se z očetom dogovorila, da bodo zasnubili njo? Ji ni celo govoril, da sta se z očetom že domenila, kdaj bo ženitovanje? Sedaj pa ga ženijo z drugo. Torej ji je lagal – grdo lagal! In zakaj to, zakaj? Zakaj ji po pravici ne pove, kako in kaj? Zakaj se ji je z lažjo vtihotapil v srce, če ne zato, ker že od vsega začetka z njo ni pošteno mislil?

Vsa zlomljena je obvisela na brestu in silovito zahlipala. Tedaj pa jo je nekdo nenadoma objel in jo z vso silo prižel k sebi. Trenutek nato se je že ovedela v Jurijevih rokah. Glava ji je kakor odbit klas padla na njegove prsi. Krčevito se ga je oklenila in na glas zajokala.

Nenadoma pa se mu je Alenka strgala iz objema.

»Tako torej!« je izdabila iz sebe. »Ženijo te, kakor se sliši?«

»Naj me ženijo, oženili me pa ne bodo!«

To je Jurij povedal tako prepričljivo in odločno, da je Alenki mahoma vsa teža padla z duše. Od besede do besede mu je takoj vse verjela. Sama pri sebi se je čudila, kako ga je mogla kdaj osumiti nepoštenja in nezvestobe. V duši ji je naenkrat postalo čudovito lahko in v očeh, še mokrih od solz, se ji je lovil odsvit sonca, da je bil njen pogled kakor nebo, ko se na njem razpne mavrica. Vendar se je našobila, kakor da mu ne verjame, in napravila užaljen obraz.

»Nikar, no!« ga je zavrnila. »Že spet govoriš nekaj, česar menda še sam sebi ne verjameš.«

»Alenka, prisegam ti, da boš moja žena samo ti pa nobena druga!« ji je Jurij svečano zatrdil.

»Kaj mi nisi prav tako sveto zatrjeval, da sta se bila z očetom že dogovorila, kako me boste zasnubili? Ali nisi dejal,

da sta že v vsem dogovorjena, celo v tem, kdaj naj bi bilo ženitovanje? Zdaj pa se naenkrat sliši nekaj drugega.«

»Alenka, poslušaj me! Vse ti bom po pravici povedal. Takrat pozimi sva se bila z očetom res dogovorila, da se bom oženil in da bo v predpustu ženitovanje. O nevesti pa takrat med nama ni bilo nobene besede. Jaz sem mislil nate, oče pa na drugo, a tega tedaj nisem vedel. Kako bi si bil tudi mogel misliti, da imajo oče nevesto zame že izbrano? Menil sem pač, da si jo bom lahko sam izbral. Zdaj pa so oče kar naenkrat prišli s svojimi načrti na dan. Kajpak sem se jim takoj uprl. Zato je zdaj pri nas prišlo do takih prepиров, da se vse zgleduje nad nami.«

»Zakaj pa potem nisi dal nobenega glasu od sebe! Zakaj te toliko časa ni bilo k meni, ampak si me kar na lepem pustil samo, da mi je bilo te dni hudo kakor še nikdar v življenju?«

»Da ti po pravici povem: sram me je bilo. Sram zavoljo prepиров v hiši, sram zaradi nesporazuma med menoj in med očetom, sram zavoljo vsega. Samo zato, vidiš, se ti nisem upal pred oči. Pa tudi zato ne, ker sem bil pri sebi sklenil, da ne pridem prej k tebi, dokler se ne odločim, kaj naj storim, da ne bo obveljala očetova.«

»No, in kako si se odločil?«

»V Ameriko pobegnem!«

Alenka se mu je plaho zagledala v oči.

»V Ameriko?« je jecljaje šepnila. »Torej – torej te bom vendarle zgubila?«

»Zakaj zgubila? Saj prideš vendar tudi ti za menoj! Kaj se nisva že tako domenila?«

»Da, Jurij! Onkrat sva res nekaj govorila o tem. Ali takrat tega nisem jemala zares. Mislila sem, da so to le prazne štrame.

Kako bi bila mogla kdaj misliti, da hočeš zares v Ameriko, ko pa imaš tu tak lep dom?»

Jurij je poznal njene misli, zato ji zdaj ni hotel razkladati svojih. Saj v tem se nikoli ne bosta ujemala, kakor se ne ujemata z očetom. Kmečki ljudje tega pač ne morejo razumeti. Šele ko bo živela nekaj let z njim v Ameriki, bo spoznala, da je življenje tam vse kaj drugega kakor tu na Strmici.

Dejal je samo:

»Kaj hočemo? Ni druge pomoči! Ali ostati doma in ubogati očeta ali pa pobegniti v svet – tretjega ni. Ne boj se, Alenka! Boš videla, kako lepo nama bo v Ameriki. Tam si urediva življenje, kakor si ga bova sama hotela. Tam nama nihče ne bo ničesar ukazoval, nihče ničesar prepovedoval.«

Alenka ni bila teh misli, a mu ni hotela ugovarjati. Saj to ne bi imelo nobenega pomena – zdaj, ko se je pri Petračevih tako zasukalo. Bila je vesela in srečna, da jo ima Jurij tako rad, da zapusti rajši vse, celo svoj dom, nego da bi se njej odpovedal. Kje je še na svetu fant, ki bi za svoje dekline kaj takega storil? Ah, saj je vedela, da je ne bo zapustil! Čeprav je te dni zavaljo njega toliko pretrpela in prejokala, ji je zdaj vendar lepo, ko vidi, kako je njen. Res ni bilo prav, da ji toliko časa ni dal glasu o sebi, ali – človek ne sme biti tako občutljiv in zamerljiv. Saj je ta čas tudi on imel dovolj križev in težav. Morda je kdaj nekoliko lahkomišeln, ali ljubi bog, kdo na tem svetu pa je brez slabosti in napak? Saj še vsako kolo ni čisto okroglo in včasih ima celo kakšen zlatnik pego.

Vendar njena sreča ni bila popolna. Bilo ji je hudo, da bosta morala v tujino ter se tam vzeti brez blagoslova njegovih staršev in celo proti njihovi volji. Saj je zmerom tako lepo sanjarila, kako čudovito ji bo na Petračevem domu in kako skrbno bo stregla tustu in tašči, da še svojemu očetu in materi

morda ne bi tako. Sedaj pa bo morala s svojim ljubim pobegniti v tujino, kjer jima nikoli ne bo tako dobro in lepo kakor doma. Toda – saj ne ostaneta večno v Ameriki. Ko bo Petrač videl, da se je prenaglil in da sam ne more več gospodariti, jima bo sporočil v Ameriko, naj se vrneta domov in prevzameta domačijo. Saj mu tudi ne bo kazalo drugega. Jurij je vendar njegov edini sin in komu naj zapusti domačijo, če ne njemu? Morda bosta onadva medtem dobila v Ameriki že sina, in ko bo Petrač zvedel, kako se imata rada in kako srečna sta v zakonu, jima bo sporočil: Ljuba moja, kar prècej pridita domov! Star sem že, doma nima kdo gospodariti in tudi – vnuka bi rad videl, preden umrjem. Hudo sem že betežen, v nogah me trga in kolena so mi mrzla. Menda zato, ker je v hiši tako prazno okrog mene in ker ni nikogar, da bi me malo ogrel. Ko se mi bo vnuk plazil po kolenih, se mi bo kri takoj hitreje pognala po žilah.

Tako bo tožil in onadva – Jurij in Alenka – bosta s prvo ladjo pohitela domov. Ko bo ona z vnukom na rokah stopila v Petračevo hišo, jo bosta tast in tašča od veselja objela in jo blagoslovila. Ne zameri nama, ji bosta govorila, ker sva bila nekoč tako trmasta. Saj veš, kakšni smo Bločani. Na zunaj smo trdi kakor skale in trpki kakor brinove jagode, znotraj, v duši pa smo mehki kakor volna. Nisva vedela, da se imata tako rada. Pozabita, kar je bilo, saj bo posihdob vse drugače. Lepo, složno in srečno bomo živeli in radi se bomo imeli, da se bo ta stara dedovska hiša vsa na novo razcvetela.

»Ah, Jurij, če ni drugače, pojdeva pač v Ameriko!« je vzdihnila potem. »V Ameriki ali v domačem kraju, kjer koli bova živela, povsod bom srečna s teboj. Dobra žena ti bom tu ali tam in zmerom te bom rada imela.«

Jurij jo je na te njene besede naglo pograbil in jo vroče stisnil k sebi.

»Jurij, nikar – pusti me!« ga je prosila in se mu zvijala iz rok. »Medard se lahko vsak čas vrne. Pojdi zdaj. Ne bi hotela, da te kdo zaloti tu. Zvečer pa me kdaj počakaj za vrtovi. Bom že tako gledala, da pojdem vsak večer v mraku k studencu po vodo.«

»Čakal bom, Alenka!« ji je obljubil. »Vsak večer bom stal pod Ponikvarjevimi slivami nad Bregom. Na svidenje – zvečer!«

Po teh besedah je naglo odšel.

Na obronku gozda se je še enkrat ozrl na senožet, zavihtel klafernico po zraku in zginil v zelenem bukovju. Minuto zatem se je iz gozda že razlegel prešeren vrisk, se dolgo lovil po bregovih in naposled v slabotnem odmevu zamrl v dragah.

Alenka se je lotila dela kakor prerojena. Zdelo se ji je, da je svet kar naenkrat postal širši in svetlejši, da sije sonce jasneje in da se zanjo šele zdaj začenja resnična pomlad. Najrajši bi bila pokleknila v travo in molila, pela in vriskala, tako polno ji je bilo srce.

Čez čas je čez senožeti in bregove splaval jasen, topel glas, kakor se utrga lahko samo iz srečnih dekliških ust:

Pojte, pojte drobne ptičke,
razženite vse megličke,
da bo sijalo sonce
na moje drobno srce.

Medard se je na drugi strani brega dvignil v travi in zavzeto prisluhnil. Ta glas! Ali poje to Alenka? Saj to – to ni mogoče! Kje pa! Ona zdaj vendar ne bo pela. Kako, ko pa je še

malo prej imela solze v očeh? Toliko, da se ni na glas razjokala.

Stekel je nekoliko v grič in še bolj napel ušesa. Pa je le res! Ta glas prihaja z one strani – z domače senožeti. In tam je samo ona. Da – ta glas je njen! –

Ob obronku gozda se je počasi vzpel na grič in se od tod napotil proti senožeti. Tam se je potihoma bližal Alenki. Ko jo je zagledal med grmovjem, sam sebi ni mogel verjeti.

Kaj neki jo je naenkrat uščipnilo, da zdaj kar na lepem tako veselo prepeva? Pa ne, da bi se ji od žalosti zmešalo? –

Boječe je stopil k njej in ji z začudenim pogledom obvisel na ustnicah.

»Alenka – ti poješ?« se je plaho oglasil.

Veselo ga je pogledala in se na glas zasmejala.

»Glej ga no! Mar jaz ne bi smela peti?«

»Smeš – seveda smeš! Samo – tako čudno je to.«

»Zakaj čudno?«

»I no – zato, ker si bila še malo prej tako žalostna.«

»A zato?« je dejala in se zopet zasmejala. »Vidiš, je že tako! Ali še nikoli nisi slišal, da sta pri mladih ljudeh jok in nasmeh zmerom pripravljena skočiti v isti meh?«

»Slišal, pa vendar ne razumem, kako to, da si zdaj naenkrat tako vesela.«

»No, zlata ptička je od nekod priletela in mi nekaj tako lepega zapela, da sem naenkrat tudi jaz postala vesela,« je Alenka zgovorno mlela in se skrivnostno smehljala.

Medard jo je sumljivo pogledal, rekel pa ni nič. Samo čutil se je. Presneto, če tu ni vmes kakšna čarovnija, potem se je Alenki moralo zmešati. Saj je že večkrat slišal, da se človeku od žalosti lahko zmeša.

Smuknil je med grmovje in stekel proti seči ob kolovozu med zgornjo in spodnjo senožetjo. Tu je počenil v gosto gabrovje, razraščajoče se v seči ob kolovozu in se globoko zamislil. Vtem ga je v seči zalotil Benčinov Tilen, ko se je ta po kolovozu vračal iz Podboncarja.

»Kaj pa ti čepiš tu v grmovju?« se je Tilen začudil.

Medardu je vsa kri šinila v lica. Naglo se je dvignil in zlezel iz seči.

»Kar tako sem zalezal semkaj v goščo!« je v zadregi izjekljal.

»A kar tako?« se je porogal hlapec. »Pa bi se vsaj zlagal, da si tukaj potrebo opravljal.«

»Nisem opravljal potrebe!« je bleknil Medard.

»Seveda je nisi! Zavlekel si se semkaj v grmovje, da bi od tod opazoval, kako se Alenka in Jurij muckata tam spodaj v senožeti,« je hlapec zlobno povedal.

»Jurij?« se je začudil Medard. »Ne, Jurija ni bilo tu!«

»Ni ga bilo, praviš?« je Tilen zlobno zategnil. »Pa si res pravi guncvet in lažniv kljukec.«

Nekoliko je pomolčal, potem pa mu je zažugal:

»Ti smrkavec, če me boš še naprej imel za norca, ti bom tako primazal, da boš videl sto sonc na nebu!«

»Samo poslušal sem, kako Alenka poje,« je zajekljal Medard.

»No, potem jo pa še kar naprej poslušaj!« se mu je hlapec še dalje posmehoval. »Saj je ne boš več dolgo?«

»Zakaj ne?« je osupnil Medard.

»Ker odide s Petračevim v Ameriko!« je hlapec škodoželjno povedal.

Medard ga je debelo pogledal.

»V Ameriko?« je hlipnil. »Kako v Ameriko?«

»Tako – do Rakeka peš, od tod do morja s hlaponom, naprej pa z barko.«

»Lažeš!« je Medard pridušeno kriknil.

»Še enkrat mi reci to, pa te cvrknem po jeziku, da boš koj omutavel!«

Medard pa kakor da te grožnje ni slišal.

»Kdo ti je pa to rekel?« je hlastno vprašal.

»Petračev Jurij sam!« je povedal hlapec. »Prejle tam spodaj v Podboncarju. Še uro ni tega. Preden je bil prišel semkaj v senožet k Alenki.«

To rekši, se je Tilen napotil dalje. Toda po nekaj korakih je obstal na kolovozu in povedal:

»Tja na jesen enkrat ju bo vzela noč. Mlakarjeva Katra pa jima bo denar posodila. To lahko vsakomur poveš. Če ti pa ne bo hotel verjeti, mu reci, naj mene vpraša.«

Hudobno se je zarežal in odšantal naprej. Medard pa je neumno zijal za njim. Potem pa se mu je nenadoma zasvitalo v glavi: ah, seveda, Jurij je bil poprej res tu v senožeti! Takrat, ko je bila Alenka sama tu. Zato torej je Jurij potem tako vriskal v gozdu. In zato je bila Alenka kar naenkrat tako spremenjena in vesela. Zdaj Medard razume, kakšna je bila tista čarovna ptička, ki je Alenki tako lepo pela.

Da nameravata Jurij in Alenka pobegniti v Ameriko? Zakaj neki, ko bo Jurij vendar imel doma tako lep grunt? To si je Tilen najbrž sam izmislil. Kdove kakšno hudobijo ima spet v mislih?

VI

Medard si je vrgel torbo čez ramo in se odpravil v šolo. Čeprav je bil že kasen – drugi šolarji so bili že zdavnaj odšli – se mu vendar nikamor ni mudilo. Počasi je hodil ter se spotoma ustavljal in obotavljal kakor putikasta kokoš.

Torba s knjigami se mu je zdela težka, kakor da je natrpana s kamenjem. Oh, s kakšnim veseljem bi jo zabrisal kam med skale ali zalučal v vodo! Prav nobene škode ne bi bilo, če bi se v njej med dolgočasnimi šolskimi zvezki, računicami in čitankami zaredile žabe.

O, kako srečne so te, ker jim ni treba v šolo! Pa tudi ptice in druge živali shajajo brez nje. Le ljudje so si izmislili to mučilnico, da otrokom z njo življenje grené.

Medard šole nikoli ni kdove kaj cenil, odkar pa se je začel prebujati, se mu je še prav posebno priskutila. Že samo misel nanjo mu je bila mrzka in komaj je čakal, da mine šolsko leto, ko bo s šolo za vselej opravil. Le čemu je ljudem treba šole? Vsaka ura, ki jo človek prebije v njej, je tisočkrat zavržena in vsa šolska učenost ni vredna pipe tobaka. Koliko več znanja in učenosti si nabere človek zunaj v gozdu, na polju in senožeti. Tam leži za vsakim grmom koristen nauk, tam ti vsak brt, vsak žlambor pové kaj posebnega, tam z vsake veje visi kakšna pravljica. Poglavitno pa je to, da ti narava nudi svoje nauke z ljubeznijo in dobroto, medtem ko ti šola svojo učenost vtepa v glavo s palico in strogostjo. Pravlјice in zgodbe, ki jih bereš ali slišiš v šoli, so neznansko dolgočasne ter imajo duh po plesnobi in po nadučiteljevi pipi, pravljјice in zgodbe pa, k ti jih šumi gozd ali žubori potok, diše po soncu, vetru in jagodah, po prelepem svetu, kjer so pravljјice doma. Zunaj v gozdu, na polju, senožeti ali gmajni ti je široko, svetlo in lepo, v šoli pa je

človeku, kakor da so ga po krivici zaprli v ječo, kamor nikoli ne posije sonce. V šoli je zmerom tako žalostno in temno, mrko in pusto, kakor da so se nanjo zgrnili oblaki vesoljnega neba ter jo z vseh strani zavesili z žalostjo in grenkostjo. Učenci dobé v šoli stare, grde in potuhnjene obraze ter zgrbljeno sede v klopeh, kakor da so okusili že vse bridkosti tega sveta. Nadučitelj pa je podoben hudemu žandarju, ki kroti razbojnike. Robot je in surov. Desno nogo ima nad stegnom odrezano, zato hodi ob berglah. Pripovedujejo, da je bil nekoč vojak in da je bil v Bosni med vojno zgubil nogo, zaradi česar so ga potem postavili za učitelja. Ali čeprav je brez noge, je vendar od sile uren in okreten. Nekoč mu je hotel Pakižev Cenc pobegniti, ko bi bil moral biti tepen. Pognal se je čez klopi, ali nadučitelj je kar brez bergel planil za njim in za tren sta bila skupaj. Zvlekel je Cenca za lase izpod klopi in ga neusmiljeno premlatil. Da, tak je nadučitelj. Zelo strog je in, kadar se razjezi, mlati, lasá in uhá, da je joj. Zato se ga otroci bojé kakor živega vraga.

Pomlad je bila v polnem razcvetu in sonce je že kar močno grelo. Medard je počasi drenčal po prašni poti in koraki so mu bili težki, starčevski. Bil je utrujen in sonce ga je lenilo. Kajti preden je bil odšel z doma, je moral opraviti še živino. To je bilo tudi še zdaj njegovo opravilo. Vsak dan je moral vstajati zjutraj zgodaj, še pred vidom, da je živino v redu nakrmil in napojil.

S poti, kjer je moral mešati debel prah, je zavil na travnik, da bi si v rosní travi umil bose noge. To ga je nekoliko osvežilo. Čutil je, kako se mu iz jutranje rose preliva v telo nekaj prijetnega, okrepujočega. To je moč zemlje, sok mehkih trav in brstje mlade rasti, ki se napenja in kipi v soncu. V rosnem jutru je prav čutiti obilje življenja in pomladanske pijanosti, ki vznemirja človeku kri. Zrak je do opojnosti

nasičen z vonjem razrahljanih grudic, odpirajočih se cvetov in listajočih se bilk.

Spomnil se je jutra, ko je prvič šel v šolo. Mati so mu bili vrgli čez ramo torbico, ki so mu jo bili sešili iz močnega domačega platna. Bila je prav ta, ki jo ima še danes. Vanjo so bili vtaknili tablico – novo tablico v lesenem okvirčku, ki je na zgornjem koncu imel luknjico. Skozi to sta bili speljani dve vrvici. Na eni je bilo privezано kamnito pisalo, na drugi gobica. Vse to je bilo čisto novo, njegova duša pa je bila vsa v pričakovanju in pripravljenosti kakor zorana njiva, ki spomladi čaka setve. Poleg tablice je bila v torbici tudi početnica z velikimi pisanimi in tiskanimi črkami in z barvastimi podobami. Tudi kos kruha in prgišče orehov so mu bili mati dali v torbo.

Toda že takoj prvi dan je bil nad šolo hudo razočaran. Pričakoval je, da bo tam doživel nekaj velikega, posebnega in važnega in da se bo iz šole vrnil domov ožarjen z nekim posebnim sijem. Toda nič takega se ni zgodilo. Učiteljica je bila že stara in bolj otročja od otrok samih. Bila je močno zavaljena, zato je težko hodila med klopmi. Počasi in tiho je govorila ter se nekam tuje, trudno smehljala. »Vidite, otročički, zdaj je jesen – rumena jesen,« je pravila otrokom. »Jesen je podobna zajetni ženi, ki ima že nekoliko upadla lica in motne oči ter se otožno smehlja. Vidite, otročički, taka je jesen.« – Potem je govorila o beli zimi, ki prekrije premrlo zemljo s snegom, da je potlej ta naš svet podoben velikemu, z belim prtom zagrnjenemu mrliču. »Bela zima je podobna starki, ki težko hodi in trudno kima z brado,« je pripovedovala.

Otroci so jo začudeno gledali. Niso vedeli, čemu jim to pripoveduje. Medard pa jeseni in zime posihdob ni več maral.

Kajti jesen se mu je poslej zdela podobna stari, razvaljeni učiteljici, zima pa razcapani bloški beračici Čeferinki.

Od tistega dneva, ko je bil Medard prvič v šoli, je minilo že šest jeseni. Sedma pomlad teče, odkar je slišal v šoli, da so jeseni rumene in zime bele. To pa je vedel že tudi poprej, le da so se mu zdele jeseni in zime tedaj, ko jih je doživljal še brez šolskih prispodob, lepe in vse drugačne, kakor so se mu zdele poslej. In če dobro premisli, tudi pozneje v šoli ni zvedel nič posebnega, nič takega, zaradi česar bi bilo vredno hoditi v šolo. Brati in pisati so ga učili mati doma, še preden je bil goden za šolo, to pa, česar se je bil naučil od očeta, se s šolsko modrostjo še primerjati ne dá. Kajti to, kar vedó oče, ni napisano v nobeni šolski čitanki. Še manj seveda to, kar mu je zadnja leta odkril – Benčinov Tilen. Ali pa to, kar je letos doživel ob Alenki in kar zdaj v zadnjih dnevih doživlja ob – Petračevi Cilki.

Oh, da! – Cilka! To ti je dekle! Ona nanj ne gleda kakor na otroka in tudi ne tako pokroviteljsko, kakor gleda nanj Alenka. Cilka je z njim vse bolj domača in prijazna kakor dekla. Tudi mlajša je od nje in mu je torej tudi po letih in mislih bližja od Alenke. Zato je zadnje čase nekako kar pozabil na ono, kar ga je do bolezni tako silno gnalo k Alenki, in se je v zadnjih dnevih ves navezal na Cilko. Kadar koli utegne, skoči k Petračevim. Ko pride s polja domov pokladat živini, v hlevu brž opravi, potem pa hajdi k Cilki. –

Cilka je bila navzlic svojim šestnajstim letom prebrisana in zvita kakor lisica. Vedno si je izmišljala kaj takega, da sta se z Medardom lahko ruvala in se skušala, kateri je močnejši, hitrejši in domiselnejši. In tako sta se včasih vse do večera podila po skednju in hlevu, se metala, plezala in se skrivala po podstrešju, skakala s visli v slamo ali v skednju s tramov v seno v pridevkih, se pretepala, mečkala in počela vsega spaka.

Včasih sta tudi kje obždela, se resno pogovarjala, kakor da sta že docela odrasla otroškim letom, ali pa si pripovedovala zgodbe in pravljice. Največkrat pa mu je Cilka kaj na glas brala. In ti trenutki so se zdeli Medardu najlepši. Kajti Cilka je znala tako lepo in z občutjem brati, da jo je bilo veselje poslušati. Njen glas je bil prijeten, poln, mehak in lepo pojoč. Kadar je odprla knjigo, se je rahlo stisnila k Medardu, kakor da mu bo vedeževala ali prerokovala. Potlej je začela s tihim, mirnim glasom brati. Po malem pa se ji je glas z zgodbo razvnel, oči so ji bolj in bolj žarele, prsi so se ji burno dvigale in telo ji je drhtelo, kakor da vsa živi z zgodbo. Ko pa je bila povest najbolj napeta, se je vsa razgreta oklenila Medarda in se tako tesno prižela k njemu, da je on prav čutil, kako ji v žilah pôlje razburkana kri. Naslonila je glavo k njemu, da sta se dotikala z vročimi lici, glas pa ji je zdaj podrhteval v ginjenosti, zdaj skrivnostno trepetal, zdaj jasno pel, potem pa zopet šepetal, jokal, prosil in rotil – kar je pač že zahtevala zgodba, ki jo je brala. V takih trenutkih je bil tudi Medard ves razgret, kakor da se Cilkina občutja z vso močjo prelivajo vanj. Život mu je zajemal vroč ogenj in duša mu je trepetala kakor struna. Mehko se je stiskal k Cilki in zdelo se mu je, da doživlja zgodbo prav tako živo, napeto in razburljivo kakor ona in da ves živi z njo, kakor da sta s Cilko ena duša in eno telo. V takih trenutkih je docela pozabljal na ves svet in na vse ljudi. Živel je le še s Cilko nekje v čudežnem svetu sladkega trepetanja, naraščanja in uplahnevanja. Nekje na luni ali na veličastnem soncu, ki izžareva samo lepoto, srečo in dobroto. Nekje v slapu samih luči, v trepetu zvezd, v oblakih dišečega cvetja, kjer on ni več on in Cilka ne več Cilka.

Tako je zdaj ob Cilki doživljal zmerom kaj novega. Ob njej v srcu ni čutil onih sladkih bolečin, ki jih je čutil kdaj ob

Alenki, ali tudi srečen ni bil ob njej, kakor je bil nekdanj ob Alenki. V duši je bil zopet ves razbolan in poln nejasnega hrepenenja. Srce se mu je topilo od vročih želj, a ni vedel, česa si pravzaprav želi. Bil je podoben človeku, ki je ves razžgan od žeje, a si ne želi vode, da bi se odžejal, ampak silnega ognja, ki bi ga ta še bolj razžgal.

Delo se mu je zopet zamrzilo in šola se mu je še bolj priskutila. Ob njima se mu je zdelo življenje kakor nesmiseln tovor, ki mu ga je nekdo po krivici naprtil. Zato so se mu zdeli trenutki, ki jih je ko v vročici preživel ob Cilki, kakor trudnemu popotniku ure, ko séde v žgočem poletnem dnevu pokraj ceste v senco, vrže nadležni homot kam v grmovje, se zagleda v oblake in se zasanja v neko drugo, neresnično, a vendar neizmerno lepše življenje, nego je ono, ki mu trdo odmeva s kamnite ceste.

Vrh Laz je spoznal po sencah, da bo zamudil najmanj pol ure šole, če bo tako počasi krevsal naprej. In če zamudi, ga bo nadučitelj gotovo zlasal.

Ah, kaj! Saj bi lahko ostal tudi tukaj v Lazah ali odšel v gozd. Jutri pa poreče v šoli, da je bil bolan ali kar koli. Lahko reče tudi, da je imel doma neodložljivo delo. Saj delajo takó vsi kmetiški otroci, kadar se spomladi začnó doma velika dela ali paša. Nadučitelj se sicer jezi in preti, da bodo starši morali plačati kazen, ali te kazni ni menda še nikoli nihče plačal. Saj tudi oblasti razumejo, da spomladi in poleti, ko je na kmetih povsod polno dela, otroci ne morejo lenariti v šoli.

A ni ostal v Lazah in tudi v gozd ni zavil, ampak je še počasneje krevsal dalje, kakor da se mu sanja.

V šolo je prišel cele tri četrt ure prepozno.

»Kaj? Mar zdaj prihajaš v šolo?« se je razjezil nadučitelj.
»Zakaj pa nisi prišel rajši kar opoldne?«

Medard je neodločno obstal pri vratih.

»Doma se je ura ustavila,« se je v naglici zlagal.

Nadučitelj se je dvignil izza mize, si popravil očala na nosu in pograbil berglo, ki je slonela ob zidu.

»Kako? Ura se je ustavila, praviš?« je povzel in se hudobno, pretkano režal. »Pridi no bliže, ptiček, pridi!«

Medard je stopil predenj kakor mesečnik. Toda ko ga je nadučitelj zgrabil za ušesa, se je naglo ovedel. Zdelo se mu je, da mu jih bo potrgal, s tako silo ga je pograbil zanje. Bolelo ga je, a glasu ni dal od sebe – zanalašč ne. Le čudno se je kremžil, iz oči pa so se mu pocedile solze.

Ko se je nadučitelju zdelo dovolj, ga je spustil, rekoč:

»No, ptiček moj, mislim, da se ura zdaj ne bo tako kmalu spet ustavila. Opoldne pa ostaneš dve uri tu, da vidimo, kako bo ura kaj šla – zdaj ko je navita.«

Pograbil je na mizi palico, ki je z njo mlatil otroke, in jo z naslado težkal v roki.

Medard je ves vrtoglav odšel v klop. Uhlji so mu cveteli, a tega ni videl, le čutil je to. Zdelo se mu je, da mu iz njih zublajo žgoči plameni, tako ga je v njih peklo. A bolj nego ti pekoči zublji ga je žgala sramota, ki jo je doživel, in nadučiteljeva prevejana surovost. V duši se mu je dvigal proti nadučitelju in šoli togoten odpor. Če bi se mu bilo primerilo to lani, se za to morda še zmenil ne bi bil, zdaj pa je bila zadeta njegova občutljivost prav v živec. S kakšno pravico ga sme nadučitelj uhati – zdaj, ko je že skoraj fant?

Zavest, da je bil kaznovan kakor paglavec, ga je čedalje bolj peklila in v srcu ga je žgalo, kakor da mu je storil kdo strašno krivico. Ne, nadučitelju tega ne bo pozabil! Ne bo! –

Mračno in poniglavo je strmel predse v klop ter mislil samo na sramoto in ponižanje, ki ju je doživel, in na to, kako bi

se nadučitelju za to maščeval. V srcu je kahal misli, za kakršne do zdaj v njem ni bilo prostora. Zdelo se mu je, da bi nadučitelja lahko na raznju pekel, da bi ga na kosce rezal in živega cvrl, pa si pri tem ne bi prav nič očital in ne bi imel z njim tudi trohice usmiljenja. Prav je, da so mu odrezali nogo, prav! Obe bi mu bili morali in še roke naj bi mu bili polomili, na križ naj bi ga bili pribili, to živino!

Ves se je tresel od togote in bil čedalje bolj užaljen. Ta dan je zasovražil šolo in vse učitelje na svetu v dno duše. Nič se mu ni zdelo krivičnejšega in strašnejšega od šole, še ječa ne, in noben človek hudobnejši od učitelja, še žandar, še rabelj ne.

»Naj precej zgorim, če še kdaj prestopim šolski prag!« se je natihoma zarotil.

Da! Lahko ga ubijejo, a v šolo ga nikoli več ne spravijo. In opoldne tudi ne ostane v šoli. Ne ostane, pa če ga v njej z verigami priklenejo! Da bi bil zdaj še zaprt? Ha, nadučitelj! Opoldne si Lesarja lahko na tablo naslikaš, pa si ga potem glej in si misli, da ga imaš v zaporu.

In res! Ko so učenci opoldne po pouku odmolili, je tudi on vrgel torbo na ramo in planil k vratom.

»Oho, kam pa, Lesar?« je zavpil nadučitelj za njim.

»Domov!« mu je Medard posmehljivo zaklical od vrat in smuknil v vežo.

Nadučitelj je sprva osupnil, potem pa se je naglo pognal za njim.

»Nazaj, ti rokovnjač! Nazaj!« je kričal v veži.

Toda Medard je bil že zunaj pred šolo. Tam si je globoko oddahnil, kakor da je ušel krvoločni zveri iz krempljev. Najrajši bi bil zatulil, tako nepopisno olajšanje je začutil v sebi.

»Nazaj, Lesar!« se je drl nadučitelj s šolskega praga.
»Nazaj, capin!«

Medard pa se je samo široko razkoračil ter se nadučitelju od daleč posmehljivo spakoval. Nazadnje mu je pokazal še osle in zbežal.

Nadučitelju je ob tolikšni predrznosti najprej kar sapo zaprlo, potem pa ga je pograbila taka jeza, da je zadegal berglo za njim. Pri tem si je z nosa zbil očala, da je potem z meglenimi očmi bolščal predse kakor slepec na sejmu. Medard je slišal samo še, kako je nadučitelj zaklel in zarobil nekaj tako grdega in surovega, da tega ni mogoče povedati.

Toda doma si ni upal povedati, kaj se mu je primerilo v šoli. Tudi svojega sklepa, da ne pojde več v šolo, ni nikomur razodel. Kajti vedel je, da oče ne bi trpeli, da bi zdaj proti koncu šole kar tako meni nič tebi nič ostal doma. Zato je tudi drugi dan vzel torbo in se odpravil z doma, kakor da gre v šolo. Ali namesto proti Fari je v Lazah zavil proti Boncarju ter se odpravil na potep po gozdovih in gmajnah.

Tako je poslej delal vsak dan.

Ure, ki jih je tiste dni preživel na senožetih, po gozdovih in gmajnah, so bile čudovite. To življenje je bilo kakor bujen gozd sanj. Še nikoli ni toliko sanjaril kakor tiste dni, ko je užival brezmejno svobodo, stikal v gozdu za ptičjimi gnezdi, plezal na najvišja drevesa in se z njihovih vrhov razgledoval po svetu ali pa ležal kje na soncu in gledal, kako nad njim plavajo po nebu oblaki – njegovi potepuški bratci.

Podvil si je roke pod glavo in ugibal:

»Kam le gredo tile oblaki? Ali se pode in jadrajo kar tako na slepo po višavah ali imajo določeno pot?

Ko jih je dalj časa opazoval, je v vsakem odkril kakšno podobo. Oni tamle, na priliko, je podoben starcu z dolgo, razmršeno brado in z vihravim plaščem za sabo. In oni je podoben splašenim konjem. Izpod kopit se jim vrtinčijo veliki,

svitkasti kolobarji prahu. Za njimi se vleče gmota razviharjenih meglá, kakor da konji peljejo velikanske vozove sena, ki jim ga češe veter. Morda so to konji svetca Elije in drve kam s hudo uro. In tamle spodaj, čisto na obzorju, plava v nebesni modrini osamljen oblak, podoben barki sredi morja. Morda se na tej barki vozi človeška usoda. Morda je na njej sreča, ki so jo nanjo natovorile rojenice. Sreča, ki se zdajle pelje v daljno deželo onstran morja, morda v daljno Ameriko, da tam pade naravnost Urbanovemu stricu Primožu v naročje.

Spomnil se je tiste nedelje pred leti, ko se je stric Primož odpravljal v Ameriko. Medard je bil takrat ravno pri Urbanovih; pomagal je Urbanki zlagati stričeve stvari v velik, črn kovček, ki se je Medardu zdel tako za čudo podoben odprti krsti, čakajoči, da vanjo položijo strica Primoža. Ta pa je tedaj sedel za mizo, zatopljen v velikanski zemljevid. S prstom je počasi drsal po tistih prepletenih vijugah na zemljevidu, kakor da mu je otipati pot, ki mu bo po njej oditi v daleki svet. Sredi poti se mu je zmedlo, da se je s prstom moral vedno znova vračati tja, kjer je bil pričel. Po dolgih blodnjah in romanjih s prstom po zemljevidu pa se je Primož sunkovito zravnal za mizo in oči so se mu zaiskrile.

»Vidiš, Reza, to tule je pa Minesota!« je olajšano vzkliknil in ženo živó pogledal.

Urbanka se je s strahom približala zemljevidu. Spoštljivo in nekam boječe se je nagnila nad njim ter se zagledala tja, kjer je na zemljevidu počival Primožev prst. Dolgo in neverno je strmela v majhno piko na papirju in molčala. Nenadoma pa je kakor spodsekana omahnila možu v naročje in presunljivo zajokala.

Od takrat je minilo že nekaj let in Medard se je v tem času v šoli naučil že tudi nekoliko zemljepisja. Ima tudi nekaj

motnih pojmov o delih sveta in ve, da je zemlja okrogla in da ljudje tam na drugi strani sveta, tam v Ameriki, stoje narobe, tako da vise z glavami navzdol. Ve tudi, da zemlja privlači k sebi vse stvari, ali si vendar ne more prav razložiti, da ljudje tam na spodnji strani zemeljske oble ne popadajo v praznino, ki je pod njimi. In sploh – toliko je še stvari, ki so mu nejasne in nerazumljive, a mu jih nihče ne more ali pa noče razložiti. Sedem let že hodi v šolo, kjer so mu pripovedovali, da so jeseni rumene, zime pa bele, kjer so mu vtepali v glavo same prazne reči in ga učili vseh mogočih stvari, poglavitnega pa mu niso povedali. Večji del tega, česar se otroci uče v šoli, je podobno tistim slepilom o štokljah, duhovih in strahovih, o vsakovrstnih bajkah in izmišljotinah, ki jih odrasli že od davnin pripovedujejo otrokom, da jim s tem prikrijejo resnico in zapacajo oči. Ali je potem čudno, da je on, Medard, sedaj, ko je že odrasel šoli, še večji slepec, kakor je bil takrat, ko je začel hoditi v šolo? Zato on zdaj s tako vnemo prebira knjige, da bi se iz njih dokopal do tistega, česar ni zvedel ne v šoli ne od drugih ljudi. Zato neprestano stika za knjigami in jih skrivaj prinaša domov. Tu jih v starem koncu hiše skriva v škopi ali pa kje drugje. Največ knjig pa mu prinaša Petračeva Cilka. Nekaj od doma, kjer imajo v kašči cele kupe starih knjig, največ pa od Ponikvarjevih, kjer jih stricu Jakobu skrivaj izmika iz njegovih omar.

Tiste dni sta s Cilko prebiralala knjigo, kakršne do zdaj še nista brala. V njej je bilo branje o desetem bratu in o še o mnogih drugih ljudeh. Ali bolj ko zgodba o desetem bratu, o motovilastem Krjavlju in nekem čudaškem graščaku ju je zanimala zgodba o lepi grajski hčeri Manici in o mlademu študentu Lovru.

Ob tej zaljubljeni zgodbi je bilo Medardu, kakor da mu po duši tiplje nevidna roka in prebira v njej strune, ki so mu do zdaj rahlo zvene le v skritih mislih in sanjah.

Večkrat ju je povest tako presunila, da nista mogla brati dalje. Takrat sta se stisnila drug k drugemu kakor dvoje zamaknjenih otrok, duši pa sta se jima zlili v eno samo veliko in kipeče čustvo.

Ko sta povest do konca prebrala, mu je Cilka dejala:

»Medard, kaj misliš, ali ne bi bilo lepo, ko bi se tudi midva tako ljubila?«

Medard jo je neverno pogledal.

»Hm, kako bi se midva mogla ljubiti, ko pa ti nisi grajska gospodična, jaz pa ne študent?« je Medard zamišljeno odgovoril. »To ni mogoče!«

Cilka se je na glas zasmejala.

»O ti šavselj!« je vzkliknila. »Ali misliš, da je ljubezen samo za gosposke ljudi?«

»Meniš, da se smejo in morejo ljubiti tudi taki, kakor smo mi?«

»Joj, kako si še zelen!« se mu je porogala Cilka. »Ljubezen je vendar za vse ljudi. Za grajske in za kmetiške, za revne in za bogate. To bi zdaj lahko tudi ti že vedel.«

»Ali jaz – nisem jaz še premlad za to?« se je Medard sramežljivo izvijal.

»Tepček! Saj boš letos že nehal hoditi v šolo in boš torej že kmalu pravi fant. Lahko pojdeš že vasovat.«

Na dolgo in široko mu je dopovedovala, da je ljubezen dovoljena vsem ljudem in da bi se tudi onadva lahko ljubila, toda Medarda le ni mogla docela prepričati o tem.

Drugi dan mu je dejala:

»Medard, objemi me!«

S strahom se ji je zagledal v obraz.

»No, objemi me, Medard!« je silila vanj. »Tako, kakor je v povesti objel študent grajsko gospodično.«

Do ušes je zardel, a je Cilko vendar ubogal. Nerodno in v zadregi jo je objel.

»Močnejše, Medard, močnejše!« je šepetala Cilka. »Takole!«

Sama ga je z vso močjo stisnila k sebi, da je čutil njene polne, kipeče prsi in njeno vroče, krepko telo. V nosnice mu je udaril vonj njenih las in njene polti in vse to ga je tako omamilo, da se mu je kri vroče pognala po životu.

»Medard, poljubi me!« mu je Cilka zapeljivo šepnila na uho.

Dvomeče jo je gledal, kakor da ne ve prav, misli Cilka zares ali se samo šali.

»No, ne glej me tako zabodeno!«

Medard pa se vendar še ni mogel odločiti, da bi jo poljubil. Čedalje bolj je rdel in sramežljivo povešal oči.

»Cilka – ali ni to greh?« je zajecjal.

»Norček! Kakšen greh neki!«

»Mislim – mislim, da – « je omahoval.

»Hej, ti si mi pa res junak! Praviš, da si že fant, pa se bojiš.«

»Saj se ne bojim!« je dejal in se je naglo, bežno dotaknil z ustnicami na lica.

»Oh, kakšen štor si!« mu je Cilka očitala. »Še poljubljeni ne znaš. Kakšen fant pa boš to? Na usta me poljubi!«

Stisnil se je še močnejše k njej in jo nerodno poljubil na usta, da je bila Cilka potem vsa slinasta. Potem pa jo je naglo spustil in se začel plaho ozirati okrog sebe.

»Joj, domov moram!« je zaskrbljeno izdaval iz sebe. »Mrači se že!«

Planil je skozi vrata in zbežal kakor tat.

Tiste dni je moral misliti samo na lepo grajsko gospodično, na mladega študenta in na njuno ljubezen. Ne, taka ljubezen, kakršna je bila ljubezen med tema dvema, ne more biti za vse ljudi! Za navadne kmečke ljudi je tisto, o čemer pripoveduje Benčinov Tilen. Tisto shajanje za vrtovi in pri studencu pa tisto stiskanje med plotovi, skratka vse tiste nespodobne stvari, ki se godé lahko samo kje v grmovju, v hlevu ali v kakem drugem skritem kraju. V tistem pa, kar je bilo med grajsko gospodično in mladim študentom, ni bilo nič umazanega in nespodobnega, nič takega, česar bi se bila morala sramovati. V svoji zaljubljenosti sta hodila po grajskih vrtovih kakor po neresničnih, med zvezdami speljanih stezah.

V domišljiji si je ustvaril podobo dekleta, kakor si ga je želel in kakršnega si je predstavljal za tako ljubezen. To ni bila več ženska, kakor jih je on poznal, marveč nekakšno nadzemsko bitje, podobno vodnim vilam, kakršne v svetlih nočeh plavajo nad vodnimi tolmoni s srebrnimi kačjimi pastirji. S to izsanjano izvoljenko svojega srca je v zamaknjenih urah doživljal trenutke prave sreče. Ti doživljaji so bili vse kaj drugega kakor vihar in vsiljivi objemi s Cilko in tisto njegovo preganjanje z njo po senikih ali koderkoli že.

Pa ga je vendar tudi k Cilki še zmerom nekaj gnalo, čeprav se je zavedal, da to ni ljubezen. Navadil se je njene prisotnosti, da ni mogel več obstati brez nje, ali kadar je bil pri njej, ga je davila čudna, strahu podobna tesnoba. Zmerom se je bal, kdaj bo zaslišal njen zapeljivi glas: »Medard, objemi me!« Toda ko v njenem objemu začuti ob sebi njeno jedro, kipeče dekliško telo, ga vselej oblije taka sladka zona, da ji potem kakor v omotici ovije roko okoli pasu ter jo rahlo stisne k sebi. Od nje pa mu dahne na uho vroč, razgaljen šepet:

»Ah, Medard, poljubi me!«

In on jo kakor v sanjah boječe poljubi na ustnice. Tedaj se Cilka razbuhti kakor ogenj, se ga z vso močjo oklene in ga tako divje poljublja, da mu kar sapa pohaja.

»Močnejše, Medard, močnejše!« vročično jeclja, oči pa ji zagorijo v takem čudnem kačje zelenem ognju, da on v njem kar otrdi.

Ah, ta skrivnostni ogenj v njenih očeh! Kadar ji ta kakor zelenkast blisk šine iz njih, ga vselej spreleti, kakor da ga je oplazila strela. Telo mu mahoma otrdi, roke mu otrpnejo in kri v žilah se mu zledeni, v srcu pa ga stisne in zaboli. Ves obnemogel obvisi Cilki v naročju in ji strahoma strmi v razplamtele oči.

Potem pa ga Cilka mahoma spusti iz objema, ga surovo pahne od sebe in vzkipi:

»Ah, kakšen štor si še!«

On pa potem nekaj nerazumljivega zamrmra in zbeži od Cilke. Že čez nekaj dni pa je zopet pri njej. Izgovarja se na knjige, ki mu jih Cilka prinaša od Ponikvarjevih. Kajti Medard knjige zdaj kar požira. Na senožeti vrh Laza je v leščevju staknil skrito kotanjo, kjer preživi vse tiste dopoldneve, ko bi moral biti v šoli. Leži v travi in z utripajočim srcem požira zaljubljene zgodbe.

V neki knjigi je bral, da je sla ljubezni vsakemu človeku vsajena v srce in da je to čustvo kakor bolezen, ki za njo vsakdo kdaj zboli, če ne mlad, pa star. In vsakomur se kdaj zgodi, da vzame v roke kelih in pije iz njega sladki strup ljubezni. Nekateri ga okusijo samo enkrat v življenju in potem nikdar več, drugi se z njim tako opijejo, da celo umrejo po njem, kakor da jim je bilo zavdano, tretji zopet se vse življenje nalivajo z njim, a še kihnejo ne po njem.

Nekje drugje zopet je bral, da je ljubezen celo kralja Salomona tako obnorela, da je njej na čast napisal najlepšo ljubezensko pesem, kar jih je o njej bilo kdaj zapetih na svetu. Zato se ta pesem imenuje visoka pesem. Tudi to pesem je bil Medard nekje staknil in jo potem prepisal v zvezek. Naučil se je je celo na pamet kakor katekizma in molitvic. V Lazah se je v travi naslonil na komolce, ustnice pa so mu kar same od sebe zamaknjeno šepetale besede visoke pesmi:

– O da bi me poljubil z usti svojimi, ker ljubezen tvoja je boljša kekor vino –

– Ljubi moj mi je kitica mire, ki leži med mojimi prsmi. Ljubi moj je šopek ciprovih cvetic iz vinograda v Engedi –

– Najino ležišče je mlado zelenje, tramovje najine hiše je cedrovo in obložki najini so cipresovi. Jaz sem roža saraonska, lilija v dolinah –

In tako naprej do zadnjega verza.

Strmel je v nebo in ni opazil, da se je sonce že zdavnaj znočilo na popoldansko stran in da bi zdaj moral biti že doma.

»Kod pa se potepaš zadnje čase, da te iz šole nikoli več ni o pravem času domov?« se je zvečer oče jezil nad njim.

Medard pa je samo zardel in ni na to vedel kaj odgovoriti. Poslej je o pravem času prihajal iz šole, to se pravi iz Lazov, ker v šolo še zmerom ni maral iti. V Lazah je bil iz palic napravil sončno uro in ta mu je poslej kazala, kdaj mora domov.

Zdaj mu naenkrat tudi ni bilo več do tega, da bi se s Cilko objemal in poljuboval, da bi z njo plezal in skakal po seniku, ampak je hotel, da bi s Cilko skupaj kaj brala. Cilki pa se je zdelo to večno prebiranje knjig že dolgočasno.

»Ah, kaj bi kar naprej tičala v knjigah!« se je naposled uprla in ni hotela več brati.

Medarda je zdaj nazadnje le začela skrbeti tudi šola. Konec šolskega leta bo skoraj in on bi moral prinesiti domov ob prenehanju šolanja odpustnico. Toda kako naj jo prinese, ko pa ga že toliko časa ni bilo več v šolo?

Tedaj so šolarji od Fare prinesli novico, da je nadučitelj hudo zbolel in da je na šolo prišla od nekod nova učiteljica, ki zdaj poučuje namesto njega. Pripovedovali so, da je z nadučiteljem že čisto pri kraju in da težko, če bo še kdaj učil.

Medardu je ob tej novici kar odleglo. Takoj je sklenil, da pojde zopet v šolo. Že kar jutri. Tako se bo vsaj to lepo in srečno končalo.

Kakšna je neki nova učiteljica? Pravijo, da je še zelo mlada. Tako mlada, da bi bilo komaj, ko bi še sama sedela v šoli med šolarji. Če je to res, potem si bo pač dobro premislila, preden bi se s palico spravila nad takega terusnika⁷², kakršen je že on.

Skušal je uganiti, kakšen obraz ima in sploh kakšna je videti, a se mu o njej ni posrečilo dobiti prave podobe. Kdo ve, ali je kaj stroga in natančna. In kako neki razlaga pesmi in berila? Pripoveduje tudi ona otrokom, da so jeseni rumene, zime pa bele?

Med takimi ugibanji je leno capljal po prašni cesti. Po tako dolgem potepanju okrog po senožetih in gozdovih se mu je pot v šolo zdaj kar nekako upirala. In ko je že od daleč med farnimi hišami zagledal sivo šolsko poslopje, ga je v srcu kar stisnilo. Šele zdaj se je spomnil, da se bo novi učiteljici treba kako opravičiti, ker ga toliko časa ni bilo v šolo. Toda kaj naj ji reče? Morda ji je nadučitelj celo povedal, kako je bilo takrat, ko ga je hotel zapreti, pa mu je on potem tako spakljivo pobegnil. Če je to, potem on učiteljici zdaj ne more karkoli natvesti. In tudi – kaj si bo mislila o njem?

Bil je tako zbežan, da je za trenutek postal, ne vedoč, kaj bi. Najrajši bi se bil kar obrnil in se znova potepel.

Pogled mu je obvisel na cerkvenem zvoniku, dvigajočem se iznad šole in farnih hiš. V soncu se je ves bel in bleščeč dvigal pod nebo. Okrog zvonika so se spreletavali golobje in lastovice. Zdaj pa zdaj se je iz stolpnih lin utrgala tudi postovka in se kakor blisk pognala nad polje. Tam je obvisela visoko nad njivami in nemirno trpočela v zraku, nato pa se je kakor strela spustila na zemljo, ker je bila v žitu zagledala nemara hrošča ali miško.

Kazalec na cerkveni uri se je pomikal že proti pol deveti. Medard je dolgo stal na stezi in preudarjal, kaj naj stori. Naj gre naprej, da zamudi, ali naj se vrne in šele jutri gre v šolo?

»Ah, kar bo, pa bo!« je vzdihnil in šel dalje.

Pred šolo je začel znova omahovati. Čutil je, kako ga po čelu in hrbtu obliva vroč znoj. Stopil je pod lipe na trgu med župniščem in šolo ter se od tod boječe oziral po starem šolskem poslopju.

»Še je čas, da si premislim!« je neodločno cincal.

Iz sence pod lipami je vel prijeten hlad, medtem ko se je v šolo z vso močjo upiralo sonce, da je od žarečega zidovja kar puhtelo. Po trgu pred cerkvijo in okrog šole je bilo vse tiho in mrtvo. Okna v šoli so bila na stežaj odprta in iz prvega razreda je bilo slišati zaspani, trudni glas stare učiteljice:

»No, otročički, poizkusimo vsi skupaj – lepo počasi in na glas!«

In iz šole se je razleglo glasno otroško zlogovanje:

»Mož i - ma nož, nož ni mož, mož ni - ma no - ža.«

Neubrani in enolični otroški glasovi so se raztrgano lovili med lipami in se počasi razgubljali po trgu. Ko so potihnili, se

je čez trg zopet zgrnila tako moreča tišina, kakor da je pod lipe počenila smrt.

Zgoraj ob cerkvi so ječe zaškripala težka železna vrata. Medard se je zdrznil in se preplašeno ozrl okrog sebe. S pokopališča je prihajal stari grobar z lopato na rami. Zaloputnil je za seboj povešena in zarjavela vrata, vodeča na pokopališče, in zavil proti zvoniku. Spotoma je s hreščečim glasom pel:

Včeraj še travco kosil,
jutri že v jami bo gnil,
že v jami bo gnil –
Včeraj še vince je pil,
jutri bo črve gostil,
bo črve gostil –

Ko je zginil pod zvonikom, je pesem utihnila, po trgu pa se je zopet razlila mrtvaška tišina. Dolgo ni bilo od nikoder nobenega glasu. Šele čez čas se je s cerkvene strehe oglasil golob in začel z zaljubljenim gruljenjem dvoriti golobici.

Medard se je s tesnobnim občutjem oziral po trgu. Poleg cerkve se je gosposko šopirilo na novo prebeljeno župnišče, temu nasproti je na spodnjem koncu trga stala nizka, revna kaplanija. Z zaprtimi naoknicami in vsa zguzila vase je bila podobna trudni starki, ki je sedla na boč pokraj poti, zaprla oči in zadremala v soncu. Med cerkvijo in župniščem je bilo videti kos pokopališča s temnimi, mrkimi nagrobniki in z mrtvašnico v ozadju. Po grobovih, ob pokopališkem zidu in mrtvašnici je bujno poganjalo zeleno rastlinje. Vmes so se bohotno razcvetale lilije, ostrožniki so se kakor vitke, s cvetjem ozaljšane sveče dvigali iznad trave in šipek je divje preraščal pozabljene grobove in trhle nagrobne križe.

Spodaj v kaplaniji so se ječe odprla vrata. Medard se je plaho stisnil v dve gubé in naglo smuknil izpod lip proti šoli. Po temnem hodniku se je po prstih približal svojemu razredu. Pred vrati je postal in z utripajočim srcem prisluhnil.

»Pakiž, kaj pa počneš tam v klopi?« je zaslišal iz učilnice mehak in začuda topel glas. »Obračaš se okrog sebe kakor vrtavka!«

Čez čas pa:

»Moj bog, taki ste kakor živo srebro! V Loškem Potoku sem imela otroke kakor golobčke, tu pa vas človek komaj kroti.«

Stisnil je zobe in stopil v razred. Toda pri vratih je obstal kakor uročen in se zavzeto zazrl k tabli. Zdelo se mu je, da sanja.

Na odru pred tablo je v prosojni luči, ki jo je razlivalo sonce skozi okna, stalo začudo lepo bitje v dolgi, svetlo rožasti obleki, da je bilo videti v sončnih pramenih kakor neresnična, v prosojne meglice zavita prikazen iz pravljice. Okrog glave ji je plamtel kolobar zlato pšeničnih las, kakor da jo obseva trepetajoč svit ugašajočega plamena. V tem žarečem kolobarju se je smehljal droben, skoraj še otroški obraz s tako lepoto in milino, kakor da je nasevan s svežino rosnega jablanovega cvetja in zalit z mesečino. Iz te rožnate miline je sijalo dvoje čudovito jasnih in kakor svišč modrih oči. V njih se je zrcalilo nekaj mehkega, svetlega in vlažnega kakor v bleščici studenca, ki se v njem igra odsev zvezd z nočnega neba.

Stal je pri vratih in s široko odprtimi očmi strmел v to prosojno, skoraj netelesno prikazen. Nejasno ga je obšlo, da mu je to bitje od nekod začuda znano, a se ni mogel domisliti od kod. Morda iz lepih sanj, morda iz pozabljenih pravljic o začaranih kraljičnah. Morda iz nejasnih slutenj njegovega

prebujajočega se srca, morda iz hrepenenja po oni neznani in neimenovani, ki je o njej sanjal takrat, ko je prebiral zgodbo o desetem bratu in se zamikal v podobo onega lepega sveta, kjer žive mladi in zaljubljeni ljudje, hodijo po svetlih, med zvezdami speljanih stezah, se drže za roke in govore besede, ki so kakor pesem.

»Oh, saj to je vendar –« se mu je nejasno utrnilo v glavi, a še preden se mu je nejasni utrinek utegnil izoblikovati v misel, se je prisojna prikazen pred tablo zganila, zaplavala skozi pramene sončne luči in se ustavila pred njim.

»No, kaj pa je s teboj?« je zaslišal mehak glas pred seboj.

Dvignil je roke, da bi si pomel oči, ker mu je bilo, kakor da se budi iz sna, a jih je nenadoma zopet spustil. Kajti tedaj se je ovedel in se spomnil, da je v šoli.

»Ah, saj to je le – nova učiteljica!« se je mahoma domislil.

Bil je tako zmeden, da ni mogel spraviti glasu iz sebe. Tudi ni bil čisto gotov, ali ga je učiteljica res kaj vprašala ali se mu je to samo zdelo. Molče je stal pred klopmi in še zmerom zamaknjeno zrl učiteljici v obraz, v njene jasne, modre oči in v napol odprte, rahlo drhteče in kakor maline žareče ustnice. V njenih očeh, na njenih ustnicah, v njenem obrazu in v vsem njenem izrazu je bilo nekaj nenavadnega, neresničnega. Ta njena pojava, ki se mu je zdela napol sen, napol resnica, ga je tako zmedla, da se ni mogel ganiti, ne umakniti oči z nje, pa tudi ničesar spregovoriti.

»No, kaj je s teboj?« ga je učiteljica znova vprašala.

»Oprostite – oprostite, gospodična – « je zmedeno zajecjal. Več ni mogel spraviti iz sebe.

Učiteljica ga je začudeno gledala.

»Ali si iz tega razreda?« je vprašala.

Medard je samo molče prikimal.

»Kako pa se pišeš?«

»Lesar – Lesar Medard,« je komaj slišno odgovoril, kakor da si svojega imena ne upa naglas povedati.

»Kako? Lesar?« se je učiteljica začudila in se nekoliko odmaknila. »Lesar s Strmice?«

»Da – Lesar s Strmice,« je boječe zašepetal in povetil oči. Kajti iz njenega začudenja in iz sence, ki ji je preletela obraz, je takoj uganil, da učiteljica že vse ve.

»Tako?« je povzela in ga nezaupljivo premerila od temena do petá. »Ti si torej Lesar?«

S povešeno glavo je stal pred njo, v duši pa mu je bilo tesno, da ga je kar dušilo. Čutil je, kako mu obraz zaliva kri in kako mu nekaj vročega sili v oči.

»Velik si, velik!« je slišal učiteljičin glas nad seboj. Zdelo se mu je, da zveni iz njega rahla zaskrbljenost.

»Gospod nadučitelj mi je že pripovedoval o tebi,« je nadaljevala učiteljica, medtem ko je on molčal kakor mutec in kar umiral od sramu. »Ali to, kar mi je povedal, mi ne daje dosti upanja, da bova kaj prida prijatelja. V šoli imaš še neporavnane račune, kajne?«

Medard je zopet samo molče prikimal.

»Gospod nadučitelj mi je naročil, naj te popeljem h gospodu katehetu, da bosta z njim pošteno zaorala.«

Medard je zadrhtel kakor prot.

»Ne h gospodu katehetu, prosim, ne!« je hripnil in proseče uprl oči v učiteljico. Kajti kateheta se je prav tako bal kakor nadučitelja. S tem je bilo morda še bolj nevarno češnje zobati kakor z nadučiteljem.

»No, bomo videli! Morda bova te tvoje račune kar sama uredila in poravnala. Opoldne ostani v razredu, da se bova o tem med štirimi očmi pomenila. Zdaj pa pojdi v klop.«

On pa se še zmerom ni mogel ganiti. Kakor odrevenel je stal pred klopmi.

»No, kaj stojiš tu kakor lipov bogec?« je dejala učiteljica čez čas. »V klop pojdi, sem rekla!«

Kakor omamljen je odšel na svoje mesto v zadnji klopi. Od tod se je podmuljeno oziral okrog sebe po šoli in součencih. Ti pa so ga gledali kakor deveto čudo. Njihovi obrazi so se mu zdeli docela tuji, kakor da jih vidi danes prvič v življenju. Tudi šola se mu je zdela danes vse drugačna – tuja in neresnična, kakor da je res prišel v nekakšen nov, nenavaden svet. Če okrog sebe ne bi bil videl učencev in če v tem ozračju ne bi bil čutil zgoščenega, nedoločnega vonja po barvi, ki je zaudarjala iz slabo prepleskanih klopi, po mokri, nesprani gobi, ki je razširjala po šoli zoprn, kiselkast vonj, po sesedlem in zaprašenem črnilu in po znoju otroških teles, po pomočenih oblekah in po petroleju, ki so z njim matere odpravljale deklicam iz glav gnide in uši, mu ne bi bilo prišlo na misel, da je v šoli.

Kmalu pa so se mu oči zopet vrnile k tabli, kjer je stala učiteljica in iz knjige brala pesem o pomladi.

To pesem so brali že tudi lansko leto in se je učili celo na pamet. Bila je to pusta, dolgočasna pesem, kakor so pač pesmi iz šolske čitanke. Pri nadučitelju so jo brali včasih tudi po več ur skupaj – lepo po vrsti, drug za drugim, topo in brez občutja, kakor da si podajajo opeko iz rok v roke. Nadučitelj pa je medtem bral za mizo velik nemški časopis. Pri tem je večkrat tudi zadremal, razred pa je med njegovim smrčanjem do onemoglosti žulil prežvečeno pesem o pomladi. Prav tako je bilo tudi potem, ko so se je naučili na pamet in jo drug za drugim deklamirali pred tablo, dokler pesem ni bila popolnoma oguljena, da se je vsem že kar gabila.

Zdaj pa je bilo to čisto drugače. Učiteljica je pesem najpoprej sama prebrala, pa tako lepo počasi, s poudarkom, toplo in občuteno, da se je učencem zdelo, kakor da je to čisto nova, povsem drugačna pesem od one, ki so jo brali lani pri nadučitelju. V žametastem, toplem in pojočem učiteljičinem glasu je vsaka beseda dobila svojo posebno barvo, svoj zven in blesk, kakor da iz vsake drobi škrjanček svoj napev, kakor da v vsaki žubori potoček in kakor da je iz vsake slišati odmev pastirske piščali. V vsaki je bilo čutiti utrip metuljevih kril, v vsaki se je bleščal košček jasnega pomladanskega neba, v vsaki je žvrgolel kakšen ptiček, v vsaki je bil odsev pomladanskega jutra ali večera in iz vsake je dehtela kakšna roža. Učencem se je kar naenkrat zazdelo, da je okrog njih nenadoma vse zaživelo, kakor da je učiteljica pričarala od nekod v šolo pravo pravcato pomlad z vsem njenim prebujenjem, s soncem, cvetjem in zelenjem.

Medard je docela pozabil, da je v šoli. Ves je bil zamaknjen v učiteljico. Gledal jo je kakor svetnico v oltarju, njene besede pa so se mu zdele kakor razodetje. Oči so se mu pasle zdaj na njenem obrazu, ki se mu je zdel kakor lep sen, zdaj na zgibih njenih rok, ki so bili, kakor da spletajo pravljice.

Učiteljica se je ustavila med zadnjimi klopmi.

»No, Lesar! Poizkusi sedaj ti brati pesem!« je dejala in podržala roko pred njim.

Pogled mu je obvisel na tem belem, kakor z bleščečim prahom posutem metulju, trepetajočim pred njim. Dvignil se je v klopi, toda ko je začel brati, so se mu črke v knjigi kar naenkrat zmešale in mu v naglem vrtincu zaplesale pred očmi. V razlomljenih vrstah so se sukljale po listih, nato pa se zgostile in se kakor drobne iskre razpršile na vse strani.

»No, začni že vendar!« ga je učiteljica opomnila in povabila roko.

Njemu pa je to belo, prosojno čudo še vedno tako uročljivo migotalo pred očmi, da ni mogel več ujeti črk, ki so kakor nagajivi škratje plesale po knjigi. Znal je pesem sicer na pamet, a ko je odprl usta, mu je kakor po nekakšni čarovniji ali ukletju odpovedal še glas. Nerazločno je nekaj žužnjaj in se tako zajeceljal, da mu je mahoma upadel ves pogum. Čutil je, kako bledí in kako se mu v prsih nekaj trga, kakor da ga posiljuje jok.

»Kaj pa ti je?« se je začudil učiteljica. »Ti morda ni dobro, ko tako drhtiš?«

Zagledal se ji je v obraz in še bolj zardel. Zopet je nekaj zajeceljal, še bolj zmedeno kakor prej.

Zunaj je na hodniku zapel zvonec kakor odrešitev.

»No, pa drugič!« je rekla učiteljica in kakor oblak odplavala med klopmi.

Medard je z odprto knjigo v roki stal v klopi in zrl za njo kakor otrok za balončkom, ko mu je ta ušel iz rok in se zdaj dviga pod nebo.

Zadnjo uro so imeli lepopisje. Učiteljica je hodila od klopi do klopi, pogledala zdaj tu, zdaj tam komu v zvezek ter poučevala šolarje, kako treba sedeti med pisanjem, kako naj drže zvezek pred seboj ali pero v roki in kako morajo postavljati črke, da bo pisava lepa in enakomerna.

»Kaj vas do zdaj v vseh teh letih ni nihče učil pisanja, ko ste tako okorni?« se je čudila.

Zavila je med zadnje klopi in tam obstala. Medard je dobro čutil, da se je ustavila prav za njim. Nenadoma se mu je sklonila čez ramo in se zagledala v njegov zvezek. To ga je tako zmedlo, da ni mogel več pisati. Kar krč ga je pograbil v

roko. Bal se je, da mu iz nje ne uide pero ali da se mu črnilo ne razlije po zvezku.

Na rami je začutil rahel dotik.

»Lesar, kako pa držiš pero?« je zaslišal za seboj mehek glas.

Nagnila se mu je čez ramo in ga prijela za roko.

»Kazalec mora ležati lepo zravnano na peresniku,« ga je poučila. »Takole!« in mu je stisnila prste k držalu.

V obraz mu je zavela vznemirljiva žehtica in v pridihi je zajel val omamnega vonja. Sam ni vedel, po čem dehti tako opojno. Morda po ciklamah, morda po vijolicah, nageljnih ali pomarančah. Morda po rožah, ki cveto kdove v kakšnem pravljičnem vrtu. In zopet ta bleščeča roka pred njim! Ta bela roka, ki se tako božajoče dotika njegove drhteče, od kmečkega dela udelane roke. Pa ta prelepi obraz, ki se skoraj dotika njegovih lic, ta žareči kolobar njenih las ob njem in te modre oči nad njim! In ta njena vznemirljiva bližina, ta mehki dotik na njegovi rami in roki! Vse to je tako resnično in tako blizu, ah, tako blizu, pa vendar tako neoprijemljivo kakor sanje, tako neresnično kakor pravljica in tako daleč kakor neki davni davni svet!

Obšla ga je taka vrtoglavica, da je za trenutek zaprl oči in se docela predal občutju nerazumljivega ugodja. Roka, ki je na njej še zmerom počivala učiteljičina dlan, se mu je razklenila in iz nje mu je ušlo pero, padlo na zvezek in se po nagnjeni klopi strkljalo na tla. Za njim so v zvezku ostale tri velike packe.

Zdrznil se je in se učiteljici plaho zagledal v obraz.

Ona pa se je samo nasmehnila, spustila njegovo roko in se zravnala nad njim.

»Nič hudega!« ga je pomirila. »Je bila pač nesreča.«

»Bom še enkrat napisal!« je Medard zajeceljal.

»Prav!« je rekla učiteljica, mu prijazno pokimala in odšla na drugo stran k deklicam.

Strgal je popackani list in začel pisati na novo. V duši pa mu je bilo, kakor da se je danes tudi v njem obrnil nov list – še čisto bel in nenačet.

Skrbelo ga je samo še, kako bosta z učiteljico opoldne poravnala račune, ki so se vlekli za njim še iz časov nadučiteljskega poučevanja. Ga bo hotela morda natepsti? Ah, tega ona pač ne bo storila! A če ga bo vendarle? –

Ah, čeprav! – se je mahoma spoprijaznil tudi s to mislijo. Saj bosta sama v razredu, torej ne bo tega nihče videl.

Zunaj je zopet zapel zvonec. Medardu se je stisnilo srce, sam ni vedel, ali od strahu ali od veselja.

Odmolili so in učenci so v parih zapuščali učilno.

»No, kaj naj sedaj počnem s teboj?« je učiteljica smeje se dejala, ko sta v razredu ostala sama.

Medard ji je pogledal naravnost v oči.

»Kar se vam zdi, gospodična!« je odgovoril.

»Kaj pa, če bi se mi zazdelo, da bi te natepla?«

Zardel je in nekaj časa molčal.

»Tudi natepete me lahko,« je odgovoril potem.

»Tako? Se ti mar zdi, da si to zaslužil?«

Povesil je glavo in ni na to vedel kaj odgovoriti.

Učiteljica je stopila čisto k njemu, mu zajela obraz v dlani in mu privzdignila glavo.

»Poglej mi v oči!« je rekla mehko. »In povej čisto po pravici: si ali nisi?«

»Ne vem, gospodična!« je v zadregi izgnjecal iz sebe. »Pa tudi če nisem, vi – vi me lahko vseeno natepete.«

»A če bi te po krivici?«

»Če bi me vi, potem – potem nič zato,« je odgovoril in zardel kakor šipek.

»Kako?« se je zavzela učiteljica. »Če bi te tepla jaz, bi ti bilo vseeno? A če bi te tepel gospod nadučitelj?«

»Njemu se ne bi dal tepsti!« je odločno povedal. »Če bi bil on še tu, mene ne bi bilo več v šolo.«

»Tako?« se je začudila učiteljica.

Dolgo ga je merila z očmi in molčala, kakor da nekaj preudarja.

»Čuden fant se mi zdiš!« je rekla potem. »Hudoben pa menda nisi. No, pa pojdi za danes domov!«

Vprašujoče jo je pogledal, kakor da ne verjame prav, kar je slišal. Ganiti pa se ni mogel. Molče in kakor okamnel je stal pred njo.

»No, le pojdi!« je ponovila učiteljica in se mu nasmehnila.

On pa je pred njo sklonil glavo kakor pred svetnico, tiho pozdravil in odšel. V srcu pa mu je bilo žal, da ni ostal zaprt. Če bi tudi učiteljica ostala z njim v razredu, seveda. Bilo bi lepo, prelepo, ko bi mogel in smel biti uro ali dve sam, čisto sam z njo v šoli. – –

VII

V Ravnah in na Gori je zvonilo zdravamarijo. Na zemljo je padal tih majniški večer. Tam, kjer je bilo zašlo sonce, je nebo tako rožnato plamenelo, kakor da se je nad vsem obzorjem razcvetelo šipkovo grmovje. V višavah je prehajalo v bledozelenkasto modrino, ta pa se je vse bolj in bolj prelivala v zgoščujočo se temino kakor reka, ki s prodnatih plitvin pada v čedalje temnejše globine. Iz nebesnih temin so druga za drugo vstajale zvezde, se blede vžigale in nemirno trepetale na nebu.

Na zemljo je legala zamaknjena tišina. Iz nje se je zdaj pa zdaj oglasil ptiček, ki si je kje v cvetočem glogovem grmu iskal prenočišča, ali pa muren, ki je hrepeneče zacrlikal v travi. Iz vaške mlake so se oglašale žabe. Kdaj pa kdaj se je njihovo kunkanje razleglo v glasno regljanje, a je naglo spet utihnilo, kakor da se je žabji zbor ustrašil lastnih glasov. V toplem večeru je dišalo po uvelem cvetju, ko se je to neslišno osipalo s sadnega drevja, da so bila tla po vrtovih ponekod vsa bela, kakor da jih je pokril sneg.

Ob bridki martri pred vasjo so dekleta spletala vence in z njimi krasila vaško znamenje. Bila je namreč sobota, ko se je po starodavni navadi po večerji zbirala tu pred znamenjem vsa vas, moški in ženske, staro in mlado, da tu opravi tedensko majniško pobožnost. Zato je bilo treba že uveli oplet od prejšnje sobote zamenjati z novimi, svežimi venci.

To je bila že od pómnenja dolžnost vaških deklet. Tem so večkrat pomagale tudi deklice, včasih pa celo starejše ženske, če se je katera pod večer mogla utrgati iz hiše.

Petračeva Cilka je stala na lestvi, prislonjeni k znamenju, in tu na streho bridke martre pritrjevala težak venec. Bila je zamišljena in oči so ji neprestano uhajale proti Kekelju. Kajti

zdelo se ji je, da tam gori vidi Medarda. Ker so ji pogled zapirale veje sliv, obdajajočih znamenje, se je na lestvi vzpela še više, da je bila že vsa med zelenjem in cvetjem. Nenadoma jo je obšlo, da bi se dvignila kakor ptica in zletela tja gor na Kekelj, kjer je zdaj že čisto razločno razpoznala Medardovo postavo. Koprneče je vzdihnila in med vejami razprostrla roke, noge pa so ji kar same od sebe tipale vedno više po klinih na lestvi. Ničesar ni slišala, ne dekliškega smeha pod seboj ne ptičjega cvrkutanja v drevju. Zavzeto je strmela v večerno nebo. To je rožnato žarelo pred njo in jo z bleščečim sijem slepilo skozi veje in cvetje.

Kekeljski grič je bil v večernih zarjahl ves vijoličast. Borovci v njegovem vrhu so žareli in se kakor nasevani na nebo nejasno črtali na obzorju. Pod njimi je stal Medard, obrnjen v bloško stran, da je tako imel vso večerno zarjo na obrazu.

»Ah, Medard, kaj je vendar s teboj, da se me zadnje čase tako izogibaš?« se je Cilka v mislih šepetaje pogovarjala z njim. »Kaj sem ti storila, da zdaj naenkrat tako bežiš pred mano?«

Dvignila je roke, držeč venec nad glavo, in se zravnala med cvetočimi slivovimi vejami.

Tedaj je v strehi vrh znamenja glasno hrestnilo. Lestev pod Cilko se je zmaknila, se zamajala in omahnila.

»Jojmene!« je spodaj zakričala Lesarjeva dekla Alenka in planila k bridki martri, da bi prestregla padajočo lestev.

Toda bilo je že prepozno. Lestev se je zasukala in padla v rogovilo bližnje slive. Cilka je obupno zakrilila z rokami po zraku in se v gostem vejevju med padanjem na vso moč lovila, nato pa je z zamolklim udarcem priletela na zemljo. Za njo se je z drevja usulo cvetje kakor snežni metež.

Ženske so ob bridki martri najprej kar otrpnile in kakor kipi obstale ob znamenju. Nato so vse hkrati planile k Cilki.

»Cilka!« je Jera prestrašeno kriknila. »Cilka!« Vrgla se je k sestri v travo in ji privzdignila glavo.

Cilka je začudeno odpirala oči in se plaho ozirala okrog sebe, kakor da je iz nekakšnih prelepih krajev treščila nekam na neznan, pust svet. Nerazločno je nekaj mrmrala, kakor da se ji sanja. Nato se je Jeri sunkoma strgala iz rok in planila pokonci. Popravila si je jopo in krilo ter s sebe začela stepati cvetje, ki se je bilo poprej s sliv usulo nanjo.

Ženske ob bridki martri so ostrmele, kakor da se je pred njimi zgodil čudež.

»Kako? Ti nič ni?« so jo začudeno spraševale. »Se nisi nikamor udarila? Te nič ne boli?«

»Nič!« je Cilka kratko odgovorila, s pogledi pa je podzavestno še zmerom tipala in blodila tja proti Kekelju, kakor da tam še zmerom vidi Medarda.

»Saj to je pravi čudež!« je vzkliknila mlada Dolinarica. »Mislila sem že, da si si roke in noge in še vsa rebra polomila. Ti pa stojiš pred nami, kakor da se ni nič zgodilo.«

»Res, nič mi ni, nič!« je Cilka zmedeno jecljala. »Samo ob drevje sem se nekoliko oplazila, ko sem padala skozi veje.«

Ženske so si na te njene besede globoko oddahnile.

»Zdaj pa pohitimo!« jih je priganjala Urbanka. »Kasne smo že. Ljudje bodo vsak čas tu, me pa še ničesar nismo napravile.«

Prislonila je lestev zopet nazaj k znamenju, pograbila vence, ki so ležali po tleh in jih položila Lesarjevi dekli Alenki v naročje, rekoč:

»Zdaj pa se ti popni po lestvi v slivje in pritrdi tam zgoraj te vence na znamenje.«

Medtem ko se je Alenka vzpenjala po lestvi, je Cilka skrivaj smuknila od žensk in se pognala skozi seč ob poti. Stekla je kar skozi žita na njivi pred seboj in zavila proti Kekelju. Toda še preden je pritekla na vrh griča, se je Medard kar na lepem utrgal s hriba in zablodil med grmovje.

»Medard! – Medard!« je Cilka klicala za njim, toda on se na njene klice ni oglasil.

Cilka se je razočarana in globoko užaljena spustila v žito na bližnji njivi. Dolgo je ležala tam in pridušeno ihtela. Nato se je dvignila, si obrisala solze in se počasi spustila proti vasi. Kar naenkrat pa je šele zdaj po vsem životu začutila take bolečine, kakor da jo je kdo hudo pretepel. Komaj je še hodila. S težavo se je privlekla do steze, ki je s polja vodila v vas. Tu pa ji je naenkrat vse odpovedalo. Obšla jo je taka slabost, da se je onemoglo zgrudila na zemljo. To je najbrž od padca z drevesa, je nedoločno presodila. Pred očmi se ji je stemnilo, zvezde so zaplesale nad njo in se v gostih rojih zlile v temo. Tedaj je Cilka tu na stezi kar naenkrat zgubila zavest.

Medtem so se bili vaščani že zbrali ob znamenju k molitvi. Izza vaških hiš se je med vejami sadnega drevja dvignil ščip na nebo. Vrtove in polja je oškropila mesečina. V njej so se belili zidovi vaških hiš, kakor da jih je kdo pravkar pobelil. V oknih pa so se šipe tako bleščale, kakor da je v njih zagorelo sonce. Listje v vejah okrog znamenja je rahlo drhtelo. S sliv je neslišno padalo uvelo cvetje, se kakor padajoče snežinke lovilo v mesečini in belo posipalo ljudi, zbrane tu pri majniški pobožnosti. Mlada žita na njivah onstran poti so rahlo zavalovila in se sklonila k tlom.

»Moli in ne prodajaj zija!« je stara Dolinarica osorno bevsknila nad svojo snaho. Ta je v mislih vsa odsotna klečala ob njej in se izpod čela prežavo ozirala tja k moškim, kjer je

med njimi bila še malo prej opazila Jurija. Ob taščinih besedah se je zdrznila in povabila glavo.

»Moj bog, ta stara kost mi je povsod za petami!« je potihoma vzdihnila. »Kakor jastreb preži name.«

Zadnje čase je bila podobna ptici, ki jeseni nikjer več ne najde pokoja, ker se ji v srcu budi hrepenenje po daljnih južnih deželah. In kakor žene ptico, da se dvigne pod nebo in išče poti v daljne kraje, tako je z neubranljivo močjo gnalo tudi njo, da bi šla za nejasnim klicem, vznemirjajočim ji srce, kamorkoli že, četudi skozi divje viharje, ogenj in vode.

Nič določnega ni vedela, kaj se dogaja z njo. Čutila je samo, da se v njej nekaj razbuhteva in se s silnim plamenom razgoreva. Čutila je, da je letošnja pomlad v njej zbudila nekaj – nekaj, sama ni vedela kaj. Včasih jo je prijelo, da bi bila zapustila svoj novi dom, moža, vse in zbežala kamorkoli že. Skrila bi se kam v samotne pečine, se vrgla v prepad, skočila v vodo ali se ubila.

Raztreseno se je v molitvi pridružila glasovom ljudi okrog znamenja.

Ah, kako mlačna je ta njena molitev! Besede ji oledene brž, ko ji pridejo na ustnice. O kako vse drugačni, vse bolj vroči in strastni so šepeti, ki ji na srce kakor poživljajoči studenci žubore iz zemlje, iz žit, iz vse narave, ji zapeljivo šepečejo na uho in jo nekam vabijo, vabijo.

Okrog oljenice pred Marijino podobo pod bridko martro je zaplesala velika vešča in luč v kozarcu je nemirno zaplapolala. Rdeča svetloba, razlivajoča se iz oljenice, se je zganila in vztrepetala. Vešča si je na plamenu osmodila krila, a je vendar še imela toliko moči, da se je nekajkrat pognala v noč. Ali kmalu se je spet vrnila in znova začela plesati okoli luči.

Nenadoma pa jo je plamen neusmiljeno potegnil vase. V oljenici je glasno cvrknilo in lučka v njej je ugasnila.

Tudi ona, revica, ni mogla drugače, je pomislila Matilda. Tudi njo je nevidna sila gnala v plamen. Toliko časa je krožila okoli njega, da se je sirota pogubila.

Kradoma se je ozrla k moškim v mraku pod slivami, toda Jurija zdaj ni bilo več tam.

Matildo je pograbilo nekaj silnega in neubranljivega.

»Joj, kokoši sem pozabila zapreti!« je šepnila tašči, se sunkoma dvignila in odhitela čez vrt proti domu.

Izpod oreha pred hišo se je kakor duh utrgal Jurij in stopil prednjo. Brez besede jo je pograbil in jo potegnil za seboj v bezgovje, bohotno rastoče ob okolu za svinjaki.

»Joj, Jurij, kaj pa misliš?« se je branila in se mu mlahavo zvijala iz rok. »Pusti me, prosim te!«

Besede so ji zamrle v vročem, divjem Jurijevem poljubu. Že ob samem dotiku njegovih ustnic so zadušene sle v njej buknile kakor ogenj, ki ga veter razpiha v suhi slami. Pred očmi ji je zamigljalo, kakor da se je pred njo sesula goreča grmada in na vse strani bruhnila snope žarečih isker. Tla pod njo so se ušibila, dušo in telo pa ji je zalila poplava razkošja, kakršnega doslej še nikoli ni občutila. Omahnila je Juriju na prsi, se ga z vso močjo oklenila, kakor se potapljajoči se oklene rešilne bilke, in se čisto prepustila njegovi volji.

Šele ko se je čez čas nekoliko ovedela, se je domislila, da bo pobožnost pri bridki martri zdaj zdaj končana ter da prideta mož in tašča vsak čas čez vrt domov.

»Joj, sem znorela ali kaj?« se je prestrašila in se Juriju zopet začela trgati iz rok.

»Matilda, še samo malo, še samo za trenutek ostani tu!« jo je Jurij jecljaje rotil.

»Ah, Jurij, ne morem! Ne smem!« se je branila in mu vsa drhtela na rokah. »Ljudje tam pri znamenju se bodo vsak čas začeli razhajati.«

»Matilda, pridi pozneje tja zad za Benčinov skedenj!« ji je Jurij strastno prigovarjal.

»Jurij, ali si ob pamet?«

»Moraš priti, Matilda, moraš!«

Stisnil jo je k sebi s tako močjo in jo ožgal s takim pogledom svojih uročljivih oči, da se je v njej na mah vse podrlo kakor v spodžrtih jezovih, ko vanje butnejo narasle vode.

»Joj, meni siroti!« je Matilda zastokala. »Kaj bo z menoj, kaj?«

To je zvenelo že kakor pripravljenost na vdajo.

»Nič, dušica, nič!« jo je Jurij miril. »Nič se ne boj! Ti le pridi, ko tvoj Matija zaspi. Saj vem, kako ti je ob njem, vem! Ali tudi ti imaš svoje pravice do življenja kakor vsak črviček na svetu.«

Čez čas pa:

»Ne daj se zadušiti, Matilda, in nikogar se ne boj. Se bom že jaz potegnil zate, če bi ti kdo kaj hotel.«

Govoril ji je tako vroče in prepričljivo, da se je kakor uboga ptička stisnila k njemu. Na njegovih prsih se je čutila varno kakor v zaslonu mogočne skale. Ah, Jurij, ta je vse kaj drugega kakor njen Matija! Jurij bi se postavil zanjo in jo branil, ker je možak, kakor treba, Matija pa bi se samo cmizil ob njej kakor otrok, povešal glavo in obupaval.

Prisrčno se mu je nasmehnila in mu brez pomisleka obljubila:

»Pridem, Jurij, pridem!«

Izvila se mu je iz rok in naglo zbežala, ker je na vrtu zaslišala pridušene stopinje.

Jurij se je prihulil k ogradam ob svinjskem oboru in zginil v temi. Matilda pa je tedaj v vrtu zagledala taščo, zato je smuknila k svinjakom in jih naglo začela odpirati.

Prašiči so bili že zdavnaj polegli, a ko so zdaj pri svinjakih začutili gospodinjo, so se takoj dvignili, začeli grohati in tiščati na vrata.

»Kaj pa počneš tukaj?« jo je tašča osorno vprašala.

»Slišala sem v svinjaku stokanje pa sem prišla gledat,« se je Matilda v zadregi zlagala.

Tašča jo je samo nezaupljivo pogledala in molče odšla v hišo.

Matilda je poslala deklo Veroniko spat, češ da bo sama pomila in pospravila v kuhinji.

Počasi je delala in neprestano prisluškovala v izbo in v čumnato, kdaj bo od tam zaslišala smrčanje. Ko se ji je zdelo, da mož in tašča že spita in na ves glas vlečeta dreto, je stopila ven na hodnik in se zagledala po vrtu. Srce ji je tako glasno in nemirno bilo, da si je morala roko položiti na prsi.

»Ljubi bog, kaj naj storim?« je ugibala in omahovala. »Naj res grem ali ne?«

Po prstih se je spustila po stopnicah na dvorišče. Pod orehom pred hišo je postala in napeto prisluhnila v noč. Po glavi se ji je podilo tisoč misli.

Spomnila se je, kako jo je bil mož takrat po veliki noči spodil z njive. Spomnila se je tudi, kako strašni so bili potem zanj tisti dnevi. Ne samo zato, ker je bila tiste dni ona sama kakor na ražnju, ampak predvsem zato, ker je videla, koliko mož trpi. Smilil se ji je, a pomagati mu ni mogla. Saj takrat niti govoriti ni bilo mogoče z njim, tako je bil ves iz uma. Taka

ljubosumnost ga je žgala, da se je bala, da se mu ne bi zmešalo ali da si ne bi česa storil. Šele po beli nedelji enkrat sta se bila neko noč toliko porazgovorila, da ga je nekoliko pomirila in mu dopovedala, da se proti njemu z ničimer ni pregrešila in da mu je bila zmerom zvesta. Tako prepričljivo mu je govorila, da je tisto noč celo sama verjela, da govori resnico. Toda ko se je zjutraj prebudila, ji je vest takoj očitala, da je ponoči znova in še huje grešila, ker je možu tako grdo lagala, da ji je naposled do pičice vse verjel. Ona pa je pri tem čisto določno čutila, da to, kar v srcu čuti do moža, ni tisto, kar mora žena čutiti do svojega zakonskega druga, in da mu je v duši v resnici vendarle nezvesta. Res se v dejanjih in telesno proti njemu v ničemer ni pregrešila, toda v srcu je nosila podobo – drugega. In v mislih, željah in hrepenenju razžgane duše je noč in dan klečala in molila pred to podobo, jo po božje častila ter ji v najskritejšem kotičku srca vsak dan darovala tisto, kar bi smela dati in darovati samo možu.

Včasih, kadar se je nekoliko zdramila iz teh sanj, se je vsa zgrozila. Takrat je vselej sveto sklenila in obljubila, da ne bo storila ničesar takega, s čimer bi se proti možu tudi v dejanju in telesno pregrešila. Toda taki trenutki so bili čedalje redkejši. Kajti tisto, kar se ji je bilo ob Juriju prebudilo v krvi o veliki noči, je bilo močnejše od vseh njenih sklepov, priseg in obljub. Celó močnejše od strahu, da bo pogubila sebe in moža, ako ne obvlada te svoje strasti. Toda kako naj jo obvlada, s čim poteši, ko pa v njej buhti tak požar in ko Matija ponoči pri njej samo smrči, ji cedi prazne besede, se samo onemoglo privija k njej, potem pa kakor klada zaspi zraven nje. Ali naj je zjutraj potem še tako razžgana, jo v srcu nejasen glas navzlic temu vsak dan stokrat svari, naj bo pametna in naj si Jurijevo podobo strga iz srca. Toda vsa ta svarila so – zaman.

Tudi sedaj, ko je stala na dvorišču in razmišljala, kaj naj stori, ji je v srcu vpilo in jo svarilo:

»Ne hodi – ne hodi!«

Spomnila se je večje, ki se je bila zaletela v plamen v oljenici in se v njem ugonobila.

Potem pa se je z vso močjo oglasilo v njej:

»Obljubila sem mu! Ne bi bilo lepo in prav, če zdaj ne bi šla.«

Kakor brez misli se je spustila v vrt. Tu se je po prstih plazila od drevesa do drevesa in se skrivala v sence. Pod češpljami pri svinjaki je obstala in se še enkrat ozrla nazaj proti hiši.

Tedaj je kar otrdela in oblila jo je kurja polt.

»Ježešna!« je prestrašeno vzkliknila. »Stara je zgoraj na hodniku!«

Noge so se ji kar ušibile. Padla je v travo in se po najtemnejših sencah splazila k svinjakom. Tu se je stisnila k opažu ob steni in si komaj upala dihati.

»Matilda!« je zaslišala taščin glas s hodnika.

V grlu jo je stisnilo, da tudi glasu ni mogla spraviti iz sebe. Ko je videla, da se tašča spušča po stopnicah na dvorišče, je brž zopet začela šariti okrog svinjakov in jih odpirati, ne da bi vedela prav, kaj počne.

»Ha, imaš spet tistega vruga v sebi?« je pred seboj zaslišala taščin glas.

»Prašič –« je Matilda zajecljala.

»Kakšen prašič?«

»Oni – z liso za ušesom!«

»Kaj?« je zavreščala tašča.

»Napenja ga, že ves večer stoka. Morda se je v njem kaj vnelo.«

»Ha, ti mrha nesramna!« je vzkipela stara. »Seveda, prašič, prašič! Pa ne naš, oni z liso, ampak oni – že veš kateri. Tega nekaj napenja in razganja, tega. Pa tebe tudi. Marš!«

Stegnila je roko proti hiši in oči so ji sršele, kakor da iz njih švigajo uničujoče strele.

Toda Matilda se ni ganila. Zato se je stara zagnala vanjo in jo neusmiljeno začela biti, da je padalo po snahi, kakor je pač že nanoslo in kamor je priletelo.

Matilda se je uporno zravnala pred njo.

»Ubijte me, če sem kaj zagrešila!« je kriknila.

Stari je omahnila roka. In potem sta si nekaj časa stali tako iz oči v oči in se trdo merili. Nato se je Matilda obrnila in s trdimi koraki ponosno zravnana odšla v hišo. V njeni hoji in v vsej njeni pojavi je bilo toliko trmastega odpora, da je stara nad tem kar ostrmela. Začudeno je gledala za snaho. Kaj naj to pomeni – ta snahin trmasti ponos? Jo je morda po krivici obdolžila?

Te misli se je tako prestrašila, da je na vso ihto pohitela za snaho. Pod stopnicami pa je obstala in se zamislila.

»Se bo takoj videlo!« je zažujnjala in se pognala nazaj v vrt.

Če sta bila dogovorjena, potem mora biti ono Petračevo vlačugarsko seme še kje tu blizu.

Obletala je svinjake in si jih z vseh strani brižljivo ogledala. Celo odprla jih je. Nato je oblezla vse koticke v vrtu. V tej vnemi je zablodila prav tja do seči konec vrta, od koder je skozi živo mejo vodila steza k vaškemu znamenju.

Nenadoma je obstala in se potuhnila ze sečjo.

»Ej, kaj pa je to?« se je zavzela.

Ob bridki martri je ugledala Lesarjevo deklo in Benčinovega hlapca. Dekla si je dala nekaj opraviiti okoli

okrasnega spleta ne znamenju, hlapec pa je visel na plotu onkraj poti in dekli nekaj živahno dopovedoval.

Stara Dolinarica se je pograbila za mejo in se primaknila bliže k znamenju. Ob zevi v seči se je stisnila v grmovje in napela ušesa, da bi ujela kakšno besedo iz pogovora med hlapcem in deklo.

»Pojdi no! Kdo pa danes še gleda človeku na srce?« je hlapec dopovedoval dekli in zaničljivo zamahnil z roko pred seboj. »Najmanj pa ženske. Vsaka gleda samo, kje bi ujela kakšnega, ki ima dosti denarja in zemlje. Naj bo kakor vrag rogat in kosmat, samo da je mlad in bogat.«

»Vsaka ni taka!« ga je zavračala ona. »So tudi take, ki vedó, da samo bogastvo še ne osrečuje ljudi. Saj ima vsaka pamet pa lahko presodi, da je na svetu vse polno takih, ki so siromašni, pa vendar zadovoljnejše in srečnejše živé ko marsikdo, ki ima polne skrinje srebra in zlata.«

»Da, v knjigah se res bere to, v resnici pa je takó, da se vsaka za bogastvom pehá.«

»Ne bom rekla, da ne! Saj je človeško, da vsakdo hlepi po boljšem življenju. Pravim pa, da nobena, ki je pametna, ne bo za moža jemala sprijenca samo zato, ker je bogat. Pametno dekle gleda pri moškem poglavitno na srce in na dobro ime, ne pa na premoženje in lepoto.«

»To se le tako govori! V resnici pa se nikoli ne prigodi, da bi katera zavrnila bogatega in lepega snubca samo zavoljo njegovega dobrega srca.«

»Nespametne ne, pametna pa!«

»Lari fari! Govoriva kar naravnost! Ali bi ti zavrnila Petračevega, če bi te zasnužil, čeprav bi vedela, da je falot in babjek, in vzela, postavim, mene, ki sem le ubog hlapec in ker

– «

Ni dokončal, ali Alenka je vedela, kaj je hotel povedati. Zbegano ga je pogledala in ni na njegove besede vedela kaj odgovoriti.

»No, vidiš! Molčiš!« ji je hlapec oponesel.

»Ko pa postavljaš tako čudne primere!«

»Saj to je ravno tisto! Vsaki se zdi taka primera čudna, ker je že od nekdaj na svetu tako, da vsakdo v lepotcu in bogatašu vedno vidi tudi poštenjaka, medtem ko bo svet o siromaku zmerom rajši mislil slabo kakor dobro.«

»Tilen, jaz pa ti tako potem,« ga je dekle zavrnilo. »Če bi se uverila, da Jurij ni pošten in tak, kakršen bi moral biti, potem ga ne bi marala, naj bi bil še tako lep in premožen. V tem primeru ne bi nič omahovala, ko bi imela izbirati med njim in med teboj.«

»I kajpak!« je hlapec odvrnil posmehljivo. »In bi me seveda takoj vzela – takega, kakršen sem!«

»Bi te, če bi bila prepričana, da si drugače človek kakor treba.«

To je povedala tako uverljivo, da je hlapec kar osupnil.

Nato sta dolgo molčala.

»Pa ti vendar tudi besedice ne verjamem!« je nazadnje povedal hlapec trpko.

»Verjemi ali ne, ali povem ti, da sem govorila in povedala vse tako, kakor v resnici čutim v srcu.«

Popravila je venec na križu, nato pa se je ustopila pred znamenje. Opazovala je splet na njem in zadovoljno prikimala z glavo, kakor da ji je všeč, kar je napravila.

V toplem majniškem vetru so se zibale veje sliv nad njo, da je bila v prelivanju senc in mesečnih žarkov, poigravajočih se po njej, videti, kakor da okrog nje trepola tanka, iz srebrnih nitk stkana tančica. V kodre las na čelo in ob licih se ji je bilo

ujelo nekaj belih cvetov, padlih nanjo s sliv, in obraz ji je ožarjal rdečkast odsev luči iz oljenice na znamenju. Upognila je koleno, nagnila glavo in si položila roke na srce. Nato se je obrnila k Tilnu, ko je ta še zmerom negibno visel na plotu in zamaknjeno zrl v Alenko.

»Lahko noč, Tilen!« mu je ona mehko dejala. »Pa ne glej tako črno v svet! Tudi ti boš morda še kdaj srečen, saj nikogar ni na svetu, ki bi bil tako ubog in zavržen, da se mu kdaj sreča ne bi nasmehnila.«

Nato je naglo odšla.

Tilen se je zdramil iz svoje zamaknjenosti šele, ko je bila Alenka že med hišami v vasi.

»Kako škoda, kako strašna škoda jo je!« je na glas spregovoril.

»Ha, taka je torej ta reč!« je stara Dolinarica v svojem skrivališču v seči zvito presodila. »To si velja zapomniti! Čez sedem let vse prav pride.«

Seveda, seveda! – je presojala. Dekle je kar se dá čedno, torej ni čudno, da sta se oba zagledala vanjo: oni Petračev tresorepec in ta Benčinova švedra. Ampak dekle je še mlado, neumno in neizkušeno. Plete in prebira ocvetličene besede, kakor da jih pobira iz žegnane vode. Pa se bo že še naučila življenja, kakor smo se ga me, ki imamo že sive lase. Ko pride v moja leta, bo presneto dobro vedela, da zlato opere še tako krvavo in umazano roko in da se z zakladi otovorjenemu oslu celo nebeška vrata odpró. Kdor pa ima strgano kamižolo in prazno mošnjo, ta bo zmerom stal ob strani kakor kanton ob cesti, pa naj ima še tako žlahtno srce. Kaj mu pomaga še tako poštenje in dobro ime, ko pa ob njem vsak cucek lahko dvigne nogo.

Skrivaj se je za sečjo splazila nazaj na vrt in odšla proti domu.

Tilen je še nekaj časa visel na plotu, potem pa je odšantal proti Kekelju. Ko je pod hribom prišel do njiv, je na stezi nenadoma odskočil, kakor da je stopil na modrasa.

Na stezi pred njim je ležalo nekaj temnega, stegnjenega. Toliko, da se ob tisto ni spotaknil in padel.

»O hudiča!« je prestrašeno zaklel. »Saj to je pa človek, ženska!«

Kar lasje so mu šli pokonci in ves je otrdel. Mislil je, da ima mrliča pred sabo. Stopil je bliže in se sklonil nad truplo.

»O, saj to je pa Petračeva Cilka!« je presenečeno vzkliknil.

Kar kri mu je zastala v žilah.

Izprva ni vedel, kaj naj počne, potem pa je kar kleknil, se spustil k Cilki na kolena in jo na vso moč začel tresti.

»Cilka! Cilka!« jo je klical.

Ona pa je bila kakor mrtva.

Potipal jo je in ugotovil, da je še topla in da ji srce še bije.

»Živa!« je olajšano vzkliknil. »V omedlevici je!«

Pridvignil ji je glavo, zajel v travi rose v dlan in ji z njo začel vlažiti sencá. Po glavi mu je blodilo vse, kar je bil kdaj slišal, kaj velja v takem primeru storiti, a je bil tako zmeden, da se ničesar ni mogel spomniti in da ni vedel, kaj naj počne. Nerodno je Cilko obračal po travi, jo prekladal sem in tja ter jo potihoma klical. Trgal je rosno travo ter jo z njo hladil po obrazu in se plašno oziral okrog sebe, kakor da od kod pričakuje pomoči.

Naposled se je spomnil, da je videl nekoč, kako so oživiljali utopljenko, ki so jo bili potegnili iz vode.

»Jopo no prsih bi ji bilo treba odpeti,« mu je prišlo na misel.

Z drhtečo roko je začel tipati, kje bi na jopi našel kakšen gumb, pa mu noben ni prišel pod prste.

»Vrag si ga vedi, kako se ta spak odpenja!« je potihoma mrmral predse.

Nazadnje se mu je le posrečilo, da ji je nekoliko razrahljal jopo pod vratom. Znova je zajel rose v dlan in ji segel v nestrje. Toda ko je pod svojo mrzlo roko začutil njeno toplo telo, ga je obšel občutek sramežljive zbežanosti. Kaj ko bi kdo prišel in videl tu Cilko razpeto? Lahko bi si še kaj mislil in morda bi ga potem selo obdolžili, da jo je on –

»Ne, tega ne morem!« je preudaril »Sam sem in – «

Hotel jo je že položiti nazaj v travo in skočiti v vas po ljudi, ko se je Cilka naenkrat zganila in rahlo odprla oči. Globoko je vzdihnila, zajela sape in potihoma zastokala. Nato so ji oči izgubljeno zablodile okrog sebe. Zagledala se je Tilnu v obraz in široko razprla oči.

»Joj, kje pa sem?« je zastokala.

»Tu – tu si, pri meni!« ji je Tilen jecljaje govoril. »Nič se ne boj! Jaz sem – Tilen.«

»Tilen?« se je začudila in se mu nekam ohlapno zvila na rokah.

S trepetajočo roko si je šla čez oči. Nato jo je položila Tilnu na ramo, se oprla nanj in skušala vstati, a se ji to ni posrečilo.

»Pomagaj mi!« je prosila s slabotnim glasom.

Z njegovo pomočjo se je postavila na noge, a je bile tako slabe, da se je morala nasloniti nanj.

»Saj ne boš mogla sama domov,« ji je dejal Tilen.

»Bomo videli!« je odvrnila Cilka in skušala napraviti nekaj korakov, a jo je kar zaneslo, da jo je moral Tilen prestreči.

»Saj res ne bom mogla,« je rekla potem. »Pomagaj mi, Tilen!«

Prijel jo je čez pas in jo tako vodil po stezi proti vasi. Cilka pa mu je položila roko okoli vratu in se opirala nanj.

Mesec je bil že visoko in na polju je bilo svetlo skoraj kakor za dné. Iz vasi je bilo slišati nejasne glasove. Nekje med plotovi so se ravšali vaški psi.

Počasi sta šla po stezi med njivami. Ko sta zavila že med vrtove, sta nenadoma in čisto nepričakovano bušila v Petračko.

»Jezus in Marija in vsi svetniki božji!« je ta vsa prestrašena kriknila in obstala pred njima kakor okamnena.

Tudi Tilen in Cilka sta se tako ustrašila, da sta ob njenem obupnem kriklu obstala na stezi kakor okamnena. Tilen je še zmerom držal Cilki roko za pasom, ona pa njemu za vratom, da sta bila videti kakor dva zaljubljenca, sprehajajoča se v mesečini.

»Tak tako?« je zavreščala Petračka. »Že ves večer jo iščem, vse koticke po vrtovih sem že preobrnila, vse plotove oblezla in vse luknje pretaknila, ona pa tu. In s kom, Jezus Nazarenski, s kom?«

Božjastno je zavila oči in se zgrabila za prsi, kakor da si iz njih hoče strgati srce.

»Ne pijte no, dokler vem ne dopovem – « jo je skušal Tilen pomiriti.

Toda to je bilo, kakor da je pljusnil vedro olja v ogenj.

»Kaj?« je zatulila kakor nora. »Ti si še upaš, ti prašič, ti pankrt, ti pokveka, ti hudičeva nakaza, ti – «

Vsa pobesnena se je zagnala vanju. Pograbila je Cilko, jo strgala od Tilna in jo z vso močjo pahnila stran, da se je Cilka opotekla in stokaje omahnila na zemljo. Nato se je kakor stekla zakadila še v hlapca, ga začela suvati in pljuvati, bítí in tako

obdelovati z rokami in nogami, kakor da ji je ugonobiti samega peklenščka, zraven pa je psovala in tako preklinjala, da je bilo človeka kar strah.

»Hudiča, ali ste ob pamet?« se je Tilen osuplo branil in se ji umikal.

Petrčka pa je bila kakor razbesnel vihar.

»Ti svinja prekleta!« je tulila in zijala, da so ji kar pene letele iz ust. »Otrok je še, ti pa si jo – O, naj te zemlja požre, naj te krči zvijejo, naj te uljesa pokrijejo, naj te nikdar več ne obsije božje sonce, naj te – «

»Tak doumite se že in me poslušajte!«

»Molči, pasji sin! Da bi se ti moda ognojila, da bi te kuga do belih kosti obelila, da bi te –«

Niti ni mogla s tako naglico in silo bruhati iz sebe besed, s kakršno so se ji psovke kresale v glavi. Ni vedela že več, kaj naj bi si še izmislila in mu vrgla v obraz, da bi ga do pekla preklela, kaj bi mu še rekla in kaj hudega pozelela, da bi ga v dno srca zadela, ga do mrtvega pobila in ga kakor gada pohodila. Čutila je, da mu v človeških besedah nikakor ne more svojega gneva izbruhati v obraz. Najrajši bi ga bila z zobmi trgala, mu lomila ud za udom, ga davila, rezala in trla, mu kožo s telesa drla in mu prizadevala muke, ki bi si jih zanj moral sam hudič šele prav posebej in čisto na novo izmisliti.

Medtem se je bila že tudi Cilka pobrala z zemlje. Hotela je materi jokaje vse pojasniti, toda mati je še poslušati ni hotela. Pograbila jo je za kite in jo zanje z vso močjo stresla. Kakor obrazumljena je zavreščala:

»Proč, vlačuga, proč od tod! Zgini mi izpred oči, da te nikoli več ne vidim!«

Cilka je vsa motoglava zbežala proti vasi. Petračko pa je zgrabil tak obup, da si je zarila prste v lase in si jih z divjim tuljenjem ruvala z glave. Po licih so se ji udrle debele solze.

»Moj bog, moj bog!« je med tuljenjem in hropenjem davila iz sebe. »Tak lep in nedolžen otrok, tako dekle, pa jo ta svinja zavleče za plot in jo tam – Naj se ti mati, vlačuga hudičeva, do sodnega dneva v grobu obrača, naj se ti oče to uro obesi, če pa se je že stegnil, naj v dnu pekla gori, tebi pa naj se pri tej priči vse zapahne in zapre, da nikoli več ne boš mogel ne na vodo ne na blato in da boš v lastnem govnu zgnil. Naj ti hudič pasje seme zatre, naj ti – O joj – joj meni! Kaj mi je početi revi, kaj za božji čas?«

Tilen še svoj živi dan ni slišal tako grdih psov, čeprav je na svetu že marsikaj doživel in čeprav ni bil vajen mehkobe ter je v svojem življenju moral že marsikatero grenko in surovo požreti. Še nikdar mu nihče ni tako strašno grdo klel očeta in mater. To ga je tako v živo zadelo, da mu je bilo, kakor da mu je kdo kolec v trebuh zasadil. V njem je zakipelo, kakor da se mu je drobovje vnelo. Popadla ga je taka jeza in v glavo mu je butnil tak val krvi, da je bil mahoma ob vso razsodnost. Zdaj ni mislil več na to, da bi Petrački vse lepo razložil in ji, če bi bilo treba, pri kosteh svoje matere prisegel, da se Cilke še dotaknil ni. Pred seboj ni videl več obupane matere, ki misli, da ji je on, Tilen, zapeljal hčer, ampak le še ošabno in prevzetno kmetico, ki je samo zategadelj vsa iz sebe, ker jo blazni misel, da se je njena kri spečala z njim – s pankrtom, s pokveko, z ničastim hlapcem, s siroto, ki nima ne očeta ne matere in ki ne ve, od kod mu je rod.

Srce mu je otrdelo in dušo mu je prepljusnilo silno sovraštvo. Kdo pa je ta ženska, kdo so ti Petrači, ki so ga že tolikokrat tako v živo zadeli? Drhal ošabna! Tak vik in krik

žene ta baba, tako laja nanj in tako lomi roke, kakor da je svojo hčer s psom za plotom zatela. Mar je on res tak izvržek? Bi bila res taka sramota, bi bil to res tak zločin, če bi si bil njeno hčer zares vzel? Bi bila to res taka strahota, kakor da se je spečala z zverjo?

Čutil se je tako v živo zadetega, da sam ni vedel, kaj naj bi si izmislil in kaj storil, da bi tej prevzetnici vrnil zob za zob. Nekaj časa jo je zaničljivo meril z očmi, potem pa se mu je obraz tako satansko spačil, da je bil podoben hudobcu. Iz ust se mu je utrgal porogljiv krohot.

»Ha – ha – ha! Zaman kričite, zaman zmerjate, se penite in rohnite! Zdaj je že, kar je! Od nocoj sva si v žlahti. Lahko noč, preljuba tašča!«

Znova se je zakrohotal, nato pa naglo odšantal proti vasi.

»Ha, naj si baba zdaj le vse lase iz glave zruje!« si je pri sebi dajal odduška za vse njene grobe žalitve.

V srcu je čutil skoraj prav tako zadoščenje, kakor da je to, kar je povedal Petrački, resnica. To mu je nekoliko olajšalo dušo, da si zdaj njenega psovanja ni več toliko gnal k srcu.

Počasi se je napotil proti domu. Tu je v hlevu zlezal na pograd in si prižgal leščerbo. Med deskami v pogradu je poiskal rjav, umazan omot, ga razvezal in začel brskati po njem. Med orjavelimi in preležanimi papirji je dotipal manjši zavitek in ga razvil.

»O, koliko časa že nisem imel teh reči v rokah!« je vzkliknil.

Vzel je v roko drobno, v bele voščene platnice vezano knjižico in jo spoštljivo odprl. V njem so bili med liste vloženi suhi, obledeli cveti, ki so se že drobili in razpadali, pa tudi svete podobice. Na eni, ki je bila takoj za platnicami, je bila podoba Križanega. Tilen jo je pridržal k brleči luči in bral

besedilo, ki je bilo z obledelo, drobno otroško pisavo napisano na hrbtni strani:

»To podobico mi je z bukvicami Tomaža Kempčana darovala danes, na dan mojega prvega svetega obhajila, moja dobra in pobožna babica.« Pod temi besedami je bil podpis: Alojzija Fatur.

Bral je počasi, zlogovaje, črko za črko, besedo za besedo, kakor da razrešuje besedilo skrivnostne zarotitve. Kakor vselej, kadar je prebiral te vrstice, je v duhu tudi nocoj ugledal pred seboj nedolžno deklico v beli prvoobhajilni oblekici, z lilijo v roki in z zelenim venčkom na razpuščenih laseh. K njej se je sklanjala sključena starka uvelih, nagubanih lic, ji ginjeno zrla v jasne in čiste otroške oči ter ji na čelu, ustih in prsih z drhtečo roko delala znamenje svetega križa.

»O mati, mati moja!« je vzkliknil. »Kako lepi, dobri in čisti ste bili! Povejte, razložite mi, kako se je z vami moglo zgoditi to, kar se je. Kako se vam je moglo primeriti, da ste dobili nezakonskega? Kdo je bil, ki vas je zapeljal in potem pognal v prezgodnjo smrt, mene pa pustil tako samega in sirotnega na svetu? Ste ga ljubili, mati, ste me spočeli v ljubezni ali v sili? Ste si res zaradi mene vzeli življenje in se tako pogubili?

V odgovor so mu med prsti suho zašumeli listi, ki jih je z drhtečo roko obračal v knjigi. Ti so bili na spodnjem vogalu že vsi zamazani, zmečkani in zavihani. Na njih so se poznali še sledovi udelanih, od težkega kmečkega dela zgaranih rok. Na mnogih mestih je bilo čisto razločno videti, da je mati obračala liste z oslinjenimi prsti, ki so bili še umazani od zemlje. Nekateri strani so bile temnejše in bolj zamazane od drugih – znamenje, da je mati te večkrat in rajši prebiralala kakor druge in da je pri tem s prstom šla po vrsticah. Besede in stavke, ki so ji bili posebno pri srcu ali ki so ji kaj posebnega pomenili, je

podčrtavala z nohtom. Ponekod je zaznamovala tako kar po več vrstic, drugod zopet je očrtala celo več odstavkov skupaj in jih na robu knjige še posebej zaznamovala, da bi jih laglje našla, kadar je zvečer po delu na hitrico odprla knjigo.

Kako to, da nocoj, kakor se mu zdi, iz te knjige veje toliko materinih misli? Prihaja to morda od tod, ker je danes doživel toliko čudnih in razburljivih stvari? Je to morda zato, ker mu je nocoj neko prav tako lepó in dobro dekle, kakršna je nekoč morala biti tudi njegova mati, vrnilo košček vere v življenje in mu napojilo dušo z novimi upi? Ali pa je to morda zato, ker ga je nocoj Petračka tako v živo zadela, ko mu je grdila mater, kakor so mu jo v otroških letih grdili še samo ljudje, ki so bili nekoč njegovi krušni redniki?

Ah, teh ljudi in let, ki jih je preživel pri njih, se spominja s trpkostjo v srcu! Ne samo zato, ker sta ga krušna reditelja vzrejala bolj s palico kakor s kruhom, ampak še bolj zato, ker sta mu o materi govorita zmerom samo zaničljivo in tako grdo, da ga še zdaj boli srce, kadar se spomni na to. Kadar sta govorila o njej, sta jo imenovala samo candro, kakor sta njega klicala samo za pankrta. Seveda, dokler ni hodil v šolo, si tega ni gnal k srcu, saj teh besedi in reči takrat še dobro razumel ni. Takrat je svoje rednike imel še za prave starše, zato mu ni šlo v glavo, o kakšni materi mu to govorita, s pankrti pa so ljudje tudi drugod zmerjali otroke. Šele ko je nekoliko odrastel in začel razumevati življenje, je zvedel, da nima ne matere ne očeta, ampak da je le v reji pri popolnoma tujih ljudeh. Takrat so mu povedali tudi, da ni prišel na svet kakor drugi otroci, da se ni rodil v zakonu. Da je njegova mati bila dekla, doma od nekod tam izpod Nanosa. Da je še zelo mlada, še dvajset let ni imela, bila prišla služiti na Bloke. Tam si je prislužila, tako so rekli, njega, pankrta. Ker je bil spočet v grehu, so mu pravili, je

ves kržljav in pohabljen prišel na svet. Babica je mislila, da še zavekati ne bo utegnil. Zato ga je brž polila z vodo in ga kar sama krstila za Tilna, ker je bil tisti dan ravno god svetega Egidija. Nato je nakazo zavihtela pod strop, kakor je to bila takrat na kmetih stara navada, in jo pomolila materi pod nos. Ko je ta zagledala svojega pohabljenca, se je kar zvila, kakor da so jo znova popadli porodni krči, in na glas zajokala.

Drugo jutro so jo našli mrtvo zraven otroka. Pravili so, da je v svojem obupu vzela strup ali nekaj takega, ne da bi bila poprej komu povedala, kdo je otroku oče.

Novorojenec pa je bil kljub temu in navzlic svoji pohabljenosti trdoživ kakor malokateri zdrav in dobro raščen otrok. Ker mu niso mogli najti očeta in ker tudi materini starši in njena žlahta zaradi hčerine sramote in njegove pohabljenosti niso hoteli ničesar slišati o tem, da bi ga vzeli k sebi in ga priznali za svojega, je potem prišel v rejo k tujim ljudem.

K tem ljudem je bila nekoč od nekod prišla tršata in našopirjena kmetica. Tedaj ga je bil nekdo pograbil za roko in ga trdo sunil prednjo, rekoč: »Vidite, takle je!« Kmetica ga je dolgo gledala in nevarno zmajevala z glavo. Potem pa je pljunila in zaničljivo dejala: »Kako? Da bi bila moja hči rodila tako nakazo? To ni mogoče. Še malo ji ni podoben in tudi hudoben je videti. Ta ne bo dobro končal. Rogača ima v očeh.«

Spočetka vsega tega, pa tudi tega, kar so ljudje govorili o njegovi materi in o njem, kar razumeti ni mogel. Od neprestanega govorjenja, da bo končal na vislicah in prišel v pekel, je bil že ves zbezan. Kaj tako strašnega pa je storil, za pet božjih ran, da bi moral biti tako hudo kaznovan? In mati, kaj je ona zagrešila takega, da mora zdaj goreti v peklju?

Sedaj se je naenkrat v srcu tudi njemu samemu zbudilo do matere nekaj sovražnega. Le kaj mu je zdaj treba take matere?

Mar mu poprej, ko še ničesar ni vedel o njej, ni bilo lepše na svetu, kakor mu je sedaj?

Po vsem tem se mu je življenje zazdelo tako brezupno, da bi se bil najrajši kar ubil. Zdaj je prvič zdvomil nad svetom in tudi nad Bogom samim. Če bi res bil kje kakšen Bog, kako bi ta potem mogel dopustiti, da življenje koga tako udari, kakor je udarilo njega? Na tem svetu živiš samo enkrat samkrat in potem na vse veke nikoli več. Če pa si še za to eno in edino življenje tako ogoljufan, kakor je zanj ogoljufan on, Tilen Fatur, potem je to krivica, kakor si je večje na tem svetu ni mogoče misliti.

V tem svojem obupu je kar na lepem postal na moč odljuden in potuhnjen, hudoben in zakrknjen, da se ga je začelo vse bati. Saj zdaj ni minil že skoraj noben dan več, da ne bi bil kje umesil kakšne hudobije. Zdaj je komu porezal mlada drevesca v vrtu, zdaj ponečedil vaški studenec, potem zopet je kakemu otroku zalučal kamen v glavo, drugič komu petelina spodkrepelil za plotom, skratka, počenjal je take, da je zdaj že kar zares dozoreval za vislice. Rednik ga je vsak dan huje mlatil, ali bolj ko je palica pela, bolj je tudi Tilnova hudobija cvetela.

Ko ga je rednik potem nekoč zopet na mrtve premlatil, je Tilen potem v svojem sovraštvu sklenil, da se bo za to kakor tudi za vse druge krivice strašno maščeval – njemu, svojemu redniku, vsej vasi in vsemu svetu.

In res je potem še tisti dan zalučal žareč ogorek na rednikovo slamnato streho in pobegnil v gozd. Bežal je, bežal, kar so mu dale krive noge. Preskakoval je jame in skale, se spotikal ob korenine in srobotje, padal pa se spet dvigal in bežal dalje, kakor da mu je žandarmerija vsega cesarstva za petami. V duhu je videl, kako se po slamnatih strehah domače

vasi spreletavajo ognjeni petelini in se na ognjenih krilih poganjajo s slemena na sleme. Videl je, kako po vasi begajo ljudje, in slišal, kako kričé, kolnejo in rjové in kako plameni hrumé nad hišami.

Tako je bežal vse do noči, dokler ni v gozdu butnil ob drevo in padel na zemljo.

Dva dni je blodil okrog po tujih, neznanih cestah in gmajnah. Bil je lačen, da ga je v trebuhu kar zvijalo in da se mu je tema delala pred očmi. Toda hiš in vasi se je izogibal, ker se je bal ljudi. Kajti bil je uverjen, da se je bil medtem že ves svet dvignil na noge in lovi njega – požigalca. Jedel je gozdne koreninice in kar je bil zmaknil kje na polju, malo počival pa zopet bežal dalje.

Tretji dan pa je na neznani cesti v temnem smrekovem gozdu kar nenadoma bušil v dva žandarja. Vsa kri mu je zledenela v žilah, ko ju je ugledal pred seboj. Toda v naslednjem trenutku je že skočil s ceste in se pognal v gozd. Žandarja sta nekaj vpila za njim, on pa se še ozrl ni, temveč je bežal kakor nor. Kajti vedel je, da bo še danes bingljajal na vislicah, če pade žandarjema v roke.

Ali tudi žandarja sta jo na vso moč ucvrla za njim in ga kmalu dohitela.

»Hopla, ptiček, stoj!« je eden od njiju zavpil in že ga je trdo držal v rokah.

Tilen je kar klecnil in možu postave kakor uplahnjena vreča obvisel v njegovih čvrstih pesteh. S strahom se je oziral v dolge svetle nože, nataknjene na žandarjevih puškah, in v leskatajoča se petelinja peresa na njunih črnih klobukih.

»Hej, zelenec, kaj pa si umesil, kaj?« ga je žandar vprašal strogo.

Tilnu pa je bilo zdaj že vseeno, kaj se zgodi z njim.

»Saj to sami dobro veste!« je uporno odgovoril.

»Seveda vemo!« je dejal orožnik osorno. »Pa vseeno še sam povej, boš manj kaznovan.«

»Zažgal sem!« je Tilen trmasto bleknil.

Žandarja sta se molče spogledala.

»Kaj si zažgal?«

»I saj veste! Vas.«

»Katero vas?«

»Našo, katero pa drugo?«

Orožnika sta se zopet spogledala in si pomenljivo pomežiknila.

»Kako pa se imenuje tista vas?«

»Kaj vprašujete, ko sami dobro veste?«

»Govori, paglavec!« je žandar ježno zakričal in Tilna na vso moč stresel.

»I Runarsko!« je ta komaj slišno izžujnjaj.

»Aha! To je na Blokah, ne?«

»Kje pa drugje?«

»Pa kdaj si zažgal?«

»Včeraj – ne, predvčerajšnjim,« se je Tilen zmedel. »Ne, tudi predvčerajšnjim ne, ampak –«

Tedaj ga je orožnik stresel kakor omlačen otep.

»Ti, fantin!« je zavpil. »Kaj ne veš, da govoriš s cesarsko oblastjo?«

»Vem! Kar obesite me!« je Tilen trmasto odgovoril, se zravnal in nemarno pljunil po tleh.

»Hajdi z nama!«

Stopil je med orožnika, vtaknil roke v žep in poniglavo odšel z njima.

Dolgo so koračili po prašni cesti skozi tuje kraje in vasi. Naposled so le prišli v nek večji kraj in tam zavili proti veliki, mrki hiši. Aha, to je pa ječa! – je pomislil Tilen.

Žandarja sta ga zaprla v veliko, še dokaj svetlo izbo, kjer so ob stenah stale tri pogradom podobne postelje.

Zvečer je dobil obilno jesti. Tako dobro še svoj živi dan ni jedel. Ni se mogel načuditi ne razumeti, čemu so ga tako imenitno pogostili. Toda ker je bil na smrt utrujen, o tem ni dolgo razmišljal. Zvalil se je na posteljo in takoj zaspal kakor ubit.

Zbudil se je, ko je bilo že visoko jutro. Za zajtrk je dobil lonec bele kave in štruco belega kruha. Zdaj se je še bolj začudil. Kaj mu le tako strežejo? Ali ga ne bodo obesili? Morda pa ga bodo samo zaprli? O, če je ta velika izba ječa in če ga bodo tu zmerom tako gostili, potem naj ga le za vse življenje zapró. Saj tako življenje bi bila prava nebesa proti temu, kakor je živel do zdaj.

Potem je prišel ponj žandar ter ga po širokih stopnicah in po dolgih hodnikih odpeljal v drugi konec hiše. Tu ga je potisnil v svetlo izbo, kjer je za veliko, s papirji obloženo mizo sedel star, plešast gospod in iz velike pipe puhal dim v zrak.

»No, kaj pa je s teboj, fantek?« ga je ta prijazno ogovoril in snel očala z nosa.

»I nič! Kaj bi bilo?« je Tilen srčno odgovoril.

»Zakaj pa si se včeraj žandarjema zlagal, da si zažgal?«

Debelo je pogledal gospoda. Se mi sanja ali kaj? se je Tilen začudil.

»Saj se nisem zlagal!« je zatrdil.

»Kako da ne? V vaši vasi ni bilo te dni nobenega ognja, razen v pečeh, seveda.«

Tilen je nekajkrat naglo pomežiknil in si pomencal oči, kakor da se budi iz sna.

»Ni bilo ognja, pravite?« je izmevljal, kakor da se mu sanja.

»Ni ga bilo ne!« mu je zagotavljal gospod.

Zdaj Tilen res ni več vedel, ali se mu je tisto o požigu samo sanjalo ali kaj.

»Hvala Bogu!« je olajšano vzkliknil.

»Zakaj pa potem praviš, da si zažgal?«

»Če pa sem res zažgal!«

Tedaj je gospod vstal izza mize, stopil k Tilnu in mu položil roko na ramo.

»Ti, fantek, ali ne veš, da se ne sme lagati?« mu je rekel z blagim glasom.

»O, to dobro vem!« je odgovoril Tilen čisto brez strahu.

»Čemu pa potem lažeš?«

»I saj ne lažem!«

Gospod mu je privzdignil glavo, se sklonil in mu pogledal v oči. Dolgo ga je tako opazoval in neverno zmajeval z glavo.

»Ali si bil zadnje čase morda kaj bolan?« je vprašal fantka.

»Bolan?« se je zavzel Tilen. Ne, bolan ni bil že dolgo nič, je odgovoril.

No, potem pa v njegovi glavi ni vse v redu, je menil gospod in ga vprašal, ali bi iz Nove vasi znal sam priti domov na Runarsko.

Kaj ne bi znal? Saj hodi vendar k Fari v šolo, Nova vas pa je takoj zraven Fare.

Nenadoma pa se mu je nekaj zasvetilo v glavi. Široko je odprl oči in usta so se mu v strahu razklenila. Z obraza se mu je zrcalila groza.

»Ah, ne ne!« je kriknil. »Domov na Runarsko pa ne! O, gospod, dobri gospod! Rajši me zaprite v vašo ječo, obesite me, domov pa ne!«

Starcu je od začudenja skoraj pipa padla iz rok.

»Zakaj pa ne?« je osuplo vprašal. »Kaj nisi na Runarskem doma? Nimaš tam očeta in matere?«

Tilen je klecnil, padel gospodu k nogam in izbruhnil v silovit jok.

»Za boga, fantek, kaj ti je?« se je starec zdaj še bolj začudil. Stopil je k fantku in ga dvignil. Položil ga je v mehak, udoben stol in ga pobožal po glavi.

»No, povej, zakaj zdaj jočeš?« ga je vpraševal z mehkim, toplim glasom in upiral vanj blage oči. »Zakaj nočeš domov?«

In Tilen mu je ihté začel pripovedovati, da on nikjer nima doma, ne očeta in matere, nikogar svojega. Na Runarskem ima le krušne rednike. Ti pa mu niso dobri. Dajejo mu komaj toliko jesti, da ne pogine, a še to, kar dobi, bi bilo komaj za prašiče, ne pa za ljudi. Toliko huje pa ga preoblagajo z delom, zaničujejo in neusmiljeno tepejo.

Dolgo je govoril in povedal vse po pravici in resnici, kako mu je bilo hudo in kako ga je bila žalost zakrknila, da je postal hudoben, kako je ljudem delal škodo in kako je potem podtaknil ogenj.

Gospod ga je pazljivo poslušal. Nato ga je stisnil k sebi in mu dejal s toplim glasom:

»Če je tako, potem pa bomo že mi napravili red. Nič se ne boj, fantiček! Tvoji dosedanji redniki te nikoli več ne bodo pretepali. To ti potem jaz, ki sem v cesarski službi že osivel.«

In tako se je bilo potem zgodilo, da so ga pripeljali sicer nazaj na Runarsko, a ga niso dali več prejšnjima rednikoma, ampak so ga izročili kočarici Lenki.

Lenka je bila dobra žena. Skrbela je zanj kakor za svojega. V hiši sicer ni bilo obilja, vendar sta z Lenko v njej živela mirno in lepo. Res sta večkrat otepala suh kruh in koruzni močnik, ali lačna nista bila.

O materi mu je Lenka govorila čisto drugače, kakor sta mu o njej govorila prejšnja rednika in drugi ljudje.

»Svet je hudoben!« mu je večkrat dejala. »Zato naj ti ne bo za mar, kar ljudje govorijo. Tvoja mati je bila dobro dekle. To ti že lahko rečem, ker sem jo dobro poznala. Imela je zlato srce, bila je poštena, poštenejša od marsikatere, ki svoje življenje na veliki zvon obeša. Zato je bila tudi nesrečna. Pa ti tega zdaj še ne moreš razumeti. Ko boš večji, ti bom o njej že kdaj kaj več povedala.«

Ali ko je bilo Tilnu petnajst let, je kočarica Lenka nenadoma zbolela in umrla, ne da bi mu bila mogla o materi kaj več povedati. Po njeni smrti so mu bili izročili nekaj stvari, ki jih je Lenka hranila po njegovi rajni materi. Med njimi je bila poleg mašnih bukvic tudi knjiga Tomaža Kempčana, ki jo je po dolgih letih nocoj zopet imel v rokah.

Ko mu je bilo šestnajst let, je bil prišel na Strmico, kjer je bil pri vaškem čredniku Gašperju za poganjača. Ko pa je dve leti kasneje Gašper umrl, je sam pasel vaško živino. Kmalu nato so bili skupne vaške spašnike porazdelili med vaške gruntarje. S tem je bilo na Strmici tudi konec vaške paše, z njo pa tudi Tilnovega črednikovanja. Tedaj so se ga bili usmili Benčinovi in ga vzeli za hlapca.

Pri Benčinovih se je bil naglo udomačil. Kajti Benčinovi so bili dobri ljudje in so ga radi imeli. Saj so ga tudi lahko! Za vsako delo je znal prijeti, skrbno je gledal na hišo in tudi pošten je bil. Njegova pohabljenost ga ni ovirala pri nobenem delu, zdrav in močan je pa tudi bil. Rad je imel polja in živino.

Za vse je skrbel in na vse je pazil, kakor da ni hlapec, ampak domač človek. Pri delu se je gnal, kakor da dela zase in ne za tuje ljudi. Vse je rad in z vnemo delal, oral spomladi, kosil poleti, mlatil jeseni in pod zimo napravljaval drva v gozdu. Na orodje je gledal kakor na punčico v svojem očesu in z živino je ravnal, kakor da ima opraviti z bitji, ki imajo dušo. Ob nedeljah je včasih zavil celo v polja, kakor delajo to gospodarji, se z ljubeznijo razgledoval po posevkih in se iz srca veselil, kadar so polja lepo kazala.

Pa tudi njemu ni v Benčinovi hiši ničesar manjkalo. Jesti je imel dovolj, saj pri skledi ni bilo med njim in med družino nobenega razločka, kakor ga tudi pri delu ni bilo. Sedel je z domačimi za isto mizo in z njimi zajemal iz iste skledе. Celo kruha si je lahko sam urezal, kadar in kolikor si ga je hotel, kakor da živi v rodni hiši. Obleko, obutev in plačo pa je dobival kakor prvi hlapci pri trdnih hišah. Gospodar in gospodinja sta ravnala z njim kakor z lastnim sinom, on pa ju je spoštoval kakor lastne starše. Skratka, živel je v hiši, kakor da se je v njej rodil in kakor da pod njeno streho misli tudi umreti.

Tako je bil nazadnje že kar pozabil, da je sirota brez očeta in matere. In morda bi bilo pri tem tudi ostalo, če v njem ne bi bilo slé krvi. Ta pa se je bila v njem oglasila zgodaj in z vso silo prebujene fantovske strasti. Imel je sicer krive noge, a kri v njem je bila zdrava in vroča. V srcu v času svojega prebujenja nikoli še pomislil ni na to, da bi ga krive noge utegnile kdaj ovirati v pijanih željah in zahtevah po slasteh življenja. Kako tudi? Če orješ, kosiš, mlatiš in opravljaš tudi vsa druga nelahka kmetiška dela, potem si vendar lahko tudi v svojih zahtevah do življenja kakor vsi drugi ljudje.

Komaj dvajset let mu je bilo, ko se je bil na mrtvo zagledal v Petračevo Katro. To je bila slepa ljubezen mladega človeka, ki še ničesar ne zna razsoditi in ki misli, da je srce vse in največja stvar na svetu in da se zato zahtevam srca mora vse ukloniti. Taka ljubezen ne pozna nobenih ovir in nobenih razločkov med ljudmi.

Katra je bile prava lisica in poleg tega tudi hudobna. Sladko se mu je nasmihala, ga zvito zavajala med plotove in mu pretkano razplamtevala strasti. Do brezumnosti ga je zamamljala s svojo mladostjo in ga opajala s svojo pravkar razcvetelo lepoto, a do sebe mu ni dala. Z njim se je igrala samo čez plot, ga do pijanosti zapredala v svoje mreže in mu v srcu zbujala najlepše upe. Ko pa je ugotovila, da je že dodobra omrežen in da v svoji zaljubljenosti kar medli in umira po njej, je z njim kar naenkrat postala mrzla kakor led in trda kakor kamen. Naposled pa mu je nekoč surovo dejala: »Ko mi na borovcu utrgaš pomarančo in mi jo prineseš, te zvečer spustim k sebi v kamro.« Brezsrčno se mu je rogala, rekoč: »Do predpusta bom še čakala. Če se ti do takrat poravnajo krive noge, prideš k nam lahko na ogled in me zasnujiš, če pa ne, čakaj, da dobiš še rogé, potem pa pojdi k vragu za pomočnika.«

Bilo mu je, kakor da na zemljo treščil iz oblakov. In šele zdaj se je prav zavedel svoje krive usode. Katrina brezsrčnost ga je mahoma streznila in postavila na trda tla življenja. Toda ta straznitev je bila zanj hudo boleča.

Tako je zdaj v hlevu na svojem pogradu v trdi noči pretresal dogodke iz svojega neveselega življenja in pri tem prelistaval Tomaža Kempčana. Nazadnje se mu je knjiga odprla prav na strani, kjer sta bila med liste vložena že napol razpadel nagelj in velika štiriperesna deteljica. Na tej kakor tudi na naslednjih straneh je bilo razločno videti, da je njegova rajnka

mati te pogosteje prebirala kakor druge. Vrstice na teh straneh so bile močnejše podčrtane in tudi odstavki so bili vidneje zaznamovani. Med mnogimi drugimi stavki so Tilnovo pozornost vzbudile besede, ki jih je bral:

»Kdor ljubi, mora zavoljo ljubega vzeti nase vse, kar je težkega in grenkega –«

Položil je prst v knjigo in jo priprl. Dolgo je razmišljal o pomenu teh besed, kakor da bi bilo iz teh besed mogoče razvozlati skrivnost materinega življenja in doumeti, kaj jo je bilo privedlo do tega, da se je bila spozabila s človekom, ki je z njim spočela otroka in se potem, ko ga je bila rodila, zastrupila.

Toda besede, ki jih je bral v Kempčanu, mu niso mogle ničesar pojasniti, pa naj je še toliko mozgal o njihovem pomenu. Ni si mogoče misliti drugega, kakor da je mati svojega zapeljivca do brezumnosti ljubila in v svoji zaljubljenosti hodila po oblakih. Kdor pa blodi po oblakih, je kakor da hodi po trhlih deskah nad prepadi. Tak človek mora prej ali slej strmoglaviti. Tako je strmoglavila moja mati in tako bo strmoglavila tudi Alenka, če bo slepo verjela takemu vetrnjaku, kakršen je Petračev Jurij.

Nato je Tilen Tomaža Kempčana vtaknil nazaj v omot, tega pa skril pod deske v pogradu. Tja, kjer je imel spravljene tudi razne spolzke podobice in druge take reči. Ugasnil je leščerbo in si potegnil koc čez glavo. Ali zaspati ni mogel. Kar naprej je moral misliti na svojo rajnko mater, pri tem pa mu je čedalje bolj stopala Alenka pred oči, dokler se podobi obeh nista naposled zlili v eno samo.

* * *

Zdaj je Tilen živel v prav taki omotici kakor takrat, ko se je bil do norosti zagledal v Petračevo Katro. Podnevi je v pijani

zaljubljenosti delal na polju, kjer mu je bila Alenka ves dan pred očmi, v mraku pa je odhajal s polja tako, da jo je, če je bilo le mogoče, prestregel kje med njivami ali na stezah in potem z njo skupaj odhajal domov. Tako je skoraj vsak dan ujel vsaj nekaj trenutkov, da je mogel z njo spregovoriti nekaj besed.

Alenka je bila z njim prijazna, in kar mu je bilo v največjo uteho in kar mu je najbolj podžigalo pijane upe, je bilo to, da je imela za njegove težave zmerom toliko razumevanja kakor še nihče doslej v njegovem življenju. Vedno je imela zanj pripravljeno dobro besedo in vedno ga je znala potolažiti, pa zmerom tako, da iz njenih besed nikoli ni bilo čutiti, da mu govori tako iz usmiljenja ali iz pomilovanja.

Zdaj je zopet živel v upanju, da Alenka zanj vendarle ni tako nedosegljiva, kakor se mu je zdelo to še nekaj dni prej. Zavedal pa se je, da zdaj odloča o tem, kako se bodo stvari razvijale naprej, samo to, kakšne namene ima z Alenko Petračev Jurij. Misli z njo resno in jo kani vzeti za ženo, ali pa jo ima samo za ljubico, za igračko za kratek čas, to je zdaj vprašanje. Od tega je odvisno vse. Če misli Jurij z Alenko pošteno, potem je ona zanj, za Tilna, izgubljena, če pa mu je le igračka za kratek čas, potem pa stvari stoje čisto drugače. Kajti ko se bo Jurij nasitil kratkočasnega igračkanja z Alenko, se bo hitro streznil in se v svoji Petračevski pogoltnosti doumil, da se lahkokrilih ljubic ne manjka na svetu, da pa so gruntje, kakršen je Petračev, presneto redko posejani in da je torej bolje, da se drži zemlje, kakor da se zavoljo kakšne goloritke odpove gruntu. In tako bo navsezadnje le moral ubogati očeta in vzeti za ženo tisto, ki mu jo bo ta izbral, Alenke pa se bo potem brez pomišljanja otrešel kakor pes lapuha.

In potem?

Potem pride njegov, Tilnov čas. Ko bo Jurij Alenko brezsrčno zapustil in ko bo potem ona osramočena umirala od žalosti in bridkosti, se bo on, Tilen, pojavil ob njej kot njen odrešilni vitez. Takrat ona v svoji revii in stiski njegove roke gotovo ne bo odklonila samo zato, ker je le hlapec in ker ni čisto brezhibne rasti. To je ona sama oni večer tam pri vaški bridki martri čisto jasno povedala in to človek njej lahko mirno verjame.

Seveda on, Tilen, ne bo imel grunta, kakor ga bo imel Jurij, ali čisto brez nič in popolnoma praznih rok tudi on ne bo. Med zapuščino po rajnki materi hrani hranilno knjižico, ki mu jo je bil ob smrti pokojne Lenke izročil njegov varuh. Na to knjižico mu je bil nekdo, morda njegov neznani oče, morda materina žlahta ali kdorkoli bi to že utegnil biti, naložil ne ravno tako nepomembno vsoto denarja. S tem denarjem in s svojimi prihranki, ki jih je leto za letom vlagal na to knjižico, z obrestmi od tega denarja, pa z doto, ki bi mu jo prinesla Alenka, bi si potem oba z Alenko kupila lahko kje kakšen manjši grunt in si tako ustvarila svoj dom.

Tako je Tilen torej v svojih upih in načrtih mozgal o svojem bodočem življenju ob strani svoje izsanjane žene Alenke, in te njegove sanjarije so bile tako bujne, da so ga že kar prevrtoglavo zanašale pod nebo.

Zdaj mu preostane še samo to, da dožene, kako stoje stvari med Petračevim Jurijem in med Alenko ter kako se razpleta njuno ljubljenje. Da bi mogel dognati to, se mu je treba kako noč skrivaj vtihotapiti na Lesarjev vrt, se tam potuhiniti v bezgovje ob ulnjaku in od tod oprezati proti oknu Alenkine kamre v Lesarjevi hiši. Iz tega, kar se ponoči dogaja tam med njima, bo mogoče presoditi tudi, kako se ravnaajo stvari med njima in kaj on, Tilen, lahko pričakuje od tega.

Nastopili so vroči dnevi, kakor da je tu že pravo poletje. Tudi noči so bili čedalje bolj vroče in soparne, da ljudje v zatohlih sobah niti spati niso prav mogli. Zato se je ponoči marsikdo rajši preselil na skedenj v seno.

V eni izmed takih noči se je Tilen potuljeno splazil na Lesarjev vrt, kakor je bil to že pred nekaj dnevi sklenil. Sam ni vedel, kdaj in kako se je tam znašel za čebelnjakom. V bezgovju za njim se je stulil v travo in se tam med ščavjem tako tesno stisnil k uljnjaku, da ga tam tudi najbistrejše oko ne bi bilo moglo opaziti.

Noč je bila tiha, mirna in nikjer se ni nič ganilo. Meseca še ni bilo na nebo, zato je bil svet pokrit z mračnimi sencami in z gosto, rahlo valujočo temino.

Tilnu je bilo za uljnjakom, kakor da leži v mrtvašnici. Tišina je kakor okamnela visela nad svetom. Legala je Tilnu na dušo kakor svinčen pokrov. Vsaka minuta čakanja se mu je zdela večnost.

Pozno mora biti že, je presodil. Vsak čas mora priti mesec na nebo.

In res se je med drevjem v vrtu kmalu začelo svetlikati, zvezde v Rimski cesti pa so bledele in ugašale, kakor da se utapljuje v vodo. Na vrtu je postajalo čedalje svetlejše.

Potem je v plotu pod orehom za Lesarjevo hišo rezko zahreščalo. Iz sence pod orehom se je izluščila temna postava.

Tilen je otrdel in po životu mu je mravljinčasto zagomezelo, kakor da leži na mravljišču.

»Jurij« je zašepetal. »Zdaj se bo pokazalo, kako je med njim in med Alenko. Če bo splezal k njej v kamro, potem – –

Tilen svoje misli ni dokončal, kajti Jurij je medtem že potrkal na Alenkino okno, da je šipa v njem rahlo zazvenela. Pelargonije v oknu so se razmaknile in v mesečini se je med

rožami pomaljala razgaljena roka. V oknu se je prikazala Alenka. Odprla ga je in se sklonila naprej, da ji je na obraz padel slap mesečine.

Jurij se je sklonil k njej in Tilen je videl, kako sta se med rožami objela in poljubila. Njega pa je pri tem zaščemelo v srcu, kakor da mu je kdo vanj vsul žerjavico. V glavi mu je zašumelo in pred očmi mu je krvavo zaplesalo. Sam ni pričakoval, da ga bo to tako boleče zadelo. Zaprl je oči in nepomično ždel v ščavju za uljnjakom. Ko pa se je potem zopet zagledal v okno, sta se Jurij in Alenka še zmerom objemala med rožami.

Mesec se je naglo dvigal na nebo in na vrtu je bilo zmerom bolj svetlo. Čas je potekal, Jurij in Alenka pa sta še kar slonela med oknicami. Blaženo sta se smehljala in tiho šepetala. Kaj sta si pripovedovala, tega Tilen ni mogel slišati, naj je še tako strigel z ušesi.

»Hudiča, kaj res ne pojde k njej v kamro?« se je zavzel Tilen.

Moralo je biti že blizu polnoči, ko sta se Jurij in Alenka poslovila s poljubom, ki se je Tilnu zdel daljši od večnosti. Potem je Alenka potihoma zaprla okno, Jurij pa je naglo zginil v orehovi senci koncem Lesarjeve hiše in se tam pognal čez plot na Ponikvarjev vrt.

»Sto hudičev, saj pomeni to, da Jurij resno misli z njo!«

Ta ugotovitev je bila žgoča kot razbeljen raženj. Dvignil se je izza uljnjaka in med drevjem zavil za Lesarjev skedenj. To, kar je videl nocoj, ga je čisto zmedlo. Po glavi mu je blodilo: če je to tako, če Jurij misli resno z njo, potem je Alenka zame izgubljena. Potem more on, Tilen, dati slovo svojim upom in načrtom. Tistim lepim načrtom, ki je zadnje čase toliko sanjal o njih in ki so se mu zdeli že tako blizu in uresničljivi.

»Hej, prijateljček, zdaj ti ne preostane drugega, kakor da se ga kako znebiš in ga spraviš s poti!« se je hudobec oglasil v njem.

»Proč, satan!« je Tilen na glas zavpil. »Ne skušaj me, da ne postanem nazadnje še res ubijalec.«

»Toda druge poti zate zdaj ni!« je bil hudobec nepopustljiv.

Pod češnjami konec Lesarjevega vrta, že v dosegu plota ob Benčinovem vrtu, je Tilen postal in nekaj časa razmišljal.

»Res je!« je zamomljal. »Druge poti zame zdaj ni!«

Razčeljustil je obraz v pošastno spako in se na ves glas zakrohotal. Potem pa je z gnevnim, satanskim glasom bruhalo iz njega:

»Ha, Jurij! Poginiti moraš! Ni druge poti.«

Zajahal je plot, da bi se čezenj pognal na Benčinov vrt, ko se je izza seči za Lesarjevim vrtom nenadoma utrgal Jurij, kakor da ga je zemlja vrgla iz sebe. Zavihtel je kolec po zraku in kriknil:

»Ha, pasji sin! Bomo videli, kdo bo poginil!«

Tilen je z mačjo kretnjo potegnil nož iz žepa in ga po bliskovito odprl. Toda Jurij je bil hitrejši od njega. Silovito je zamahnil s kolom, da je topo odjeknilo v noč. Tilen je pod tem udarcem samo nekaj zagrgal in težko omahnil s plota na Benčinov vrt. Tam je obležal v travi kakor mrtev.

Tisti trenutek je Benčinov Sultan nekje čisto blizu zagnal tak divji lajež, da je Jurij kar otrpnil. Roka, ki jo je bil dvignil s kolom, da bo z njim še enkrat zamahnil in pritisnil, mu je omahnila in kol mu je zletel iz nje.

»Hudiča!« se je zgrozil. »Pa ne da bi ga bil ubil?«

Hotel je skočiti čez plot, da bi se uveril, ali Tilnu še bije srce, a se je vzdolž plotu Benčinov pes bližal s tako naglimi skoki in s tako grozljivim lajanjem, da je Jurija popadel

neznanski strah. Samo tega se je še domislil, da mora pobrati kol, ki mu je bil prej zletel iz rok, in Tilnov nož, ki je ležal v travi ob plotu, potem pa je na vso moč stekel vzdolž seči za Lesarjevim vrtom. Vrh Brega, kamor je bil brez sape pritekel, je vrgel kol in nož v grmovje, nato pa za vrtovi zavil proti Kekelju. Tu se je ves zasopel ustavil in se s strahom zagledal proti vasi.

Sultan je na Benčinovem vrtu čedalje huje lajal in tulil. Ob njegovem laježu je Juriju kar srh šel po kosteh. Ves odrevenel je stal vrh hriba in z izbuljenimi očmi srepeš v noč.

Svet okoli njega je bil v mesečini trd, kakor da je okamnel. Gozd pod vasjo je miroval kakor uklet in zvezde so tako negotovo visele na nebu, da se je zdelo, da se bodo takoj usule na zemljo, če veter le malo potegne in razmaja smreke v gozdu, da bodo te s svojimi vrhovi začele ometati zvezde raz nebo.

Jurij je kakor splašena žival zbežal proti vasi. Doma je naglo smuknil v skedenj in se tam zabil v seno.

Čez čas je dvignil glavo in napeto prisluhnil, Benčinov Sultan je še zmerom grozljivo zavijal na Benčinovem vrtu. Zdaj zdaj bo pri Benčinovih kdo odprl in stopil na dvorišče pogledat, zakaj pes tako zavija.

»Zaboga, če sem ga zares do mrtvega pobil!« se je Juriju motalo po glavi.

V duhu je že videl in slišal, kako ljudje begajo in vrešče po vasi, kako hite k plotu ob Benčinovem vrtu, kjer leži Tilen z razbito črepinjo, in kako se ob mrtvecu s strahom križajo. Videl pa je tudi že, kako njega, Jurija, žandarji uklenjenega peljejo iz vasi, kako se oče, mati in sestra jokaje skrivajo v hiši, ker si od sramu niti na prag ne upajo stopiti, kako si v svoji kamri Alenka ruje lase, ker ve, da se je to zgodilo zavrlo nje. In

potem se je videl v ječi, nato pred strogimi sodniki in nazadnje v kaznilnici v Gradiški.

»Zbogom, Amerika, zbogom, Alenka!« se mu je utrgalo iz obupanega srca.

Zdaj je Sultan lajal že na Benčinovem dvorišču. Tam se je tako divje zaganjal v vežna vrata, da se je Benčina naposled le dvignil v postelji in poklical brata:

»Ahac! Slišiš?«

»Slišim, slišim!« se je s svojega ležišča pri peči oglasil Ahac. »Nekaj je narobe! Poslušaj samo, kako to pes praska po vratih in kako čudno zavija.«

»Vstani pa poglej, kaj je!«

»Saj že vstajam!« je odgovoril Ahac.

Na hitrico je zmetel nekaj obleke nase, snel puško s stene in odšel iz hiše.

Ko je odprl vežna vrata, je pes zacvilil, skočil k njemu, ga zgrabil za hlačnico ter ga začel vleči za seboj proti vrtu. Tu ga je spustil, stekel vzdolž plotu, obstal in žalostno zatulil, nato pa je bil v nekaj skokih zopet pri gospodarju in ga znova začel vleči proti kraju, kjer je za plotom ležalo nekaj temnega.

»Za božji čas, kaj pa je to?« se je zgrozil Ahac.

Ko je v senci ob plotu spoznal hlapca, je v prvem trenutku kar odrevenel, potem pa je pokleknil v travo in Tilnu privzdignil glavo.

»Še je živ!« je vzkliknil in se naglo vrnil v hišo klicat ljudi.

Takoj je bila vsa družina pokonci. Ahac je hotel poklicati še koga od sosedov, pa mu preudarni Klemen tega ni pustil. Odšla sta torej sama za plot, pred njima pa se je poganjal Sultan. Pes zdaj ni več tako tulil kakor prej, ampak je še samo potihoma cvilil.

»Samo v omedlevici je!« je presodil Klemen, ko je hlapca nekoliko pretipal. »Morda se je nerodno prevrnil, ko je lezel čez plot, in pri tem zadel kam z glavo.

»Beži, beži!« mu je ugovarjal Ahac. »Ko bi bilo samo to, ne bi obležal tu v nezavesti.«

»Pobil pa ga menda tudi nihče ni. Nobene rane ni videti na njem in nikjer ni nič krvi. In tudi – kdo naj bi ga bil pobil in čemu?«

»Res, čudno je to!« je dejal Ahac, zmajajoč z glavo. »Videti pa je, da je tu lezel čez plot. Zakaj le in odkod je prihajal?«

»Kaj bova tu zdaj ugibala in modrovala!« je dejal Klemen. »Vzdigniva ga pa v hišo ga zanesiva.«

V hiši sta ga položila na klop ob peči. Klemen mu je podržal steklenko žganja pod nos in mu ga nekaj kapljic zlil tudi v usta. Močil ga je po prsih in sencih, Benčinka pa je brž vrgla še oglje vnic in hlapca opahala.

Tilen se je res kmalu zavedel. Odprl je oči in se začudeno oziral po hiši in v ljudi okoli sebe.

»Kje pa sem?« je čez čas vprašal s trudnim glasom.

»Doma – v hiši!« so mu odgovorili. Kajti očitno se ni bil še čisto ovedel, ker ni prepoznal, kje je. Z izgubljenim in motnim pogledom se je zagledal nekam v strop in molčal.

»Kaj pa se ti je bilo primerilo tam zunaj na vrtu?« je hotel vedeti gospodar.

Hlapec je nekaj časa gubal čelo, kakor da se šele domišlja, kaj je pravzaprav bilo z njim, potem pa mu je obraz nenadoma potemnel in se mu nabral v trde gube.

»Poslabilo mi je!« je mrko odgovoril in zaprl oči.

»Pa kaj, za vraga, si ponoči iskal tam zunaj za plotom?« je gospodar tiščal vanj.

Namesto odgovora je Tilen začel pritajeno hlipati in skozi priprte trepalnice so mu silile solze.

»Pustite me v hlev!« je naposled osorno zarežal, se naglo dvignil in zdrknil s klopi. Toda ko se je postavil na noge, ga je kar zaneslo. Da ga Ahac ni prestregel, bi bil še padel.

»Te morda kaj boli?« ga je vprašal gospodar.

Tilen si je z roko segel v razmršene lase in pri tem skremžil obraz v bolečljivo spako.

»Ne, nič me ne boli!« je potem na kratko odsekal.

»Bi popil morda malo žganja?«

»Če že hočete, frakelj mi ga dajte s seboj,« je hlapec z drhtečim glasom odgovoril.

Ker ni mogel sam hoditi, ga je Ahac podprl in ga tako pospremil v hlev. Tu mu je pomagal zlesti na pograd in ga skrbno odel.

»Ali še česa potrebuješ?« ga je vprašal.

Tilen je samo odkimal, se obrnil v steno in si potegnil odejo čez glavo. Ahac je videl še, kako se je hlapec pod kocem zvil in kako mu je telo začel stresati krčevit drget, kakor da ga je popadel silen jok. Postal je še malo ob pogradu in začuden zmajeval z glavo. Potem je ugasnil leščerbo in odšel.

»Nekaj hudega se mu je moralo primeriti,« je povedal, ko se je vrnil v hišo. »Joka tam na pogradu kakor otrok.«

»Joka?« se je začudil Klemen. »On – taka grča? No, no!«

»Res, še nikoli ga nismo videli jokati, pa je že toliko let pri nas,« je dejal Ahac in se zavlekel spet nazaj na svoje ležišče.

»Da le ne bi bilo kaj narobe z njim!« je dodal Klemen zaskrbljeno.

Toda Tilen si je kmalu opomogel, kajti bil je žilav kakor žlamborasto drevo.

Torej misli Jurij resno z Alenko, mu je neprestano rojilo po glavi. Potemtakem je zanj, za Tilna, izgubljena. Vse tako kaže, da zares kanita pobegniti v Ameriko.

»Ha, to bomo pa še videli!« je na glas zarentačil, dvignil roko, stisnil pest in z njo preteče zažugal proti Petračevi hiši.

VIII

»Gori! – Gori!«

V tihi noči so se ti kriki grozljivo razlegli po vasi, odjeknili med hišami in nenadoma vso vas vrgli iz sna. Ljudje so se prestrašeno dvigali, si zaspano meli oči in v preplahu kar dreveneli.

Zunaj na vasi so se oglasili težki koraki. Nekdo je stekel po vasi in začel nekje s pestjo razbijati po oknih, da je v šipah hrupno zazvenčalo.

»Gori! – Gori!« se je znova zateglo oglasilo.

Potem so bežeči koraki zopet zatopotali po vasi, se naglo oddaljevali med hišami in se težko gubili v noč.

Ljudi je popadla taka groza, da so kakor omotični skakali s postelj. V temi so se nerodno lovili po izbah, zmedeno tipali okrog sebe, se zadevali in spotikali ob predmete, da je zdaj tu, zdaj tam kaj zaroštalo. Budili so otroke, preplašeno vzklikali in prižigali luči.

»Gori! – Na pomoč!« se je še enkrat zateglo oglasilo nekje na spodnjem koncu vasi in zopet zatopotalo.

Komaj pa so topotajoči koraki utihnili in se izgubili v noč, so se začela vrata vaških hiš sunkoma odpirati. Ljudje so se povsod na vrat na nos pehali iz koč. Tu je nekdo napol nag planil iz veže, tam se je kdo še ves krmežljiv opotekel čez prag, si mencal zaspane oči in se z dremotnimi pogledi zbegano oziral v krvavo rdeče nebo in po ožarjenih slemenih vaških hiš.

»Jezus, Jezus!« so ljudje vse prek prestrašeno vzklikali. »Kako to žari!«

»Mati nebeška!« se je od nekod razlegel ženski glas. »Saj je že vse nebo v plamenih!«

Nekje je zavekal otrok, za njim so pritegnili še drugi. Med plotovi so se poganjali psi in zateglo tulili v nebo. V temi se je nekje nekaj prevrnilo, nekje drugje je zopet na vso moč zaropotalo.

»Jedeta, sklednik je šel po tleh!« je zastokal ženski glas.
»Vse je šlo v črepinje!«

»Hudiča, pusti zdaj piskre in sklede in vso tisto svojo ropotijo!« je zakričal moški glas. »Živino deni z verig, živino!«

»Joj, kokoši! Moje kokoši!« je vpila ženska nekje v temi.

»K vragu ti in tvoje kokoši!« je robantil mož pred hlevom.
»Svinje spusti, svinje!«

»Predivo spravi iz kamre!«

»Ne stikaj po kamri! Spravi rajši otroke iz hiše!«

Tako so ljudje vseprek vpili in kričali ter drug drugemu ukazovali, kaj naj kdo stori ali kaj naj reši iz hiše, ne da bi bil kdo vedel, kje pravzaprav gori. Vse je bilo tako zmešano in brez glave, da je vsakdo grabil in v naglici odnašal iz hiše, kar mu je v temi že ravno prišlo pod roke. Nekdo je pod zapečkom pograbil zabojček z orodjem in planil z njim na vas, nekdo drug zopet je vlekel veliko skrinjo čez prag ter se z njo na vse pretege mučil in potil, tretji je v kuhinji izdrl žličnik iz stene in planil z njim na dvorišče, četrti je prinesel iz hiše polomljen stol, peti zopet kaj drugega. Ponikvarjev Jakob je stekel čez dvorišče z debelim svežnjem papirjev in z nekakšnim čudnim motovилоm v roki. Mica je privlekla iz čumnate raztrgano plevnico in zavila z njo proti vrtu. Koj zatem je tudi Janez planil od hleva in zavpil za njo:

»Nisi mogla pograbit nič boljšega od tiste bolšljive plevnice?«

Mica je obstala na dvorišču kakor vkopana in ga neumno gledala. Potem pa je prasnila v smeh, kakor je bila prestrašena in zmešana.

»Oh, ti si šele pravi, ti!« je vzkliknila. »Poglej no, kaj imaš v rokah!«

Janez je res debelo izbuljil oči in se zagledal v zajca, ki ga je pestoval v naročju. Dolgo je strmел vanj in začudeno zmajeval z glavo, kakor da ne more razumeti, kako in kdaj mu je žival prišla v roke. Spustil je dolgouhca za plot in planil na vas.

Tam je bilo že vse polno ljudi. Stali so ob luži, drhteli, kakor da jih stresa mraz, in se prestrašeno ozirali po hišah. Nekateri so tudi zmešano vpili, se križali in grozili, kakor da je že pol vasi v plamenih. Šele ko je pritekel od nekod Benčinov Ahac in začel razkladati, da ne gori v vasi, so se nekoliko pomirili.

»I kje pa potem?« je vpraševala Urbanka.

»V podboncarskem gozdu!« je povedal nekdo.

Vsi so se začudeni ozirali po hišah, kakor da tega ne morejo prav verjeti. Kazno je bilo, da je v duhu že vsakdo videl, kako plešejo ognjeni petelini po strehah. Nazadnje so se vsi hkrati zagledali v nebo, kjer je v oblakih utripal čedalje grozotnejši žar.

Vtem je iz hiše planila Petračka na vas.

»Joj, ljudje!« je obupano zatulila. »Našemu Nacetu gori!«

V razpeti srajci se je pognala med ljudi, se zgrabila za glavo in kakor nora vpila:

»Joj, ljudje krščanski, joj! Pomagajte!«

Ljudje so se nerazumljivo zastrmeli vanjo, ona pa se je kar sredi vasi zrušila na kolena in začela delati velike križe čez nebo. Pretresljivo je rotila nebesa, naj jo uslišijo in ji

pomagajo, vzdihovala, prosila in vpila na pomoč ter se vedla tako, kakor da se ji je zmešalo.

Nebo pa je bolj in bolj rdelo. Visoko pod njim so se v ognjeni žar poganjale krvave megle. Ni bilo mogoče razločiti, ali so to oblaki ali ognjeni dimi. Po hišah in vrtovih je krvavo žarelo, kakor da izza drevja leze mesec na nebo in škropi svet z vodeno krvjo.

Nenadoma je Petračka skočila pokonci in se na ves glas zadrila nad ljudmi:

»Kaj pa stojite in zijate? Po posodo in gasit!«

Ljudje so se samo molče spogledali. V zadregi so se prestopali z noge na noge ter se kraspali po glavi, kakor da še zmerom ne razumejo, kaj se pravzaprav godi, in kakor da ne vedo, kaj naj store.

»Joj, ljudje krščanski!« je Petračka zopet proseče zajavkala. »Za Kriščevo voljo vas prosim, gasit!«

Nato je kakor pobesnela in taka, kakor je bila, planila na vas – in se bosa in le napol oblečena pognala čez vrtove proti Bregu.

Zdaj so se ovedeli in zganili tudi vaščani. Brez besede so se raztaknili po hišah, kjer je vsakdo pograbil vedro ali kakšno drugo posodo in stekel za Petračko.

Boncar je bil razsvetljen kakor podnevi. V ognjenem siju so se jasno razločevali grmi, drevesa in kamni, celo cvetje v travi. Po bregovih in senožetih so se lesketali suličasti listi čmerik, kakor da vsepovsod štrle sami noži iz zemlje.

Nad gozdovi so se valili krvavi dimi in nad bregovi je plamenel zamolklo rdečkast sij. Cesta v boncarskem klancu se je v tem siju vila skozi gozdove in gmajne kakor rožast trak. Nad njo so se po ozarjenih stelnjnikih stezale dolge, omahujoče sence cerov in jelš. Po rebreh in slemenih so se mrko košatili

našopirjeni bori. Vmes so v ognjenem žaru plameneli brinovi grmovi kakor stražni ognji. Po dragah in bregovih se je plazil oster, dušeč vonj po dimu in osmojenem drevju.

Ko so ljudje pritekli v grapo, je bil mlin že ves v plamenih. Vsa streha je bil en sam ognjen zubelj. Plamen se je v neštetih vrtinčastih jezikih poganjal pod zadimljeno nebo. Iz oken so se trgale ognjene krpe ter se kakor vihrave in razcapane zastave lovile po zidovju. Suhe macesnove skodle so pokale in kakor goreče ptice letele po zraku. V gorečem mlinu je sikalo, šumelo, prasketalo, bobnelo in hrumelo, kakor da so se v njem razdivjale peklenške pošasti. Izpod goreče strehe so se valili mogočni stebri dima, se med plameni lomili, kodrali in naglo sukljali. Skoznje so bruhali snopi žarečih isker in ogorkov, se dvigali visoko pod nebo in v širokih slapovih pršeli iz višin, kakor da se z velikanskih dreves osiplje ognjeno cvetje in počasi pada v noč.

Ljudje so begali in tekali okrog gorečega mlina kakor s krvjo oblite prikazni. Vsi brezumni so klatili z rokami okrog sebe ter se poganjali sem in tja. Drug drugemu so ukazovali in kričali vse prek, a so se njihovi kriki nerazločno razgubili v hrumenju požara. V nemirno begajočih očeh jim je sijala groza. V hropenje požara, pokanje tramovja in krike ljudi je udarjal klopot mlinskih koles. V zmedi se nihče ni spomnil, da bi jih bil ustavil. Voda se je pri odprtih zatvornicah težko in kakor vzkipela kri valila na rake. V ožarjenih curkih je padala v korce ter se z bobnečim šumenjem razlivala čez kolesne gredí. Razpenjeno je štropotala na vse strani, zamolklo grgrala in bobnela ter se vsa stepena zlivala v krnico pod jezom. Težka kolesa so se s pobesnelo naglico vrtila. Z bežečimi loputami so glasno udarjala v padajoče slapove in klokotala v grgrajočih vodah. Čedalje hitreje in glasneje so se poganjala kakor

razdraženi psi, ko se ti renče trgajo z verig. Njihove begajoče sence so se v krvavem svitu pošastno lovile po bregu onstran gorečega mlina.

»Poderite ostrešje!« je ukazoval Benčina moškim.

Takoj so od nekod prinesli dolge drogove z velikimi železnimi mački na koncu. Porinili so jih skozi plamene v goreče tramovje in zasadili kavlje v škarnike. Krepko so se uprli v drogove, kričali in si dajali znamenja:

»Zdaj! Hoo–rruk!«

Toda zaman so si prizadevali, da bi podrli ostrešje. Čeprav so ga že povsod lizali in požirali plameni, je vendar še zmerom trdno in kljubujoče stalo na črnem zidovju. Pošastno je štrlelo v zrak in se rebrilo⁷³ v plamenih kakor goreč okostnjak.

»Pustite, ljudje!« je dejal Petrač in brezupno zamahnil z roko. »V mlinu je že tako vse pogorelo. Zdaj je vseeno.«

Zavil je na drugo stran k vodi, kjer so gasile ženske. Tam je ob jezu skakal mlinar Nace, obupno motovilil z rokami po zraku, kričal in ukazoval ženskam:

»Še tja gor zaženite pljusek! Onile tram tam polijte! Tjale v okno pljusnite vedro vode!«

Ženske so se naglo sklanjale nad strugo, zajemale z vedri in korci vodo ter jo od daleč pljuskale v ogenj. Vse to so delale popolnoma brez glave in kar tja v tri dni polivale vodo, kakor je pač ukazoval zmešani Nacek. Zato je bilo to, kar so pogasile ženske, vredno toliko kakor nič. Pljuski iz veder in korcev so ogenj le še bolj podnetali. Plamen se je na politem mestu sicer utrnil in se potuhnil, da je zogleneli les tam počrnel in da se je izpod pljuska dvignil gost oblak dima, toda takoj nato je ogenj s podvojeno močjo šinil v zamegleli zrak in oplazil veje osmojenege drevja kraj mlina.

Tudi drugod gašenje ni šlo nič bolje od rok. Ogenj se je bil že preveč razdivjal in tudi vročina je bila že prevelika, ljudje pa razen veder, piskrov in korcev niso za gašenje imeli nikakršnih pravih priprav. Zato so le še iz daljave pljuskali vodo proti mlinu, mahali z rokami po razbuhtelem zraku in vpili, kakor da hočejo požar užugati z viki in kriki.

Petračka je bosa tekala okrog mlina in tulila kakor ponorela. K sebi je stiskala ožgan jermen, zajemalko za vodo in predrto sitce. Te ničvredne reči je krčevito prižemala k sebi, kakor da je iz požara potegnila živega človeka in ga otela smrti. Smešno je poskakovala okrog gorečega mlina, se zdaj pa zdaj pognala k očrnelemu zidovju in z bosimi nogami suvala vanj. Zraven je strašno klela, zmerjala in vpila. Bilo je videti, kakor da je prišla popolnoma iz uma. Ljudje so se bali, da se ne bi vrgla v plamene, toda ker je bile čisto pobesnena, si nihče ni upal pognati k njej in jo potegnili od ognja.

Nazadnje se je vendar zapodila v breg, kjer so stali ljudje in strahoma strmeli v hrumenje požara. Tam je s sklenjenimi rokami znova začela rotiti:

»Ljudje krščanski, tak pomagajte no! Ne stojte tu kakor okameneli, ampak pojdite gasit. Za božjo voljo vas prosim, gasit!«

Ljudje so jo samo sočutno gledali in brez moči zmajevali z ramami. Saj je bilo vendar vsakomur jasno, da je vsako gašenje popolnoma zaman. Ogenj je bil zdaj zajel že ves mlin.

»Spravi no mater kam stran!« je ukazal Petrač Juriju. »Saj vidiš, da je že vsa zmešana in da sili v ogenj kakor vešča.«

Jurij je odšel na drugo stran, pograbil Petračko čez pas in jo, ker ga ni hotela ubogati in zlepa oditi od mlina, s silo od vlekel proč.

»Pusti me!« je vpila in se mu trgala iz rok. »Pusti me, ti pravim!«

»Bodite no pametni!« jo je Jurij miril. »Ne tiščite v ogenj! Saj vendar vidite, da se bo vsak čas vse skupaj sesulo.« Odvlekel jo je v breg pod košato bukev, kjer je bilo nekaj vreč žita in moke in še nekaj druge ropotije, ki so jo bili prvi trenutek rešili iz mlina. Tu jo je posadil na napol prazen meh žita in ji vrgel prazno vrečo čez rame, ker je bila vsa razpeta in razgaljena.

»Tu ostanite in ne uganjajte neumnosti!« ji je zabičal. »Da se mi nikamor več ne ganete! Kdo bo v tej zmedi še na vas gledal in pazil?«

Petračka je vrgla obraz v dlani in onemoglo zaječala: »O Bog – o Bog! Zakaj si me udaril še s to šibo?«

Od nekod se je vzela Katra, se spustila materi k nogam ter še ona začela tuliti in tarnati.

Nekdo se je domislil, da bi bilo dobro ustaviti kolesa pod jezom. Odmaknil je rake in lopotavi klopot je mahoma utihnil, da se je nad grapo naenkrat zgrnila čudna praznina in tišina kakor v hiši, kadar kdo umrje in ustavijo uro na steni. Velika kolesa so se še nekajkrat pognala in zasukala, potlej pa so trdno obstala in v izjedenih tečajih za vselej obmirovala. Z mokrih, sluzastih gredljev se je v vročini dvigala para in stare, z mahom obrasle gredi so s praznimi korci mračno zazijale v ognjeni blišč kakor zobovje režečih zveri.

Nad jezom je Petrač zatekel zeta Naceta. Ta je stal ob pletlju in izgubljeno gledal, kako mu ogenj požira dom. Daleč naokrog je puhtela taka vročina, da se je listje na drevju okrog mlina kar smodilo in zvijalo, a je Nace vendar tako drhtel, kakor da je najhujša zima.

»Vidite, oče, kakšna nesreča!« je rekel skrhano, ko je Petrač prišel bliže, in oči so se mu zamrenile.

»Božja volja!« je odgovoril Petrač suho.

»Kaj bo zdaj z mano, kaj?« je tarnal Nace in se začel kremžiti kakor otrok. »Kaj bo s Katro, kaj z Nano?«

Petráč ga je prezirljivo ošinil izpod obrvi. Skomignil je z rameni, se obrnil in ga pustil samega ob jezu.

»Kakšna baba!« je zaničljivo zamrmral.

Kaj se zdaj cmizi, trapa trapasta? Kakor da je bilo od njegovega mlina kdaj kaj koristi! Mar je do zdaj živel od mlevnine, ka-li? Ta brložnjak mu je bil samo v pogubo in potuho. Da mu nocoj ni pogorel, bi se mu bil v dveh, treh letih sam od sebe zrušil na glavo. Ta podrtija je bila dobra komaj za to, da so pod predrto streho sove gnezstile in da so se nad njo srake in kavke speljevale. Kajpak – Nace zdaj ne bo mogel več lenariti, temveč se bo moral naposled vendarle že enkrat poprijeti kakšnega koristnega dela. Do zdaj mu človek zavoljo te podrtije še do živega ni prav mogel, ker se je zmerom zgovarjal na mlin. Zdaj pa je tega konec. To tudi sam dobro ve, zato se zdaj cmeri.

Med takim razmišljanjem je Petrač zavil za gozdom proti domu, ker ga ni bila volja, da bi se pomešal med vaščane. Ti so se bili zaradi prevelike vročine umaknili že precej stran od razbeljenih zidov in od daleč gledali, kako ogenj uničuje mlinarjevo beračijo.

»Kaj pravite, ljudje, kako neki se je to užgalo?« je začela stara Dolinarica. »Je ogenj kdo podtaknil ali je bila nesreča in neprevidnost?«

»Ne štramajte no!« jo je ostro zavrnil Benčina. »Kdo neki naj bi ga bil podtaknil? V naših krajih ni požigalcev, tatov in ubijalcev.«

»Resnica je to!« je Lesar overjal Benčinove besede. »V naših krajih ljudje že dolgo ne pomnijo nobenega večjega hudodelstva. Še o kakšnih hujših fantovskih pretepih pri nas že dolgo ni nič slišati.«

»To je že res, a slišala sem, da je mlinar baje snoči nekoga videl v grmovju nad jezom,« je Dolinarica pomenljivo napletala dalje.

»Beži no!« jo je zavrnil Benčinov Ahac. »Kdo pa kaj dá na Nackove besede? Saj ga vsi poznamo. Jaz pa sem slišal, da je začelo goreti najpoprej v mlinu ob stopah – tam, kjer ima Nace prazne vreče. Mogoče je s prižgano pipo motovilil tam okrog in – lahkomiseln, kakor je –«

»A kaj bomo zdaj o tem besede gostili!« je Benčina odločno zavrl ta pogovor, ker je bil preudaren mož in ni maral, da bi se v takih stvareh razpredale prazne govorice. »Naj zine kdo neprevidno besedo, pa bo imela vsa vas nič koliko sitnega otepanja z žandarji in praznih potov po oblastnijah. Od nas ni bilo nikogar zraven, ko je začelo goreti, zato tudi nihče ne more vedeti, kako je nastal požar. Čemu bi potem torej po nepotrebnem drezali v ta osir? Če pa Nace kaj ve ali sumi, naj sam gre v Novo vas in naj to pove žandarjem. Saj je že zadosti star in mu torej ni treba varuhov.«

Na te modre besede so ljudje takoj nehali ugibati o tem, kako je prišlo do ognja. Tudi stara Dolinarica je morala umolkneti, čeprav jo je jezik še zmerom hudo srbel. Pa tudi požar se je bil medtem tako razvnel in razhrumel, da je bilo v tem bobnenju komaj še mogoče slišati kakšno besedo. In ogorki so iz gorečega mlina tako na gosto leteli vsenaokrog, da so se ljudje morali umakniti še više v breg. Od ondod so s strahom gledali v požar. Ta pa je divjal že s tako silo, da so ljudje od groze kar onemeli in da so se ženske boječe križale.

Goreče ostrešje, ki je vse do zdaj kljubovalo ognju, se je nenadoma zganilo in se v plamenih močno nagnilo. Počasi se je sesedalo, naposled pa se je z oglušujočim truščem zrušilo in se ugreznilo med počrnelo zidovje. Iz mlina je v mreži isker prhnil pod nebo tak oblak dima, da se je kar stemnilo. Za njim so se dvignili še kupi ogorkov. Mahoma pa se je vse to nekam sesulo, kakor da se je pogreznil svet v gluho praznino. Žareči sij je ugasnil in nad Boncarjem se je zgrnila taka gosta in nepredirna tema, kakor da je izpod neba planila silna ptica in zaslonila boncarsko kotlino z velikimi, težkimi perutmi.

Toda takoj nato je iz zidovja še enkrat buknil blesteč plamen in se pognal visoko v temo. V mlinu je tako hrupno zaprasketalo, tako bobneče zahrumelo in zagrmelo, kakor da se je pod njim odprla zemlja, bruhnila iz sebe steber silnega ognja in siknila s peklenskim jezikom naravnost pod molčeče nebo.

Jurij se je mimogrede ustavil pod bukvijo, kjer so na vrečah sedele mati, Katra, Cilka in Nana. Ker pa so ženske venomer javkale, jih je pustil same pod drevesom in odšel proti jezu.

Med leščevjem je nepričakovano trčil na Tilna. Oba hkrati sta obstala med grmovjem, komaj dva koraka vsaksebi, in se merila s sovražnimi pogledi. Nekaj časa sta stala tako in se krvavo gledala, potem pa je Jurija obšla taka tesnoba, da je kar pobledel. Kajti to, kar je zubljal Tilnu iz oči, ni bilo podobno človeškemu pogledu, ampak srdu krvoločne zveri. Da, ta človek bi bil zares pripravljen koga zaklati in ga brez pomislov poslati na drugi svet, ne da bi mu zatrepetala roka, ko bi mu porinil nož v srce.

Juriju je bilo, kakor da je pogledal smrti v obraz. Srce mu je zalil strupen mraz, hkrati pa ga je pograbilo, da bi se vrgel na zoprnika in ga pobil kakor psa. Toda spomnil se je, koliko

strahu je bil prebil ono noč, ko je mislil, da je hlapec mrtev za plotom. Spomnil se je, kako se je bil tedaj zaklel, da bo hlapca odslej puščal na miru kakor govejek na cesti, ker zavoljo njega ne želi nikoli več doživeti toliko strahu in takih strašnih trenutkov, kakor jih je moral preživeti ono groze polno noč. Zato se je samo pogrbil in se naglo pognal naprej, kakor da beži pred samim peklenščkom.

Tilen je še nekaj časa stal med leščevjem in sovražno bliskal za njim.

»Ha, ti pes!« je siknil potem. »Tule v tem pogorišču imaš zdaj svojo Ameriko! Le dobro si jo oglej!«

Počasi je odkolovratil v breg. Tu je sédel pod osamljeno drevo. Od tod je na plamenih, krvavordeče, modikasto in zeleno švigajočih iz ožganega mlinskega zidovja, z naslado pasel maščevalno slo. Kadar se je ozrl pod bukev nad mlinom, kjer so vzdihovale, tarnale in jokale Petračeve ženske, mu je srce napolnilo čustvo tihega, pomirjajočega zadoščenja in zadovoljstva.

»Hej, ti Katra! Tu imaš zdaj tiste pomaranče, ki rasto na borovcih! In ti, Petračka! Tu imaš zdaj kanček tistega, kar si tam ono noč meni priželela!« je v nekakšni čudni in jezljivi sli s šklopotajočimi zobmi mrmral predse.

Ogenj v sesutem ostrešju pa je še kar naprej hrumel. Neugnano se je poganjal med razbeljenim zidovjem pod nebo in zamolklo grmel, kakor da divja nad Boncarjem huda nevihta. Tilnu je bilo, kakor da se to divjanje in hrumenje njemu trga iz duše, da ga maščuje vsaj za delček tistega, kar so mu Petračevi prizadejali.

Naposled je ogenj v sesutem tramovju vendarle začel dogorevati in požar je po malem že povsod pojemal. Rdečkasti sij je ležal nad Boncarjem; čedalje bolj je bledele, se krčil in

počasi ugašal po bregovih. Nad pogoriščem so se že utrinjale prve sence. Zmerom pogosteje so plahutale in se spuščale na mlin, kakor da ožgane štrline obletavajo splašene ptice in trudno sedajo zdaj na počrnelo zidovje, zdaj na zогlenelo in ugašajoče tramovje. V razvalinah so zevala prazna okna kakor iztaknjene oči. V njih je bila videti notranjost mlina kakor velik kotel, kjer vrvra, kipi in migota nekakšna žareča, nemirno prelivajoča se raztopina. Iz tega žara so štrleli tramovi in bruna, ki so ponekod že zamolklo žareli, drugod pa že ogleno in spreminjasto črneli kakor luskinasti trupi čudnih pošasti.

Onstran razkrušenega zidovja so nepomično stala mlinska kolesa. V ugašujočem svitu, utripajočem v zevajočih odprtinah v zidovju mlina, so bila podobna strahotnim mučilnim spravam, kakor jih slikajo stare knjige. Prečniki v kolesih in zobate gredi na njihovih obodih so metali čez jez velike, pošastne sence: Te so se nad pletrjem nemirno verižile in lomile, padale preko vodne ploskve v jezu in se na drugi strani nihajoče zibale v strmem pobočju kakor veliki, vislicam podobni križi, ki jih maje veter.

Na vzhodu se je že rahlo svitalo. Ptice so se budile iz sna in se plaho, sanjavo oglašale iz grmovja. Na nebu so neopazno ugašale zvezde.

Ljudje so se počasi razhajali. Drug za drugim so se vzpenjali v breg in ženske so spotoma ugibale, kaj bo zdaj počel Nace, ko mu je pogorel mlin.

»Kaj neki naj bi počel?« je zbadljivo rekla stara Dolinarica. »To, kar je tudi do zdaj. Dolg čas bo predel in ga navijal v klobko, Petrač mu bo pa družino redil.«

»Mu jo bo, dokler bo še sam gospodaril,« se je oglasila Ponikvarjeva Mica. »To pa nemara ne bo več dolgo.«

»Katra pač nima sreče z Nackom!«

»Saj veste, kako se pravi: kratka ljubezen, dolga pokora,« je dejala Lesarica. »Ta bi se bila lahko vse drugače omožila, ko v dekliških letih ne bi bila tako neučakana.«

»Kaj hočete? Je pač Petračeva kri.«

»Ta Nacetov mlin je bil sicer gola zguba, a do zdaj sta on in Katra imela vsaj streho nad glavo, poslej pa še te ne bo več.«

»Ne skrbite zanju!« se je oglasila Benčinka. »Ju bo že Petrač podprl, ko oženi Jurija.«

»O, kaj pa še!« jo je zavrnila Urbanka. »Saj Petrač vendar ni nor, da bi Jurijevo doto zafrečkal v Nackovo pogorišče.«

Jurij je z Nacetom in s Petračevimi ženskami ostal na pogorišču tudi še potem, ko so bili vaščani že vsi odšli. Brkljal je nekaj nad jezom, medtem ko so Nace in ženske pod bukvijo spravljale v vreče tisto bore malo, kar so bili rešili pred ognjem.

Tam, kjer je še včeraj stal mlin, je bilo zdaj le še žalostno pogorišče. Ognja ni bilo več, le počrnelo zidovje je s temnimi, praznimi okni zijalo v jutranji svit.

Okrog pogorišča je mrko stalo opaljeno drevje in se z ožganim listjem žalostno držalo. Bilo je videti, kakor da so ga osmodile hude jesenske slane in ga ogolile mrzle sape in megle.

Voda se je iz jeza z zamolklim šumenjem zlivala po rakah v krnico pod jezom in pridušeno klokotala v grapi. Nad boncarsko kotlino so se razprezali razvlečeni dimi.

Ko so že tudi vsi domači odšli, se je nazadnje tudi Jurij napotil proti domu. Pri vaškem studencu v Bregu ga je čakala Katra. Počivala je ob stezi na kupu praznih vreč in še zmerom jokavo posmrkavala.

»Vidiš, Jurij, zdaj so šli najini načrti po vodi,« je žalostno začela.

Jurij je samo brezupno skomignil z rameni. Vrgel je vrečo, ki je bilo v njej nekaj iz ognja rešene ropotije, na tla in se poleg Katre spustil v travo ob stezi. Utrgal je pred seboj rosno bilko marijinih solzic, si jo vtaknil med zobe in se zamišljeno zagledal v boncarske gmajne.

»In kaj boš sedaj?« ga je vprašala Katra in si s predpasnikom brisala solze.

»Ne vem!« je Jurij trpko odgovoril.

Umolknila sta in se vsak zase zagrebla v svoje misli in skrbi. Jurij je mislil na to, kje naj sedaj dobi denar. Saj je jasno, da mu ga Katra zdaj ne more več preskrbeti in da bo zdaj tudi doto sama potrebovala, kadar ji jo bodo oče pač pripravljeni dati.

Katra pa je bila vsa strta. Bridko je občutila, da so se nocoj zrušili vsi njeni lepi načrti, zraven pa ji je pogorelo še tisto malo, kar je imela. Jurij sedaj pač ne bo mogel v Ameriko, ampak bo moral ostati lepo doma in prevzeti domačijo. Ona pa si je bila v mislih že vse tako lepo izsanjala, kako bosta z Nackom doma gospodarila in kako si bosta na Petračevem domu uredila življenje. Zdaj pa ne samo, da iz vsega tega ne bo nič, ampak sta z Nackom ostala tudi brez strehe nad glavo.

»Sedaj ti pač ne kaže drugega, kakor da ostaneš lepo doma in vzameš Zakrajškovo,« je tipajoče predla.

»Ne budali!« je Jurij hrknul. »Rajši vržem pas čez tram in se obesim!«

Zabrusil je bilko marijinih solzic iz ust, si oprtal vrečo in se zlovoljen pognal v breg.

* * *

Po tej nesreči je bilo življenje pri Petračevih še zadušneje nego prej. Ker sta Nace in Katra ostala brez doma, sta po

požaru tudi ona živela na Petračevem. Tako je bilo torej v hiši zdaj vsem kar nekam tesno. Na videz je po tem dogodku vladala v družini nekakšna vzajemnost, v resnici pa je visela nad njo zagatna napetost, podobna potuhnjeni tišini pred nevihto.

Na polju je bilo polno dela. Okopavanje je bilo po večjem že povsod končano in prišel je čas osipavanja in pletve. Ljudje so vstajali zdaj že pred svitom in odhajali na njive. Tam so delali potem ves ljubi dan vse tja do pozne noči.

Petračeve ženske so pod Rupo plele pšenico. Počasi so se pomikale po mladem, zelenem žitu in ruvale plevel. Letos ga je bilo kakor zlepa ne še kdaj. Zlasti bohotno se je razraščal trdoživi osat, pa tudi kokalja, ljulike in slaka je bilo nič koliko med žitom.

»Moj Bog, pozimi smo toliko prebirali in trebili seme, pa je vendar zraslo zdaj več plevela kakor žita!« je potožila Petračka.

Zasadila je pralico predse, se zravнала in si na novo prevezala ruto, ki se ji je bila razpustila zadaj na zatilju.

»Pa res!« se je oglasila še Jera. »Človek kar ne more razumeti, od kod se je vzelo toliko teh škodljivih zeli. Samo pogledjte, kaj vse raste tu naokrog!«

»Pirnica, plešec, njivska kopriva, pasji mleček,« je naštevala Petračka. »Pa vsake vrste dresni, lobodike, kolenci, rosnice, repice, grašice, zebrati, smrdelike, grinti, razne trave in bog si ga vedi kakšna zel še vse, ki ji človek niti imena ne ve.«

»Saj ne bomo mogle vsega same opleti,« je dejala Cilka. »Treba bo najeti plevce.«

»Seveda jih bo treba,« ji je pritrdila Petračka. »Saj smo jih še vsako leto, pa jih bomo tudi letos.«

»Mene že kar križ boli,« je potožila Katra. »Nisem več vajena takega dela.«

»Seveda ga nisi, ko pa že toliko let nisi več plela. Pa le potrpi! Še danes bom najela nekaj žensk, bom,« je obetala Petračka. »Bomo potlej hitreje plele, ker nam bo prijetneje na njivi, ko bomo pri delu imele družbo.«

Potem so ženske molče plele dalje.

Sonce je bilo že precej visoko, ko se je odpravila Petračka domov, da skuha južino.

»Ko boste oplele ta ogon, pridite še ve domov,« je naročila hčeram.

Domov grede je razmišljala, katere ženske naj najame za popoldne ali pa vsaj za jutri. Morda bi ji Benčinka svojo deklo poslala v dnino? Tudi Dolinarica in Lesarica bi lahko za kakšen dan pogrešili svoji. Če pa ne, bo morala najeti dninarice na Runarskem. Morda Ivančičeva dekleta, ki jih je imela že tudi lani v žetvi. Tri najete in štiri domače ženske, to bo menda dovolj, da bodo v treh dneh oplele vse njive.

Doma je zakurila v peči ter pristavila repo in krompir. Nato je skočila še na njivo za vrtom, da tam ob meji nabere zelenja za prašiče.

Na njivi zraven je Nace osipal krompir. Ker ni bil vaje del na polju, je počasi in nerodno zgrinjal zemljo okrog krompirjevih grmov.

»Oh, Nace, to pa ne bo dobro!« mu je zaklicala Petračka, ko je po meji prišla mimo. »Preplitvo osiplješ in tudi grobovi so vsi zviženi.«

Nace se je zravnal in se nevoljno zmrnil.

»Pa sami delajte, če ni dobro!« ji je odbrusil. »Jaz nisem vaje tega. Mlinar sem, ne pa dninar!«

»I seveda, seveda!« je Petračka v zadregi zamomljala. »Nisi vajen ne. Pa kaj hočemo? Zdaj nimaš več mlina in, dokler se ne najde zate drugo delo, moraš pač nekaj brkljati. Saj jaz te ne bi priganjala k takemu delu, ker vem, da ubožec nisi za to, ali kaj, ko staremu ni mogoče ničesar dopovedati.«

»Ampak mene ne bodo več dolgo komandirali in me kakor vola gonili po njivah!«

»Kaj imaš morda že kaj v načrtu?«

»Mar je treba tu kakšnih načrtov? Postaviti je treba nov mlin ali pa oditi po svetu.«

»Po svetu?« se je prestrašila Petračka. »Kam pa, za boga svetega?«

»I že kam! Svet je velik in okrogel, dela se pa tudi nikjer ne zmanjka.«

»Že, ampak – kaj boš pa počel v svetu, ko razen mlinarskega ne znaš nobenega drugega dela?«

»To naj vas nič ne skrbi! Poglejte tole!« in ji je pokazal svoje roke z neudelanimi dlanmi.

Petračka mu na to ni vedela kaj reči. Vedela je, da Nace ni kdove kaj prida delavec niti v mlinu, kaj šele kje drugje, in da mu bo zato presneto trda predla, če se bo zanašal na svoje mehke roke. Pa tudi sicer ji je bilo težko ob misli, da bi odšel morda res kam v svet in negotovost. Kajti če pojde po svetu on, bosta morali z njim tudi Katra in Nana. Temu pa se je upiralo njeno materinsko srce. Najljubše bi ji bilo, ko bi vsi mogli ostati doma na gruntu. Mati je pač že taka, da bi vse svoje otroke, vnuke in pravnuke hotela vedno imeti okoli sebe kakor koklja svoja piščeta. Seveda, najbolje bi bilo, ko bi si Nace postavil nov mlin. Pa ne v Podboncarju, ampak kje drugje.

»Očetu recite, naj mi vendar že enkrat izplačajo doto, ki jo ima dobiti Katra!« ji je prigovarjal Nace.

»Mu bom že rekla, Nace, bom. Samo ne vem –«

Beseda se ji je zataknila. Očitno je tudi sama dvomila, da bi njena beseda pri starem kaj zalegla. Saj je dobro vedela, kakšne načrte ima mož z denarjem, ki ga je bil namenil Katri za doto.

»Da, ko bi se s starim dalo pametno govoriti!« je nadaljevala potem. »Tako pa se bojim –«

Beseda ji je znova zastala.

»No, česa se bojite?« je bil Nace začuden.

»Da bodo moje besede pri njem bob ob steno!«

»Kako?« je planil Nace. »Mislite, da mi oče tudi zdaj ne bodo hoteli dati denarja?«

»Hudo se bojim, da bo res tako!«

»Hudiča, ali ste ob pamet?« je vzrožil, kakor da je ona kriva, da mu stari ne dá denarja. »Kaj nisem že zdavnaj polnoleten? Ali pa sem morda tak, da bi me bilo treba dati pod skrbstvo?«

»Ah, ne rôji sedaj še ti nad mano, ko mi je že brez tega dovolj hudo!« je zastokala Petračka. »Sem mar jaz kriva, da je tako? O, ko bi bila jaz gospodar, bi bilo vse drugače! Tako pa – ljubi bog, saj človek še misliti ne sme na to, kako je zdaj pri nas!«

Prijela se je za glavo in potrta odšla naprej.

Nace pa je obvisel na motiki in se zamislil. Kako? Da mu stari tudi zdaj ne bo dal denarja? Ha, bomo videli! Ali misli morda, da mu bo on zdaj, ko je brez mlina, služil pri hiši za hlapca? O, kaj še! Ni rojen za tako pasje življenje, za delo in garanje. To ubijanje na polju je za živino, ne pa za ljudi. Posebno kadar takole pripeka sonce, da človeku kar gori pred očmi in da pred njim vse miglja in gomazi v zraku, kakor da voda vre nad polji. Život ti obliva znoj, da se ti srajca kar

sprijemlje na koži, in po telesu te srbi, kakor da si se povaljal po resah, ti pa víhti motiko in kolovráti po njivah od jutra do noči. Brr, kako zoprni občutek je to! Zraven pa ti roke in noge krči trudna, ščemeča omrtvelost, da se komaj pregiblješ. Le kdo naj to zdrži? In kdo naj posluša, kako stari neprestano nekaj gode in renči in kako se za vsako figo vsaja nad ljudmi?

Ne, ne! Njega dedec sitni že ne bo vrtil in pestil!

O, kako vse drugače se živi v mlinu! Tam vsuješ žito v grod, nato se zvališ kam v senco in poslušáš, kako prijetno šumi voda ob jezu in kako ropočejo kamni v grodih, kako butajo stope in kako pojo mikci v mlinu. Ti pa ležiš pod drevesom in samo razmišljaš kakor kakšen gospod. Čez čas vstaneš, odideš zopet v mlin, izmenjaš vreče, malo pobrklaš okrog grodov, koprice⁷⁴ in stop ter zopet odideš ven v senco. Ko pa ti je dovolj poležkavanja in sence, se napotiš k potoku loviti rake ali si poiščeš kakšno drugo tako zabavo. V mlinu ni nikoli dolgčas. Zmerom pride kdo, da se kaj pogovoriš, našališ in nasmeješ. Tako ti torej poteka življenje brez velikega truda in skrbi kakor ptičku v logu.

Vendar je na tihem zdaj tudi njega skrbelo, kako bo poslej z njim in z njegovo družino. Troje ust je, ki hočejo vsak dan jesti, on pa nima nič svojega. Mlina nima več in tudi ni kazno, da bi ga še kdaj imel. Kajti za nov mlin Katrina dota najbrž ne bi zadostovala. A tudi če bi, bi si dobro premislil, preden bi se odločil, da ga v Podboncarju še enkrat postavi. Tam je preodročno za mlin. Premalo vasi je tam okrog, premalo melje in torej tudi premalo zaslužka.

Tako mu torej ne kaže drugega, kakor da odide v Ameriko. Vsi pripovedujejo, kako dobro se živi tam. Saj še Jurij sili tja, čeprav ga čaka doma tako lep grunt. Prej Nace tega ni mogel razumeti, zdaj pa, ko trdoto kmečkega dela sam okuša, to že

laglje razume. Urbanov Primož je tudi še zmerom v Ameriki, čeprav je poprej zmerom pravil, da ostane tam kvečjemu tri leta. Mu mora že dobro biti tam. Saj je poslal že toliko denarja domov, da so že vse dolgove odplačali in da Urbanovi zdaj kar dobro živijo.

Kaj pa Katra in Nana? Naj ju vzame s seboj?

A kaj še! Doma pri Petračevih naj ostaneta. Saj sta vendar Petračevi. Tisto, kar bosta pojedli, si bosta že z delom odslužili.

Tako je razmišljal in sklenil, da se potegne čez morje sam, in sicer takoj, ko mu stari izplača Katrino doto. Ne bo se na Strmici ubijal za druge, ne! Saj ni hlapec ali osebenjkar.

Pljunil je v roke in začel počasi zopet praskati z motiko pred seboj. Bil je truden in na oči mu je lezel dremec. Kajti vročina je čedalje huje pritiskala in ga neusmiljeno žgala v roke in hrbet.

»Naj me vse skupaj v uho piše!« je zagodrnjal in zagnal motiko med krompir.

Zavil je z njive proti meji, legel tam pod češnjo in tam kmalu tako glasno zasmrčal, da si še škorci niso več upali na drevo.

Petračka je bila medtem za mejo nabrala košaro zeli. Ko se je vračala z njive, je na vrtu zagledala ob čebelnjaku starega. Postavila je košaro na tla in se ustavila pod jablanami. Razmišljala in omahovala je, ali naj možu pove, da je sklenila najeti plevico, ali ne. Druga leta je vedno sama najemala dninarice, zdaj pa ni vedela, ali bo to poslej brez mozeve privolitve še smela. Upiralo se ji je, da bi se kar tako morala odreči svojim starim pravicam, ali odkar sta bila z možem v svaji, si o ničemer več ni upala sama odločati. Bala se je, da ne bi bil zopet ogenj v strehi, če bi ukrenila kaj brez njegove

vednosti, ker se stari zdaj v vse vtika in hoče o vsem sam odločati.

»O ti ljubi bog, kam je vse to prišlo!« je na tihem vzdihnila. »Od same jeze se mi bo še žolč razlil, če me bo ta vrag stari še naprej tako pestil.«

Nak, nič ne bo govorila o tem z njim! Kar neumno se bo naredila in tudi letos sama najela plevice kakor vsako leto, četudi se on potem razpoči od jeze.

Toda na misel ji je prišlo, da bi se stari utegnil zavoljo tega morda kar vpričo plevic znesti nad njo. Ta vrag hudobni bi bil celo zmožen, spoditi plevice z njive, samo da bi jo pred svetom do kraja osramotil. Ježeš, še tega se manjka!

Stisnila je torej zobe, se premagala in stopila k čebelnjaku.

»Žita so letos strašno zaplevljena!« je boječe začela.

»Pa kaj potlej?« je hrknil Petrač, ometajoč prazen panj, ne da bi bil ženo pogledal. »Jih bo treba pač opleti kakor vsako leto!«

»Saj to ravno mislim,« je žena neodločno zažužnjala. »Nekaj plevic bom najela.«

Petrač se je naglo zravnal in jo ostro pogledal.

»Nak!« je odločno odsekal. »Ne boš jih najemala! Letos bomo opravili to kar sami.«

Petračka je kar zazijala. Kajti takega odgovora kljub vsemu ni pričakovala. Da brez njegove vednosti ne bo smela najeti plevic, to si je kar mislila, a njegov sklep, da jih letos sploh ne bodo najemali, jo je več ko osupnil.

»Kako?« je pridušeno golsnila. »Da bomo letos sami pleli?«

»Ne samo pleli, ampak bomo letos tudi še marsikaj drugega sami postorili.«

»Kako to?« se je Petračka čedalje bolj čudila.

»Tako! Letos nas je dovolj v hiši in okoli sklede,« je trdo povedal. »Kdor pa je dober za žlico in jelo, naj bo še za motiko in delo.«

Petračka je takoj razumela, da stari meri s tem na Naceta in Katro, ki sta po požaru mlina pomnožila v hiši število jedcev za mizo.

»Kaj boš to govoril!« ga je zavrnila. »Menda ne boš podil zeta in hčere od mize, ko ju je zadela taka nesreča.«

»Nak, tega ne! Le to ti povem, da bosta tudi onadva morala delati, če bosta hotela jesti.«

»Kaj pa naj delata, ko nista vajena kmetiškega dela?«

»Ne klesti takih! Kakšnega dela pa sta potem vajena, če ne kmetiškega?«

»Oh, no! Hotela sem reči, da že dolgo nista delala na polju in da sta se dela na njivah že odvadila.«

»Se mu bosta pa spet privadila!«

»Pa vendar – vsega ne bomo zmogli sami. Pomisli, da sem tudi jaz že stara in do kosti zgarana in da pri delu ne zaležem več toliko kakor nekoč, ko sem bila še trdna in pri močeh.«

»Zato je pa Katra bolj spočita. In tudi Jera in Cila sta pravi bunki.«

»Boga zahvali, da imaš tako zdrave in krepke otroke! Toda če so zdravi in močni, še ni treba, da bi se morali na žive in mrtve žuliti, ko jim ni sile. Toliko menda še premoremo, da bomo najeli nekaj plevic.«

»Sem že povedal!« je trmasto pribil. »Ne bomo najemali pa konec!«

V Petrački je tako vrelo, da bi se bila najrajši zakadila vanj, mu strgala panj iz rok in ga z njim trlepnila po glavi, da bi se takoj stegnil.

»Ali spet začenjaš s to svojo vražjo trmo?« je jezno bruhnilo iz nje.

»Na miru me pusti! Zdaj se ne utegnem pričkat s teboj. Saj vidiš, da se čebele pripravljajo na roj.«

»Naj vrag vzame te tvoje čebele! Ali ti je teh muh bolj mar nego lastnih otrok?«

»Zlepa ti pravim: pojdi zdaj in ne moti me več!«

»Ti dedec salamenski ti, kakšen si!« je Petračka zavreščala.

»Ti le lôvi te muhe, bom že jaz sama –«

Petrač se je preteče zravnal in jo oplazil s takim pogledom, da ji je kar sapo zaprlo.

»Ti greš poslej sama lahko samo še za plot, drugega pa prav nič! Razumeš?«

Petračka se je jezno pognala naprej.

»Kaj? Kako?« je sikala.

Tedaj se je on tako silovito ustopil prednjo, da so se ji kar noge ušibile.

»Spravi se od tod!« je zavpil. »Pri priči!«

Petračka se je naglo obrnila, pobrala košaro, ki jo je bila prej pustila pod jablano, in zbežala. Zraven je na vse pretege kričala čez vrt:

»Ti pošast grda ti! Ti le revskaj in se bentí, a jaz se poslej nobene reči več ne dotaknem, pa če gre v hiši vse po zlu!«

Toda Petrač je ni več poslušal. Bil je z vsemi čuti, z dušo in telesom pri svojih čebelah. Kajti pričakoval je najlepšega in največjega trenutka v letu – prvega čebeljega roja.

Že pred nekaj dnevi je bil v panjih opazil znamenja, ki čebelarju napovedujejo toliko pričakovani in zaželeni dogodek. Čebele so bile v večini panjev satje že dodelale in ga začele oblo robiti, nedodelane sate pa zadelavati s trotovinno. Ker je bila spomladanska paša letos nenavadno ugodna, so se panji

kar šibili, tako so bili polni medu, zalege in čebel. Zvečer so živali v obilnih grozdih prisedale na brade, pa tudi čez dan so se v velikih gručah zbirale po satju. Nič več niso zletale na bero kakor prejšnje dni. Tiste redke pa, ki so se vračale s paše, niso na hlačkah prinašale več obnožine. Največ čebel je brezbrizno sedelo za žreli ali na bradi. Leno so obletavale panje in jim ni bilo nič ne do toplega sonca ne do medenega cvetja. Kakor omamljene so lazile sem ter tja in se nad nobeno stvarjo niso vznemirjale. Lahko si jim po mili volji šaril in brskal po panjih, one se za to še zmenile niso. Če si jih s strgalko odtrgal s satja, so se razvalile po panjevem dnu kakor kepa gomežečega testa. Le mladice so nemirno begale sem in tja. Tudi trotje so se živahno prerivali med njimi ali pa se v gručah spreletavali pred panji in močno brenčali. Pred uljnjakom je bilo vsako jutro vse polno kapic s trotje zalege. Te pokrovčke so bile čebele ponoči znosile iz panjev ter jih na gosto raztrosile okrog čebelnjaka, po bertah in bradah.

Ko je bil Petrač prišel davi k uljnaku, je takoj spoznal, da bosta njegova najmočnejša panja še dares rojila. Kajti iz njiju je bilo prav razločno slišati tisto visoko kovinasto petje, ki ga čebelar tako dobro pozna in ki ve, kaj pomeni. Čebele so se živahno prašile in zavaljeni trotje so bili že vsi svatovski. Zavedali so se pač, da je danes njihov dan. Samo da panja ne bi oba hkrati rojila!

Prinesel je k čebelnjaku vedro mlačne vode, škropilnico, metlico, napravljeno iz kurjih peres, in ogrebalko, da bo vse pripravljeno za ogrebanje rojev. Iz čebelnjaka je prinesel dva prazna panja, ki ju je bil včeraj skrbno očistil in ju zdaj znotraj natrl še z meliso. Kajti v tak panj se roj kar sam spusti, če ni ravno preveč muhast in sršenast. Rajnki oče so znali tudi še drugače loviti roje. V bližini čebelnjaka so vtaknili v zemljo

košato, za moža visoko vejo ter jo z nečim poškopili, opahali in zagovorili. Ko je roj zletel iz panja, so se postavili k veji ter na glas in pevaje izgovarjali skrivnostne besede. Roj je nekaj časa rajal v soncu, ko pa se je v opojnih višavah dodobra naužil svatovskih radosti, se je nenadoma kakor na čudežno besedo spustil na vejo. Le redkokdaj se je primerilo, da je sedel v kakšno drevo ali kam drugam, kjer ga je bilo težko ogrebsti, nikoli pa se ni zgodilo, da bi bil kam pobegnil. To skrivnost prestrezanja rojev so bili oče odnesli s seboj v grob. Zmerom so mu obljubovali, da mu bodo to skrivnost izdali šele na smrtni postelji, kakor je bilo to že od pomnjenja v navadi, a so potem tako naglo umrli, da mu te skrivnosti niso utegnili več povedati.

Dan je bil lep, sončen in topel, kakor da je prav naročen za čebelje svatovanje. Čeprav v zraku ni bilo nobenega vetrca, je s Kekelja vendar prihajal blag vonj po sparjeni zemlji, po borovi smoli, po cvetju in zelenju.

Nenadoma se je od čebelnjaka oglasilo pridušeno šumenje. Petrač je takoj spoznal, da se v tretjem panju tam zgoraj na vrhu začenja veselo čebelje svatkovanje. Obšlo ga je tako svečano razpoloženje, da je z roko napravil čez čebelnjak znamenje križa in priporočil ta svoj prvi letošnji roj svetemu Ambrožu, zavetniku čebel in čebelarjev.

Panj, ki se je pripravljaj na roj, je bil krepak in živálen. Zato je v njem kar zvenelo, kakor da nevidni godci preizkušajo nekje svatovsko pesem. Pred njim so pridušeno šumele čebele svatevce, ki so na gosto švigale sem in tja, da je na poslikanih panjevih končnicah vse migotalo, kakor da dežujejo nanje zlate strelice. Z bliskovito naglico so švigale druga mimo druge kakor srebrne puščice. V svojem letu so bile vse obrnjene proti panju, znamenje, da se bo od tam zdaj zdaj s svečanim

orgljanjem in kovinastim vriskanjem utrgal svatovski roj in veselo zaplesal v soncu.

Petrač si je z vodo oprhal obraz in roke ter z burno utripajočim srcem čakal, kdaj zleti roj. V duši mu je bilo, kakor da se bo ta trenutek zgodilo pred čebelnjakom nekaj velikega. Nekaj, kar je podobno nedoumljivi, a vendar že izza sivih davnin ponavljajoči se skrivnosti.

Nenadoma je roj svatevc, rajajočih pred panjem, zavaloval, iz panja pa se je z vznemirljivim šumenjem razlil dolg, siv curek čebel. V težkem povescu se je ob čebelnjaku nagnil k tlom kakor padajoč, zamolklo šumeč slap. Nato se je dvignil kakor razburkan val in se raztegnil v soncu v dehteč oblak. Pevaje je poletel nad čebelnjak, se tam naglo zvrtnil in pljusnil med drevjem visoko pod nebo. Tam se je razpršil kakor val, ki se razbije ob skalah in se v srebrnih penah razlije nazaj na vodno gladino. Nato se je začel spuščati in se kakor prosojna meglica zgrinjati okrog jablane za čebelnjakom. Nenadoma se je zgostil v trepetajoč klobčič in se med drevjem kakor sukljajoča se krogla zatrkjal proti zemlji. Pri tleh se je zopet razpršil, se dvignil in zarajal v soncu, kakor da se vrtinči v zraku velika, srebrno in zlato spreminjajoča se tančica. Tako je roj plaval nad vrtom sem in tja kakor velika, omahujoča ptica z dolгим repom, ki išče, kam bi se spustila.

Petrač je uskrnil panj ob plot, pograbil škropilnico in začel kropiti za rojem, da bi se ta prej pomiril in se spustil v nastavljeni panj. Zdaj pa zdaj je udaril s paličico po bakrenem kotličku, visečem ob plotu, da je čez vrt jasno zazvenelo.

Roj se je res spustil nad plot in se v dolgi, vrtinčasti pahljači sukljal nad panjem. Nekaj čebel se je spustilo Petraču celo na rame in na roke. Brenče so se mu razlezele po vratu in obrazu, pohlepno srkajoč vodo, ki si jo je bil prej napljuskal po

licih in rokah. Krotko so lazile po njem, kakor da poznajo svojega gospodarja, ter pri tem nemirno utripale z zlatimi, prosojno svetlikajočimi se krili.

Vendar se roj ni hotel pomiriti in se spustiti v panj. Omamljene od sonca, so se čebele zopet dvignile in zaplule v opojne jasnine, kjer so se zibale in igrale v zlati mreži, kakor da so pijane lepega dneva, sinjih višav in medenih sanj. Zdaj so se strnile v klobčič in obvisile pod nebom kakor velik bisern grozd, zdaj zopet so se raztegnile v šumeče, nemirno trepetajoče povescmo, valujoče in sukljajoče se nad vrhovi drevja kakor razblinjen dim, ki ga razpihava veter v zraku. Tako je roj dolgo časa rajal nad vrtom, kakor da čebele ne vedó, kaj naj še počno in kam naj v svoji svatovski prešernosti polete. Pognale so se proti skednju in Petrač je že mislil, da bo roj tam sedel na zatrep. Zato jo je ucvrl za njim in ga začel na vso moč kropiti. Čebele pa kakor da ga hočejo voditi za nos. Naglo so se zopet zvrtnile in se pognale proti vasi. On pa za njimi. Čudovito urno in gibčno je tekal za rojem, kakor da mu je komaj trideset let. Spretno se je pognal čez gnojnični jarek na dvorišču in stekel za čebelami na vas. Roj pa si je nad Benčinovo hišo premislil, se mahoma obrnil in odletel nazaj na domači vrt. Tu se je še nekaj časa vrtnčil v zraku, nato pa se je nagnil, kakor da ga je upognil veter, in se v dolgem, svetlem plamenu ponesel proti Kekelju.

Petraču se je stisnilo srce. Hudimana, kaj takega pa še ne! Ta roj je kakor obseden. Pa ne da bi bil zgubil matico?

Pazljivo se je razgledoval po vrtu, ali ni matica morda kje na tleh v travi, obdana s krdelcem zvestih telesnih stražaric. Medtem pa je zgubil iz vida roj, ki je nad vrhovi dreves veselo odplesal proti polju. Šele ko se je kraj vrta zopet ozrl po zraku, je zapazil, da roj seda v vrh češnje v meji med njivami. O ti

spak ti, kako je to narobe! Češnja je visoka in kje najti zdaj tako dolg drog, da bi bilo na njem mogoče poriniti panj v vrh drevesa? Treba bo torej splezati na češnjo. Pa hitro! Kajti roj ne bo za dolgo obsedel v njenem vrhu. Če pridejo do njega čebele oglednice, ki so se bile že pred nekaj dnevi razletele po okolici, da poiščejo kje v starem drevesu prikladen brt ali rupo v zemlji, kjer naj bi se čebele naselile po rojenju, mu ga lahko še kam speljejo in potem zbogom ta lepi in krepki letošnji prvenec!

Brž se je vrnil k čebelnjaku po panj, ogrebalko in drugo spravo ter se s tem urno vrnil k češnji. Pod njo je zavil za grm in se tam ob nekaj spotaknil. Toliko da se ni prekopicnil in telebnil po tleh.

»Hudič te –!«

Kletvica mu je obtičala na jeziku. Kajti pod grmom je zagledal Naceta. Zet se je ravnokar prebujal iz sna, se leno pretezal in si zaspano mencal oči.

»Tak tako?« je stari zarežal nad njim. »Tako torej ti osiplješ krompir?«

Nace se je nekoliko pridvignil v travi in se dremavo oziral okrog sebe.

»Uh, kako ste me sunili!« je zamrmral.

»Na noge!« je zavpil Petrač. »Če ne, te tako nekam brcnem, da mi bo škorenj v tebi ostal!«

Nace se je počasi dvigal s tal in se plaho oziral v tasta.

»Uf, kako ste sršenasti!« je zamomljal. »Kaj pa vam je spet?«

»Tako mi steci domov po lestev!« je ukazal Petrač, ker se zdaj ni utegnil prerekati. Kajti šlo je za vsako minuto.

»Čemu vam bo lestev?«

»Ne sprašuj!« je stari jezno zakričal. »Da si mi že tam in spet nazaj, še preden utegnem jaz do tri naštet!«

Nace se je podvizal in se kmalu vrnil z dolgo lestvijo na rami.

»Zlezi gor v češnjo!« mu je ukazal Petrač, ko sta prislonila lestev k drevesu.

»Kaj pa bom tam?« se je začudil zet. »Saj češnje še niso zrele!«

»Šema neumna! Ali ne vidiš, da je v vrhu čebelji roj?«

Nace je stegnil vrat in se neumno zazijal v češnjo.

»Pa –?« je jecljaje golsnil.

»Ogrebel jih boš!«

Nace je kar odskočil in začel naglo mežikati.

»O, prekletu! Saj veste kako!« je prestrašeno vzkliknil.

»Da me opikajo! Teh muh se bojim ko živega vraga. Še mimo čebelnjaka ne grem rad, kaj šele, da bi jih šel ogrebat! In tudi – kje pa jih znam?«

»Ali ti sploh znaš še kaj drugega kakor jesti in spati?« ga je otrnil stari. »Pridrži mi vsaj lestev!«

Sam je pograbil vršo, potisnil vanjo panj in ogrebalno spravo, si jo oprtal ter ročno splezal na češnjo. Nace pa je spodaj podpiral lestev in se s strahom oziral kvišku. Toda ko je Petrač začel ogrebat čebele, ki so v velikem, šumečem grozdu visele vrh češnje, je naglo zbežal izpod lestve, boječ se, da se roj z drevesa ne bi usul nanj. Stekel je čez njivo in legel na drugem kraju pod mejo. Od tod je boječe gledal, kako stari trpa čebele v panj.

Ko je Petrač ogrebel roj, je zlezel s češnje in zanesel panj v senco, da se čebele v hladu pomire.

Medtem ko je čakal, da se izroji še drugi panj, si je ogledoval kranjice, kjer čebele še niso bile pripravljene na rojenje. V nekem panju je opazil, da so bile čebele usmrtile matico. Najbrž ni mogla več leteti, pa je zato morala dati

življenje. Medtem so se bile v panju že izlegle mlade matice in čebele so si med njimi pravkar izbrale novo kraljico. Krepka je, dolga in ima močne peruti. Čebele so jo takoj obdale s stražo in ji pripravljajo med satjem ozko cesto, da se matica poda na prvi kraljevski obhod in pregled po panju. Neizvoljene matice pa preplašeno begajo po satovju in milo jočejo. Toda čebele se malo menijo za njihov jok. Neusmiljeno jih love med satjem, se v gručah usipljejo nanje in jih neprizanesljivo koljejo. Mrtve vlačijo iz panja in jih mečejo raz brade na zemljo.

»Da, da!« je zamrmral Petrač. »Take so pač postave v čebeljem kraljestvu!«

Trde so kakor na gruntu. Dom in družina, zdrav zarod in en sam gospodar, to je zapoved, ki vlada v vsakem panju. Neusmiljeno je treba žrtvovati vse, kar ne ustreza tej zapovedi. Tu ni nič sanjarij in omahovanja, nikakršne mehkobe in čustvenosti, nič prizanašanja in premišljevanja, kadar gre za dobro družine. O, semkaj, semkaj k čebelam naj bi se ljudje prihajali učiti, kako je treba izpolnjevati dolžnosti do doma in zemlje! Ko bi se pri čebelah učili, potem pač ne bi bili taki, kakor so dandanes mladi ljudje, ki mislijo, da mora iti v življenju vse po njihovi všeči, in sanjajo samo o nekakšni sreči, ki plava nekje nad oblaki, temveč bi vedeli, da je treba v življenju tudi kdaj kaj žrtvovati.

Glej, tu je panj, ki ima bolno ali prehlajeno matico ali pa ni parna. Že dolgo sicer zalega, a ker je trotovka, se iz jajčec izlegajo sami troti. Temu panju ni več pomoči, izgubljen je. Trotje niso za delo, ampak samo za jelo, in ker v panju ni več nove čebelje zalege, v njem kmalu ne bo imel več kdo delati in nabirati strdi. Ko stare čebele pomrjo, bo tudi trotov kmalu od lakote konec.

Tudi Nace je tak trot, ki živi od tujega truda in dela. Na njegovih, Petračevih ramah visi že, odkar se je oženil s Katro. Toda zdaj se bo moral postaviti na lastne noge in se lotiti kakšnega dela, ali pa naj od lakote pogine. On ga ne bo več redil in tudi v hiši ga ne bo več dolgo trpel. Kdo ga bo le gledal, ko pa samo postava okrog in poležkuje v sencah? Še danes ga vzame v roke in mu pretiplje obisti. Odkrito mu bo povedal svoje misli in mu svétoval, naj si prej ko prej poišče kje kakšno delo.

In res – ko so po južini drugi zopet odšli na delo, je Petrač poklical zeta in začel naravnost:

»Nace, česa se misliš lotiti sedaj, ko si ostal brez mlina?«

Zet ga je začudeno pogledal.

»Jaz? Česa se mislim lotiti?« je v zadregi zajeceljal, ker tega vprašanja ni pričakoval.

Toda naglo se je ovedel in se pred starim odločno zravnal.

»Bom rajši jaz vas vprašal, kdaj mi mislite izplačati Katrino doto in sploh – kako mislite to z menoj in z mojo družino?«

Petraču so jezno vzplamtele oči.

»Kako? Ti to mene sprašuješ?«

»Vas, da!« je začel Nace serigasto. »Koga pa drugega? Saj ste vendar Katrin oče in moj tast ter ste torej vi dolžni skrbeti za naju sedaj, ko nama je pogorel mlin!«

»A tako torej misliš?«

»Tako, da! Mar ni Katra vaša hči?«

»Da, Katra je res moja hči!« je odgovoril Petrač trdo. »Ampak zdaj je tudi tvoja žena. Za ženo pa mora po vseh postavah skrbeti vendar mož, ali ne?«

»Kako naj skrbim zanj, ko pa mi je vse pogorelo?« mu je Nace osorno odbrusil.

»Pogorelo, pogorelo!« ga je oponašal stari. »Kaj pa če bi bilo meni pogorelo? Ali bi potem morda ti skrbel zame? Čakaj no! Da se ne bova lovila za praznim vetrom in hodila po ovinkih, ti bom svoje misli kar naravnost povedal. – Najprej zastran dote! Ali sva bila zastran tega napravila morda kakšno pismo?«

»Pisma nisva delala, ampak takrat, ko sem se ženil, ste rekli, da dobi Katra tristo goldinarjev dote, a jih še do danes niste izplačali – ne njej ne meni.«

»Da, to sem rekel in kar sem rekel, ne bom polizal. Nikoli pa nisem rekel in nikjer zapisal, da bom ta denar dal tebi v roke. In tudi tega nikoli nisem rekel, kdaj in kako ga bom izplačal.«

»Niste rekli in tudi napisano to ni nikjer, to je res, ali vsakdo ve in navada je, da oče izplača hčerino doto zetu na roko takoj po poroki. Če bi vas bil takrat, ko sem se ženil pri vas, tako dobro poznal, kakor vas poznam danes, se ne bi bil zanašal na vašo besedo, ampak bi si bil dal Katrino doto zapisati pri notarju.«

Petrač je po teh besedah planil izza mize, kakor da ga je kdo s šibo oplazil.

»Kako?« je vzrožil. »Ti bi si moje kmečke žulje dal zapisati pri notarju, pri gosposkih škricih? Ti – ničè, ki imaš le prazne in mehke roke, puhlo glavo in vetrnjaško srce? Ti, ki s svojo ženo že nad trinajst let priskleduješ za mojo mizo? Ti, ki ti tudi hčer redim, odkar je ta na svetu? O, tudi jaz ti povem: če bi te bil takrat, ko si mi bil zapeljal hčer, poznal tako, kakor te poznam danes, ne bi bil postal nikoli moj zet, četudi bi vsa fara še vse do današnjega dne s prstom kazala na Katro.«

»Sram vas bodi, da tako govorite in mi oponašate, kar ste mi dali!«

»Nič ti ne oponašam! Bog mi je dal toliko, da zavoljo tega nisem prišel na kant. Le to me žre, da si se trinajst let redil ob mojih žuljih, ne da bi se bil kdaj vprašal, kako bo s teboj in s tvojo družino, ko mene ne bo več, in da bi mi zdaj hotel vrh vsega še levite brati. Peklí me, da se taka šleva, kakor si ti, upa meni kaj očitati ter se nespoštljivo vsajati in ritati pred menoj. Zapomni si: kar sem bil namenil in obljubil Katri za doto, to ji bom tudi dal, ampak ne tebi na roko. Polovico tega dobi Nana, ko dorase, ker vem, da za teboj še beraške malhe ne bi dobila, drugo polovico pa dobi Katra, kadar se bo to meni prav in potrebno zdelo. Tebi pa svétujem, da se kar najhitreje postaviš na svoje noge.«

»No, ker ste že tako modri, pa mi sedaj še to povejte, kako naj to storim!«

»V svetem pismu stoji: 'Pojdi k mravlji, oglej si njena pota in se od nje uči modrosti. Mravlja nima ne vodnika, ne učitelja, ne zapovednika, pa si vendar poleti pripravlja živež in ob žetvi nabira zalogo.' Pojdi in stori tudi ti tako! To je vse, kar ti lahko povem!«

»Pridiga lahko vsakdo!« ga je Nace prezirljivo zavrnil. »Kajti besede so poceni, čeprav so iz svetega pisma. Zato ste bili z njimi že od nekdanj tako radodarni. Če bi bile po cekinu, ne bi tako razmetavali z njimi. Ste preveč zaprte roke. Ha! Lahko je reči: postavi se na svoje noge! Pa se vi na mojem mestu postavite na svoje noge, če nimate ničesar pod seboj!«

Petrač je zapičil prst vanj.

»V črno si zadel!« je vzkliknil. »To je tisto, vidiš! Tal nimaš pod seboj. V zraku pa nihče ne more viseti – tudi taka puhlica ne, kakor si ti. Da nimaš ničesar pod seboj, to si vedel že tudi pred trinajstimi leti, še preden si bil zapeljal Katro. Že takrat si se obešal na oblake. Neprestano sem ti dopovedoval in

te svaril: 'Nace, ne lazi mi za Katro! Nič nimaš. Ne bosta mogla živeti.' – Ti pa: 'Mlin imam in zdrave, delavne roke. S tem se že postavim na noge.' In si se ponoči zrinil h Katri pod odejo. Špekuliral si na njeno doto in na moje žulje, pa si zdaj obvisel v zraku.«

Nace je na te besede zapihal kakor maček, ko mu kdo stopi na rep.

»Ociganili ste me za doto!« je postajal čedalje predrznejši, misleč, da starega sedaj le še tako užene v kozji rog. »Če bi mi bili dali denar, kakor ste bili to obljubili, ko sem bil vzel Katro, bi bil že zdavnaj stal na svojih nogah. Tako pa ste me zmerom le z lepimi besedami pitali, mlin pa mi je medtem šel po zlu, ker mu z vašimi besedami in nauki nisem mogel zakrpati lukenj.«

To je bilo Petraču dovolj.

»Drži gobec, ti prekleti lajavn!« je jezno zavpil. »Mlin ti je šel po zlu, ker si pri melji nepošteno mero jemal. S tem si si ljudi odgnal, zdaj pa bi rad meni pod nosom smrادل. Pa mi ne boš! Pod mojo streho si danes odbrenkal! Glej, da se mi prècej ogledaš kje za delom in jelom ter da se mi prej ko prej spraviš od hiše. Pod mojo streho ne boš več zaplečeval in za mojo mizo nič več priskledoval!«

»Bodite brez skrbi!« je Nace pikro odvrnil. »Odšel bom prej, kakor vam bo to ljubo. Ne bom vam služil za hlapca, ne! In tudi prazne slame ne bom več z vami mlatil.«

Po teh besedah je naglo odšel in trdo zaloputnil vrata za seboj.

»In jaz ne z bedaki časa tratil!« je Petrač zaklical za njim.

Toda še preden se je utegnil dobro po glavi popraskati, je že Petračka privihrala v izbo.

»Tak tako?« je zajezikala. »Lepa reč! Zdaj že otroke mečeš čez prag. Ali si še človek ali si žival? Ali boš to svojo prekleto trmo res do konca gnal, dokler ne bo vsa družina sprta in razdrta? Nas res hočeš vse pahniti v prepad?«

Petrač jo je premeril z dolgim pogledom.

»Sami drvite vanj! In ti greš spredaj kakor neumen kozel pred čredo. Ti razdiraš družino, ti pehaš hišo v nesrečo! Grešiš, hudo grešiš, ker ščuješ otroke zoper očeta in jih zavajaš v nepokorščino.«

»O, ti satan ti!« je hripnila. »Jaz razdiram družino, jaz?«

»Če si priropotala sem, da bi tu lajala nad menoj, se mi kar pri priči poberi k vragu!« jo je Petrač trdo in odločno ustavil.

Petračka je zdaj sprevidela, da po tej poti nikamor ne pride z njim. Zato se je potuhnila, čeprav se je v njej vse upiralo, da se mora ukloniti. Zakaj zdaj je treba reševati otroke, ker bi jih ta srboritec hotel razgnati po svetu in jih v svoji trmi pahniti v nesrečo.

»Martin, moj bog, kako si trd!« je začela s sladkim, spravljivim glasom. »Daj no, da se lepo pogovoriva! Saj prej si bil vendar zmerom človek kakor treba.«

Stopila je k njemu in mu hotela položiti roko na ramo.

Petrač je odskočil, kakor da mu je kača siknila v obraz. Dvignil je roko predse kakor v obrambo in rekel:

»Opraviva kar brez tega sladkega strupa! Vidim ti v srce, kakor da si iz stekla, in torej dobro vem, kaj kuhaš v sebi. – Praviš, da sem bil poprej človek kakor treba? Vraga sem bil! Za vas morda že, ker ste ob moji dobrohotnosti in prizanesljivosti počenjali, kar ste hoteli. Pred Bogom pa sem bil šleva. Nekoč mu bom moral dajati težak odgovor za to.«

Dvignil je pest pod strop, rekoč:

»Tegale vam je manjkalo, tega! S palico sem preveč varčeval. Zato pa jo zdaj toliko huje Bog vihti nad mano.«

Po kratkem premolku je dejal mirno in suho:

»Povej na kratko in brez cukra na jeziku, kakšen zlodej te je zajahal, da si zdaj tako privihrala nadme.«

Petračka je globoko vzdihnila in zlezla pred njim v dve gube.

»Rada bi vedela, kaj misliš zdaj z Nacetom,« je povzela s tesnobo v srcu. »Kaj naj stori zdaj nesrečnik? Naj si postavi nov mlin in zafrečka Katrino doto v podboncarsko grapo? Saj vendar veš, da se samo od mlina v tako odročnem kraju ne dá živeti. Naj gre služit za hlapca, naj gre po svetu ali kaj naj napravi? Nace je po tej nesreči potreben dobrega nasveta, ne pa osornih in zadirčnih besed, s katerimi ga pitaš in hruliš sedaj ti.«

Petrač jo je oplazil s posmehljivim pogledom.

»Kako? Dobrega nasveta, praviš? – Mar mu je dobrih nasvetov! Teh sem mu v trinajstih letih že toliko dal, kakor jih ni menda še nikoli noben tast dal svojemu zetu. Pa so kaj zalegli? Toliko, kakor če bi bob ob steno metal! Zato ti odkrito povem: njemu je toliko do mojih nasvetov kakor meni do njegovih prdcev. Pač pa mu je do moje kašče, do mojih skled in do mojega denarja. Tako ti povem, vidiš! Sploh pa – kaj mene sprašujete za nasvete? Saj me ne marate poslušati in tudi oslinčkov nimate več pod brado. Dovolj ste že stari in tega ste se tudi učili, da je Bog dejal Adamu, ko ga je bil pognal iz raja: 'V potu svojega obraza boš jedel kruh!' To velja za vsakega človeka, torej tudi za Naceta. Po teh besedah naj se ravna, pa mu ne bo treba mojih nasvetov.«

»Saj je vendar delal, dokler je imel mlin!« ga je zavrnila Petračka. »Zdaj pa ga nima več in –«

»Delal, delal!« jo je oponašal. »Trobezljaš, česar sama ne verjameš! Nace še svoj živ dan ni ničesar delal. On nas je tam doli v tistem svojem podboncarskem brlogu samo slepil, kakor da nekaj dela, v resnici pa je tam samo Bogu čas kradel in od ljudi nepošteno mero jemal. To veš ti prav tako dobro kakor jaz. Ali je do zdaj s Katro in Nano živel morda od mlina in dela?«

»I – težko jim je šlo, res, ampak –« je zažužnjala Petračka, ker na moževe besede ni vedela kaj reči.

»O, težko, težko! Kako naj bi jim drugače tudi šlo, ko pa je bil Nace slab in nepošten mlinar? Saj ljudje vendar niso norci, da bi se dali od take šleve goljufati, ko je drugod dovolj poštenih mlinarjev. To je eno. Drugo pa je to: zanašal se je na mojo kaščo, jaz pa sem bil šema, ker sem ti toliko let skozi prste gledal, ko si jima pošiljala in nosila v Podboncar zdaj maslo in jajca, zdaj meso in slanino, zdaj krompir in žito, včasih celo moko ali kakšno kokoš, skratka –skoraj vse, kar sta potrebovala za življenje. In otroka jima tudi redimo in oblačimo. Ali je potem čudno, da je zdaj tako?«

»Seveda ni bilo vse prav, ali kaj hočemo?« je jeguljila Petračka in se zvijala pred starim kakor piškur, ker je tudi sama dobro čutila, da je to, kar pravi mož, le prebridka resnica. »Ali zdaj se je vendar treba za nekaj odločiti. To tudi jaz sama vem, da se bo moral Nace česa lotiti. Ali česa? Saj te vendar prav to vprašujem.«

»Ali mu bom morda jaz delo iskal? Saj sam ve, za kaj lahko zgrabi in česa je sposoben. Če misli, da je mlinar, naj gre delat v kakšen mlin, če mu to ne diši, naj gre delat na polje in naj postane dninar. Če pa ni ne za to ne za ono, ampak bi hotel kaj drugega, naj gre po svetu s trebuhom za kruhom, kakor se pravi. Skratka – naj se enkrat res loti pametnega in koristnega

dela, naj bo kakršnega koli že. Na priskledništvo za mojo mizo pa naj se več ne zanaša. To sem prejle tudi njemu povedal. Pa tudi tebi zdajle to povem. In še to ti rečem, da mu poslej ne dajaj več potuhe, ker ga s to ne boš mogla rediti.«

»Melješ in melješ, pa vem zdaj toliko kakor prej, česa naj se pravzaprav loti!« je Petračka nevoljno zagodrnjala.

»Vraga, mar pričakuješ, da ti ga napravim za župnika pri Fari ali da ga postavim za glavarja v Logatcu, ali kaj?« se je Petrač jezno zadril nanjo. »Po vsej sili hočeš, da ti ga postavim kam v kakšen oltar.«

»Že vidim, da ga hočeš na vsak način pognati po svetu!« je Petračka pikro dejala. »Dobro! Denimo, da gre v svet, recimo v Ameriko. Kaj pa Katra in Nana? Ali naj gresta tudi onidve z njim?«

»Vranča, kje pa vendar živimo?« je zarežal. »Če smo na zemlji in ne na luni ali kje drugje, potem mora biti žena vendar tam, kjer je mož, otroci tam, kjer je oče, ali ne? Saj se svet menda ni čez noč na glavo prekucnil.«

»Tako torej?« se je zavzela. »Vsi naj gredo iz hiše in po svetu? In to kar na slepo in takoj? Še preden si Nace dobi kje kakšno delo? In naj gresta Katra in Nana tačas, ko bo on delo iskal, beračit, ali pa naj kje za tujim plotom stegneta pete?«

Petrač je priprl trepalnice in jo izza njih tako predirljivo pogledal, da ji je bilo, kakor da ji zabada šilo v prsi in ji ga potiska prav do srca.

»Trinajst let smo redili vse tri, pa te nikoli ni nič skrbelo,« je dejal ujedljivo. »Trinajst let si jima skrivaj nosila to in ono v Podboncar, ne da bi me bila kdaj vprašala, ali to smeš ali ne. Torej si zastran tega tudi zdaj ne beli glave. Toliko je naša miza že še trdna, da se ne bo podrla, če bo tudi še odslej dvojje žlic več na njej, dokler se Nace kje ne zasidra. Kakšno leto bo to,

mislim, že še zdržala. Samo to vedi, da bo tisti, ki bo hotel pri nas jesti, moral tudi delati. Priskledništva pa za svojo mizo odslej ne bom več trpel. S tem sem ti vse povedal.«

Po teh besedah je sedel za mizo in se trdo zazrl skozi okno.

Petračka je stala sredi izbe in ga nekaj časa molče gledala. Usahle prsi so se ji burno dvigale, ker je v njej vse vrelo. Zdelo se ji je, da jo bo razgnalo od jeze, žalosti in sovraštva. Bilo ji je, kakor da je tu v tej hiši, kjer je do zdaj za vse ona skrbela, kar na lepem zagospodaril čisto tuj človek, ki ga ona še nikoli v svojem življenju ni videla. Njenega moža, tistega, ki se je bila pred petintridesetimi leti z njim omožila in imela z njim otroke, ni bilo zdaj nikjer več. Kakor da je umrl ter so ga že zdavnaj v krsto zabili in odnesli iz hiše tja na pokopališče pod Liscem. Tu v hiši pa se šopiri zdaj oblasten in brezsrčen tujec, ki je z družino, z njo in z njenimi otroki, kakor da so njegovi hlapci.

Najrajši bi bila temu človeku pokazala vrata in mu na glas zakričala, naj se pri priči skida iz hiše. Ali pa bi se pognala vanj, ga zgrabila za vrat in ga toliko časa tiščala za goltanec, da bi se zadušil. Toda nekaj jo je hromilo, da je bila čisto brez moči. V silni jezi je kar drevenela in potihoma škrtala z zobmi. Šele čez čas sta napetost in vihar v njej toliko popustila, da je upognila glavo in stopila k mizi.

»Še nekaj!« je povzela v pritajeni togoti. »Kako pa misliš z Jero in Cilo?«

Petrač je odtrgal pogled z okna in nekaj časa zamišljeno zrl nekam predse.

»Z Jero in Cilo?« je raztreseno povzel.

Bobnal je z roko po mizi in nekaj časa razmišljal.

»Omožim ju!« je potem mirno povedal.

»Omožiš?« je hlipnila Petračka in se zdrznila ob misli, da je stari morda že tudi hčerama za njenim hrbtom poiskal kje ženine. »S kom in kam, za božjo voljo?«

»Tega zdaj še sam ne vem!«

Petračka si je po teh njegovih besedah olajšano oddahnila.

»Ali pa veš, da hoče tudi Jera v Ameriko?« je potem mukoma stisnila iz sebe.

Petrač jo je osuplo pogledal in nehal bobnati po mizi.

»Jera – v Ameriko?« se je zavzel.

»Da, v Ameriko!« je pritrdila Petračka, pa s takim glasom, kakor da je povedala, da bo Jera zdaj zdaj po njegovi krivdi umrla.

Petrač se je globoko zamislil. Čuden svet dandanes! Vse hoče po svetu. Kakšen čudež pa je ta Amerika, da zdaj vse rine tja? Mar leže ljudje tam v senci in jim pečene piške kar same leté v usta? In če odide vse tja čez lužo kakor žerjavi jeseni, če se vse izseli v ono čudežno Ameriko, kako pa bo potem s temi našimi domovi in s to našo zemljo?

Dvignil se je izza mize in napravil nekaj korakov po izbi. Nenadoma pa je obstal pred ženo, rekoč:

»Zastran mene greste lahko vsi v Ameriko ali kakor koli hočete!«

Petračka se je lokavo zasmejala.

»Tudi Jurij?« ga je zbadljivo vprašala.

Trdo se je zravnal pred njo in se ji strmo zasrepel v oči.

»Ne mešaj Jurija v te priskutne reči!« je rekel mrzlo. »In ne pleti zanj za mojim hrbtom skrivnih mrež! Z Jurijem je drugače kakor z Nacetom, s Katro, Jero ali Cilo. Kako, to že on sam prekleto dobro ve. In prav bi bilo, ko bi to vedela tudi ti!«

»Ali morda res misliš, da bo vzел tisto staro in kozavo Ančko, ki si mu jo ti izbral?« ga je strupeno vprašala.

»Nič ne mislim, ampak vem, da jo bo!« je odločno pribil.

Nagnil se je čisto k njej, da je ona na licih začutila njegov vroči dih.

»Ti! – Pazi se, to ti rečem!« ji je zapretil. »Stara ali kozava, šepava ali brljava, vzame jo, ker to od njega terja grunt, pa konec besedi! Si razumela?«

»He—he—he!« se je Petračka hudobno zakrehljala. »A če je ne vzame?«

Petraču je ob tem njenem smehu zavrela kri, a se je še o pravem času premagal, da ni vzrožil in zdivil. Potlačil je jezo v sebi in trdo dejal:

»Če vas je resnično obsedel hudič, potem kar koprcajte in kopitljajte, dokler se ne upehate in se do kraja ne izritate. Samo to vam povem: kdor se mi bo uprl, tega razdedinim in ga za vselej zbrišem z grunta. To sem sklenil in od tega ne odneham, četudi se zbotate z vsemi rogači, kar jih premore pekel.«

Petračka svojim lastnim ušesom ni mogla verjeti. Kako? Ta plesnivec naj razdedini lastnega sina? Ljubi bog, ali je še sploh pri pravi ali je že čisto znorel?

»Tako torej?« je siknila. »Zbrisal, razdedinil nas boš? Lastnega in edinega sina boš vrgel z grunta? Kam pa boš potem dejal to zemljo, ko ostaneš sam na njej?«

Petrač se je porogljivo zarežal.

»Snedel jo bom!« je zbadljivo odsekal. »Če pa je še kaj ostane, jo oprtiv ponesem s seboj v grob!«

V Petrački je ob tolikšni njegovi porogljivosti vse vzkipelo, da je zavihrala kakor burja.

»Ti se le norčuj!« je butnilo iz nje. »Samo toliko glej, da je ne boš nazadnje še res žrl. Pa ne šele po smrti, ko ti jo bodo z lopatami v gobec nametali, ampak še živ – ko te bo kdo treščil

po tej tvoji trmasti betici, da se boš zavalil na zemljo in živ na njej zgnil.«

»O, meni se ni zagnusila, kakor se je vam!« jo je zavrnil.

Petračka mu je namerila koščene roke v obraz, kakor da mu ga kani razpraskati ali mu skočiti za vrat.

»Glej, jaz sama te zadavim s temile rokami!« je zavreščala. »Jaz sama –«

»Ne hodi mi preblizu!« ji je dejal Petrač in jo odrinil izpred sebe. »Drugače te zmanem in pohodim kakor strupenega črva!«

Petrački so stopile pene na usta.

»Satan si!« je sikala kakor kača v precepu. »Živ satan!«

On pa je ni poslušal. Potegnil je kamižolo z glisti, si jo vrgel čez rame in hotel oditi iz hiše. Toda Petračka se je pognala k vratom in mu zastavila pot.

»Ti gnoj, ti gad!« je tulila in psovala vsa penasta. »Čakaj, ti norec stari! V blaznico te vtaknemo!«

»To imam že doma pri tebi!« ji je Petrač mirno odvrnil, jo porinil od vrat in odšel iz hiše.

Petračka je še nekaj časa kakor ponorela kričala za njim, potem pa je vsa strta omahnila na posteljo in iz prsi se ji je strgal silovit jok.

»Moj Bog – moj Bog!« je onemoglo ječala.

Bilo ji je, kakor da se je vse zrušilo pod njo. Zarila si je roke v lase ter začela potihoma stokati in tarnati.

Kristus, ali je res? Je zdaj res vsega konec? Njeno življenje, njenih petintrideset let, ki jih je na tem domu s krvjo scedila iz sebe, ali res ni ostalo od vsega tega nič drugega nego ta strašna ura obupa? Je njeno življenje na tem domu res žalostno dogorelo kakor trska v čelešniku? Mar ne bo od vsega

njenega trpljenja ostalo v tej hiši drugega kakor ščepec pepela in od vseh njenih sanj le kupček razvalin?

Dolgo se je dušila v solzah in pojemala v onemoglem ihtenju. Nenadoma pa je kakor divja zver planila s postelje in s pestjo zažugala za možem.

»Le čakaj, ti satan!« mu je grozila. »Boš že še videl, kdo je Urša z loških hribov! Če je tako, pa se dajva, pa se pograbiva! Čeprav na žive in mrtve! Zdaj mi je že vseeno!«

IX

Tisti teden pred binkoštni je Alenka od doma dobila pošto, naj v praznikih pride domov na Lužarje. Tega vabila ni bila kar nič vesela. Kajti v srcu ji je nekaj dejalo, da to povabilo ne obeta nič dobrega. Gotovo se je moralo doma kaj posebnega dogoditi, da jo zdaj kar naenkrat kličejo domov. Bila je vsa zaskrbljena.

Zvečer je to povedala tudi Juriju in mu potožila, da jo navdaja ta pošta od doma s čudnimi slutnjami.

»Beži, beži!« jo je miril Jurij. »Ti zmerom vidiš povsod same strahove. Najbrž te pač vabijo za praznike, ker že dolgo nisi bila doma.«

»Meni pa se vse tako dozdeva, da jim je najbrž prišlo na uho, da hodim s teboj,« je menila Alenka.

»Pa kaj potem?« se je Jurij začudil. »Je to morda kaj hudega?«

»Ah, Jurij, ti ne poznaš našega očeta!« je vzdihnila. »In tudi mati. – Veš, stari ljudje gledajo na te reči drugače kakor mi mladi.«

»Vraga, saj si že odraslo dekle! Povej jim pač, da se bova vzela.«

Alenki je ob teh njegovih besedah kar srce zaigralo.

»Joj, Jurij, jim to res lahko povem?« je blaženo zajecjlala.

»Seveda jim lahko!«

»Ah, Jurij moj dragi!« je vsa srečna zašepetala. »Če ti tako praviš, potem jim bom pač povedala. Povedala jim bom, kako dober si in kako rada se imava, kako srečna sem s teboj in kako – ah, vse jim bom povedala, vse!«

V očeh so se ji utrnile solze sreče in v njih je odsevalo nebo s tisočnimi majcenimi, čisto majcenimi zvezdicami.

»Tako srečna sem, Jurij, tako srečna!« je vsa ginjena šepetala.

Jurij pa je na to molčal in se mrko zagledal nekam v večerne daljave.

»Jurij, ali ti nisi srečen?« je Alenka boječe dahnila. »Tako nekam zamišljen in zaskrbljen si videti.«

Jurij je globoko vzdihnil in naglo zamahnil z roko pred seboj, kakor da se otepa nadležnega mrčesa.

»Kaj ne bom zamišljen in zaskrbljen, ko pa mi gre vse narobe!«

In začel ji je razkladati, kako je bil s Katro dogovorjen, da mu ta preskrbi denar za v Ameriko, in kako je že vse lepo kazalo, da se njegovi načrti uresničijo, pa je nenadoma prišla vmes ta nesreča s požarom v podboncarskem mlinu in mu kar na lepem prekržala vse načrte. In zdaj ne ve, kje naj dobi denar. Noč in dan si ubija glavo s tem, pa ne najde nobene rešitve. Edino upanje je še Urbanka. Samo ona bi mu mogla posoditi denar. Tolikokrat je že sklenil, da bo zastran tega govoril z njo, pa mu vselej zmanjka poguma, ker ga je nekako sram in ker se boji, da ga ne bi odbila.

»O, ti Jurij jurijasti!« je Alenka olajšano vzkliknila in mu ljubeče položila roko okoli vratu. »Zakaj pa do zdaj zastran tega meni nisi nikoli ničesar rekel? Kaj pa moja dota, ki jo imam dobiti od doma? Kar pusti Urbanko! Kaj se boš poniževal pred njo, ko ti ni treba. Ko pojdem domov, bom rekla bratu, naj mi pripravi doto in potem ti bom jaz dala denar. Saj bom vendar tvoja žena. Zato je dota, ki jo dobim od doma, tudi tvoja.«

Pričakovala je, da bo Jurij od veselja kar planil po tej ponudbi. Toda nič takega se ni zgodilo. Le nekoliko osuplo jo je pogledal, ko mu je rekla, da mu bo ona dala denar, potem pa

se je spet zamišljeno zastrmel v večerne sence, ki so se tiho ulegale na zemljo.

Čez čas pa je dejal:

»No, prav! Če že ne pojde drugače, bom moral pač s tvojim denarjem v Ameriko. Samo – ali ti bo brat mogel pripraviti doto že do jeseni?«

Alenka do zdaj še nikoli ni razmišljala o tem. Tudi ji ni bilo znano, kako je zdaj doma, koliko je brat priženil z Ano in kako je z njegovim gospodarstvom. Toda če je prevzel domačijo in se oženil, mora gotovo imeti pripravljen tudi denar, ki ga mora izplačati bratom in sestram za doto. Vsaj tistim, ki so že odšli z doma.

»O, mislim, da ga bo mogel!« je odgovorila. »Saj je moral precej priženiti. In nazadnje – saj so nemara že oče poskrbeli, da dobimo vsi, kar nam gre od doma, ko se brat oženi.«

»No, prav prav, Alenka!« je rekel Jurij nekam medlo.

Alenka pa se je potem na binkoštno nedeljo vsa srečna odpravila domov na Lužarje.

Bilo je lepo jutro in sonce je stalo že visoko na nebu. Počasi je gasilo roso v travi in sušilo rožam mokra lica. Ptiči so veselo peli po drevju in grmovju. Nad polji so viseli škrjanci. Nemirno so trepetali pod nebom in sejali po poljih svoje pesmi. Iz gozdov je dihal svež, vlažen hlad, ki se ga je bila zemlja ponoči napila iz rose. Čez žita, trave in listje je bežal osvežujoč, spočit vetrc.

Alenki je bilo pri duši svetlo in lahko, kakor da se je po najširši in najsvetlejši cesti spustila naravnost v obljubljeno deželo. Hodila je naglo, a noge niso mogle tako urno ubirati stopinj, kakor so jih ubirale njene želje; te so kakor svetli metulji frfotale pred njo. Saj ji je bilo srce tako polno, da je komaj čakala, da ga komu odpre in da še drugim daruje nekaj

lepote in bogastva, ki ga je nosila v duši. Kajti skrita, nedeljena in nerazodeta sreča je kakor v zemljo zakopan zaklad, ki nikomur nič ne koristi in nikogar ne razveseljuje.

Ah, najrajši bi kar zapela! Saj gre vendar domov. Oj, domov, da materi razkaže vrtiček svojega srca, da ji odpre v njem tisti prelepi kotiček, kjer se v tihi sreči razcveta njena ljubezen. Vso svojo srečo ji bo razkazala, vse bogastvo svoje duše bo doma razdala. Ves dom bo ogrela z ognjem, ki ji gori v srcu, vsega bo odela in ožarila z lepoto, ki ji napolnjuje dušo s tako sladkostjo, kakor da je po rožah brala med.

Da, vse jim bo povedala, vse, kakor sta se bila oni večer z Jurijem zmenila. Povedala jim bo, kako se imata rada, kako sta srečna in da se bosta kmalu vzela. In mati bodo veseli, ko bodo slišali to. Celo očetu se bo zjasnilo lice, ko jim bo razložila, da je v njuni ljubezni vse čisto in pošteno.

»No, no!« bodo morda resnobno zamrmrali. »Naj bo, no! Samo to ni prav, da nam tega že prej nisi sporočila. Ali zdaj – kar je, je. No, pa naj pride njegov oče, da se zmenimo.«

Korak se ji je zmedel in smehljaj na licih ji je ugasnil.

Njegov oče? – –

Zamižala je in naglo zamahnila z roko. Ah, tudi to se bo kako v dobro obrnilo!

Pred njo so se odprla lužarska polja. V trenutku je pozabila na vse druge stvari. Noge so ji kar same obstale in srce ji je zalila mehka ginjenost. O, ti ljubi bog! Ali je res, je to res njen domači kraj? Je to res kraj njenega otroštva, pravljicična dežela njene mladosti?

Kar solze so ji navrele na oči, roke pa so se ji same od sebe razširile, kakor da hočejo objeti in prižeti na srce ta prelepi kraj, ki se ji je zdel lepši in dražji od samih nebes. Z

razprostrtimi rokami je tiho, skoraj po prstih stopala po kolovozu, kakor da gre na božjo pot.

Tako je šla proti domu po znanih ji poteh in stezah, kjer je že tolikokrat hodila, in domači svet se je košček za koščkom odpiral pred njo. Njive, senožeti, gozdovi. Zdaj vidi že tudi vas – domačo hišo med jablanami. O, ti ljubi bog! –

Naproti so ji kakor ljubki otroci in dragi znanci hiteli spomini iz otroških in dekliških let. Na vsakem koraku jo je pozdravilo kaj znanega – tu drevo, tam grm, tu samotna skala, kjer je včasih sedela in sanjarila, tam ozara, kjer je poleti ob nedeljskih popoldnevih brala knjige. Tamle za ogradami ob gozdu je prvikrat brala zaljubljeno zgodbo, tam je ob njej prvikrat sanjala o ljubezni. In tamle v oni skriti kotanji, pod cvetočo akacijo si je prvikrat zaželela, da bi jo objele moške roke, je prvikrat zahrepenela po poljubu.

Ni se mogla več premagovati. Naslonila se je na ograjo kraj poti in se od ginjenosti razjokala. Nato pa jo je nekaj pograbilo, da se je kar pognala in stekla vzdolž meje proti vasi, proti domu, ki jo je pozdravljal izza drevja in jo ljubeče vabil k sebi.

Ko je zavila proti domači hiši, se je izza plota pognal proti njej Perun. Jezno je renčal in kazal zobe.

»Perun! Perun!« ga je poklicala. »Kaj me nič več ne poznaš?«

Pes je dvignil glavo in napel sluh.

»Perun, tá, tá!« ga je vabila k sebi, tapljaje se z roko po kolenih. »Pridi no sem, pridi!«

Pes je trenil z očmi, pomahljal z repom in prišel bliže. Previdno jo je ovohal, a ko jo je spoznal, od samega veselja ni vedel, kaj bi počel. Kakor ponorel je skakal okoli nje in veselo

lajal. Mahal je z repom, se zvijal pred njo in se ji dobrikal. Nato se je vzel po njej in začel priliznjeno cviliti.

»No, no, Perun!« ga je mirila. »Preveč je tega, preveč! Saj me boš vso pomazal.«

Pes pa ji je naslonil glavo na prsi in ji vdano, zvesto gledal v oči.

»Saj si priden, Perun!« mu je po otročje govorila kakor nekoč in ga božala po glavi.

Potem ga je rahlo odrinila od sebe. Pes pa je stekel proti hiši in domačim z glasnim lajanjem naznanjal njen prihod.

Iz veže je pritekel Marcec in ji smehljaje se pohitel naproti. Ko pa je prišel bliže, je v zadregi obstal, kakor da se je zmotil in namesto sestre zagledal tujko pred seboj. Zardel je in se sramežljivo zastrmel v tla.

»O, bog daj, Marcec!« ga je Alenka prisrčno pozdravila in mu ponudila roko. »No, kako je kaj, kako?«

»Tako no!« je bratec zamomljal in ji boječe segel v roko. Pobožala ga je po glavi in ga prijela za roko. On pa se ji je iztrgal in zbežal v hišo.

V veži jo je sprejel France – novi gospodar na domu.

»No, si prišla?« jo je skopo pozdravil.

»Prišla!« je tudi ona skopo odgovorila.

Dotaknil se je je rahel dih odtujitve. Seveda, dolgo se že nisva videla, je pomislila. On se je medtem oženil in prevzel domačijo, jaz pa sem tačas tudi že marsikaj doživela.

Brat jo je peljal v izbo; v njej ni bilo nikogar.

»No, sedi, sedi!« ji je ponudil stol pri mizi kakor tujemu gostu.

V zadregi je sedla in se izpod čela kradoma ozrla po izbi. Oh, saj to ni več ona stara, nekdanja izba, ki jo je poznala ona, ko je bila še doma! Stene so poslikane z rožami in pticami

kakor v gosposkih hišah, česar poprej ni bilo. Tudi pohištvo v njej je novo. Lepo je in svetlo, kakor da je postavljeno na ogled, a lesk na njem je tuj in hladen. In vse nekam drugače je razpostavljeno po izbi, kakor je bilo nekoč. Na oknih so očipkani zastorčki iz rožastega blaga, česar prej tudi ni bilo. In v oknih so nove rože. Onih, ki jih je bila lani in predlani ona vsadila, ni zdaj nikjer več.

Nekaj tujega, vsiljivega je dahnilo vanjo s sten, s pohištva, od vsepovsod.

France je stopil k vratom in zaklical v kuhinjo:

»Hej, Ana! Pridi no malo sem!«

V durih se je takoj pokazala Ana – Francetova žena in nova gospodinja na domu.

»Glej, Alenka je prišla!« je rekel France in pokazal za mizo.

Ana je nabrala obraz v prijazen nasmeh, toda Alenki se je zdelo, da je ta prisiljen in da je v njem trohica zadrege.

»O, lepo, da si prišla!« je Ana s ponarejenim navdušenjem vzkliknila.

Obrisala si je roke v predpasnik, stopila k mizi in dala svakinji roko.

Čeprav je Alenka čutila, da govori Anin obraz: le glej, zdaj sem jaz tu gospodinja, je svakinji vendar prisrčno segla v roko.

»Prvikrat se vidiva, kar si gospodinja pri nas,« ji je dejala. »Naj ti bo srečno!«

»Tudi tebi!« ji je Ana nekam suho vrnila.

Nastal je dolg, tesnoben molk.

»Si kaj lačna?« je naposled spregovorila Ana. »Bi kaj jedla?«

»Oh, ne!« se je branila Alenka, čeprav je bila odšla zjutraj tešča s Strmice. »Nič nisem lačna.«

»I seveda je lačna!« se je oglasil France. »Kaj vprašuješ?« Ana je molče odšla.

Za vrati je stal Marko in v sestro zvedavo upiral oči. Zdela se mu je tuja, nič več taka, kakršna je bila poprej, ko je bila še doma.

»Kako se ti kaj godi na Strmici?« se je zopet oglasil France in sedel na drugi konec mize.

»No, še kar, kar!« je odgovorila. »Pa pri – vas?«

Na jeziku ji je bilo »pri nas«, a se ji je to v ustih kar nekam zataknilo, ker se je spomnila, da jo je Ana poprej kar čudno pogledala, ko ji je bila ona rekla: » – kar si gospodinja pri nas.« Zdelo se ji je, kakor da ji je hotela s svojim pogledom povedati: »Zdaj zate tu ni več pri nas. Saj nisi več tu doma. Sedaj je v tej hiši zame pri nas, zate pa pri vas, da boš vedela.«

»Že nekako gre!« je odgovoril France. »Le dela imamo dosti. Letos nas je za delo malo pri hiši.«

»Letina dobro kaže?«

»No, bo že!«

Pogovor je tekel hladno in zadržano kakor med ljudmi, ki so se drug drugemu odtujili. Alenko je čedalje bolj tesnilo občutje, da zdaj ne šteje več k družini, k ljudem, ki žive pod to streho v skupni, zaupni domačnosti in vzajemnosti, ampak je še samo nadležna sorodnica, ki pride k žlahti le še v goste pa zopet gre.

Ana je stopila v izbo s krožnikom cvrtja v roki. Postavila ga je na mizo in se začela opravičevati:

»Samo nekaj jajčk sem ocvrla, drugega zdaj nimam pri roki!«

»Oh, saj ni bilo treba!« se je branila Alenka, kakor se to gostu pač spodobi. »Kaj pa si šla cvrēt zame? Košček kruha bi mi dala, če že misliš, da mi moraš postreči.«

»Eh, saj to je tako malo, da ni, da bi človek govoril!« je rekla Ana.

Alenka je počasi jedla. Bila je lačna, a tega ni smela pokazati. Nespodobno je, če gost z volčjim tekom pade po jedi. Tako ješ lahko doma, drugje pa se moraš siliti, kakor da si sit.

Da, prav tako je kakor včasih, ko je kdaj ob praznikih katera od tet prišla k njim na obisk. Lepo so jo sprejeli, jo posadili za mizo in ji postregli s cvrtjem. Čeprav je veljalo cvrtje za najboljšo jed, ki so jo dajali le gostom in bolnikom, so se mati teti vendar opravičevali: »Ne zameri, sedaj nimam nič drugega pri roki. Če bi bila vedela, da prideš, bi ti bila že kaj drugega pripravila.«

Bilo ji je čedalje tesneje v duši in ono svetlo, lahkotno občutje, ki jo je navdajalo poprej, ko je hitela proti domu, ji je po malem začelo plahneti v srcu. Zadnje dni si je tako vroče želela biti zopet enkrat doma med svojimi in se docela predati občutju domačnosti, in tako je hrepenela po tem, da bi se mogla zopet enkrat otročje zavrteti po hiši, skakati okrog, plesati in peti kakor nekoč, zdaj pa čuti, da je to zanjo v tej hiši že vse minilo in da je zdaj tu res le še – tujka. Bilo bi tudi res čudno, če bi se zdaj kar meni nič, tebi nič začela jadrati po hiši, če bi brezskrbno in razposajeno zaplesala po izbi, sedla na posteljo in se smejala, se povzpela na peč ali stopila kar tako k omari in jo celo odprla, da bi v njej pregledala perilo in obleke, kakor je tu vse to lahko brez skrbi in zadrege delala nekoč.

Da, res je! Zanjo tu zdaj ni več doma – ni več onega nekdanjega krova, kjer se je nekoč počutila tako domačo. Njen nekdanji dom biva zdaj le še v spominih in sanjah.

Ob tem občutju ji je bila duša podobna polju, ki ga popari slana. Odrinila je izpred sebe krožnik, čeprav je bilo ostalo na njem še nekaj cvrtja, in se potihoma prekrizala.

»Le pojěj!« jo je silila Ana.

»Zahvalim! Ne morem več!« se je branila Alenka, čeprav je bila v resnici še lačna. »Sita sem, hvala Bogu!«

»Pa se malo posili!«

»Saj bi se, pa ne gre. Preveč si mi nacvrla tega, preveč!«

Kajpada ne gre, da bi človek, ki ve, kaj se spodobi, pomlatil s krožnika vse do zadnje mrvice in ga potem morda še s kruhom obrisal. Kajti to bi pomenilo toliko, kakor če bi rekel: »Komaj toliko ste mi dali, da sem si malo usta omastil!« Kaj takega storiš in rečeš lahko samo doma.

Kako dolgo je od tega, kar je bila v tej hiši še doma? Ah, še pol leta ni minilo od tedaj! Da, še pol leta ne, pa je zdaj tu že tujka.

Pol leta! — —

Ljubi bog, kako se vse sprevrže v tako kratkem času! Kaj vse človek doživi v pičlem pol letu! Včasih več, kakor si utegnil doživeti poprej v dvajsetih letih.

»Ali ti je kaj dolgčas po Lužarjih?« jo je vprašala Ana, ko je jemala krožnik z mize.

»Kaj vprašuješ?« se je oglasil France, ker Alenka ni takoj odgovorila. »Seveda ji je dolgčas. Komu pa se na tujem ne toži po domačih krajih?«

Alenko je speklo: po domačih krajih, pravi. Ni hotel reči: po domu. Da, celo lastni brat ji dá čutiti, da ona zdaj tu nima več doma.

»Eh, no, saj ne boš za večno ostala na Strmici!« ji je rekla Ana, se skrivnostno nasmehnila in zopet odšla v kuhinjo.

»No, malo mi je že dolgčas,« je dejala Alenka, ko sta z bratom sama ostala v izbi. »Pa človek se mora vsemu privaditi, tudi tujim krajem in ljudem. Ali domov ga vendar zmerom žene.«

»I kajpak!« ji je kar tako pritrdil France in se zastrmel v mizo pred seboj. »Saj še govedo sili v domači hlev!«

Potem sta zopet dolgo molčala.

»Pa le potrpi še malo!« ji je rekel čez nekaj časa. »Saj prideš kmalu spet na Lužarje.«

Vprašujoče ga je pogledala.

»Na Lužarje?« se je zavzela. »Kako to misliš?«

»Tako, ker te bodo –«

Beseda se mu je zataknila.

»No, ti bodo že oče povedali!« se je naglo popravil.

To se je zdelo Alenki še bolj čudno. V srce se ji je zopet zapičila boječa slutnja. Kajti iz bratovih besed je zdaj čisto razločno razbrala, da morajo imeti doma z njo neke načrte. Bog ve, kaj pletejo za njenim hrbtom? O, saj je natihoma slutila, da je ne kličejo domov samo zato, da bi si jo po dolgem času zopet malo ogledali! Kaj le nameravajo z njo?

Morda pa zdaj doma potrebujejo deklo? Saj je rekel France prejle, da letos pri hiši ni dovolj ljudi za delo. Seveda, lani so se bili bratje in sestre kar razkropili od doma, da bi se on mogel oženiti in da domá mladima ne bi bili v napoto. Oče in mati sta se tudi umaknila na kot. Stara sta že in zgarana, zato pri delu ne odležeta več dosti.

Nak, doma že ne bi hotela biti za deklo! Če že mora služiti, potem rajši vidi, da ji v tuji hiši ukazujejo tuji ljudje, nego da ji v rodnem domu ukazuje lastni brat ali celo ta Ana, ki je komaj prišla k hiši. Saj je kar videti, kako ji je zrasel greben, odkar je postala tu gospodinja. Ni čudno! France jo gleda kakor sveto podobo in ji v vsem ustreza. To je videti že po tem, kako je zanj vse prenovil v hiši. Kakor da se je primožila semkaj z gradu in da to, kar je bilo tu iz prejšnjih časov, zanj ni več dobro. Ta France je res prava šlapa! Kako je le mogel samo njej

za voljo v hiši vse tako prenoviti in predrugačiti, da zdaj v njej skoraj tudi sledu ni več od onega prejšnjega doma, ki je bil nekoč tako njihov, tako domač in topel?

V duši ji je vstajala proti Francetu in Ani prikrita nevolja, kakor da sta ji ona vzela in razdrla dom. Oni lepi dom, ki jo je spominjal na otroška leta, na mladost in na vse ono, ob čemer se je včasih grela družina kakor ptički, ki so se zlegli v istem gnezdu.

»Kje pa sta oče in mati?« je vprašala s trpkim glasom.

»Oče so nekam odšli, mati pa so zgoraj v kamri,« je odgovoril France.

V zadregi je hrknil in se obrnil k vratom.

»Marko, kaj pa stojiš tam kakor polita kokoš in samo neumno zijaš?« je zarežal nad bratom. »Stopi rajši po mater!«

»Ne, ne, ni treba!« je branila Alenka. »Grem sama k njim!« Naglo se je dvignila in odšla.

Ko je lezla po starih, strmih in škripajočih stopnicah na ispo, ji je bilo kar nekam laglje pri srcu. Prijetno se je je dotaknilo, ko je našla vsaj tu zgoraj na podstrešju še vse po starem. Tu je še prijetno dišalo po zakajenem tramovju in po sprhli strešni slami. Celo v rezkem zaudarjanju kurjekov s kurjih gredá je bilo nekaj znanega, starega in domačega. Na stari, nizki skrinji, za katero se ni vedelo že več, kdaj in s katero prababico je bila prišla v to hišo, je ždela mačka in prežala na miši. Ko je zagledala Alenko, je brž skočila s skrinje in smuknila za straž.

»O, ti ljubi bog, koliko lepih ur sem v otroških letih preživela tu!« je Alenka potihoma vzdihnila.

Obstala je vrh stopnic in se zagledala v somračni prostor, napolnjen z dimom, prihajajočim v podstrešje skozi dimnico v kuhinjskem stropu. Izza čadastega tramovja, starega pohištva,

zapršenih čelešnikov, kolovratov in drugih zavrženih predmetov so vstajali in jo pozdravljali spomini na že davno minule čase otroških iger in sanjarij.

Tamle je stara zibka, kamor je včasih devala spat svoje punčke, ki si jih je bila napravila iz cunj. Zraven stoji nizek predalnik z lepo izrezljanim, majhnemu oltarju podobnim nastavkom. To je bil nekdanj njen prestol, kadar se je igrala kraljico. V igri se je ogrnila z mezlanasto tančico, ki jo je bila našla med starimi cunjami v skrinji, si na glavo posadila krono, spleteno iz rož ali ličkanja, vzela v roko za žezlo preslico, ki jo je bila snela s kolovrata, in sedla na prestol. Od tod je vladala potem svojim podanikom – punčkam, ki so spale v zibki, mladim mačicam, ki so se igrale in skrivale med tramovi in vsakovrstno ropotijo, in kokoškam, ki so ob deževnih dnevih čepele na gredah ali se obirale po svislih. In tamle je košara, kjer je vsako leto muca imela mlade. Dalje je tam staro, preluknjano rešeto, ki je pod njim vsako pomlad sedela koklja na nasadu in valila piščance. O, koliko ur je ona včasih presedela pri tem rešetu, kadar so se iz jajc prikljuvala piščeta na svet, in vsa zamaknjena opazovala male, nebogljene stvarce, ki so tenko čivkale pod kokljo in stezale glavice izpod njenih peruti.

O, ljubi bog, ko bi se tudi v resnici mogla vsaj za en sam božji dan povrniti v tiste lepe, nepozabne čase svojega otroštva!

Stopila je dalje in se zastrmela v veliko skrinjo, kamor so pozimi spravljali oruženo koruzo. Ob pogledu nanjo jo je hladno spreletelo.

V tej skrinji se je bilo začelo tisto z Lahovim Šimnom. To je bilo pred kakimi sedmimi leti. Otroci so se šli tu v podstrešju skrivalnice. In kakor vedno, sta se ona in Šimen tudi tokrat

skupaj skrivala. Pograbil jo je za roko in jo potegnil tja k skrinji. »Tu noter se skrijva!« ji je šepnil. Zlezla sta v skrinjo, nato je Šimen spustil pokrov, da sta bila naenkrat v popolni temi. »Joj, Šimen, mene je strah!« je ona plaho vzdiknila. »Molči, prismođa!« ji je ukazal Šimen. Boječe se je stisnila k njemu, on pa jo je objel čez pas in jo pritegnil k sebi. Tako sta se bila ščemela v skrinji in se tesno prižela drug k drugemu. Njej se je zdelo to prijetno, zato se je Šimnu docela prepustila. Nenadoma pa je začutila na sebi njegovo roko, ki ji je drhte tipala po kolenih in ji lezla čedalje više po nagah. Obšel jo je nejasen strah in sram jo je bilo, a se vendar ni upala ganiti in tudi branila se ni. Sicer ji je v srcu nekaj dejalo, naj vstane in pobegne, po drugi strani pa jo je v skrinji zadrževala napeta sla. Šimnovi dotiki so budili v njej nekaj prijetnega in po životu se ji je od njih razlivala sladka, razburljiva vročica. Le sram, strašno sram jo je bilo. Ali prišlo ji je na misel, da je v skrinji popolna tema in da se v njej nič ne vidi. Kaj me je torej treba biti sram? – si je mislila. Še bolj se je stisnila k Šimnu in mirno pustila, da jo je objemal in ji z roko segal pod krilo.

Od tistega dne ju je družila zavest velike, prijetne in zaupne skrivnosti. Njo pa je bilo to doživetje tako priklenilo na Šimna, da jo je od tistih dob zmerom gnala k njemu nejasna, skrivna sla.

Toda ko se je zdaj spomnila tega dogodka, ga je čutila na svoji ljubezni do Jurija kakor grd madež, kakor težko krivdo pred seboj in pred njim. Naglo se je obrnila in odšla na drugo stran, kjer je bila izbica, kamor sta se bila po Francetovi ženitvi umaknila oče in mati.

»No, si prišla?« jo je mati pozdravila in se ji rahlo nasmehnila, a se je takoj zopet zresnila in zmračila, kakor da se

je bila v trenutku snidenja spozabila in pokazala preveč mehkobe.

»Prišla sem, mati, prišla!« je odgovorila Alenka.

Krepko je stisnila materi roko in v duši ji je bilo, da bi se ji bila kar v naročje vrgla in se razjokala, da bi ji v joku odprla svoje srce in ji vse razpovedala, vse razložila in odkrila, kakor je bila sklenila to spotoma, ko je hitela domov. Ali ko se je zagledala materi v trdi, negibni obraz in videla njeno zapetost, se je duša tudi njej takoj zaprla.

»No, kako vam je, mati?« je vprašala.

»Tako no! Kakor je pač že staremu človeku na – «

Svojih misli ni povedala do konca, ali Alenka je vedela, da je hotela reči »na kotu«, pa je rajši umolknila, ker se je menda bala, da s tema dvema besedicama ne bi morda česa izdala.

»Saj vam nemara ni sile – zdaj, ko imate mlado v hiši?« je Alenka previdno začela.

»I no – ne bom rekla, da mi je ravno sila,« je odgovorila mati kratko in suho.

»Zdaj si boste vsaj lahko malo odpočili!«

»O, odpočila si bom pa šele takrat, ko bom legla pod gomilo!«

»Pa tebi? Kako je tebi?« je mati brž presukala pogovor, kakor da je pravkar povedala nekaj, česar ne bi bila smela.

»Meni? No, tudi tako, kakor je pač človeku v službi!« je odgovorila Alenka.

»I kajpak! Vsak se na tem svetu po svoje vica.«

»No, da! Eni bolj, drugi manj.«

»Da, res je! Eni bolj, drugi manj.«

»Seveda, seveda!«

Tako so njune besede skopo in nezaupljivo padale sem in tja kakor med dvema neznancema, ki se pogovarjata in otipavata izza zaprtih vrat.

Malo pred poldnem so prišli tudi oče domov. Alenka je takoj zapazila, da njihov korak ni več tako trd in mogočen, kakor je bil nekdanj. V očetu ni bilo več nekdanje samozvesti in tudi postarali so se bili v tem času, odkar jih ni videla. V obraz so bili še bolj mrki ko nekdanj, v očeh pa jim je tlela pritajena zaskrbljenost.

Pogovor z očetom je bil še bolj suh in udržan kakor z materjo. Vpraševali so jo po njenih gospodarjih in ona jim je morala pripovedovati, kakšna polja imajo Lesarjevi, kako jim plenjajo žita, koliko živine redé in druge take reči.

V srce se ji je kradlo nekaj trpkega, žalosti in razočaranju podobnega. Ah, kje je zdaj tista toplota, ki je z njo hotela ogreti rodni dom, kje tista lepota, ki jo je v duši čutila davi? Tako se ji je mudilo domov in toliko sreče, toliko bogastva je v srcu prinašala s seboj, misleč, da bo z njim doma vse pozlatila, zdaj pa ji je tako klavrno, žalostno in pusto, da jo kar duša boli. Toliko ognja je bilo v njej, pa ni z njim domá vžgala nobenega plamenčka. Nikogar ni ožarila z njim, nikogar osrečila in razveselila. In materi ni odklenila svojega srca in ji razkazala svoje sreče, nikogar ni ogrela z ognjem svojega srca. Narobe! Ob hladu, ki ga čuti domá, se je tudi v njej vse ohladilo. Bogastvo, ki ga je davi prinesla domov, se je naenkrat spremenilo v mrtvo oglje, in ogenj, ki je tako svetlo gorel v njej, je zdaj tudi njej ugasnil v srcu.

Sedela je med očetom in materjo v njuni izbici kakor na žerjavici. Kar odleglo ji je, ko je prišel Markec klicat k južini.

Pri jedi ni nihče govoril. Po južini pa so oče vrgli kamižolo čez rame in brez besede zopet nekam odšli. Tudi Ana je odšla v

kuhinjo, France pa na vrt. Nazadnje sta se še Barbka in Marcek zmuznila iz hiše. Tako sta potem mati in Alenka sami ostali v hiši. Sedeli sta vsaka na enem koncu mize in molčali, da je bilo ob tem molku že obema nerodno. Alenka je povešala glavo, kakor da jo nekaj teži. Zrla je predse v mizo in med prsti svaljkala mrvico krušne sredice. Ker ni mogla že nič več prenašati tega morečega, napetega molka, je vstala, rekoč:

»Oh, sedim tu kakor kakšna gospa, namesto da bi šla v kuhinjo Ani pomagat!«

Hotela je oditi, a jo je mati zadržala:

»O, le tu ostani! Ana bo že sama pomila in pospravila. Saj nisi zato prišla domov, da bi tu sklede in piskre pomivala.«

Alenka je zopet sedla nazaj za mizo, Lovšinka pa si je šla z roko preko nagubanega čela in se zagledala nekam v prazno. Skrivaj se je izpod dlani zdaj pa zdaj ozrla v hčer in jo ošinila s prežavim, tipajočim pogledom. Dobro je čutila, da Alenko nekaj tesni, in to jo je še bolj utrjevalo v boječi slutnji, da se je z njo nekaj zgodilo. O, saj je bila že o veliki noči zapazila, da v njenih očeh gori pritajen ogenj in da ni več taka, kakor je bila, ko je bila še doma. In od takrat ona zavoljo nje nima nobene mirne ure več. Že prej jo je zmerom toliko skrbelo zavoljo nje, ker je bila hči že od malega sanjalasta in je hodila okrog, kakor da ne živi na zemlji. Odkar pa je odšla služiti na Strmico, je njeno materinsko srce polno boječih slutenj. Zmerom ji nekaj kljuje v duši in skrivnosten glas ji neprestano pripoveduje in govori, da se s hčerjo tam na Strmici nekaj godi, kar se ne bo dobro končalo. Zlasti jo vznemirja ta misel, odkar sta se z možem umaknila mladima in odšla v zgornjico na kot. Življenje tam zgoraj ji je votlo in prazno. Zato so njene brezdelne ure in nespečne noči posvečene samo mislim na otroke, ki so se lani tako naglo razpršili od doma in odšli po

svetu. Dan za dnem, noč za nočjo je v mislih pri njih. Največ pa mora misliti na Alenko; ta je bila odšla zadnja in njo je najteže pustila od doma. Kajti že takrat ji je nekaj dejalo v srcu, da ji bo življenje tega otroka najprej zgrabilo in najhuje zmlelo.

V mislih je iskala primerne besede, da bi začela z njo zaupen pogovor, a je ni našla. Saj nikoli ni bila vajena z otroki govoriti prijateljsko in zaupno. Če bi bilo kakor nekoč, bi jo zdaj naravnost in trdo prijala, naj ji kar pri priči pove, kaj ji je, da tako poveša glavo. A zdaj niti tega ne more več. Kajti v teh mesecih, odkar ne živita več skupaj, sta se druga drugi še bolj odtujili. Zato zdaj z njo ne more več govoriti trdo, mehko govoriti pa nikoli ni znala.

Ta mučni molk jo je tako dušil, da že dihati ni več mogla. Ko bi bil vsaj stari tu! Pa seveda – on ima zdaj druga pota in skrbi. Nemara se z Lahom še nista o vsem do kraja pomenila, pa je zdaj spet odšel tja, da se z njim zgovori o vsem do zadnje potankosti. On najbrž še ne sluti ne, da z Alenko nekaj ni prav. Moški za take reči pač nimajo oči. Zato ga tudi nič ne vznemirja in ne skrbi.

Ah, morda pa so vse te njene slutnje le prazen strah! Morda je Alenki le težko, ker mora služiti za deklo, morda jo žge domotožje in si želi domov, v svoj rodni kraj na Lužarje. O, ljubi bog, ko bi bilo le res samo to!

Najrajši bi jo bila kar potrepljala po rami in ji dejala: »Kaj boš tako obupavala in povešala glavo! Saj vem, da ti je v tujem kraju težko, vem, da ti je hudo, ker moraš jesti tuj kruh. A potrpi še do novega leta! Potem prideš zopet na Lužarje. V predpustu te omožimo in potem boš svoja gospodinja ter boš jedla kruh, ki si ga boš sama mesila in pekla.« A niti tega ni mogla. Ni mogla, ker ji tega ni dalo zaprto srce in ker – ker ni vedela, ali ji sme povedati to, dokler – –

Ne, ne! To ji bo že stari povedal. Morda še danes ali pa jutri. Saj jo je vendar prav zato poklical domov.

»Ali ne bi šla rajši malo ven na polje?« je rekla nenadoma in se dvignila izza mize. »France in Ana bosta hotela tu morda malo počivati, ker je nedelja, nama pa bo zunaj tudi prijetneje. Tu v hiši je tako soparno in zagatno, da človeka kar duši.«

»Pa pojdiva!« je bila Alenka brž pripravljena.

Da, ven, ven iz te tesnobe in zagatnosti! Ven na polje, na zrak! Tam zunaj bo z materjo lažje govorila. Tu notri je kakor v kotlu in, kadar hoče spregovoriti, jo kar nekaj zgrabi za goltanec ter jo začne daviti, da potem nobene besede ne more spraviti iz sebe.

Toda ko sta hodili zunaj med njivami, sta zopet molčali. Skrivaj sta prežali druga na drugo, kakor da si z nevidnimi tipalkami segata v dušo in previdno vohata, kako bi druga iz druge kaj zbežali.

Nekaj imajo doma za bregom, je Alenko zopet obšlo. A kaj? Tako so vsi zaprti in skrivnostni, da pri južini še besede nihče ni spregovoril. Toda kaj bi si s tem belila glavo? Če jim doma manjka delovnih rok, če jih tarejo kakšne druge skrbi, kaj to njej mar? Naj se le sami ubadajo in pretikajo z njimi, kakor se pač morejo in znajo. Ona mora zdaj gledati nase in pestovati lastne skrbi. Njo skrbi to, kako bo povedala materi, kar ji leži na srcu. Saj jo to že kar razganja in najrajši bi z besedo kar butnila na dan, a ne ve, kako bi začela. O, ko bi ji bilo zdajle pri srcu, kakor ji je bilo davi, kako na široko bi materi odprla svojo dušo! Ali kaj, ko ji je zdaj v prsih tako čudno in tako tesno, ah, tako tesno! Sama ne ve, kaj je to in zakaj ji je duša zdaj kar naenkrat tako zaprta, da je kakor z okopi obdan, kakor z zidovi in zapahi zavarovan grad, ki pričakuje sovražnika.

Toda nekako vendar mora začeti. Mora že zategadelj, da ji bo France mogel do jeseni pripraviti doto.

Šele zdaj ji je prišlo v zavest, da to bratu nemara le ne bo tako lahko, kakor se ji je to do zdaj zdelo. Bržčas mu bo presneto trda predla, če bodo bratje in sestre kar vsi naenkrat hoteli imeti denar, ki jim gre iz doma. Res je nemara z Ano precej priženil, ali za vsa izplačila tudi njena dota najbrž ne bo zadostovala. Torej bodo mlajši morali čakati kakšno leto ali kaj, da bosta mlada kaj prigospodarila. Dolgov na grunt ne bosta delala, ampak bosta odplačevala bratom in sestram doto v obrokih, kakor je to že navada tam, kjer je pri hiši dosti otrok. Toda ona ne more čakati, da pride šele čez kakšno leto ali kaj na vrsto, ker še letos potrebuje denar. Do jeseni, kakor sta se bila oni večer z Jurijem domenila, sicer Jurij ne bo mogel od doma. Kajti moral bo priti v Ameriko tako, da ji bo do novega leta lahko poslal od tam karto za ladjo, da bo potem tudi ona mogla za njim.

Z materjo sta se ustavili na stezi in se zagledali po poljih. Alenka je globoko zajela vonj cvetja in domače zemlje. Okoli nje se je zgrnilo toliko barvnega razkošja, vonjavega razcveta in ptičjega cvrkutanja, toliko pobrenčavanja hroščevih kril in hrepenečega cvrčanja v travi, da se ji je duša kar zamaknila v to prelepo pesem rodne zemlje. Pogled ji je splaval tja čez sleme, kjer je za hribom slutila Strmico. Tam za onimle grebenom nekje mora biti Kekelj. Na Kekelju stoji zdajle najbrž Jurij, se ozira semkaj v lužarsko stran in misli nanjo. Misli nanjo in ji v duhu prigovarja: »Opogumi se no vendar že enkrat in povej materi, da se imava rada in da sva srečna. Povej jim, da pojdeva v Ameriko in da se bova tam vzela. Povej jim – vse jim povej, vse, kakor sva se bila oni večer zmenila.«

Ob tem prividu so se ji oči mahoma zopet razcvetele in lica so ji zagorela kakor šipkov cvet. Duša se ji je na stežaj odprla, da je razprostrla roke, kakor da hoče koga objeti, in tedaj se je Alenki kar samo od sebe utrgalo iz ust:

»Ah, mati, nekaj vam moram povedati!«

Lovšinka jo je začudeno pogledala.

»Nekaj mi moraš povedati?« je osupnila. »Kaj pa?«

»Mati, tako sem srečna, tako srečna!« je prikipelo Alenki iz duše.

Lovšinka se je kar odmaknila.

»Srečna?« se je zavzela.

»Da, srečna sem, mati, zelo srečna –«

Samo to se ji je utrgalo iz prepolne duše, več ni mogla povedati.

»Za božji čas, kaj pa si se zdaj kar naenkrat tako razvnela?« se je čudila Lovšinka.

»Povedati vam moram – Ah, mati, možila se bom!«

»Kako?« se je zavzela stara. »Kaj si rekla?«

Alenki je spet nekaj hladnega dahnilo v srce.

»Možila se bom!« je še enkrat povedala in povescila oči.

Lovšinka je presenečeno obstala na stezi in se trdo zagledala v hčer.

»Možila?« se je zavzela. »S kom? Ali si se morda že s kom zgovorila?«

»Da, mati, zgovorila sva se,« je Alenka skoraj boječe povedala.

»In to kar tako – naskrivaj?« je planila Lovšinka užaljeno. »Za mojim in očetovim hrbtom?«

»Oh, mati, ljuba mati, ne bodite hudi! Tako se imava rada in tako sva – «

»Ne čvekaj neumnosti!« jo je Lovšinka z jezo ustavila. »Kje pa ste se dandanes mladi ljudje navzeli takih navad, da pletete take reči na svojo roko? Ali ne veš, da se to ne spodobi?«

»Zakaj se ne spodobi?« je Alenka zajecljala in se plaho zagledala v mater.

»Zato, ker se ne!« je Lovšinka jezno in odsekano pribila. »Zato, ker se pošteno dekle moškim ne meče samo pod noge. Le ponujače in nastavljače delajo to.«

»Mati, za božjo voljo, kako pa to govorite?«

»Govorim, kakor je prav!« je Lovšinka čedalje bolj kipela. »Kajpak! Še otrok si skoraj bila, ko si se že nastavljala fantom in se za skednji shajala z njimi. O, nisem te bila nekoč zastonj obunkala ne! In kakor vidim, sem te bila še premalo. Najrajši bi te kar zdajle spet, da bi si zapomnila, kaj dekle sme in česa ne.«

Alenki je nenadoma ugasnil ves poprejšnji ogenj v očeh.

»Oh, mati, kaj pa mislite?« je vzkliknila.

»Bom to rajši jaz tebe vprašala!« je zavreščala Lovšinka in se jezno pognala proti hčeri.

Alenka je kar osupnila nad tolikšnim izbruhom materine jeze.

»In ta Šimen!« je Lovšinka še kar naprej kipela. »Tak potuhnjenec! Najprej z dekletom za skedenj, potem pa kakor kakšen svetnik —«

»Šimen?« ji je Alenka hlastnila v besedo. »Kateri Šimen?«

»Ne delaj se neumne! Kakor da je vsak hlačman Šimen!«

»Jaz vas ne razumem, mati!«

»Jaz pa tebe ne! Jezus, če bi oče vedeli!«

»Kaj?«

»Da si se z njim na skrivaj že vse sama zgovorila!«

Tedaj se je Alenki zasvitalo.

»Ah, vi mislite Lahovega Šimna!« je vzkliknila.

»Katerega pa drugega?«

Alenka se je na glas zasmejala.

»Oh, mati, nič se ne bojte!« je dejala »Z njim se nisem nič zgovarjala.«

Lovšinka je odprla usta in jo debelo pogledala.

»Kako?« se je začudila. »Ne z njim? S kom pa potlej?«

»Z nekom – no, s čisto drugim!« je povedala Alenka.

Lovšinki je kar sapo vzelo.

»S čisto drugim?« je zadihtela. »S katerim drugim, za božjo voljo?«

Alenki je začelo naglo utripati v očeh.

»S Petračevim s Strmice,« je komaj slišno odgovorila.

Lovšinka se je prestrašeno zastrmela hčeri v obraz.

»Jezus, Alenka!« je vzkliknila. »Saj to vendar ni mogoče!«

»Mora že biti, če vam to sama povem!«

»Križani Bog!« je zastokala Lovšinka in sklenila roke pred seboj, kakor da je zvedela nekaj strašnega. »Nesrečno dekle! Ali ne veš, da so te oče obljubili Lahovemu?«

Alenka je otrdela kakor kamen. Ah, to je torej tisto! To je tista skrivnost? Zato so jo torej klicali domov? Oh, zdaj se spomni! To je imela v mislih tudi Fitnješka Lucija, ko ji je takrat o veliki noči nekaj namigavala na to, da jo bodo snubili. Oče so jo obljubili Lahovemu Šimnu? Saj to vendar ni mogoče! Ni mogoče! –

Kar opotekla se je, kakor da jo je kdo s kolom oplazil po glavi.

»Joj, mati!« je zaječala. »Je res, kar pravite?«

»O, da bi tako ne biló, če je res tudi to, kar si mi ti povedala!« je vzdihnila Lovšinka.

Alenquine oči so zaplahutale kakor ptička, ko se skobec vrže nanjo. Joj, oče so jo obljubili Lahovemu Šimnu! Če je to res, potem – potem je vsega konec. O, oče ne obljubijo nič v slepo, ne zinejo nobene tjavdan! Kadar oni kaj rečejo, drži to potem kakor pribito, in kadar oni kaj obljubijo, razveže to lahko samo smrt.

S strahom se je zagledala materi v obraz.

»Joj, za pet ran božjih!« je zastokala vsa obupana. »Mati, pomagajte mi! Rešite me!«

Proseče je uprla vanje oči in sklenila pred njimi roke.

»Tu ti pomaga lahko samo Bog, drug nihče!« ji je odgovorila mati trdo.

Njihov obraz je bil trd kakor kamen in siv kakor zemlja, ki jo je izžgalo sonce. Gube na njihovem obrazu so bile negibne kakor razpoke v skali. Iz razrvanih brazd na njihovih licih je zrlo v Alenko dvoje sivih, strogih oči. Njih pogled je bil mrzel kakor led. V njem ni bilo razumevanja za njeno bolečino. Iz teh starih, ugaslih oči je ledeno sijala le jeza, pomešana z osuplostjo in razočaranjem. Ne, pri materi ne bo našla pomoči, usmiljenja in sočutja!

Stala je pred njimi s sklenjenimi rokami in jim napeto zrla v obraz.

Ali mati nikoli niso ljubili, ko so bili mladi? Ni teh uvelih lic nikoli božala ljubeča roka, ko so bila še sveža in cvetoča? Ni po njih nikoli zdrknila solza, ki privre iz ljubečega srca?

Dolgo in pozorno jim je gledala v lica, toda njihov obraz je bil v mreži gub podoben raskavi skorji na posušenem drevesu. Ta obraz je bil v svoji otrdelosti in negibnosti nem kakor že zdavnaj s travo in mahom prerasel grob.

Alenki se je zapičilo v dušo nekaj mrzlega, kakor da ji je padel vanjo kos ledu. V srcu je začutila do matere tak hlad,

kakor da svoji pred njo zoprna, sovražna tujka. Obšel jo je občutek strašne osamljenosti in zapuščenosti.

Obrnila se je od matere in se topo zagledala čez njive in senožeti. Na oči so ji privrele solze.

Nedeljska tišina je mrtvo ležala nad polji. Sonce je neusmiljeno pripekalo in razlivalo po svetu tako soparico, da so žita in trave kar trepetale. Slak je povešal zaprte cvetove in grahor je venel v žeji. Vse rože so se zapirale v žgoči pripeki, le kompava⁷⁵ in osat sta soncu na stežaj odpirala škrlatne cvete.

Alenka je omahnila na ozaro in se spustila v goščavo kresnic, ki so se v gosti rasti kakor nežen oblaček belile v svežem zelenju mladih trav.

Ah, te bele cvetice! Kako srečne so! Kakor živa, razumna bitja, kakor dobre sestrice upirajo vanjo zlate oči. Upirajo vanjo zlate oči in ji govore: »Ne bodi žalostna, sestrice! Vse bo še dobro!«

O, če ji ne bi bilo žal teh dobrih sestic, bi jih jemala v roko cvet za cvetom, trgala iz njih list za listom in jih vpraševala kakor nekoč, ko je bila še majhna: pekel – vice – nebesa? In kresnice, te dobre sestrice, bi ji odgovarjale: nebesa, nebesa – –

Če ji ne bi bilo žal teh dobrih sestic, bi jih jemala v roko cvet za cvetom, trgala iz njih list za listom in jih vpraševala: me ljubi – me vara – ne ljubi? In kresnice, te dobre sestrice bi ji odgovarjale: ljubi te, ljubi – –

Ah, ne! Če ji ne bi bilo žal teh dobrih sestic, bi jih jemala v roko cvet za cvetom in jih prosila, naj ji ozdravijo bolno srce, ali pa bi se s svojo bolečino zrušila v ta beli oblak pred seboj ter se ob njih bridko razjokala. In kresnice, te dobre sestrice, bi pile njene solze in ji ozdravile bolno srce.

»Sam Bog naj te razume, kakšna si!« ji je zaklicala mati z meje. »Kaj pa si se kar naenkrat ščemela tam v travi kakor kup nesreče in čemu cediš solze?«

Alenka se je kakor v sanjah dvignila in z izgubljenim pogledom zablodila čez polja. V srcu jo je zopet z vso močjo speklo: oče so me obljubili Lahovemu!

Neizrekljiva bolečina ji je stisnila dušo. Zopet je omahnila in se ob brogovitovem grmu naslonila na mlad javor. Z obupno kretnjo je segla v grm, utrgala v njem nekaj cvetov kozjega parkeljca in jih zmlela med prsti.

Iznad gozda se je pripeljal jastreb in zaplul visoko nad polje. Napravil je nekaj širokih, mirnih krogov, nekajkrat razklano zapivkal in zopet zginil za gozdom. Na fižolovki sredi njive je sedel mišar in se prežavo oziral okrog sebe. Ko pa je nad seboj zaslišal jastrebje pivkanje, je naglo odletel v grmovje in se brž skril med listjem.

»O, ko bi tudi jaz mogla kam zleteti, ko bi se tudi jaz mogla kam skriti kakor ta ptica!« je Alenko obšlo.

»Mati, je res – je res, da so me oče obljubili Lahovemu?« je znova vprašala.

»Kaj si me morda že kdaj slišala, da bi se ti bila katerikrat zlagala?« ji je mati užaljeno odvrnila.

»In vi ste me nekoč nabunkali, ko ste me bili zalotili z njim,« je dejala Alenka očitajoče. »Sedaj pa me hočete prav temu Šimnu dati za ženo.«

»Da, nabunkala sem te, ker sem te bila zalotila z njim za skednjem, ker si se mu tam nastavljala!«

»Ni res!« je bruhalo iz Alenke. »Nikoli se mu nisem nastavljala!«

»Ne jeznoriti!« jo je mati ostro zavrnila. »Mar ni res, da sem te bila z njim zalotila za skednjem?«

»Ali sva tam morda kaj počela, česar ne bi bila smela?«

»Počela ali ne počela! Že to je grdo in greh, če se dekle s fanti na samem shaja.«

»Mati, ali se vi nikoli niste shajali s fantom, ko ste bili mladi?«

Lovšinka si je šla z dlanjo preko oči, kakor da je v zadregi, kaj naj na to odgovori. Potem je mlahavo zamahnila z roko in rekla:

»Jaz si svoje matere nikoli ne bi bila upala vprašati kaj takega. Če sem v mladosti kaj zagrešila, me je Bog za to pozneje zadosti hudo kaznoval. Pa tudi mati so me topli, če sem kdaj storila kaj nápak. Ali jaz jim tega nikoli nisem očitala, kakor zdaj očitaš meni ti. Zakaj meni je bila materina roka sveta. Danes bi jo za vsak njen udarec desetkrat poljubila.«

Alenki zdaj ni bilo do takih besed.

»Mati, povejte, ali ste kdaj ljubili?« je vprašala.

»Ne kvasi neumnosti!« jo je mati jezno zavrnila. »Za mojih dni nismo poznali ne takih reči ne takih besedi. To, kar vi mladi imenujete zdaj ljubezen, smo mi imenovali greh. Zato se mi svoje dni nismo ljubili, ampak smo se možili in ženili.«

»Ah, mati, če nikoli niste ljubili, potem ne veste, kaj je sreča!«

»Teh neumnosti si se nalezla iz knjig! Ali zapomni si: knjige so eno, življenje pa je drugo. Sreče ni na svetu razen v knjigah. To bi zdaj tudi ti že lahko vedela. Saj si že zadosti stara. Sreča nas čaka šele po smrti v nebesih, če bomo kdaj tja prišli. Na svetu pa moramo samo trpeti, da si zaslužimo večno srečo.«

»A tako? Po vašem potemtakem na zemlji sploh ni sreče?«

»O pač! Samo ne one z oblakov, ki zdaj mladi sanjate o njej, ampak ona z zemlje.«

»In kakšna je ta sreča?«

»Sreča na zemlji je, če se dobro in pošteno omožiš ter imaš potem dosti pridnih in zdravih otrok. Sreča je, če polje dobro rodi in ga ne zbije toča. Sreča je, če je zdravje pri hiši, pri živini in ljudeh. Sreča je, če otroke kmalu spraviš h kruhu in pod streho, če najdeš sinovom pridne in poštene žene, hčeram pa dobre može. To, vidiš, je sreča na zemlji. Tisto pa, kar imaš ti v mislih, smo mi včasih imenovali sramoto.«

Alenka je mater nerazumljivo gledala. Uboga mati! Če res nikoli niso ljubili, potem jim seveda ne more odkriti svojega srca in jim razkazati svoje sreče. Saj je ne bi mogli razumeti, kakor slepec ne more razumeti, da se kdo more opiti sonca in njegovih bleščav, razkošja barv, zvezd in nebesnih daljav. Kako bi jo tudi mogli razumeti, ko pa jim je ljubezen med fantom in dekletom sramota in greh?

»Kako daleč pa sta že s tistim s Strmice?« je hotela vedeti mati.

»Kako daleč? Rada se imava, to je vse.«

»Se shajata in take reči?«

»Shajava!« je Alenka komaj slišno dahnila.

»Jezus!« je mati prestrašeno vzkliknila. »Shajata se? Morda celo ponoči?«

»Tudi kdaj!«

»Jezus, Jezus! – In kaj počneta takrat?«

»Ah, kaj naj bi počela?« je Alenka na materino vohljanje nevoljno odgovorila. »Pogovarjava se, delava načrte za življenje in sva pri tem srečna.«

»Tako? In drugega nič?«

»Kaj naj bi počela še drugega?«

»Ne izmikaj se! Si slišala?«

»Kaj pa govorite in sprašujete tako neumno?« je Alenka zdaj jezno odbrusila. »Če ste kdaj koga radi imeli, potem tudi sami veste, kaj počnó zaljubljeni ljudje. Če pa niste, vam tega ne morem povedati, ker me ne bi mogli razumeti.«

»Ti! Če ti pripeljem dve okoli ušes – eno z leve, drugo z desne, potem boš takoj drugače govorila z menoj!« ji je mati v jezi spozabljivo zapretila.

Potlej je sklenila roke na prsih, zavila oči in se zgrozila:

»Nesrečni otrok! Tako globoko torej si že padla? In te tega, kakor je videti, še nič sram ni. Joj, saj se boš še pogubila! Nič več mi ne pojdeš na Strmico!«

Alenka jo je plaho pogledala.

»Kaj pa nameravate potem z menoj?« je zajecljala.

Lovšinka si je z dlanjo zasenčila oči in se zagledala čez njive v dolino, ki se je onstran polj spuščala proti gozdovom.

»Glej, tamle sta oče in Lah!« je dejala in pokazala proti dolini, kjer sta se med njivami počasi pomikali dve postavi, se zdaj pa zdaj ustavili in na vso moč z rokami opletali okrog sebe. »Ali zdaj veš, kaj to pomeni in zakaj smo te poklicali domov? Če se oče in Lah danes sporazumeta in dogovorita, dobiš potem jutri snubce.«

Alenki je oledenelo srce.

»O čem sporazumeta?« je jecnila.

»O čem neki?« je vzkipela Lovšinka. »Mar ne veš, o čem se ljudje ob takih prilikah sporazumevajo? Saj si vendar s kmetov, ne?«

»Tako!« je kriknila Alenka. »Tam doli torej zdaj barantajo zame? Sem telica, kali, da brez moje vednosti vadjajo za mojo srečo in mešetarijo zame?«

V njej se je vse uprlo, da tako samovoljno odločajo o njeni sreči in usodi.

»Sramota!« je zavpila. »Prodajate me!«

Mati je jezno zabliskala z očmi.

»Možimo te, ne prodajamo!« je odločno povedala. »Na dober grunt te vsajamo!«

»Pa moje srce, moja sreča?« je vzkipela Alenka.

»Kaj pa čvekaš?« jo je zavrnila mati. »Ali ni to dovolj sreče, da smo ti našli takega moža in da prideš na domačijo, kakršna je Lahova? Kaj hočeš še več? Namesto da bi nam bila hvaležna, ker tako lepo skrbimo zate, se zdaj še usajaš.«

Alenka se je uporno zravnila pred materjo.

»Pa če jaz ne bom hotela?« je kriknila. »Če ne maram Šimna?«

»O, samo poizkusi se upreti očetu! Boš že videla, kaj boš potem doživela.«

»Še nocoj jim povem, da imam drugega!«

Lovšinka je odskočila, kakor da jo je kdo z nožem sunil.

»Jezus Nazarenski!« je zaječala. »Samo besedico žugni o tem, pa te takoj zadavi kakor mačko! Kaj ga ne poznaš?«

Alenko je obšel tak strah, da so se ji kar kolena ušibila.

»Kristus, da si se morala tako spozabiti!« je zatarnala mati in se zgrabila za glavo. »Če pride to Lahovim na ušesa?«

Alenko je tako stisnilo v duši, da bi se bila najrajši vrgla na zemljo in na glas zatulila. Na oči so ji zopet navrele solze in bolečina v prsih se ji je zgostila v žgoč obup. Nič več ni mogla zdržati pri materi, ne zadrževati joka v grlu. Zato se je sunkoma obrnila in kakor brez uma stekla po meji proti domu.

Doma se je zaprla v Barbkino čumnato. Tam je ob predalniku, ki je na njem pod steklenim poveznikom stala podoba žalostne Matere božje, padla na kolena in bridko zajokala.

»Moj Bog, moj Bog, kaj naj zdaj storim, kako naj se zvijem iz te stiske?« je stokala in tarnala. »Kako naj ubežim temu, kar mi preti?«

Toda naj je še tako jokala, razmišljala in vzdihovala, rešitve ni videla nikjer. Dobro je poznala očeta, zato je vedela, da bi bile pri njem vse solze, vse besede in prošnje bob ob steno. Saj jim niti tega ne sme povedati, kar je povedala materi. Kje neki! Še mati so bili vsi iz sebe, ko so slišali, da ima na Strmici fanta, a oče – o, oče bi jo v svoji strogosti in jeznoritosti morda še res zadavili. Kako bi se torej mogla upreti njihovi volji in odločitvi?

Vse do mraka je klečala pred podobo Matere božje, pridušeno ihtela, stokala in razmišljala.

Oh, ta Šimen! Takrat, ko je morala od doma v službo, takrat, ko je pričakovala in si želela, da jo pride snubit, se je bil kar potuhnil in ga ni bilo blizu. Takrat jo je bil bridko razočaral. Sedaj pa, ko je dala srce drugemu, ko je našla svojo srečo drugje, naj bi postala njegova žena? Ah, ne, ne! To ni mogoče! Ni mogoče! Kajti sedaj, ko je ob Juriju spoznala pravo ljubezen, sedaj, ko ji je ob njem vzcvetela sreča, o kakršni se ji poprej še sanjalo ni, sedaj ve, da Šimna nikoli ni ljubila. To, kar je čutila do njega, je bil komaj sen, samo nedoločna napoved te velike ljubezni, ki se ji je zdramila v srcu šele ob Juriju. Nagnjenja in sle, ki so jo kdaj gnale k Šimnu, njene sanje, misli in želje, da bi bila kdaj njegova žena, vse to je bila samo nejasna slutnja, le pravir njenega deklinškega hrepenenja po tem, kar je doživela potem z Jurijem. To je bil le bled odsvit velikega in žarnega dneva, ki je zanjo vstajal nekje za daljnimi gorami, le medla jutranja zarja, napovedujoča sonce, ki se je potem tako svetlo in veličastno dvignilo na nebo njenega življenja. Kako naj se sedaj torej odreče temu

velikemu dnevu, temu svetlemu soncu, ki ji tako potratno sije v življenje, ji ga vsega ožarja in zlatí, kako naj se napoti nazaj v mrak in temo? Kako naj zavrže svojo zlato srečo? Kako naj se od svoje velike ljubezni, ki jo doživlja ob Juriju vsak dan, vsako uro znova, vrne v ono blede svetlikanje, v ono senco prave ljubezni, ki je v njej stala prej s Šimnom?

Ah, ne! Tega ne more – ne more! Kdo bi zamenjal zlato nebeško sonce za mrtvaško svetlikanje, ki ponoči prihaja s trhlega štora v gozdu?

Ali kako ubežati temu, kar snujejo oče? Ali se jim more, se jim sme upreti? Tak upor bi bil vendar velik greh pred Bogom in pred ljudmi. Bil bi njena nesreča, morda celo pogubljenje. A pokoritev očetu, izpolnitev njihove volje bi bila zanjo takisto nesreča in gorje. Življenje ob Šimnu bi ji bilo po tem, kar se ji je v duši razcvetelo ob Juriju, samo dolgo, žalostno umiranje, grda laž in prevara. Bilo bi greh, ki ga ne bi moglo oprati nobeno kesanje, nobena žalost, nobene solze.

Nebeški Bog, kaj ji je storiti, kaj početi? Naj pobegne v svet, kakor hoče pred nepopustljivo očetovo trmo pobegniti tudi Jurij? Naj odide iz rodnega kraja kakor hudodelka – z očetovo kletvijo na duši, brez materinega in božjega blagoslova? Naj gre v svet kakor človek, ki mu je doma vse pomrlo in pogorelo in ki gre v pustiv brez upanja, da ga bo sonce božje milosti še kdaj ogrelo? In tudi – kako naj pobegne v svet praznih rok? Kajti če pobegne kar tako, naskrivaj, ne bo od doma dobila niti popotnega hlebčka, kaj šele kaj drugega. A kam naj gre gola, brez dote, brez vsega? Odšla bi v svet beračica. Z beraško palico v roki in z malho na rami pa človek ne pride daleč. Kajti goličem brije v svetu zmerom samo veter v obraz. In Jurij je na istem kakor ona. Kako naj potem odideta v Ameriko, ko pa sta oba kakor ptička, ki gola zletita iz

gnezda? Kaj ji torej ostaja drugega, nego da se vda v usodo, da uboga očeta in vzame Šimna? Zavreči mora svojo zlato srečo z oblakov, kakor mati imenujejo ljubezen, in sprejeti ono vsakdanjo, kakršna je na zemlji dana v delež siromakom, ki jim mora biti na svetu dovolj sreče že to, če jim sonce sije v obraz in veter pihlja v lica.

Dvignila je glavo, uprla objokane oči v Mater božjo ter vsa potrta in obupana vzdiknila:

»O, Marija, daj mi moči, da ne omagam pod bremenom in trpljenjem, ki me čaka!«

Iz mraka se je v čumnato tiho kradla noč. Po sivih, umazanih stenah in po bornem pohištvu so se utrinjali odsevi lučke, ki je plaho utripala v kozarcu pred Marijino podobo. Njen medli, slabotni svit se je čedalje obupneje lovil in boril z večernimi sencami. Te so se počasi in zmerom nagosteje kradle v čumnato ter se potuhnjeno plazile po zidovih in kotih kakor tatovi. S predalnika je vstajal vonj odcvetelih šmarnic in potočnic, venečih v kozarcih in krožnikih, razpostavljenih okrog Marijine podobe. S tem bolnim, zadehlim vonjem se je iz Alenquine duše dvigala k Mariji sedmerih žalosti molitev brez besed. Ta molitev je bila kakor jok in obupna tožba do smrti žalostnega srca.

V čumnato je stopila Barbka, toda Alenka je bila tako vgreznjena v svoj obup, da ni slišala njenih korakov.

»Joj, Alenka, kaj pa ti je?« se je zavzela Barbka, ko je videla sestro vso skrušeno in v solzah.

Stopila je k njej in se ji s skrbjo zagledala v obraz.

Ker ji Alenka ni odgovorila, marveč so se ji oči znova zalile s solzami, se je Barbka sklonila k njej in jo mehko objela z drobnimi otroškimi rokami.

»Povej, Alenka, kaj ti je? Ali si morda bolna?« jo je vpraševala in privijala njeno glavo k svojim prsim.

»O, bolna, bolna!« je hlipnila Alenka.

»Kaj pa te boli?«

»Ah, tu notri, Barbka, tu notri!« je Alenka zašepetala in si položila roko na srce.

Vzela je Barbkino roko v svoje dlani in si jo pritisnila na prsi. Ali bolečine v srcu ji tudi ta drobna otroška roka ni mogla pogasiti.

Barbka je vprašujoče upirala vanjo svoje velike, jasne oči, ker ni mogla razumeti, kaj naj bi bilo tisto, kar sestro tako boli, da vsa skrušena kleči pred Marijo sedmerih žalosti in ihti.

»Ali naj rečem Ani, da ti skuha kamilčnega čaja?« je vpraševala.

»Ah, ne – ni treba!« ji je Alenka branila.

»Bom pa materi rekla, naj ti vržejo vsaj oglje vnic.«

»Tudi tega ni treba, Barbka!«

»Morda dobimo jutri pri Fari Fitnješko Lucijo pa bomo dobili od nje kakšna zdravila.«

Alenka se je dvignila in odkimala z glavo.

»Ah, sestra moja zlata, za mojo bolezen ni ne čajev, ne oglja, ne maž, nobenih zagovorov in zdravil!« je tiho, šepetaje govorila, kakor da govori sama zase.

Obrisala si je solzna lica in odšla.

* * *

Drugo jutro – na binkoštni ponedeljek – je zgodaj vstala in se takoj začela napravljati.

»Kam pa že greš?« jo je vprašala mati.

»K maši!« je Alenka kratko odgovorila.

»Kam se ti pa tako mudi? Do desete maše lahko še dvakrat prideš k Fari.«

»Grem malo prej od doma, da bom v cerkvi pred mašo še nekoliko molila.«

Lovšinka jo je predirljivo pogledala.

»Molila?« je pikro zategnila. »Mar reci, da greš zato, da se boš tam z onim – z onim s Strmice dobila. Tako torej? Zdaj je že tako daleč s teboj, da hodiš k maši, da bi tam moške lovila? Le počakaj! Oče ti bodo že zbili te muhe iz glave. Nikar misliti, da se zdaj v naši hiši ne bi več dobila palica zate.«

Alenka ni materi na to ničesar odgovorila. Kaj naj bi ji tudi odgovorila, ko pa je res, da gre samo zato tako zgodaj od doma, da bi se pri Fari dobila z Jurijem. Po tem, kar je zvedela in doživela včeraj doma, po neprespani noči, po urah joka, obupa in solzá ga mora videti, se mora dobiti z njim. Mora, pa če se svet podre! Mora govoriti z njim, mora se mu potožiti in mu povedati, kaj snujejo doma. Mora se posvétovati z njim, preden se odloči njena usoda. On je pameten, domiseln in kdo ve, morda bo on našel izhod iz te strašne stiske in nadloge.

Ko je bila napravljena, je zavila še mašno knjižico v rutico, se potihoma, brez zajtrka zmuznila iz hiše ter skrivaj kar za hišo in vrtovi stekla na bližnjico proti Fari.

Zunaj si je globoko oddahnila. Bilo ji je, kakor da je ušla iz ječe. Za trenutek je postala in sproščeno zajela sapo. Ah, tu zunaj človek lahko zopet diha, tu ji je, kakor da se je zmuznila iz zanke, ki ji je bila že na vratu! O, da se ji od Fare nikoli več ne bi bilo treba vrniti na Lužarje! Saj tam nima več doma in ljudi, ki bi ji bili, kar so ji bili nekoč. Domača hiša ji je postala tuja – bolj tuja od katere koli druge na svetu. In oče, mati, brat in svakinja, ti so ji zdaj še samo tujci, ki mislijo in tuhtajo še samo to, kako bi se je najhitreje za zmerom odkrižali. Zato jo

hočejo zdaj na vrat na nos dati Lahovemu, samo da bi se tako za zmerom rešili skrbi, ki jih ima hiša z neporočenim dekletom.

O, pred pol leta še bi bila tudi ona vsa srečna, če bi jo bil Šimen zasnubil! A zdaj ve, da ta sreča ne bi bila ona čudežna, ki se ji je razcvetela v ljubezni do Jurija, ampak bi bila ona, ki so včeraj mati govorili o njej. Saj bi mu bila nemara dobra, zvesta žena in tudi rada bi ga imela, kakor pač že imajo kmečke žene rade svoje može, ali onega, kar je bilo v njenih dekliških sanjah, v slutnjah, željah in pričakovanjih njenega srca, onega spečega čudeža v njeni duši, ki se ga prej niti sama ni zavedala – o, tega ji Šimen nikoli ne bi bil odklenil, nikoli prebudil v njeni duši. Kajti ključ do tega čudeža ima v oblasti samo Jurij – on edini na vsem tem božjem svetu. Morda ji je bilo že ob rojstvu ali pa še prej tako sojeno. Morda ji je bilo tako določeno še tam v onem neznanem svetu, kjer čakajo duše na učlovečenje kakor seme na skalitev, potujejo proti temu našemu svetu in zoré za utelesitev. Morda ji je že od vekomaj pisano v zvezdah, da se ji bo odprl ta čudež samo tedaj, če bo na tem svetu srečala njega, Jurija, ali pa pojde z njo neprebujena v grob, v večnost, morda na novo potovanje in iskanje. Morda ji je bilo kakor po kakšni čarovniji sojeno, da se ji bo v duši samo ob Juriju izpolnilo in razcvetelo to, kar je bilo že od vekomaj v njenih slutnjah, sanjah, željah in pričakovanjih, kakor se baje čudežni perunov cvet razcvete samo tedaj, kadar se najde kje na svetu dvojce duš, ki sta bili že od vekomaj namenjeni druga drugi, a se je po bogve kakšnem čudnem naključju dogodilo, da se na tem svetu za časa svojega zemeljskega življenja nista srečali.

Morda bi ji življenje ob Šimnu teklo spokojneje kakor ob Juriju, ali njena duša ob njem nikoli ne bi doživela te velike, vriskajoče sreče, ki jo je doživela v ljubezni do Jurija. On ji

nikoli ne bi mogel izpolniti tega, kar ji je bilo že od vekomaj položeno v sanje dekliškega srca. On v njeni duši nikoli ne bi mogel predramiti čudeža, ki je v njej čakal prebuditve, on nikoli ne bi mogel v njej odkleniti tega, kar je v njej čakalo odrešitve, kakor čaka v kačo ukleta kraljična kraljeviča, da jo reši ukletve. Vse to je bilo dano samo njemu, Juriju, ker sta bili samo njuni srci že od vekomaj ustvarjeni drugo za drugo. Tega ona pred pol leta še ni vedela, saj se ji takrat še sanjalo ni, da je ljubezen tako čudežna. Danes pa to ve.

Čudež, ki se je v njenem srcu odprl v ljubezni do Jurija, se je razrasel v rožnat grm, ki je sedaj v polnem in najlepšem razcvetu. Naprej pa – kakor ji je sojeno.

Tako se je v svoji bridkosti tolažila, ko je hitela proti Fari. Za seboj je začutila nagle korake. Ozrla se je in na poti ugledala – Šimna.

»O, kako se ženeš!« ji je ta zaklical. »Tako si spešna, da sem te komaj dohitel. Počakaj no malo, pojdeva skupaj, da nama bo krajši čas!«

Alenki se je stisnilo srce kakor ptici, ki začuti jastreba nad seboj. Kajti takoj je uganila, zakaj se je Šimen tako pripodil za njo. Gotovo je bil že vse jutro na preži in čakal, kdaj odide ona k maši, da bi se ji pridružil in še enkrat govoril z njo, preden se odloči, da jo zasnubi.

Postala je na stezi in ga počakala. V lica pa ji je udarila taka rdečica, da jo je kar žgalo v obraz, in srce ji je butalo v prsih, kakor da ima v njih stope.

»Bog daj, Bog daj!« jo je Šimen pozdravil in se ustavil pred njo, nudeč ji roko v bogosprijem.

»Bog daj, Šimen!« mu je odgovorila in mu hladno segla v roko.

»O, glej no, kako si se naredila in razcvetela, odkar te nisem videl!« je vzkliknil in jo zavzeto gledal.

Ona pa je to njegovo dobrikavo hvalo kar preslišala.

»No, kako je kaj, kako?« ga je vprašala kar tako – kakor je to pač že navada med ljudmi, ki se že dolgo niso videli.

»No, tako tako!« ji je odgovoril Šimen tjavdan, da ji pač nekaj odgovori. »Pa tebi?«

Alenka se je obrnila in nadaljevala pot.

»Meni? – Ah, Šimen, meni ni dobro!« je po kratkem razmišljanju odgovorila in se zagledala nekam tja na drugo stran, kjer je na polju zbežal rahel vetrc preko žit.

»Ni dobro?« se je zavzel Šimen. »Kako to?«

»Eh, seveda!« se je spomnil potem. »V službi in pri tujih ljudeh nikomur ni dobro. Pa le potrpi! Saj bo morda kmalu bolje.«

Aha, že obrača sitce, da bo sejal svojo mokico, je obšlo Alenko in pri srcu jo je zopet stisnilo.

Nenadoma pa jo je nakaj preblisnilo in obraz se ji je razvedril.

»Ni zaradi službe, Šimen!« je dejala. »Nekaj drugega je, kar me teži.«

»Nekaj drugega?« se je začudil Šimen. »Kaj pa?«

»Šimen, ne bodi hud, če bom govorila s teboj odkrito,« je začela naenkrat. »Že od otroških let se poznavam in zmerom sem te spoštovala, ker si bil dober in pošten fant. Zato mislim, da lahko govorim s teboj kakor s prijateljem.«

Šimen jo je vprašujoče pogledal, ker se mu je zdel ta uvod nekam nenavaden.

»Ti le kar govori, pa brez dolgih ovinkov,« je rekel malce onegavo.

»Šimen, zvedela sem, da me hočeš zasnubiti,« je butnila naravnost. »Je to res?«

Šimen ji je pogledal naravnost v obraz.

»Res, res!« je povedal. »Doma smo se tako odločili in – «

»Šimen, vsa čast tebi in vaši hiši!« mu je Alenka naglo segla v besedo. »In hvala ti za tako odločitev. Ali prosim te, pusti te načrte. Jaz – jaz ti ne bi mogla biti dobra žena.«

To je povedala tako odločno in naravnost, kakor da ji je ta odgovor že leta in leta zorel v duši.

Šimen je presenečen obstal na stezi. Osuplo je odprl usta, kakor da mu je zmanjkalo sape, in jo nerazumljivo gledal.

»Kaj? Kako?« je zajeceljal in vidno pobledel.

»Šimen, ne bodi hud! Poišči si drugo. Dober fant si, zdrav, priden in mlad. Iz dobre družine si pa lep dom imaš, zatoorej lahko zasnubiš, katero koli hočeš. Vsaka bo srečna in vesela, vsaki bo v čast tvoja snubitev in z vsako boš bolj srečen, nego bi mogel biti z menoj.«

»Ampak – zakaj to? Kaj se je zgodilo s teboj?« je Šimen ves zmeden mencál, ker še v sanjah nikoli ni pričakoval, da bi ga Alenka utegnila kdaj zavrniti. »Pomisli no malo! Saj to vendar ni kar tako. V besedi smo in jaz – jaz tudi nikoli nisem mislil na to, da bi se kdaj s katero drugo ženil.«

»Vem to, Šimen, vem! Pristrčna ti hvala za to! Tudi jaz sem mislila včasih, da bom kdaj tvoja žena. Pa je menda že Bog hotel tako, da je prišlo zdaj drugače.«

Šimen je bil v taki zadregi, da je mendral pred njo kakor menec po prosu. Vsega se je nadejal prej nego tega, da ga bo Alenka kdaj zavrnila. Saj je vedno mislil, da kar koprne po njem in da čaka njegove snubitve kakor duša odrešitve. Zdaj pa

--

»Ali, Alenka, povej, razloži mi, kaj se je zgodilo, da zdaj kar na lepem tako govoriš,« je ves bled in zmeden jecljal. »Saj to vendar ni mogoče!«

Tudi Alenka ni pričakovala, da ga bo s svojo zavrnitvijo tako zadela. Zato se ji je zdaj kar zasmilil. Ali kaj more ona za to, da je prišlo tako? Ljubi bog, jo ima res rad? Čuti do nje več, nego se je njej zdelo, in več, nego je kdaj pokazal? Kaj pa, če je zadet le njegov ponos – ponos trdnega gruntarja? Kaj, če je to le ranjeno samoljubje, užaljenost kmečkega fanta, ki ne more prenesti, da ga zavrne dekle, za katero je mislil, da čaka njegove snubitve kakor zrela tepka vetra? Če je to – o, potem ne bo kar tako popustil! Morda bo hotel celo z glavo skozi zid kakor vsaka kmečka trma. Lahko tudi, da ji bo skušal kaj nagajati, če ne bo šlo po njegovem, ali ji celo katero zagosti.

»Glej, Šimen, rada te imam kakor lastnega brata,« je začela prijazno. »Saj bi bila rada tvoja žena, iz srca bi ti rada ustregla, pa – pa je menda že usoda hotela, da sem dala srce drugemu.«

»Drugemu?« se je zavzel Šimen. »Kako drugemu? Kaj nisva bila midva v zmenku?«

»Kakor se vzame, Šimen! Bila sva, pa spet nisva bila,« mu je v zadregi odgovorila, ker je v njegovih besedah čutila neprijeten očitek, ki jo je opomnil na to, da je bil med njima res nekakšen zgovor, čeprav ne povsem določen in obvezen.

Toda naglo se je spet pribrala in nadaljevala:

»Res sva včasih govorila, da bova mož in žena, čeprav samo tako, kakor je to pač že navada med fanti in dekleti, ki se radi vidijo. Res sem takrat pred novim letom, ko sem morala v službo, pričakovala, da me prideš snubit, ali ker se to takrat ni zgodilo, sem potem pač mislila, da nisi več nekdanjih misli. Se še spominjaš, kako sem se ti bila takrat potožila, da moram od doma?«

»Spominjam se, spominjam!«

»No, vidiš! A ti – si mi bil ti takrat kaj določnega odgovoril na to? Prav nič! Zato sem bila takrat zgubila vse upanje, da resno misliš z menoj. In zdaj ti lahko povem, da sem bila takrat nad teboj hudo razočarana. Srce me je bolelo in tisto jutro, ko sem si vezala culo, sem se bila zavoljo tega bridko razjokala. Res, Šimen! Potem pa sem se vdala v usodo. In ta je hotela potem, da sem si izbrala drugega. Če ti je zdaj zavoljo tega težko ali če ti to hodi narobe, potem kar sam sebe primi za ušesa. Ko bi bil ti takrat poslal snubače, bi bilo zdaj drugače, tako pa –«

Šimen se je z izgubljenim pogledom zazrl nekam čez gmajne.

»Torej drugega si si izbrala, praviš?« se je oglasil čez čas.

»Da, drugega, Šimen!«

»In si mu dala že tudi besedo?«

»Besedo in srce, Šimen!«

Potem sta nekaj časa molče nadaljevala pot.

»Tudi srce, praviš?« se je Šimen po dolgem omencavanju znova oglasil, kakor da se mu je to, kar je slišal prej, samo sanjalo.

»Da, tudi srce!« je Alenka odločno in s poudarkom ponovila.

»Torej ga imaš rada?«

»Rada, Šimen!« je s ponosom povedala. »Tako rada, da bi zanj šla na konec sveta. In če bi vso pot morala iti skozi same šibe, skozi ogenj in trnje, bi zraven vendar pela, kakor da so šibe in trni piščali, ki me vabijo na ples.«

Potlej se je mednju zopet zagozdil dolg in neprijeten molk.

»In zdaj tega ni mogoče nič več predrugačiti?« se je Šimen zopet oglasil, pa s tako pobitim glasom, kakor da stopa za krsto svoje matere.

»To predrugači zdaj lahko še samo Bog, nihče drug!« je Alenka čvrsto odgovorila.

»Ej, Bog zdaj onega – onega tvojega vendar ne bo kar takole meni za voljo vragu v torbo stlačil!« je rekel Šimen pikro.

»Seveda ga ne bo! Saj ga nima tudi za kaj. Zato mu tudi ti ne priželi tega. On ni vendar nič kriv, da je prišlo tako.«

»No, no, saj mu ne priželim!« se je Šimen brž popravil. »To sem rekel kar tako. Ali – kaj sem že hotel reči? No, da! Alenka, pa vendar – pomisli malo! Morda bi se le še kako dalo napraviti, da nam zdaj ne bi bilo treba polizati, kar je tako rekoč že zgovorjeno. Veš, presneto nerodna reč je zdaj to. Za vas in za nas. Težko je zdaj razdirati to, ko ljudje že vedó, da smo te že toliko kakor zasnubili. V sramoto pridem, ko se razve, da si me zavrnila, in ljudje bodo vse sorte govorili.«

»Šimen, manjše hudo bo, če bodo ljudje zdaj o tem nekaj dni z jeziki zvonili, kakor če bi pozneje o nama dolga leta grde in še hujše reči govorili. Če pa se bojiš sramote, reci ljudem, da si si sam premislil, da me ne maraš ali kar koli že. Saj ni treba razkladati okrog, da sem te jaz zavrnila. Jaz pa o tem tudi ne bom nikjer nobene črhnila.«

»Že – ali meni bo vendar hudo! Pomisli, ko sva bila še otroka in sva se skupaj igrala, sva se bila zaobljubila drug drugemu. Se še spominjaš, kako lepo nama je bilo včasih, ko sva se kje na samem sčemela skupaj in se stisnila drug k drugemu?«

Alenki je ob teh njegovih besedah zopet stopila ona nesrečna skrinja s podstrešja pred oči. Ob spominu na oni

umazani dogodek v njej jo je kar zamrazilo po životu in v srcu jo je zaskalelo, kakor da ji je potegnil kdo z ostro travo po njem.

»Spominjam se, spominjam!« je komaj slišno odgovorila in do ušes zardela.

»Torej vidiš! Kako naj zdaj vse to pozabiva, zavrževa in zbriševa, kakor da vsega tega nikoli ni bilo in kakor da ni bilo nikdar ničesar med nama?« je Šimen tako nepopustljivo vrtal v to, da je bilo Alenki, kakor da ji odpira kdo staro, grdo rano, in da se je začela že bati, da se ga z lepim ne bo mogla več otresti. »Kako torej bi mogla imeti zdaj koga drugega rajši kakor mene? Morda pa si samo umišljaš, da imaš onega rada. Morda so to le sanjarije. Daj, premisli to še malo, Alenka!«

»Šimen, jaz tu nimam več kaj premišljati!«

»Ej, ne butaj no kar tjavdan kakor stope! Saj s tistim tvojim menda še nisi tako daleč, da bi —«

Beseda se mu je utrgala kakor pretežka kaplja z veje. Skrivaj, s strani se je ozrl v Alenko in jo s prežavim pogledom ošinil čez život, kakor da je morda tam videti, kako daleč sta že z onim njenim.

Ona je ujela ta pogled in takoj uganila, kaj ima Šimen v mislih. Vsa kri ji je udarila v glavo, da ji je zažarelo pred očmi, kakor da je iz zemlje pred njo buknil krvav požar. Nenadoma pa je obstala, se ustopila predenj in mu čvrsto pogledala v oči.

»Šimen, če te skrbi to in če naj to odloči med nama, potem ti moram odkrito povedati: med onim in med menoj je bilo, česar med teboj in menoj ne bi moglo biti, četudi bi vso večnost skupaj živela.«

To je povedala s takim glasom, kakor da se ta trenutek za vso večnost odloča njena usoda. In ko je to tako povedala, je v sebi začutila neizmerno olajšanje.

Šimen pa je kakor vkopan stal pred njo in jo gledal z začudenimi očmi.

»Tako?« je hlipnil in v tako bridkost nagubal obraz, kakor da ga nabira v jok.

»Če pa je to, potem – potem seveda nima več pomena, da bi še kaj govorila,« je po dolgem premolku rekel s komaj slišnim in žalostnim glasom.

»Da, če ti je šlo samo za to, potem si midva zdaj res ničesar več ne bi imela povedati,« mu je hladno pritrdila.

Pričakovala je, da se bo Šimen po teh njenih besedah kar obrnil in odšel. Toda on je še zmerom stal pred njo ter jo tako skrušeno gledal, da se ji je resnično smilil. Zdelo se je, da bo zdaj zdaj padel prednjo na kolena in se razjokal. Bil je podoben človeku, ki mu je vse pogorelo, on pa še zmerom stoji na pogorišču in noče verjeti, da je berač. To jo je tako presunilo, da se je sklonila k njemu in mu mehko pogledala v oči.

»Šimen, si zdaj morda hud name?« ga je vprašala s toplim glasom in ga prijala za roko.

Na lica ji je splavalo nekaj mehkega, lepega, da je bila v obraz kakor cvetoče drevo, ki ga v jasnem jutru oblije sonce in ga vsega prekrije z rožnatim sijem.

Šimen pa ji je samo molče odkimal.

»Šimen, ne razumi mojih prejšnjih besed nápak in ne misli zdaj o meni slabo,« mu je govorila toplo. »Hotela sem ti z njimi povedati le to, da sem doživela medtem, kar sem z doma, nekaj tako velikega, tako lepega, da se mi včasih zdi, da ne živim več na zemlji. Moje srce se je vnelo v ljubezni, ki niti ne vem, če je od tega sveta, in ki me je tako vso prevzela in prerodila, da sem zdaj vsa drugačna, kakor sem bila prej, ko sem bila še doma, in morda tudi drugačna, kakor so druga dekleta.«

Šimen je povetil glavo in jo sklonil pred njo. Da, v resnici je vsa drugačna, ga je obšlo. Moj bog, ali je bil do zdaj morda slep, kali, da v njej ni videl tega, kar vidi v njej danes? Nobenega dekleta ne pozna, ki bi bila, kakor je ona. Kje bi kakšna druga govorila o svoji ljubezni tako naravnost in odkrito, pa vendar tako, da se ti zdi, kakor da ti razkazuje kakšno svetinjo?

Šele zdaj se je začel zavedati, kaj je zgubil z njo. Da, res je! Dekle, kakršno je ona, bi za onim, ki ga ima rada, nemara res šlo skozi šibe, ogenj in trnje. Nemara bi mu res vse žrtvovala in se vrgla zanj morda celo v prepad.

»Alenka, ne morem ti povedati, kako mi je hudo, če pomislim, da morava res na dvoje,« je rekel potrto.

»Šimen, tudi meni ni lahko, ko vidim, kako je tebi. Ali kaj hočemo, ko tega ni mogoče predrugačiti. Naj bi šla s hlimbo s teboj pred oltar, da bi bil najin zakon potem pekel? Rajši ti povem vse po pravici, kako je z menoj. Povedala sem ti to tudi zato, ker se bojim, da me bodo hoteli s teboj morda s silo močiti. Če bi se zgodilo to, potem ti povem: bila bi ti žena samo po telesu, po duši in srcu nikdar.«

»Ne, Alenka, to se ne bo zgodilo! S silo to ne maram za ženo. Saj s silo še kozla ne spraviš skozi plot.«

»Tako je, Šimen! Niti kozla skozi plot niti človeka v raj. Je že Bog tako odločil, da se najini poti ne moreta združiti – on že ve zakaj. Morda ti je namenil za ženo kakšno, ki te bo tisočkrat bolj osrečila, kakor bi te mogla jaz.«

»To se bo še videlo, Alenka! Ali tudi če bi se to res kdaj zgodilo, tebe vendar nikoli ne bom mogel pozabiti.«

»Ej, Šimen, z leti in s časom se vse pozabi! Še to, da smo se kdaj rodili.«

Začela sta govorili o drugih rečeh, ali besede so se jima zatikale v ustih, kakor da je vsaka polna trnov in bodic. Zato je rekel Šimen čez čas:

»Mislím, da bo najbolje, če se vrnem domov. Kaj bi hodil s teboj k Fari in s tem prilival olja na jezike, ko se bodo že tudi brez tega dovolj naglo obračali in naju obžirali?«

»Stori, kakor te je volja, Šimen!« mu je odgovorila. »Zaradi mene greš lahko tudi z menoj k Fari, če hočeš, ker mi je zdaj, ko sva se midva tako lepo pogovorila, presneto malo mar, kaj bodo ljudje govorili. Lahko pa se tudi vrneš, če ti tako bolj kaže.«

»Ne zameri – se bom rajši vrnil!«

»Prav! Le še nekaj, Šimen!« je dejala in na obraz ji je zopet legla rahla senca. »Mati so mi včeraj rekli, da me mislite še danes zasnoviti. Kako pa misliš zdaj to urediti?«

»Brez skrbi! Bom že vse tako napravil, da bo za naju oba prav. Saj grem zdaj prav zato domov, da se zastran tega pogovorim z očetom.«

»A če bodo oče –?«

»Tudi to naj te ne skrbi! Naš oče niso taka trdina, kakor so vaš.«

»No, prav! Hvala ti za to, Šimen!«

»Srečno ostani, Alenka!«

»Srečno tudi ti, Šimen!«

Podala sta si roke in šla vsaksebi.

Alenki je bilo ta trenutek, ko je ostala sama, kakor da se ji je zvalila gora s srca. Najrajši bi bila od veselja in sreče zapela ali celo zaplesala.

Pri Fari je res našla Jurija. Takoj mu je povedala, da jo doma može z drugim.

Jurij je bil od presenečenja in strahu ves iz sebe.

»Kako? Omožiti te hočejo?« je hlastnil. »Pa ti – kaj misliš ti?«

»Ah, Jurij, kaj to vprašuješ? Saj veš, da brez tebe ne bi mogla živeti.«

»No, potem je vse prav in v redu!« je olajšano vzkliknil.

»Že, Jurij, ampak –« je zajecjlala in v očeh ji je plašno zaplahutalo.

»No, kaj?«

»Ah, Jurij, bojim se! Oče – oče me bodo zadavili.«

»Ne bodi no neumna! Še mačke ni mogoče kar tako zadaviti, kaj šele človeka.«

»Pa moja dota?«

»S tvojo doto je drugače kakor z mojo. Tebi je dota zagotovljena s pismom, ki so z njim tvoj oče izročili tvojemu bratu grunt. Zato ti to ne more uiti. Brat ti jo mora prej ali slej izplačati. Pa tudi če od doma tudi capice nikoli ne bi dobila, bi te jaz ne pustil na cedilu. Zakaj ti si mi na svetu več kakor tvoja dota, več kakor vsi zakladi in vsa bogastva tega sveta.«

Alenka bi ga bila za te besede najrajši vpričo vseh ljudi objela in poljubila, čeprav je Jurijev zanos še zmerom ni docela pomiril. Zakaj v najskritejšem kotičku srca ji je še zmerom nekaj govorilo, da vse te reči vendar niso tako lahke in preproste, kakor misli to Jurij in kakor bi si to tudi ona po vsej sili hotela dopovedati.

»Ampak – ti potrebuješ denar takoj, še letos!« je dejala.

»Že, toda z glavo ne moreš skozi zid. Če mi denarja ne boš mogla dati ti, kakor sva se bila zgovorila, ga bom moral pač kje drugje dobiti. Ne boj se, ga bom že kje staknil, pa če se ves svet proti nama zaroti.«

»Ah, Jurij, neskončno sem srečna, ko vidim, kako rad me imaš! Ali v srcu mi je vendar težko in hudo, če pomislim, kaj

sem s tem očetu in materi prizadejala ter da – da bom morala biti tvoja brez božjega, očetovega in materinega blagoslova, ali če pomislim, da me bosta oče in mati morda celo preklela.«

»Alenka, prosim te, pusti že enkrat te in take marnje!« jo je Jurij nevoljno zavrnil. »Vse to so samo neumni predsodki in prazne štrame. Vsak človek je sam svoje sreče kovač. Kdor si v življenju sam ne zna postiljati, temu tudi vsi blagoslovi nebes in zemlje nič ne pomagajo.

Alenko so te besede osupnile in neprijetno zadele, vendar mu na to ni ničesar odgovorila. Le globoko se je zamislila.

»Joj, Jurij, kar v srcu me stisne, ko pomislim, da se bom po maši morala vrniti domov na Lužarje!« je rekla čez čas. »Kaj naj rečem očetu in materi in kako naj –?«

»Ne pojdeš več na Lužarje!« je Jurij trdo, naravnost ukazujoče odsekal. »Po maši pojdeš z menoj na Strmico!«

»Ampak, Jurij, kako naj –?«

»Nič, nič!« jo je ustavil. »Ne pojdeš na Lužarje, sem rekel, pa amen!«

»Kakor ti želiš in ukazuješ!« je pohlevno dahnila, da je Jurij lahko čutil, kako vsa vdana in pokorna je njegovi volji.

Ali pri maši je bila vendar zopet vsa raztresena. V glavi se ji je vse mešalo. Občutja, ki so ji kakor razburkane vode burile po duši, so se neprestano menjavala in bila vsak čas drugačna.

Kadar je pomislila, kako jo ima Jurij rad, je bila kar ginjena od veselja in sreče. Ah, kakšen razloček je med njim in Šimnom! Šimen je takoj puško vrgel v koruzo, Jurij pa bi se prej z vsem svetom stregel, kakor da bi se njej odpovedal. To je zato, ker jo ima rad, ker je njen, tako ves njen, da bi jo vzel za ženo tudi, če bi bila beračica in če od doma tudi cepèra⁷⁶ ne bi dobila. Ah, to ti je zlat fant! Kje je še kakšen tak na svetu? Da, z njim bi si upala tudi na konec sveta! Samozavesten je,

ponosen, močan, odločen in nepopustljiv. In dober dober – Šimen pa, – ah, ta je tako ves mečkav in onegav, pravi božji volek! –

Kadar pa je pomislila na očeta in mater, jo je kar zazeblo v srcu in dušo ji je zajel strah. O, oče niso šalobarda, da bi kar tako požrli, kar jim je danes ona skuhala! Bogve kaj vse se bo še izcimilo iz tega? Kaj naj počne, kaj naj stori? Naj se res ne vrne več na Lužarje? Jezus, kaj bodo dejali doma, ko jo bodo opoldne in potem še vse popoldne zaman čakali? In kaj bodo dejali, kaj počeli šele, ko bodo Lahovi –?

Ne, na to ne sme, na to zdaj noče misliti! Moj bog, da se je moralo vse to tako čudno in nerazumljivo zaplesti!

Da, Jurij ima prav! Nič več domov! Potlej pa – kakor že bo.

Materi napiše pismo in jim ga pošlje po pošti na Lužarje. V njem se bo že kako zgovorila.

Tako je sklenila in potem po maši res z Jurijem odšla na Strmico.

X

»Medard, vstani!« je Lesar budil sina. »Živino boš izgnal na pašo.«

Medard se je samo nekoliko pridvignil na ležišču in se nakremžil. Zaspano se je pretegnil in se začel praskati po razkuštrani glavi. Ni se mogel strgati iz sna in oči se mu niso in niso hotele odpreti. Veke so bile težke kakor svinec, in ko jih je z muko dvignil, je začutil v očeh temno bolečino. Ali brž ko so mu zopet zlezle na oči in se zaprle, se je zvrnil nazaj v slamo kakor ubit. Pogreznil se je v trudno, mučno omotico, ki ni bila ne sen ne bedenje.

V glavi so mu čemele nejasne, naveličane misli. Leno in težko so se mu prekladale po možganih, kakor da so mu ponoči v spanju otrpnile. Ah, tako zgodaj je še, v izbi je še skoraj tema in svet je zunaj v jutranjem mrču še tako pust in siv! Človek bi sedajle šele najslaje spal, pa mora vstati in gnati živino na pašo.

S silo se je upiral kakršnemu koli razmišljanju. Otrple misli se mu nikakor niso hotele razbistriti. Kakor da se jim iz prijetne, sanjave mrčavosti ne dá stopiti v trdo resničnost.

Ah, nekaj odurnega je v takihle trenutkih jutranjega prebujanja, ko se z muko in nejevoljo trgaš iz sna! V duši ti je, kakor da te kdo grabi za vrat in te surovo suje v neusmiljeno resničnost življenja. V duhu vidiš pred seboj somračno, z vlago in hladom prepojeno jutro. Mrzlo in sovražno misliš nanj, na nastopajoči dan in na delo, ki te čaka. Ne dá se ti odpreti trepalnic, a če jih za trenutek odpreš, se ti v zakacanih očeh love podobe zdolgočasenih hiš, dreves, polj in vseh stvari, a vse, kar se ti mota pred očmi, je zalito z bolnim, sivim brezupom. Nič na svetu te ne veseli – niti stvari, ki se ti

podnevi zde tako lepe in dobre. Samo spati si želiš, spati. Na nič misliti, ničesar vedeti in videti, ničesar čutiti.

Za trenutek se je pogreznil v neobčutje in v glavi so mu ugasnile še one otrple misli, ki so se mu do zdaj kakor težka bruna prekladale po njej.

»Naj te z jermenom dvignem?« je napol v snu in kakor iz daljave zaslišal očetov osorni glas.

Spet se je dvignil in se mižé začel praskati po prsih, ramah in pod pazduho. Vrgel je raztrgano odejo raz sebe in zlezel iz slame. Zlovoljno se je oziral okrog sebe, se leno pretezal in zaspano zehal. Ker pa je ponoči spal kar oblečen, kakor se je bil snoči zavalil na ležišče, je med spanjem zgubil v slami oprte in jih zdaj v svoji motoglavosti nikjer ni mogel najti. Z eno roko je vlekel nase hlače, z drugo je tipal po slami, kakor da se mu sanja. Nazadnje je brez oprt, s hlačami v rokah odšel iz hiše. Sedel je na vežni prag, se naslonil na podboj in se krmežljivo zagledal čez dvorišče. Nezavestno, še zmerom napol v snu je prisluškoval nejasnim glasovom, ki so prihajali iz vasi in z vrtov.

Z drevja so se oglašale ptice. Začudeno so cvrkutale, kakor da se tudi one nerade in le s težavo bude iz sna. Tudi lastovice so se še potihoma in kakor v sanjah oglašale izpod hišnih nadzidkov in vežnih stropov. Le petelini so že s čvrstimi glasovi peli po vasi in v hlevih so glasno mukala lačna goveda.

Z rosnih polj je vel neprijeten hlad, silil v vas ter se megleno motal med hišami in po vrtovih. Od luže na vasi je prihajal vonj po ovlaženem blatu, po govejekih in žabjih okrakih.

Nebo je bolj in bolj bledelo in na vzhodu se je čezenj razlival čedalje svetlejši žar. Onstran temnih, z mlečno belino zalitih gozdov so se v obzorja vlekly nejasne, brezoblične

gmote rahlo zamegljenih hribov. Z nizkimi oblaki v vrhovih so bile podobne velikanskim živalim, ki s težkimi tovari na hrbtih potrpežljivo čakajo, da odrinejo v daljni svet.

Iz kuhinje je prišla Lesarica.

»Kaj pa mrčiš tu na pragu?« je zagodrnjala.

Medard jo je zaspano pogledal.

»Zajtrka čakam!« je odgovoril.

»Umij se poprej! Saj se menda že od nedelje nisi.«

»Se bom jutri, ko bo praznik!« je nevoljno zamrmral.

Vendar se je leno dvignil in počasi odklapal na vrt. Tu je v travi zajel roso v dlan in se začel umivati z njo. Njen hlad ga je nekoliko osvežil, da je takoj malce živahneje in budneje gledal v svet. Stopil je k seči za vrtom, si v njej utrgal srobot in se prepasal z njim, da mu hlač ni bilo treba z rokami držati na sebi. Nato se je vrnil in zopet sedel na vežni prag.

»Zajtrk si kar sam vzemi!« mu je dejala mati. »V piskru na ognjišču stoji.«

Odšel je v kuhinjo, pa se takoj zopet vrnil z velikim piskrom krompirjevih, z mlekom in žmitki zalitih žgancev. Sedel je na prag in s slastjo jedel, opazujoč pri tem mater; ta je pod ostreškom ob starem koncu hiše sklicevala kokoši in jim iz predpasnika trosila zrnje. Kokoši so se iz odprtih v napušču z glasnim frfotanjem spuščale s podstrešja in se v gosti jati prerivale okrog gospodinje. Naglo so pobirale zrnje in sproti pozobale, kar jim je ta nasula. Kupoma so se gnetle okrog nje, se vrešče poganjale za zrnjem in ga naglo pobirale druga drugi izpred kljuna. Zdaj pa zdaj je katera usekala svojo sosedo po čopi, da je ta glasno zavreščala, ali kavsnila kakšno jarčko; ta je prestrašeno odskočila in zbežala, a se je takoj vrnila, se znova pomešala med kokoši in naglo zopet zobala. Sredi jate se je vrtel velik, ponosen petelin. Velika, zakrivljena peresa v repu

so se mu v jutranjem svitu spreminjasto lesketala, da je bil med rjavimi in grahastimi kokošmi videti kakor nemiren plamen, poskakujoč med sivimi, umazanimi kamni. Glasno je skliceval in vabil k sebi kokošjo družino, krepko stresal rdečo rožo na glavi in na vso moč dvoril putkam. Zdaj pa zdaj je katero z zapeljivim kokotanjem obkrožil in jo našopirjeno objadral, bruseč pri tem s perutnicami okrog nje.

Ko je Lesarica raztrosila zrnje, se je naglo sklonila nad jato pred seboj. Pograbila je zdaj to, zdaj ono kokoš in jih drugo za drugo otipavala, računajoč v mislih, koliko jajc bo drevi našla na gnezdih, koliko jih ima že nabranih in spravljenih v omari in koliko jih bo do svetega Petra in Pavla lahko še nabrala, po čem jih bo prodala, ko pride zopet jajčarica v vas, koliko bo izkupila zanje in koliko izkupička bo staremu utajila. Kajti ko bo o svetem Petru in Pavlu na Studencu žegnanje, bo treba kupiti tam nekaj novih loncev in skled. Tudi nove rute je potrebna. In blago za nekaj predpasnikov bi si tudi morala kupiti in – –

Ljubi bog, saj bi lahko do večera naštevala, česa vsega ji manjka, a večidel tega bo morala nakupiti skrivaj, ker stari za njene potrebe nima tudi najmanjšega razumevanja.

Ko je pretipala kure, je v veži v starem koncu hiše nakrmila še piščance ter jih potem spustila na dvorišče, od koder jih je koklja z glasnim klokanjem popeljala med plotove. Tu so se piščeta kakor drobne, rumene kepice razgubile med koprivami. Nenadoma pa se je iz ščavja ob plotu pognala velika, napihnjena krastača. Koklja je prestrašeno odskočila in se kakor brez uma začela vrteti ob plotnikih. Razburljivo je klokala, kakor da opozarja piščance na hudo nevarnost, in jih glasno klicala k sebi. Piščeta so se takoj naglo pognala skozi koprive in travo ter se s plahim, zateglim čivkanjem zbrala

okrog zaskrbljene matere. Ta pa se je pogumno pognala v grdo pošast, ki jo je z izbuhlimi očmi gledala, in jo nekajkrat krepko kljunila po debeli glavi, da se je huda zver takoj obrnila na hrbet in obležala med koprivami kakor mrtva. Koklja se je še nekaj časa jezno in z začudenimi glasovi vrtela okrog nje, potem pa naglo odpeljala čivkajoči drobiž v vrt.

Vas je bila čedalje bolj živa. Ljudje so prihajali iz hiš, postajali na pragih, si zaspano pretezali premrle ude in se razgledovali po nebu za vremenom, potlej pa naglo odhajali po opravkih. Ženske so hitele v hleve na molžo, v drvarnice po drva, k studentu po vodo ali k svinjakom, da spuste prašiče v ograde. Moški so iz kolnic potiskali vozove in pripravljali orodje, ki ga bodo čez dan potrebovali pri delu. Mazali so pri vozovih polže in osi, popravljali oplene, naravnavali kolesa, lestvenice in ojesa, kaj popravili tu ali tam ter z verigami in zavorami rožljali po dvoriščih. Starejši otroci so pomagali očetom in materam, mlajši pa so v kratkih, umazanih in strganih srajčkih goloritili za starši, se kremžili, jokali in moledovali, naj jim dajo kaj jesti. Matere so se jih otepale, kakor so se jih ob obilici jutrnjih opravkov pač mogle in znale, jih z lepim in z grdim tolažile in mirile, češ da bo zajtrk takoj kuhan. A lačni otroci se samo z besedami in obljubami niso dali pomiriti. Toliko časa so vekali, sitnarili in prosili, dokler jim mati ni stisnila skorje kruha v roko ali jim dala kaj drugega, da jih za silo poteši. Otroci so s tem posedli po vežnih pragih, po brunih in tnalih ali pa kar po travi pred hišo. Okrog njih so se brž nagnetle kokoši in otroci so se jih morali zlepa ali zgrda otepavati, da jim niso pozobale, kar so bili s težavo izmoledovali. Toda ta ali ona predrzna kura ali mačka je temu ali onemu vendarle strgala kruh iz rok in z njim naglo zbežala za plot, otrok pa se je na ves glas začel dreti.

Tako je bila vas kmalu docela budna in vsa razgibana, polna življenja in glasov. Le hiše so mirno in tiho čepele okrog luže, kakor da so se zbrale mutaste strine k jedi in molče posedle okrog obilne sklede. Nad njimi so se sukljali počasni dimi. Po slemenih so se sprehajale božje pastirice in hitele tresorepiti med travami in netreski, bujno poganjajočimi iz strešnega mahu. Pod kapmi, ob stražih in zatrepih, po dvoriščih in plotovih so se repenčili vrabci. Med hišami so se pobliskavala bela poprsja lastovic, ko so se te v nizkih lokih spreletavale nad lužo, poslopji in dvorišči ter lovile premrle muhe v zraku.

Tu ali tam je zletel kje petelin na plot, krepko zakrilil s perutmi in glasno zakikirikal. Nato se je naglo pognal s plota in jo junaško mahnil proti gnojišču, kjer so brskale sosedove kokoši. Toda že na pol pota je vsiljivega vasovalca prestregel domačin in mu ves razjarjen zastavil pot. Bojevito sta se oba našopirila, se pognala drug v drugega ter se začela neusmiljeno kuzmati in mikastiti. Srdito sta se sekala s kljuni in obdelavala z ostrogami, da sta jima bila grebena in vratova kmalu vsa zalita s krvjo, iztrgano perje pa je v gostih šopih letelo okrog njiju in po dvorišču.

Medard je odnesel prazen pisker nazaj v kuhinjo in odšel v hlev. Tam je bilo toplo. Velike muhe so leno, še nekam premrlo brenčale pod pajčevinastim stropom. Skozi odprta vrata je frknila v hlev lastovka, preletela nekajkrat živino, ujela mimogrede muho v zraku in z njo odletela k mladičem, ki so iz gnezda pod stropnikom stezali dolge, še gole vratove. Ko se je obesila na gnezdo, so se mladiči v njem vznemirili in široko odpirali lačne kljune. Stara je v enega izmed njih spustila ujeto muho, še nekoliko obvisela na gnezdu in glasno ščebetala, kakor da mladičem nekaj dopoveduje in jih tolaži, naj trenutek

počakajo in potrpe, ker da se bo takoj zopet vrnila, z novim plenom seveda. Nato je naglo spet odletela.

Medard je odvezal goveda in jih pognal iz hleva.

»Si vzel katekizem?« je s praga mati zaklicala za njim, ko je za živino zavil mimo hiš na kolovoz proti Boncarju.

»Vzel, vzel!« ji je odgovoril.

»Pa glej, da se boš na paši tudi res učil!«

»Bom, mati, bom!« je obljubljal.

Ker je pred dnevi deževalo, je bila vaška močila polna umazane vode. Po njej so plavali uveli, zarjaveli listi osutega cvetja, ki ga je bil veter nanosil z vrtov. Ob bregu so se v vodi namakale kalužnice in trobelike, na gosto razraščajoče se po obrežnem kamenju. Na robu mlake so se zbirale žabe in leno ždele v blatu. Z izbuhlimi očmi so strmele v nebo in modro premišljevale. Ko pa so na bregu začutile korake, so z razkrečnimi kraki poskakale v vodo, da je po luži čofalo, kakor da kdo kamenje meče vanjo.

Medard je zamišljeno capljal za živino. Goveda so se počasi gnetla in obirala med plotovi. Segala so z gobci med trhle plotnice in mulila travo, ki je divje poganjala ob ograji. Zdaj pa zdaj je kakšno živinče seglo tudi čez plot in z jezikom šavsnilo po zelenih vejah, povešajočih se s sadnega drevja.

Iznad hribov se je na vzhodu pravkar dvigalo sonce na nebo. Obviselo je na slemenih gorá, kakor da se je izza hribov pripeljala velika zlata kočija in obstala na obzorju. Po rosni travi, po listju na drevju in grmovju, po lazi in bregovih se je nenadoma vžgalo in zagorelo nešteto drobnih lučic. Drevje je bilo orošeno s tisočermi žarečimi kapljicami, bleščečimi se v vzhajajočem soncu, da je bilo drevje videti, kakor da ga posul kdo s samimi biseri in diamanti.

Na paši je Medard pod borovcem legel v travo in odprl katekizem, da bi se učil. Gledal je v knjigo in glasno ponavljal besede in stavke, a naj si je še toliko prizadeval, da bi mislil na to, kar govori, se mu to vendar ni posrečilo. Drdral je besede, a mu nobena ni segla ne v glavo ne v srce. Nekaj mrtvega, suhega in neživljenskega je bilo v njih. Vsa ta vprašanja in odgovori iz katekizma so se mu zdeli pusti in dolgočasni. Zato je knjigo z nejevoljo zaprl in jo vrgel zraven sebe na rušo cvetočih petelinčkov. Zleknil se je v travo in se zagledal v nebo nad seboj. V modrini, razpeti med vrhovi borovcev, je viselo nekaj osamljenih oblakov. Bili so majhni, prosojni in nežni kakor puh. Z drevesa v dëbri se je oglašal cikavt, v globeli spodaj ob gozdu je bilo slišati slabotno šumenje hudournika. Medard je ležal v travi, gledal v nebo in misli so mu sanjavo šle v daljavo.

Spomnil se je šole in učiteljice. Kaj neki bo danes pripovedovala in razlagala otrokom, ko njega ne bo v šoli?

Izza srajce je potegnil drobno knjižico in jo pobožno odprl. To knjižico mu je bila dala učiteljica. Bilo je to oni dan, ko je hotela kaznovati Pakiževega Cenca, a se je ta vrgel nanjo, ji strgal palico iz rok in jo do krvi ugriznil v zapestje. Takrat je on, Medard, planil k tabli, pograbil Cenca, ga strgal od učiteljice, potem pa ga sphen iz šole. Po pouku ga je učiteljica poklicala k sebi in mu dejala: »Ná, Lesar, zanesi te zvezke z menoj domov!« On pa je bil tedaj ves srečen in blažen. Srce mu je prekipevalo od veselja in se mu širilo v tihem ponosu, da se je tako izkazal pred učiteljico, pred učenci in pred vso šolo.

Ko sta stopila v njeno sobico, mu je vzela zvezke, ga pobožala po glavi in ga pohvalila: »No, zdaj vidim, da si dober fant!«

Odprla je omaro in začela brskati po predalih. »Nekaj ti moram dati!« je rekla. »Zato, ker si se danes zavzel zame in da boš od mene imel kaj za spomin. Samo ne vem, kaj bi ti dala, ker še nisem dobila vseh svojih reči iz Loškega Potoka.«

Njemu pa je bilo kakor v lepih sanjah. Gledal je učiteljico kakor nerazumljivo čudo in bil ves omamljen – sam ni vedel, ali od sreče ali od prijetnih vonjav, ki so prihajale iz njene omare, od oblek in perila, od rož na oknih, na mizi in na omarici pri belo pregrnjeni postelji, s sten, od vseh strani in iz vseh kotičkov njene izbice. Ah, takih vonjav še nikoli ni vdihaval in nobenih rož ne pozna, ki bi dišale tako lepo in omamno! Takrat ga je obšla želja, da bi se še sam razpuhtel v te opojne dišave, da bi potem v nevidnem, dišečem oblačku zmerom plaval okrog učiteljice in bil vedno v njeni bližini.

Zagledal se je na omarico ob postelji, kjer je ob vrču za rože ležala drobna, lepo vezana knjižica. Obšla ga je želja, da bi jo vzel v roke, jo odprl in pogledal, kakšno branje je v njej. Tako rad bi bil vedel, kaj učiteljica prebira. Ali morda tudi ona bere zaljubljene zgodbe?

Tako poželjivo je gledal tja na omarico, da je to tudi učiteljica opazila.

»Bi hotel morda kakšno knjigo?« je vprašala. »Te veseli branje?«

»O, pa še kako!« je navdušeno vzkliknil.

»Kakšne knjige pa najrajši prebiraš?«

»No, kakršne koli!« je v zadregi povedal.

»Imaš rad pesmi?«

»O, tudi te imam rad!«

»Dala bi ti tole,« je rekla in segla po knjigi na omarici. »Pa ne vem – to najbrž ne bo nič zate. Pesmi so. Zelo so lepe, a ti jih najbrž ne boš razumel.«

Odprla je knjigo in v njej z očmi na hitrico preletela nekaj strani.

»O, kaj ne bi razumel!« je Medard vzkliknil. »Prebral sem že nič koliko knjig.«

»Tako?« se je začudila učiteljica. »Kakšne knjige pa si že vse bral?«

»No – vsake vrste!« je zmedeno zajeceljal in močno zardel.

Joj, morda bo hotela vedeti celo naslove knjig, ki jih je že bral! In potem – kaj si bo mislila o njem, ko bo slišala, da prebira že tudi zaljubljene zgodbe?

»Kar tole knjigo mi dajte, gospodična!« je v zadregi hlastnil, da ga ne bi še naprej kaj spraševala.

»No, dam ti jo!« je rekla učiteljica. »Če ti ne bo všeč, mi jo lahko vrneš, pa ti bom potem dala kaj drugega.«

»Hvala vam, gospodična, hvala!« se ji je ves srečen zahvaljeval, ko ji je s spoštljivo, skoraj sramežljivo pobožnostjo jemal knjigo iz rok.

In zdaj nosi to njeno knjigo zmerom s seboj kakor svetinjo. Jemlje jo s seboj tudi na pašo in jo tu na glas prebira. Res ne razume vsega, kar je v teh pesmih, ali ob rimanih besedah mu na dušo nekaj tako lepega cinglja, kakor da se nanj usipljejo zvezde z neba in se zvončkljaje raztresajo okrog njega. In ker ve, da je prebiral te pesmi tudi ona, mu bude v duši taka pobožna občutja, da bi včasih najrajši kar pokleknil in se trkal na prsi kakor pri povzdigovanju.

Tudi v tej knjigi pojó in govore nekatere pesmi o ljubezni, ali čisto drugače kakor one zaljubljene zgodbe, ki jih je bral do zdaj. V njih je nekaj mehkega, nekaj kakor tiha, vdana odpoved, nekakšno zastrto hrepenenje, da se človeku zde te pesmi kakor tiho ihtenje. V njih ni onih razburljivih strasti,

kakršne so v drugih knjigah, ki pišejo o ljubezni. Pa ti vendar nekaj vzemirljivega gomezi po krvi, ko jih bereš.

Ali danes mu tudi te pesmi ne zvene na dušo kakor druge dni. Besede mu ne pojo, kakor bi mu morale. Nekaj je danes v njem, sam ne ve kaj. Le to čuti, da bi se hotel nekam zatopiti in se ves zamakniti v sanjski svet, a ga vse nekam tako čudno vznemirja in moti, da se ne more prav zbrati in se predati mehkemu sanjarjenju. Moti ga ptičje petje, motijo ga kravji zvonci, motijo ga celo drevesa, ki v razgretim vzdušju stoje tako negibno, kakor da so zakleta.

Zaprl je knjigo, jo položil v travo zraven sebe in se zamaknil v glasove, ki so se razlivali po gmajni. Misli so mu zablodile nekam v daljavo in jadrale za oblaki.

Da, lepo je ležati takole v travi, lepo je gledati takole v nebo, misliti in sanjati. Lepo je tako lenariti na paši, ali tudi v šoli je lepo, odkar je tam – nova učiteljica.

Čudno! Še pred nedavnim mu je bila šola tako mrzka, da ga je že ob sami misli nanjo spreletela mrščavica. In kadar je bil v njej, mu je bilo tam kakor v ječi. Zato je vsak dan računal, kdaj bo konec šolskega leta, ko bo s šolo za vselej opravil. Zdaj naenkrat pa mu je misel na šolo tako prijetna, tako svetla, kakor da sedaj še samo v šoli sije sonce. Zdaj mu je žal vsake ure, vsakega dopoldneva, ki ga namesto v šoli prebije na paši. Ali kaj, ko je sedaj tudi živino treba pasti. In kdo naj jo pase kakor šolarji? Na kmetih je že tako, da ti ne morejo vsak dan v šolo. In tako se na paši izmenjujeta on in Andrej, včasih pa tudi kak sosedov otrok zažene živino na pašo.

In zdaj, zdaj mu je kar nekam hudo in žal, kadar se spomni, da bo že čez nekaj tednov konec šolskega leta. In potem ne bo več hodil v šolo, pa tudi učiteljice potem ne bo več videval.

»Ha, ti ležiš in spiš tu ali kaj, živina pa se ti bo reztepla po gmajni in ti nazadnje še kam zbezljala!«

Dvignil je glavo in pred seboj zagledal Mlakarjevo Nano.

»Glej jo no! Pritihotapila si se semkaj kakor lisica!« je nevoljno vzkliknil, ker mu ni bilo prav, da se mu je Nana prislinila tu na paši. »Kaj pa iščeš tu v gmajni?«

»Rože sem prišla nabirat, da jih bom jutri posipala pri telovski procesiji,« je povedala Nana.

»Semkaj v gmajno? Saj tukaj vendar ni takih rož.«

»Bila sem spodaj na pogorišču našega mlina, a ker sem tu zaslišala kravje zvonce, sem prišla semkaj, da vidim, kdo pase tu.«

Spustila se je k njemu v travo, pobrala v njej knjigo, ki jo je bil prej tja položil Medard, in jo odprla.

»O, to so pa pesmi!« je vzkliknila. »So lepe – cerkvene?«

»Lepe so, a niso cerkvene,« ji je Medard malomarno odgovoril.

»Kakšne pa?«

»Take – no, različne!«

Zalistala je po knjigi ter tu pa tam potihoma prebrala kakšno kitico.

»Ah, teh pesmi pa nič ne razumem!« je dejala. »Tako čudne besede so v njih. Ali ti kaj razumeš, o čem pojo te pesmi?«

»Razumem!« se je Medard brž pobahal. »Kaj ne bi razumel?«

»No, potem pa razloži to še meni!«

»Hm! Ne vem, kako naj ti to povem,« se je Medard izvijal.

»Ti bi težko to razumela.«

»Ali vendar – o čem pojo te pesmi, to mi pa vendar lahko poveš,« je Nana silila vanj.

»No, o ljubezni pojo!« je povedal Medard.

»O ljubezni?« se je začudila Nana in ga neverno pogledala. Zaprla je knjigo in jo položila nazaj v travo.

Potem sta molče slonela v travi pod grmom in nista vedela, o čem naj bi še govorila. Okrog njiju se je zgrinjala pomirjajoča tišina. Nad njima se je z glasnim, suhim cvrčanjem spreletela velika zelena kobilica in se daleč pred njima spustila v travo. Nad glavami so se jima pozibavali z vej trdoleskovi cveti kakor majhne prižgane leščerbe. V grmu za njima so cvetele norice in jima kimale z vijoličasto rjavimi mešički kakor debeli nosovi porednih, opitih škratov. Okrog njih so se z glasnim brnenjem poigravali velerilci in se obešali na cvete.

Sonce je šlo že visoko po belkastih, zaprašenih nebesnih daljavah. Na zemljo je pritiskala taka vročina, da se ni nikjer nič zganilo. Še ptiči so se potuhnili po drevesih in grmih ter molčali.

Dvignila sta se in se spustila v globel, ki se je vlekla skozi gozd pod pašniki proti Podboncarju. V njenem dnu sta prebredla hudournik in se na drugi strani vzpela v breg, kjer so se nad gozdom razprostirale strmiške senožeti.

Ob gozdu je na osojah še povsod ležala rosa v travi. Tu so bile mirne, tihe jase, kamor je le redkokdaj zašel človek. Zato so se tukaj zmerom pasli zajci in srne. Tu jih nihče ni motil in preganjal, razen lisic, ki se je kdaj pa kdaj pritihotapila katera iz gozda, da bi tu na paši ugrabila kakšnega zajčka ali mlado srnico.

Držala sta se za roke in se molče, polahko vzpenjala v breg. V duši pa jima je bilo kakor lani, kakor predlanskim, ko sta bila še oba nevedna in ko sta prav tako kakor danes hodila po teh senožetih ter se vodila za roke.

Ko sta zavila za grmovje, jima je izpod nog prhnil zajec in odskakljal pred njima v breg. Nemara je vedel, da mu ta dva, ki se za njim vodita za roke, nista nevarna. Kajti ubiral jo je tako počasi in brezskrbno po strmini, da se mu je okence na zadku v poredkih, enakomernih zamahih pobliskavalo skozi rosno zelenje. Na svoji poti je osipal roso s trave, da se je za njim vlekla ozka, zagašena sled.

Na senožetih jima je migljalo pred očmi toliko sonca, metuljev, cvetja, utripanja in rose po zelenju, da ju je kar slepilo.

Ves breg je kakor prelep božji vrt, kakor velik, živo porisan in umetelno poslikan prt. Na njem tekmuje cvet s cvetom, metulj z metuljem, hrošč s hroščem, vsaka kaplja rose z drugo kapljo, kdo bo lepše okrasil, obarval, porisal in poslikal to božjo ruto.

Medard ni vedel, kam naj seže z roko in katero rožo naj utrga, ker je bila ena lepša od druge. Nana jih je imela že polno naročje, da jih je že komaj nosila, a on ji je dokladal še zmerom nove. Ko jih je imela že toliko, da ji izza njih že skoraj niti obraza ni bilo več videti, ji je poiskal v grmovju še rdečih lilij ter jih s koreninicami vred zruval iz zemlje, da bi še do jutri ostale sveže.

»Ná, Nana!« je rekel. »Pazi nanje! Stavim, da jutri pri telovski procesiji nobeno dekle ne bo imelo lepših rož.«

Nani je sijal obraz od sreče. Jasne, kakor plavice modre oči so ji vdano obvisle na njegovem obrazu.

»Hvala ti, Medard, hvala!« se mu je ginjeno zahvaljevala.

»Že dobro, Nana, že dobro!« se je branil njene hvale. »Zdaj pa pojdi lepo domov! Jaz moram nazaj na pašo.«

»Ah, Medard, še nekaj bi te prosila!« je zagostolela in proseče dvignila k njemu jasne otroške oči.

»No, kaj pa?« je nestrpno vprašal.

»Če bi mi hotel splesti še košarico, da bom jutri pri procesiji v njej nosila rože,« je z mehkim, tihim glasom govorila. »Veš, tako, kakor si jo bil lani spletel Urbanovi Agati.«

»Bom, Nana, bom!« ji je obljubil, se obrnil in naglo odšel.

Nana je še nekaj časa z rožami v naročju stala tam na senožeti in s sijočimi očmi gledala za njim, potem pa se počasi odpravila proti domu.

V Bregu je Urbanova Agata ravnokar zajemala vodo iz studenca, ko je Nana prišla tam mimo. Križasto je premerila svojo nekdanjo prijateljico in nabrala usta v prezirljiv mrdec.

»Kje pa si nabrala toliko tega ščavja?« jo je pikro uščenila.

Nani je začelo naglo utripati v očeh. Plaho, vprašujoče se je ozirala zdaj v Agato, zdaj v rože v svojem naročju.

»Kakšno ščavje?« je zajecljala.

Nenadoma pa, kakor da se je nečesa domislila. Čvrsto se je zravnila pred Agato in ji izzivalno pogledala naravnost v oči.

»To ni ščavje!« se je odločno uprla. »To so rože za procesijo. Lesarjev Medard mi jih je nabral.«

Agata je široko razrogačila oči in obraz se ji je spačil.

»Kdo ti jih je nabral?« je nabrušeno vprašala.

»Lesarjev Medard!« je Nana ponosno ponovila.

Tedaj je Agata spustila korec iz rok, se široko razkoračila pred Nano in se izzivalno podbočila.

»A tako?« je sovražno goltnila. »Lesarjev Medard? – No, potem jih doma lahko v svinjak vržeš!«

Nani je zaplahutalo v očeh.

»Kaj praviš?« je osuplo jecnila.

»Pravim, da je ta plevel dober komaj za svinjski nastil!« je Agata zaničljivo bevsknila.

»Zakaj pa?« je vprašala Nana ihtavo in na oči so ji že začele navirati solze.

»Zato, ker ti jih je nabralo ono Lesarjevo svinè!«

Nana jo je preplašeno pogledala.

»Svinè?« je zajecjlala. »Zakaj pa svinè?«

»Zato, ker je lani mene objemal v gmajni, letos pa tam tebe valja za grmovjem!« je Agata hudobno odgovorila.

Nana je ob teh prostaških besedah kar otrpnila. Kako? Da je Medard lani Agato –?

Bilo ji je, kakor da jo je kdo s pestjo udaril v obraz. V srcu jo je boleče stisnilo in po licih so ji udrle solze.

Nenadoma pa se je nekaj z vso silo uprlo v njej. Pognala se je proti Agati in uporno zavpila:

»Lažeš, packa!«

Agata pa kakor da je še samo in prav tega čakala. Žile na vratu in na čelu so se ji napele, lica pa so ji kar nabrekli in posinela. Z zariplim obrazom se je togotno zakadila v Nano in jo z vso močjo zgrabila za kite.

»Kdo je packa?« je zavreščala. »In kdo laže? – A?«

Surovo je sunila Nano v prsi, da se je ta kar opotekla in se z rožami v naročju zvalila na tla. Agata pa se je kakor razdražena osa zapodila vanjo ter jo začela lasati in mikastiti kakor svinjski meh.

»Ná, tu imaš packo, ti kurja smrt – ná!« je vpila ter jo suvala in bila po obrazu ali kakor je že priletelo. »Jaz ti bom že gobec zamašila, ti bom že –«

Bogve kako dolgo bi jo bila še obdelovala s pestmi in nohti in kaj vse bi ji bila še prerekla, da se prav tedaj vrh Brega ni prikazala Petračeva Jera, ko je s škafom pod pazduho prihajala k studentu. Agata je Nano brž spustila, zlila iz vedra vodo, ki jo je bila poprej že natočila, pograbila korec in svitek ter s

praznim škaфом zbežala v senožeti. Ne da bi se bila tega jasno zavedala, jo je kar samo od sebe zaneslo proti gmajnam v nedoločni želji, da bi tam poiskala Medarda na paši in se še nad njim znesla. Toda ko je privihrala do gozda, se je naglo ustavila.

»Nak, zdajle ne!« se je premislila. »Njega si privoščim drevi. Tako ga bom, da si bo za zmerom zapomnil, kdaj je tej poscanki rože nabiral.«

Spustila se je v travo, naslonila obraz na stisnjene pesti in se mrko zagledala proti gmajnam. Tako je tam vse dopoldne ležala, kovala maščevalne naklepe in sprevajala užaljene misli po bregovih, pasla ljubosumnost in kuhala jezo.

Zvečer se je v vrtu res obesila na plot in čakala, kdaj pride Medard mimo, ko se bo tod z živino vračal s paše. Ko ga je zagledala in ko je v njegovi roki opazila še lično košarico, je v njej kar zavrelo. Kajti takoj je uganila, da je tudi ta košarica za Nano. V srcu jo je zaščemelo in jo tako bridko stisnilo, da bi bila najrajši kar zatulila.

»Kajne, tale košarica je tudi za Nano?« ga je ugriznila izza plota, toda glas ji je drhtel in se ji lomil, kakor da ji gre na jok.

Prej je bila sklenila, da bo kar s pestmi planila nanj, mu ves obraz razpraskala in ga tudi z besedami neusmiljeno oklala ter mu nadrobila takih, da si bo kar ušesa mašil. Zdaj pa se ji je utrvalo v duši nekaj tako bridkega in bolnega, da je mahoma pozabila na svoje sklepe in na trde besede, ki jih je imela pripravljene zanj. Ujedljivost, ki jo je hotela položiti v svoje psovke, se je sprevrgla v zlomljeno pogrkavanje, da so ji zveneje besede le še kakor žalostno očitiranje.

Medard je obstal na poti in jo osuplo gledal.

»Kako pa veš, da je za Nano?« jo je mirno vprašal.

»Kaj ne bom vedela? Saj si ji tudi rož nabral!«

»Kdo ti je to povedal?«

»I kdo? Ona sama!«

»Pa kaj potem? Saj bi jih bil tudi tebi, če bi bila prišla na senožet.«

»Ali res?« je spozabljivo zinila. »In košarico bi mi bil tudi napravil?«

»Tudi! Saj ti jo še lahko, če hočeš.«

»Da bi jo res napravil?« je olajšano hlastnila in se mu z blaženim smehljajem zagledala v oči.

Ali tisti trenutek jo je v srcu zopet tako neusmiljeno uklalo, da se je z obema rokama zgrabila za prsi, in smehljaj v očeh ji je mahoma ugasnil.

»Je ne maram!« je trmasto hrknila. »Bi jo bil lahko že na paši napravil, ko bi bil kaj mislil name!«

»Glej jo no!« jo je zavrnil. »Zakaj pa naj bi bil mislil nate?«

»Pa res? Kako bi bil mogel misliti name, ko si imel Nano za grmom?« je rekla hudobno.

Medard je napravil užaljen obraz.

»Agata, kako pa to govoriš?« jo je trdo zavrnil. »Nana je vendar še otrok.«

Agata se je porogljivo našobila.

»O, pa kakšen!« je strupeno siknila. »Pravi angelček! Samo perutničk ji še manjka.«

»Ne norčuj se, Agata! Angelček ni, pokvarjena pa tudi ne. Saj še nič ne ve.«

Agata je sklenila roke na prsih in zavila oči.

»Kaj? Ta – da še nič ne ve?« je porogljivo vzkliknila. »Več kakor ti! In več kakor katera koli velika. Ona še tisto ve, česar ni.«

»Agata, ti si hudobna!« ji je Medard oponesel. »Sovražiš jo, zato tako govoriš o njej. Lani pa je bila tvoja najboljša prijateljica.«

»Naj bom pa hudobna!« je bruhnilo iz Agate. »Da, sovražim jo! Žive je ne morem videti!«

»A zakaj?«

»Zato, ker je taka hinavka! Svetnico se dela, pa je le navadna –«

»Agata, da moreš biti tak osat!« jo je prekinil.

Na te besede ni nič odgovorila. Le ustnice je zvila in si jih začela na vso moč gristi. V duši ji je burilo toliko nasprotujočih si čustev, da ni vedela, ali naj plane v Medarda in ga pošteno premikasti, kakor je bila dopoldne sklenila, ali naj se vrže v travo in začne na glas tuliti. Potem zopet jo je obšlo, da bi se mu bila vrgla okoli vratu, se zjokala in se ga na vso moč oklenila, ga objela ter ga milo in skesano prosila, naj ne bo hud nanjo, naj ji odpusti in pozabi, kar je govorila.

»Torej kako?« jo je vprašal Medard suho. »Naj ti spletem košarico ali ne?«

Nekaj časa je omahovala in premišljevala, ne vedoč, kaj naj mu odgovori.

»Ni treba!« ga je potem podmuljeno in trmasto zavrnila. »Ker sem osat, ne pojdem letos več s šolarji za procesijo. Naj gredo in trosijo rože tam take, ki so še nedolžne in ki še ničesar ne vedó.«

»Če ne, pa ne!« je rekel Medard in odšel za živino.

Agata je nekaj časa strmela za njim, potem pa se je zavlekla za vrtom pod Kekelj. Tu se je med žiti spustila na mejo in vrgla obraz v dlani. V prsih jo je neusmiljeno tiščalo in srce jo je bolelo, da bi bila tulila, a jokati ni mogla, čeprav se ji

je bilo nabralo v duši toliko grenkobe, da je v njej vse vpilo po joku, ki bi ji olajšal srce.

Ah, ko bi mogla vedeti, kaj sta počela tam na paši! Ko bi mogla kako izvedeti, ali jo je res objemal, kakor je njo lani. Pa seveda jo je! Čemu bi ji bil sicer nabral rož in napravil košarico? Vse, kakor njej lani!

Da, res je! Sovraži jo, naj bo to še bolj grdo. Ah, strla bi jo kakor gnido!

Planila je pokonci, ježno stisnila pesti in se kakor furija pognala proti vasi. Doma je sedla na vežni prag in se mračno zagledala v večer.

Na trati ob luži so sedeli vaški otroci in se kakor vsako leto tudi letos pripravljali za telovsko procesijo. Dečki so spleтали deklicam košarice, deklice pa so odbirale rože, ki jih bodo jutri posipali pri procesiji.

Večer je bil tih in topel. Iz luže na vasi so se oglašale žabe, v zraku so pobrenčavali hrošči, tu in tam se je nad travo v vrtu ali kje med plotovi zasvetlikala osamljena kresnica.

Agata se je z žalostjo zagledala k otrokom na trato. Ah, lani je bilo še vse drugače! Lani je na ta večer pred telovim tudi ona sedela takole tam ob luži in pripravljala rože, Medard pa je sedel zraven nje in ji pomagal. A letos? Letos njega ni več tam, ona pa sedi tu na pragu in je tako žalostna. Že ves teden se je veselila na to, da ji bo Medard tudi letos nabral rož in napravil košarico. Že vse te dni je sanjarila, kako lepo se bo jutri napravila in kako bo pri procesiji trosila rože. Zdaj pa je doživela to, da je nabral rož in napravil košarico oni Mlakarjevi sovi. Pa ko bi bilo samo to! Huje kakor to jo žge, da je bila Nana dopoldne z njim na paši in da sta se tam – –

Misel, ki jo je obšla, jo je spet kakor strupena kača pičila v srce. Znova je divje stisnila pesti in se dvignila, da bi planila tja

na trato, pograbila tam Nano ter jo z rožami in košarico vred treščila v lužo.

Tedaj je iz hleva stopila Urbanka.

»No, kaj pa ti?« se je začudila. »Ali ti ne boš pripravila rož?«

»Ne pojdem k procesiji!« je Agata zlovoljno odgovorila in uporno vrgla glavo v znak.

»Tako?« se je zavzela Urbanka. »Zakaj pa ne?«

»Zato, ker nisem več mlečnica, da bi z otroki rožice posipala!« se je Agata trmasto odrezala.

Urbanka jo je začudeno premerila.

»No, da! Res si že prava bunka. Za svoja leta si že kar preveč –«

Hotela je reči »razvita«, pa je rajši umolknila, ker je bistro uganila, da se hči tega že tudi sama preveč dobro zaveda. Saj pa je tudi res taka, kakor da ji je že šestnajst let. Velika je, močna, oblih oblik, le nekoliko tršata, in jopa ji je čez prsi napeta, da po šivih kar poka na njej.

»Ampak za procesijo bi vendar lahko šla,« ji je prigovarjala.

»Ah, to je za take, kakor je Mlakarjeva bledica!« je Agata pikro odgovorila. »Jaz pojdem z vami k prvi maši.«

»No, kakor hočeš!« je odnehala Urbanka, ker si Agate v beli oblekici, s trakom v razpuščenih laseh in s košarico rož v roki tudi sama ni mogla več prav dobro predstavljati.

Tako je torej Agata drugo jutro res odšla z materjo k prvi maši, čeprav ji je bilo neizrečeno hudo, da ne pojde za procesijo kakor druga leta in da letos tam ne bo več posipala rož.

Po maši ji je mati rekla pred cerkvijo:

»Ti le pojdi kar naprej, jaz imam tu še opravke. Bom že pritekla za tabo.«

Agata je na to samo prikimala in sama odšla proti domu.

V runarskih klancih je srečala Nano. Ta je vsa v belem hitela k Fari. V roki je nosila košarico, napolnjeno z rožami, in tudi v razpuščene, gosto nakodrane in v polžke zvite lase si je bila vpletla rože. Bila je vsa v pentljah in za svileni trak na glavi si je bila vtaknila cvet bele lilije. Od drobnega stasa ji je štrlelo naškrobljeno krilce, ki je bilo spodaj razveznjeno, kakor da je pripeto na obod. Zato se je pri hoji rahlo zibalo in sukalo sem ter tja in suho pošumevalo v gubah, pentljah in čipkah, da je bila Nana videti v njem kakor našopirjen zvonček, ki ga nosi in pozibava veter po cesti.

Ob pogledu na rože v Nanini roki je Agato zopet tako stisnilo v srcu, da bi se bila najrajši kar pri priči zakadila v to nališpano zoprnico, ji strgala rože iz rok, jih pohodila in pomendrala, potlej pa še Nano povaljala po tleh.

»Ha! Tako torej!« je zasikala. »Včeraj si se z Medardom po grmovju vlačugala in greh delala, danes pa si te bele cunje nase obesila in si lilijo v lase zataknila, pa misliš zdaj, da si nedolžen angel.«

Nana je vsa plaha obstala na cesti in se nemirno ozirala okrog sebe, kakor da odkod išče pomoči.

»Agata, prosim – prosim te – « je v strahu izjecljala. »Saj – saj se nisem vlačugala, se nisem – «

Agata je kar planila.

»Kaj?« je gnevno zavreščala. »Zdaj boš pa še lagala!«

»Si mar upaš ponoviti to, kar si dejala? Si upaš reči, da se včeraj z Medardom nisi po grmovju valjala, da tam z njim nisi počela, že veš kaj? No, reci to, če si upaš!«

Preteče se je ustopila pred Nano, jo sovražno merila z očmi in ji s pestmi merila v prsi.

Nani so stopile solze v oči in telo ji je začelo stresati hlipanje.

»Joj, Agata, prosim te –пусти me!« je skrušeno izdabila. »Saj nisem – nisem ničesar storila.«

»Kaj? Ničesar nisi storila?« jo je Agata kar naprej neprizanesljivo pestila. »Se mar včeraj nisi z Medardom po grmovju vlačugala? Mar to ni nič?«

Nana je med jokom skrušeno dahnila:

»Samo enkrat me je malo objel, samo enkrat me je malo –« Besede ji je zadušil silen jok.

Agata je kar planila in Nano pograbila za kite.

»Tako torej!« je zakričala. »Kar je bilo enkrat, je bilo tudi dvakrat in trikrat. Pa kaj drugega sta še počela?«

»Nič drugega ni bilo,« je Nana komaj slišno izdabila.

»Nič drugega, praviš?« se je Agata čedalje žolčneje razvnela. »Povej po pravici, ali pa te bom – «

Nana je na glas zajokala.

»Ne tuli zdaj!« je javsknila Agata. »Ko bi solze grehe izmivale, potem bi vsakdo šel v grmovje in tam počenjal nemarščine, potlej pa bi se malo zjokal in bil bi spet svetnik.«

Pograbila je Nano in jo na vso moč začela mikastiti.

»Zapomni si to, kar ti bom zdajle povedala!« je gnevno zavpila. »Če se z Medardom še samo enkrat spozabiš, samo enkrat še, ti pravim, potem boš doživela nekaj, kar si boš za vse življenje zapomnila. Si razumela?«

»Razumela!« je Nana jecaje izgoltala.

»Zdaj pa mi izgini odtod, ti lajdra lajdrasta!« je Agata togotno zakričala nad njo. Surovo ji je sunila od sebe, da se je Nana opotekla in toliko da ni padla po tleh.

»Pa da ne pomočiš tistega naškrobljenega koša, ki si ga obesila nase!« se je še zadržala nad Nano. »Da v procesiji ne bo teklo od tebe kakor od kapa.«

Nana je jokaje stekla po cesti. Drobnno telo in uplahnjene, še popolnoma nerazvite prsi ji je še vse tja do Runarskega stresal pridušen jok.

XI

Na telovo se je Petrač zgodaj odpravil na Faro k procesiji. Hotel je bili sam, da bi na poti lahko nemoteno razmišljal. Pa tudi sicer mu ni bilo do družčine. Zlasti danes ne. Kajti danes mu je v duši nenavadno slovesno in praznično.

Življenje v hiši in družini se je zadnje dni nekako umirilo, kakor se umiri in očisti zrak po hudem viharju. Resda med njim in družino še zmerom vlada nekakšna napetost, kakršna po vihnih dnevih vlada še nekaj časa tudi zunaj v naravi, pa to bo sčasoma že prešlo. Res se žena in otroci še zmerom nekaj šobijo ter mu, kadar govore z njim, obračajo zadnjice, kakor je to na kmetih že pač navada, ko se družina kaj sprička, ali tako uporni, ritavi in sršenasti, kakor so bili poprej, zdaj niso več. In tudi on jih zdaj nič več tako trdo ne drži na vajetih, kakor jih je še pred tedni. Saj moraš tudi kujavim konjem dati kdaj malo oddiha. Naj se le šobijo še nekaj časa, naj mu le obračajo zadnjice, če mislijo, da jim bo tako prej odleglo. Samo da potem pridejo k pameti, se unesejo in zbotajo z neizogibnostjo reda, ki mora vladati v kmečkem življenju. Vse drugo se bo potem že kako uredilo, da bo v hiši, kakor je prav.

Nace, ta prisklednik, pa naj se le prej ko prej skida iz hiše. Naj le gre v Ameriko, če misli, da bo tam med lizal. In tudi Jera se lahko potegne tja, če ji kmečko življenje smrdi. Vsi naj gredo v Ameriko ali kamor že hočejo. On, Petrač nima nič zoper to. Samo Jurij ne sme nikamor. Zakaj on mu je določen za naslednika na očetni zemlji, zato mora stati na njej kakor vkopan.

V srcu mu je tlela skrita želja, da bi danes pri telovski procesiji šel s sinom v par. To bi bilo prav in tudi spodobilo bi se tako. Tisti grdi prepiri v hiši so ljudem v vasi in soseski že

hudo razmajali jezike. Ko bi zdaj videli, da gresta on in Jurij skupaj za procesijo, bi se jim jeziki hitro spet zavrli.

Ali ta želja se mu ni izpolnila. Jurija je po maši zunaj pred cerkvijo zaman iskal. Za trenutek ga je bil sicer uzrl tam pod lipami, ali ko se je v gneči prirnil tja, Jurija ni bilo več tam. Pač pa je tam naletel na Zakrajška s Studenca.

»Če si morda koga iščeš za par, greva lahko kar midva skupaj,« mu je rekel ta.

Petraču je bilo sicer pri tem, kakor da mu je ugrizniti v kislo jabolko, ali ker zdaj ni nikogar imel za par, mu ni preostajalo drugega, kakor da se prav z Zakrajškom uvrsti v procesijo.

Dan je bil vroč in soparen. Nad svetom je trepetala močna, dušecha prigrevica in zrak je bil nasičen s težkim vonjem pregrete zemlje. Sonce je čedalje bolj žgalo in pripekalo, da je razbeljeni zrak trepetal nad Bloško planoto, kakor da jo zaliva vrela, vrvrajoča voda. Nad svetom je ležala napeta tišina, kakor da vse stvari in reči pričakujejo velikega, svečanega trenutka.

V cerkvenem stolpu so se oglasili zvonovi ter z mogočnimi, veselo pojočimi glasovi naznanjali vsem ljudem po fari, da se iz cerkve odpravlja Gospod nebes in zemlje ter odhaja ven v cvetoča polja, na njive in travnike, da si jih kakor vsako leto na telovo tudi letos ogleda in blagoslovi delo, znoj, trud in skrbi marljivega ljudstva, že od pradavnin živečega v tem tihem, skritem kotičku sveta, kjer ljudje z veliko ljubeznijo orjejo, kopljejo in preobračajo zemljo.

Tedaj so pred cerkvijo nenadoma zaplapolala žareča bandera, v širokih, na stežaj odprtih vratih pa se prikaže nebo. Pod njim stopi na cerkveni prag sivolasi bloški župnik, ogrnjen v belo štolu in bel pluvijal in z monštranco v rokah. Ob njem na obeh straneh stopajo strežniki. V žarečih koretljih so videti

kakor rdeči makovi cveti v pšenici. Izmenjevale cingljajo z zvončki in vneto vihte kadilnice, da je nebo z župnikom krog in krog zavito v oblake dišečega kadila.

Pred cerkvijo se kar tare ljudi. V gručah se stiskajo v senco lip, ko so te v takem medenem razcvetu, da dehti okrog cerkve, kakor da so na trgu pred njo postavljeni sami uljnaki. Počasi se ljudje uvrščajo v procesijo, kakor da se jim iz prijetnega hlada ne dá tja na razbeljeno in zaprašeno cesto, kjer iz tal in od hiš kar žehtí. Polagoma pa se procesija vendarle razvije, se pomakne od cerkve in med hišami zavije na cesto proti Novi vasi. Ljudi obliva znoj, da si morajo z rutami neprestano otirati pot z obraza. Še trudni od včerajšnjega dela, omamljeni od vročine in vonjav, ki se kakor težak, opojen val vlečejo od cvetočih lip, in pijani od dišečega kadila se ljudje kar opotekajo po razbeljeni cesti. Nekateri na glas molijo, drugi samo potihoma šepčejo in vzdihujejo, tretji povzemajo za pevci napev pesmi in jo rahlo poprijemljejo za njimi, četrti pa že iz polnega grla pojó, da postaja petje v procesiji čedalje glasnejše in da se pesmi razlivajo s ceste kakor hudourniki iz svojih strug ter se v kipečih glasovih nosijo nad polji.

Ob prvem oltarju v polju se procesija ustavi. Zvonovi v stolpu utihnejo, tudi ljudje umolknejo in nad polji se zgrne taka tišina, kakor da se je ves svet zgrudil na kolena in drhté pričakuje velikega čudeža. V tem globokem, presunljivem molku, ki zajame vso zemljo, kakor da se je svet pogreznil vase, je slišati le kakšen pridušen vzdih in zamolklo šumenje čebel, ko te s kovinastim brenčanjem obletavajo krošnje lip ob kapelici, da šumi in orgla v njih, kakor da v drevesih pôje in zumlja vsaka vejica, vsak listič, sleherni cvet. V tej drhteči tišini onemijo celo črički v travi. Nad poljem visi en sam škrjanček, pa še ta kar sredi svojega trilili utihne, kakor da ga je

oplazil blisk, in kakor mrtev pade na zemljo. Od nekod dahne komaj zajemljiv vetrc ter na polju upogne še trave in žitne klase in jih v naglem valu potisne k tlom.

Ko se je procesija ustavila, so se šolarji pomaknili v senco dreves ob cesti. Med terusniki iz zadnjega razreda je stal tudi Medard. Bil je ves omamljen in izgubljen. Oči so mu zamaknjeno obstale na učiteljici. Ta pa je vsa neresnična stala pred njim kakor bitje iz nekega drugega, tujega in daljnega sveta. Bila je vsa v svileni pajčevinasti belini, ki jo je sonce presevalo kakor srebrno peno. Na glavi ji je plaval velik, bel slamnik. Na širokih, valujočih, na obeh straneh na ramena povešenih krajevcih so bile nanj pripete velike rože tako nežnih barv, da se je zdelo, kakor da so nanj le nasevane. Medardu se je zdelo, da stoji pred njim nadzemska prikazen ali da je le privid, ki mu ga razgreti zrak čara pred oči.

Župnik pred oltarjem je s tihim, trudnim glasom prepeval prošnje molitve, pevci in klečeče ljudstvo pa mu je naglas odpevalo. V trepetajoči soparici je bilo župnikov glas slišati, kakor da prihaja od nekod iz daljnih krajev, da je bilo komaj še mogoče razločiti njegove besede:

»Treska in hudega vremena –«

»Reši nas, o Gospod!« se iz stoterih grl utrga tako močno in razločno, kakor da se je to utrvalo sami zemlji iz drobovja.

»Daj in ohrani sad zemlje –« priplava zastrti župnikov glas znova iz daljave.

»Usliši nas, o Gospod!« zabučí nad polji, kakor da so se nekje utrkali plazovi.

Po tem pripevanju in odpevanju med duhovnikom in ljudstvom pade na zemljo zopet sveta, pričakujoča tišina. Svet se pogrezne v globok, presunljiv molk, klečeče ljudstvo pa nizko skloni glave in upre pogled v črno zemljo. Iz daljav je

slišati mehak, kakor v nadzemske kraje odmaknjen glas, ki drhté poje in prosi:

»Nebeški blagoslov naj orosi, varuje in ohranja ta kraj in vse, ki v njem prebivajo, tudi polja in zemlje sadove.«

Ko te pojoče glasove raznese trepetajoča soparica po poljih, se v zvoniku zopet razmajajo zvonovi in začno na ves dôn peti. Ljudstvo se dvigne z zemlje in procesija se znova pomika po cesti. Toda kmalu zavije med njivami na polje in tam kakor temna reka zavalovi med zelenimi žiti. Sredi te reke plava nebo, pod njim gre v oblakih kadila duhovnik, pred njim pa belo oblečene deklice posipajo rože. Vzdlôž vse te ljudske reke se iz razgibanih in prelivajočih se valov dvigajo živo poslikana bandera in barvaste, s cvetjem in s svilenimi trakovi okrašene zastave. Počasi plavajo med zelenimi žiti in se v razbeljenem, drobno migetajočem zraku nemirno zibljejo kakor omagane ptice, ki omahovaje iščejo, kam bi se spustile.

Po lokah in po podolju se vije Farovščica kakor srebrn trak. V njenih mirnih, tihih vodah se razgleduje razbeljeno nebo z žarečim soncem v belkastih višavah. Sončni žarki nemirno trepečejo na vodni gladini in se lomijo na njej kakor zlate sulice. Bregovi ob potoku in mlakice ob njegovi strugi so posuti z zlatičami, da se ob vodah vse blešči, kakor da je ob Farovščici natrosil kdo cekinov po travi. Med ločjem se v močvirju svetlikajo svilena omelca čopastih muncev⁷⁷ ter kakor majhne pahljačke kimajo nad vodo in namakajo v njej čopaste cvetove.

Sonce pripeka čedalje bolj in, ko se procesija pri tretjem oltarju obrne, pošilja ljudem svoje ognjene puščice naravnost v lica, da vsem že kar gori in žehti z rdečih obrazov. Oči so vnete, usta suha in tudi grla so že hripava, da petje v procesiji polagoma pojema in zamira. Tudi župnik pôje čedalje tiše, da

ga je komaj še slišati in da se zdi, kakor da njegov glas prihaja že z onega sveta.

Šele pri zadnjem oltarju, ko župnik poslednjikrat dvigne monštranco in z njo podeli blagoslov na vse štiri strani sveta ter pojoč prosi za svoje bloško ljudstvo in za svojo faro, naj jo nebo obvaruje treska in hudega vremena, kuge, lakote in vojske, nagle in nepredvidene smrti in vsega hudega, se iz vseh grl še enkrat na ves glas utrga vroče, zaupno in prisrčno:

»Reši nas, o Gospod!«

Štirikrat se kakor roteč, do neba segajoč klic razleže na vse štiri strani sveta, kakor da vpije vse bloško ljudstvo, ves človeški rod:

»Reši nas, o Gospod!«

In v odmevu se štirikrat vrne z vseh štirih strani sveta, kakor da za ljudstvi ponavljajo doline in bregovi, polja in gozdovi, vsa zemlja:

»Reši nas, o Gospod!«

In za ljudstvom, za zemljo, za vsem stvarstvom povzemajo še zvonovi pri Fari in štirje bronasti jeziki ponesó proseče pod nebo:

»Reši nas, o Gospod!«

Nato se procesija počasi, čedalje tiše pojoč vrne v cerkev.

Petrač je tudi po procesiji pred cerkvijo iskal Jurija, da bi šla potem skupaj domov, a ga nikjer ni mogel najti.

Juriju je bilo v procesiji vroče, da ga je že kar dušilo in da mu je vse telo zalival pekoč, zoprn znoj. Preklinjal je sonce, vročino in vso to neumno ceremonijo, kakor je imenoval procesijo.

Kako nespametni so še ljudje! – je v mislih modroval. Molijo in prosijo Boga, naj jih varuje treska in hudega vremena, kakor da bi Bogu bilo res kaj mar teh ubogih

človeških črvov na svetu, teh kmečkih polj, travnikov, njiv in krtin, kmetovega dela, njegovega pehanja in ubadanja na tej trdi in skopi zemlji. Kakor da bi bilo naravno mogoče preprosi ali zarotiti s procesijami, molitvami in zvonovi, s kadilom in blagoslovljeno vodo, kakor da je s staroverskimi obredi mogoče spremeniti njene postave ter jo vreči z njenih večnih tirov in poti. Že kar človek živi na svetu, moli in prosi Boga, naj ga obvaruje hude ure, ujme, bolezni, vojske, kuge, lakote in drugih nesreč, toča pa še danes prav tako kakor že od vekomaj pada z neba in klesti rast po poljih. Bolezni, vojske, lakota in druge nadloge tarejo ljudi že, odkar stoji svet, ljudje pa kakor da tega ne vidijo in ne razumejo. Nič jih ne spametuje in izmodri, nobena stvar jim ne odpre oči. To je zato, ker jim v cerkvi že od pómnenja pridigajo, da so nesreče in nadloge kazni božja za ljudske grehe ali pa zasluženje za nekakšno večno življenje po smrti v nebesih.

Nevoljno je zamahnil z roko, in ker na čedalje huje pritiskajoči pripeki ni mogel več zdržati, pa tudi zato, ker mu je začelo to neprestano poklekovanje in spokorniško trkanje na prsi, te neskončne molitve in vsa ta dolgočasna obrednost že presedati, se je pri tretjem evangeliju zmuznil iz procesije in se napotil proti domu.

Na bližnjicah za runarskimi polji je na senožeti legel za grm in čakal, da po končani procesiji pridejo od Fare tudi drugi ljudje. In morda pride tod čez bližnjice tudi Alenka.

Toda tod čez bližnjice ni bilo nikogar. Vse je rajši šlo po cesti čez Runarsko. Očitno zaradi družčine, pogovora in klepeta z Runarci. Šele ko so med runarskimi hišami zginile že zadnje gruče ljudi, se je tudi on dvignil, da bi odšel. Tedaj je pri studenškem goltavniku zagledal žensko, ki je s ceste zavila semkaj na bližnjico. Počakal je še nekoliko, a ko je ženska

prišla bliže in je v njej prepoznal mlado Dolinarico, je izza grma zakoračil na stezo.

»O, danes si se pa zamudila!« ji je že od daleč zaklical. »Že vsi ljudje so odšli, le ti si še za repek na cesti.«

»Nekdo pač mora biti zadnji, da pometa cesto za ljudmi!« je Dolinarica šaljivo odgovorila. »V Novi vasi sem čakala na Fitnješko Lucijo, pa je nikjer nisem mogla stakniti. Zato sem se tako zakasnila.«

»Na Fitnješko Lucijo?« se je Jurij začudil. »Kaj pa imaš ti s to coprnico?«

»Matija je nekaj bolan, pa mi je tašča zjutraj naročila, naj pri Fari poiščem Lucijo in pri njej kupim kakšna zdravila,« je povedala Dolinarica.

»Kako? Matija je bolan? Kaj pa mu je?«

»Ne vem. Že dva dni toži, da mu ni dobro, sinoči pa ga je začela kuhati vročica, da je danes moral obležati in ostati v postelji.«

»Kamilic mu skuhaj!« je rekel Jurij z rahlo porogljivostjo v glasu. »In obkladke mu polagaj na trebuh, pa si bo brž opomogel.«

Pogledal ji je naravnost v oči, se ji sladko nasmehnil in jo oplazil s takim pogledom, da so se njej kar mravljinci razlezli po životu.

»Jaz bi celo od mrtvih vstal, če bi me zdravila in mi dajala obkladke taka, kakor si ti,« ji je začel pihati na srce.

Zardela je kakor kri in sramežljivo povescila oči.

»Eh, beži no! Saj nisem kakšna graščinska, da bi mi tako kadil,« se je po kmečko branila.

»Čeprav nisi graščinska, si me vendar vsega uročila.«

»Jaz – uročila?« je začudeno zajecljala. »Kako to misliš?«

»Tako, da si me vsega obnorila in mi kakor s kakšno čarovnijo zavdala, da si mi zdaj neprestano pred očmi,« ji je zapeljivo govoril.

Korak ji je zastal, v prsih pa jo je tako čudno in sladko stisnilo, da si je nehote z roko segla k srcu.

Kradoma jo je od strani opazoval in poželjivo pasel oči na njej. Saj pa je tudi res bila vsega poželenja vredna, ko je kakor slez vitka, cvetoča v obraz in s svojo nedotaknjeno, deviško mladostjo zapeljivo stala pred njim.

Kakšna ženska! – je pomislil pri sebi. Na njej vse cvete, poka in brsti, pa so jo omožili z uplahnetom, ki ne ve, kaj je dobil z njo. Kakšen greh so storili z njo, da so jo dali jalovcu za ženo!

»Vidiš, Matilda, nama obema so namenili enako usodo,« je začel Jurij zvito. »Tebi so obesili na vrat moža, ki moraš ob njem živeti, kakor da so te k tnalu privezali, mene pa posiljujejo s tako, ki bi mi bilo ob njej, če bi me res kdaj oženili z njo, kakor da so me živega pokopali.«

Dolinarica ga je nekaj časa začudeno gledala in za trenutek se ji je v očeh vžgalo nekaj onemoglemu ugovoru podobnega. Vsa se je zguzila vase in povesila glavo.

»Kaj hočemo?« je naposled skrušeno dahnila. »Menda že mora biti tako!«

»Vraga mora biti tako!« je bruhnilo iz Jurija.

Sklonil se je k njej in ji zašepetal na uho:

»Lahko bi bilo drugače, Matilda, čisto drugače! Ko bi le midva bila pametna in ko ne bi dopustila, da nama drugi stopajo na noge in ravnajo z nama, kakor da sva leseni kladi, ki sme na njih vsakdo cepiti drva.«

Vprašujoče se mu je zopet zagledala v obraz, v očeh pa ji je nekaj tako nemirno zaplahutalo, kakor da se nekje v

globinah teh oči onemoglo spreletavajo v kletko zaprte ptičke in željno iščejo, kje bi mogle pobegniti iz ječe in zleteti v prostost, v svobodo.

Jurij pa je bil kakor jez, ki mu že dolgo niso odprli zapornic in zato se zdaj voda na vseh straneh v šumečih slapovih zliva iz njega. Besede so mu kar vrele iz ust. Govoril je tako vroče, tako zapeljivo in prepričljivo, da mu je Dolinarica vse od besede do besede verjela. Kako mu tudi ne bi bila verjela, ko pa ji do zdaj še nikoli nihče ni govoril tako? Zato si nikakor ni mogla misliti, da bi v tako sproščenem slapu sladkih besed moglo biti še kaj drugega kakor najčistejša resnica. In v srcu je čutila, da je to, kar ji govori in pripoveduje, vzeto njej sami naravnost iz srca in da je zato njena sveta pravica, da se sme upreti krivici, ki so ji jo storili, ko so jo dali spolnemu nezmožnežu za ženo. Da, res je! Ker so jo tako brezsrčno oropali za njene pravice, si sme sedaj sama vzeti od življenja, za kar je bila v zakonu ogoljufana.

Jurij pa kakor da je uganil njene misli in da ve, kaj se ta trenutek godi v njej. Previdno se je ozrl okoli sebe in, ko je videl, da sta sredi senožeti čisto sama, jo je viharo pograbil in jo z vso močjo stisnil k sebi. Poiskal je njene ustnice in se tako lačno zagrizel vanje kakor sestradan volk v nepričakovan plen.

Dolinarica je najprej kar odrevenela in v prvem trenutku se je v njej nekaj uprlo, da bi se mu bila s silo strgala iz objema. Ali kar naenkrat jo je zajel tak slep in neubranljiv požar, da je omahnila kakor drevo, ki so mu vode neopazno spodžrle zemljo, in mu brez moči padla v naročje. Oči so se ji kar same od sebe zaprle, nato pa je vse ugasnilo pred njo. Čutila je še samo, kako jo Jurij nekam vodi, kako ji je nenadoma zmanjkalo tal pod nogami in kako je potem padla nekam v prazno. Nato pa se je ves svet z njo in z Jurijem vred blazno

zasukal ter se pogreznil nekam v nekakšno vrtoglavo in omotično drhtavico, kjer je ugasnila njena zavest v nedopovedljivo razkošni in sladki pozabi.

Ko se je ovedela in zopet odprla oči, je zapazila, da ležita z Jurijem v plitvi, z grmovjem obrasli presihi. Šele zdaj se je doumila, kaj se je zgodilo z njo.

Da, zdaj je bila njegova – njegova! – –

Ob tej ugotovitvi ni čutila ne strahu, ne kesanja, ne žalosti, ne očitanja vesti, marveč je v srcu čutila le nedopovedljivo srečo in blaženost. Kajti to uro je z Jurijem doživela tisto veliko, lepo in sladko skrivnost, ki je bila njen veliki sen že izza deklišтва in ki jo je pozneje v zakonu ob možu zaman pričakovala, zaman upala in hrepenela, da bi jo kdaj doživela. Moral je priti šele nekdo drug, da ji je odprl vrata v to skrivnost. In to je bil on – Jurij. – –

Nič se ni vpraševala, kaj bo zdaj z njo. Samo z vso močjo se je oklenila Jurija in se, pijana te blazne omame, s tako poželjivostjo in lakoto zopet stisnila k njemu, kakor da se boji, da ji ga kdo ne vzame. V njegovem objemu se je čutila kakor negodno pišče v varnem zavetju materinih peruti. In v tem blaženem občutju je bila srečna, neizmerno srečna. – –

* * *

Petračka je z Jurijem osipavala koruzo. Dan se je nagibal že proti večeru, ona pa se s sinom še zmerom ni nič pogovorila o tistem, kar ji je ležalo na srcu. Da bi bila z njim sama, je po južini poslala hčere in Naceta na njive pod Kekelj, ona pa je z Jurijem odšla semkaj pod Čelo. Čez nekaj dni bo že kres in žegnanje na Studencu je pred durmi. Torej je zdaj že skrajni čas, da Juriju odkrije svoje načrte, ki jih s Fitnješko Lucijo

plete zastran njegove ženitve, in ga pripravi na to, da pojde o svetem Petru in Pavlu z njo na Studenec.

Že nekajkrat je skušala napeljati pogovor na to, a jo je sin vselej osorno zavrnil, naj ga pusti pri miru, ker da ima svoje misli, skrbi in težave.

Tako čuden je zadnje čase, da jo kar skrbi. Z njo le še redkokdaj spregovori kakšno besedico, a še tisto, kar kdaj zine, ni za nikamor. Ali ji zakroži kakšno neumno in norčavo ali pa ji zarobi kakšno takó robato in grčavo, da njo kar srce zaboli. Včasih zopet kar naprej kje mrči, strmi v tla kakor razbojnik in molči kakor mutec. Nenadoma pa ga kar na lepem nekaj piči, da brezskrbno fučka, se sam sebi v brado reži in rôji vesele.

Tudi s starim se zdaj nič več ne prepira. Ubogljivo in brez odpora izpolnjuje njegove ukaze ter se na njegove besede nič več ne šobi in rebrí, kakor je to delal prej. Pa tudi stari se je zadnje čase nekako spremenil ter ni zdaj nič več tako trnov in sršenast, kakor je bil še pred tedni. Sicer še zmerom spi v čebelnjaku, pa to je ona že prebolela. Le zaradi ljudi bi si želela, da se vrne v hišo. Vendar – če ne bo hujšega, bo tudi to kako prenesla in pretrpela, kakor je v petintridesetih letih pretrpela z njim že toliko drugega. Le to jo žge in boli, da se z njo ne mara nič pogovoriti in da ji zdaj tudi Jurij nikoli ne privošči lepe besede.

V hiši zdaj ni več prejšnjega ravsa in kavsa, zato človek ne ve, ali je to le zatišje in mir pred novim viharjem ali pa sta se stari in Jurij naskrivaj in za njenim hrbtom morda pobotala. Morebiti se je Jurij celo sprijaznil z očetovimi načrti in namerami.

Ta misel jo je tako spekla, da se je kar zvila. Moj bog, če je to, čemu se je ona potem s starim tako do grdega zrogatila⁷⁸?

Šele v mraku, ko sta se odpravljala že domov, je začela:

»Jurij, zakaj pa si pred menoj zadnje čase zaprt kakor kompava pred dežjem? Zakaj z menoj ne spregovoriš nobene prijazne in lepe besede več?«

Jurij jo je izpod čela ošvrknil s porogljivim pogledom.

»Kaj pa bi hoteli, da vam povem?« jo je posmehljivo vprašal. »Naj vam morda rožice sadim? Naj vam cedim zaljubljene in medene, kakor da sva si fant in dekle?«

»Oh, Jurij, ti me nočeš razumeti! Samo norčuješ se z menoj. Saj vendar veš, kako mi je zdaj v hiši, ko sva se z očetom tako grdo zavsala.«

»Mati, tega vam prav nič ni bilo treba!« ji je dejal trdo.

»Kako?« je osupnila. »Da mi tega ni bilo treba, praviš?«

»Ne, ni vam bilo treba!«

Petrački je bilo, kakor da jo je gad pičil. Tako torej? Ni ji bilo treba? Torej sta se stari in ta smrkavec za njenim hrbtom res zbogala kakor dva zarotnika? Tak tako! Zdaj se ji je še sin pogadil⁷⁹ in povampiril? Lepa reč!

»To mi praviš ti?« je zajavkala. »Ti? Sem se s starim sprla morda zaradi sebe, kali? Mar nisem storila tega zavoľjo tebe?«

»Zavoľjo mene se vam z očetom ni bilo treba klati!«

»Kako se ne bi bila klala z njim, ko pa ti hoče zadaviti srce, ko te peha v nesrečo in ko ti preti, da te razdedini in zbriše z grunta? Naj bi bila morda molčala, ko je grozil, da vas pomeče iz hiše, in ko je bil z nami kakor strupen gad, kakor stekel pes? Naj bi – «

»Molčite!« jo je Jurij osorno ustavil. »Tako pred menoj ne boste govorili o očetu! Da iz vaših ust nikoli več ne slišim takih besed!«

Petrački je za trenutek kar sapo vzelo.

»Kako?« je zadihtela potem in se razčeperila pred njim kakor razjarjena koklja. »Jaz naj tebi molčim? Boš ti mene učil,

kako moram govorili? Ti, ki sem te z muko iz dreka skopala in ker sem se zaradi tebe s starim do krvi sklala?»

»Sem vam že rekel, da se vam zastran mene ni bilo treba klati z njimi!« je Jurij znova trdo pribil.

Staro je pograbila taka jeza, da je kar planila proti njemu.

»Glej, da te z motiko ne mahnem po glavi!« je zavpila. »Že prav! Poslej zate tudi z mezincem ne bom več ganila, četudi te stari s črno ciganko spari ali pa če te še danes pred prag postavi!«

»Tak ne vreščite no tako!« jo je miril. »Saj vidite, da ljudje že kar postajajo po njivah in love vaše besede na ušesa.«

»Naj jih le love!« je vreščala še naprej. »Bodo vsaj slišali in zvedeli, kakšnega gada sem si vzredila!«

»Mati, pojdiva zdaj domov!« ji je spravljivo prigovarjal, ko je videl, da čedalje huje kipi. »Saj se že noči.«

»Ti le pojdi, če se ti kam za kakšen plot mudi!« se je užaljeno uprla. »Mene pa pri miru pusti! Ha, zdaj bi mi hotel še ti komandirati? Kaj pa še! Tak usrané!«

»Mati, le prepira nikar!«

»Ti svoje nauke kar zase ohrani!« se je zadržala nad njim. »Jih boš še krvavo potreboval!«

»Pa kaj vas je danes obsedlo, da ste taki?«

»Ti še sprašuješ? – Na miru me pusti, sem rekla! Zdaj sva tudi midva opravila. Zgini mi izpred oči! Saj vem, da se ti že mudi za plot, ker te tam čaka tista – tista tvoja mlečnica, da ji ne rečem kaj drugega.«

Jurij jo je jezno ošinil z očmi.

»Kakšna mlečnica?« je hripnil.

»Že veš, kakšna!«

»Mati, vas je hudič obsedel ali kaj?«

»Mene še ni, tebe je pa že zdavnaj! Samo to ti povem, da iz tiste moke, ki jo ti mešaš z Lesarjevo deklo, ne bo kruha.«

»Pustite Lesarjevo deklo pri miru!« jo je uporno zavrnil.

»To le sam sebi povej! Jaz si še čevljev ne obrišem obnjo.«

Jurij jo je nekaj časa pozorno gledal, potem pa se mu je nekaj zasvitalo v glavi.

»Ha, zdaj razumem!« je vzkliknil. »Ste mi tudi vi že kakšno izbrali, kajne? Če je to, potem še jaz vam povem, da tudi iz tiste moke, ki jo mešate vi, nikoli ne bo kruha.«

To rekši si je zadel motiko na ramo in naglo odšel.

Ker se je že nočilo, je za vrtovi zavil nad Breg, kjer sta se ob večerih shajala z Alenko. Nad Bregom je pod slivami na prevesici sedel med grmovjem v travo in čakal. Zagledal se je v temačno podboncarsko kotlino pred seboj in se zamislil.

Prekleta, ali se bo moral zdaj še z materjo bosti? Ha, zdaj mu je jasno, čemu sta se z očetom na žive in mrtve sklala! Tudi ona mu je naskrivaj izbrala nevesto, kakor so mu jo oče. In zdaj se med seboj koljeta, klestita in ravsata, ker sta si vtepla v glavo, da morata njega, Jurija, osrečiti, seveda vsak po svoji zamisli. Oba imata zanj že nevesto izbrano, vsak po svoji všeči, pa zdaj tekmujeta med seboj, kako bi ga vsak s svojo okomotala. Njega pa seveda nobeden nič ne vpraša, katero bi hotel za ženo. Niti tega ne, ali je z njuno izbiro zadovoljen ali ne.

Čudni so ti stari ljudje! Hoteli bi po svoji glavi, po svojem okusu in po svojih željah ženiti in močiti otroke, kakor da bodo z njihovimi možmi in ženami oni živeli, se oni z njimi veselili ali žalostili, ljubili ali sovražili in otroke rodili. Pri izbiranju ženinov in nevest gledajo samo na denar, samo na svoje koristi in želje, na potrebe grunta in zemlje, a potreb in želj svojih otrok jim je toliko mar kakor lanskega snega.

O ko bi že enkrat mogel v svet! Saj mu bo doma poslej še manj obstanka kakor doslej. Oče in mati – oba sta trda in trmasta ter vsak po svoje grčasta. Nobeden od njiju ne bo hotel odnehati od tega, kar si je vtepel v glavo, nobeden ne bo hotel nič slišati in vedeti za njegove misli in želje, nobeden se ne bo oziral na njegovo srce. In tako se doma zdaj torej ne obeta nič dobrega – nič drugega kakor še večji ravs in kavs, da bo potem v hiši dvojni pekel.

Tudi ta mir in tišina, ki sta zadnje dni zavladata v hiši, sta le varljiv videz pomiritve in sprave, sta le potuhnjen premor med viharjem. Ta mir in tišina sta od tod, ker se on, Jurij, ne mara več ravhati z očetom, ker se je potuhnil in postal na videz ubogljiv. In tako oče mislijo zdaj, da se jim je on uklonil in vdal v usodo, da je molče pristal na njihove načrte in na ženitev z Zakrajškovo.

Pa se stari moti – bridko moti! On, Jurij, ni iz takega lesa, da bi se dal stružiti, kakor bi se to komu zahotelo. On si ne da pohoditi srca zavoljo preživelih pravljič in praznih puhlic, zavoljo nekakšnega kmečkega boga, ki s trdo in neusmiljeno roko naravnava življenje na gruntih. On se pokašlja na vse to, pa tudi na to strmiško zemljo, ki jo oče tako obožujejo in po božje časté. Njemu se je vse to že v dno srca priskutilo in prisadilo, ker mu v imenu teh stvari hočejo uničiti življenje in mu s silo natakiniti suženjski jarem na vrat.

Ha, je on morda kakšen uplahne, ki ne ve, kaj so slasti življenja, ali kaj? O ne! On ni Dolinarjev Matija.

Pred oči mu je stopila Matijeva žena. Ob misli nanjo se mu je v srcu zopet oglasilo nekaj očitanju ali slabi vesti podobnega kakor že tolikokrat te dni.

Ko si je bil takrat na telovo pri njej prvikrat utešil lačno slo, je mislil, da si je s tem za nekaj časa pomiril vročo kri. Pa

si je ni. Narobe! To šele mu je prav razburkalo strasti, kakor se hud ogenj šele takrat prav razbuhti, ko pljusneš vanj korec vode. Ali kakor se prava žeja oglasi v tebi šele takrat, ko si zlil vase nekaj kancev sladke pijače.

Od takrat, ko se mu je tam v runarskih senožetih privikrat vdala, mu je, kakor da ga je v resnici omrežila s kakšno čarovnijo ali kakor da mu je s čim zavdala. Od takrat je neprestano na oprezu za njo. Ali kaj, ko ji je tista stara večča zmerom za petami kakor zmaj, ki v pravljici straži ugrabljeno kraljično. Pred nekaj dnevi toliko, da ju tam za kozolcem ni zalotila. Takrat se mu je Matilda kar tako na hitrico zopet vdala. Šele snoči, ko je bila stara coprnica nekam odšla, se jima je posrečilo, da sta se na skednju za dalj časa zarila v seno.

Ej, kakšna ženska ti je to – ta Matilda. Kakšen užitek, kakšno razkošje so trenutki, ki jih prebiješ s tako žensko! Za en sam tak trenutek bi človek brez pomisleka dušo hudiču zapisal.

Pa vendar – ko pride od nje, začuti v duši nekaj – nekaj, sam ne ve, kaj naj bi bilo to in kam naj dene to občutje. Ves je nekam zmeden in razklan. V srcu mu nekaj govori, da ni prav, da ni pošteno in lepo, da jemlje ženo drugega, svojega sovaščana, da je podlo, če s poročeno na rovaš njenega moža teši lačno slo svoje neugnane krvi ter uživa nekaj, kar ni njegovo. On seveda poizkuša odgnati in pomiriti te očitke v duši le z zamahom roke, toda to zaleže toliko, kakor če bi s kletvicami hudiča podil.

In potem mu temni glas v prsih očita tudi, da greši proti Alenki, da maže svojo ljubezen do nje, da jo vara in da ji je nezvest. Kajpak skuša tudi ta očitek odpraviti le z zamahi roke, z opravičevanji in izgovori, da je Alenka tega sama kriva, in s puhlico, da bo do takrat, ko se poročita, tudi zanjo še vsega

zadosti ostalo, a se mu to drugo prav tako malo posreči kakor ono prvo.

Še bolj nego vsa ta očitanja vesti pa ga plaši misel, da ju lepega dne utegne tisti stari zmaj ali pa kdo drug kje zalotiti. In potem – hu, kar mraz ga spreleti, ko pomisli na to! Vraga, to bi potem treskalo in grmelo ter po vseh Blokah ropotalo in vršalo kakor na sodni dan. Vaščani pa bi ga morda celo kamenjali, če jim še o pravem času ne bi odnesel petá.

»Naj hudič vzame tak trapast svet!« je zarentačil in iz prsi se mu je izvil zaskrbljen vzdih.

XII

Tisti dan pred kresom je bil oblačen in čemerren. Po dolinah, grapah in kotlinah so se potuhnjeno kuhale megle in se kar niso hotele dvigniti. Zjutraj je nekoliko rosilo, a je kmalu ponehalo. V zraku je bilo nekaj zgoščenega in lepljivega kakor navadno ob čemernih poletnih dnevih. Nad svetom je ležala gluha omrtvelost. Ptiči so se držali v žitih ali pa so čepeli po grmovih in drevesih. Hrošči in metulji so premrlo ždeli po mokrih rožah, travah in bilkah.

»Nekaj se kida in zapira!⁸⁰« je Benčina rekel Petraču, ko sta v luži napajala živino. »K dežju se nabira. Vse kaže, da letos ne bomo nič kresov kurili.«

Petrač se je ozrl na nebo in se počohljaj po glavi.

»E, mislim, da se bo to do večera še vse razkopalo,« je presodil.

Razkopalo se sicer ni, a dežja tisti dan res več ni bilo. Vendar pa vreme za delo na polju ni bilo prikladno. Sicer pa tam zdaj ni bilo posebnega dela, ker sta bila krompir in koruza po večjem že povsod osuta in ker je bila tudi ajda že posejana. Kajti pravi se, da se ajdov kruhek na Blokah samo tistemu vse leto na mizi smeji, komur jo sveti Anton vseje, sveti Vid skali, sveti Lukež pa sezori. Zato je bilo tisti dan na poljih vse prazno in mrtvo. Ljudje so se držali vasi ter so doma kaj brkljali in pospravljali okoli hiš. Ozirali so se v nebo in ugibali, ali bo sveti Janez letos kresove z burjo netil ali jih bo z dežjem gasil. Že od nekdanj namreč velja, da je sveti Janez Krstnik muhast in svojeglav svetnik. Pravijo: če se na kresni večer mokri in kresove gasi, potem tisto leto tudi v košnji rad nagaja in škropi.

Otroci so bili kljub pršici že navsezgodaj odšli v drniške gmajne po praprot in na senožeti po kresne rože, da jih bodo po

starodavni navadi zvečer v hišah razstlali po tleh ter jih nad vežnimi vrati zataknili za streho in za durce. Med otroki letos ni bilo Lesarjevega Medarda in Urbanove Agate. Pač pa je bila prišla za njimi na senožet Mlakarjeva Nana, ko je bila poprej dobro izprežala, da Agate ni tam. Ker je bil med otroki zdaj najstarejši Lesarjev Andrej, mu je pritikalo, da za Medardom prevzame vodstvo nad njimi. Moral je skrbeti, da otroci po senožetih niso delali škode in da so nabirali prave rože. Kajti samo mlado praprot pa bele kresnice in zlata kozja brada, ki so ji rekli tudi zlata kresnica, samo to rastlinje in te rože se smejo na kresni večer razstiljati v hiši po tleh.

Med nabiranjem rož so si otroci pripovedovali kresne pravljice, kakor je to pri tem opravilu že od pomnjenja v navadi, in se z otroško domišljijo zatapljali v kresne starosvetnosti, kolikor se jih je iz sivih poganskih davnin še otelo v današnje dni. Kajti te starosvetnosti in ta stara izročila so skozi veke že zbledela, a prav zato, ker so bila zavita v draž nejasnosti in teme, so se otrokom zdela tako skrivnostna in očarljiva.

Kakor vsako leto na ta dan in ob tej priliki so si otroci pravili razne pripovedke, vraže in storije o škratih, vilah, pesoglavcih⁸¹, o dobrih in hudobnih duhovih, o šentih⁸², rogačih in o vseh mogočih duhovih, da so se jim nazadnje že kar lasje ježili. Ta je pripovedoval o krvavih vedomcih, ki se ponoči na samotnih krajih s pesoglavci bijejo in jim potem, ko jih pobijejo, kri izpijejo, nato pa jo zopet iz sebe izlijejo, da so polja in gmajne zjutraj polne krvavih sledi. Drugi je pripovedoval o volkodlakih – o ljudeh, ki se ponoči v volkove spreminjajo, po volčje tulijo in zavijajo ter se z volkovi okrog po gozdovih podé, živino koljejo in ljudi moré, zjutraj pa volčjo dlako zgube in postanejo zopet navadni ljudje, ki

opravljajo vsakodnevna dela, molijo, hodijo v cerkev in pošteno živijo, se z nikomer ne prepirajo in so krotki kakor ovce. Tretji je pravil o morah, ki ponoči v spanju ljudi tlačijo in krave sesajo, da te potem vime boli in da gospodinja zjutraj od njih tudi kaplje mleka ne dobi. Pogovarjali so se o črnih ženah, preglavice imenovanih, ki brez glave okrog po svetu hodijo, na križpotih ljudi prestrezajo, jih po napačnih potih vodijo, da ljudje potem zablodijo in se zgubé, in ki nekaterim za sedem let naprej smrt napovedujejo. O srpovnicah ali srpelbabah, ki se v času, ko poldne odzvoni in ko na polju že nikogar nikjer več ni, prikazujejo tistim, ki se opoldne na njivah zamude, da jim požanjejo glave. O jagih babah, ki se v viharjih dnevih in ob hudih urah po poljih pode in tam ljudi love, jih vežejo na svoje dolge in kakor vrvi močne lase ter z njimi potem kakor nore okrog drvé, dokler ti nesrečneži duše ne izpuste. O vampirjih, ki ponoči toliko časa prihajajo komu kri pit, da ta tako shira in oslabi, da se potlej še sam povampirji. O torkljah, ki moré ženske, če te ob torkih kruh pečejo ali če v torek zvečer predejo. O makošah, žalik ženah, prerokiljah, coprnica, poberinih in drugih takih bitjih, ki so jih bili nekoč polni vsi naši kraji – domovi, polja, vode, drevesa, žita in gozdovi in ki pripovedujejo danes o njih le še pripovedke in stare pesmi.

»Kje pa so sedaj vse te prikazni, ki so vanje verovali nekoč ljudje?« je vprašal Andreja Benčinov Tonček.

»Kje neki naj bi bile, prismoda!« ga je zavrnil Andrej. »Saj ravno to že ves čas pripovedujem, da so vsi ti božci živeli le v stari veri, v resnici jih pa nikjer ni bilo.«

»O bili so, bili!« je zatrdil Benčinov Francek. »Saj nekateri še dandanes hodijo po svetu. Zeleni čatež, postavim, ki pastirjem na paši živino vardeva in jim kaže, kje je največ jagod. Potem nagajivi, a dobri dimek, ki ponoči prihaja k

dekletom v kamre, jim prinaša denar in poročni nakit ter uganja zraven vsake vrste vragolije, in še drugi taki.«

»Kje pa so ti potem?« ga je vprašal Andrej porogljivo. »Ali jih morda kdo kdaj vidi?«

»Vidi jih samo tisti, ki jim je naklonjen. Drugim pa se skrivajo v hišah pod pode in pragove, v podstrešjih za straž in tramove, po poljskih rupah in jamah, v gozdovih po brtih in grmovih, po požiralnikih in drugih skrivnih krajih.«

»Zakaj pa naj bi se skrivali?« je vprašala Urbanova Zalka.

»Ker se boje križa in žegnane vode, ker so ti bili tisti, ki so jih pregnali iz krajev, kjer so prebivali nekoč.

Ti otroški pogovori o dobrih in hudobnih božicah in duhovih so za nekatere po malem postajali že kar srhljivi. Zato je Mlakarjeva Nana plašno predlagala:

»Kar domov pojdimo! Dovolj imamo že rož!«

»Saj res!« ji je pritegnila še Urbanova Zalka. »Kar odpravimo se!«

Vsakdo je pograbil sveženj rož, ki jih je bil nabral, potem pa so se otroci molče napotili proti domu. Spotoma so se nekateri plašno ozirali okrog sebe po rupah, skalovju in grmovju, boječ se, da morda res od kod ne plane kakšen poberin ali psoglavec, drugi pa so le zamišljeno hodili in jih ni bilo prav nič strah. Nekaterim pa je bilo na dnu srca celo žal dobrih starih bogcev, ki se morajo skrivati po odljudnih krajih. Vsi pa so bili v mislih še zmerom v onih starodavnih časih, ko so se po svetu godila še razna čuda in ko so polja, gozdove in gmajne oživljale razne prikazni. Zdelo se jim je, da nad svetom še zmerom plava duh starosvetnosti in skrivnostnih dogajanj iz pradavnih časov, da je iz žit, grmov in izza skal še zmerom slišati smeh in hihitanje porednih škratov, šepetanje blagih žalik žená in hudobno režanje preludnic in srpelbab, vseh onih

skrivnostnih bitij, ki si o njih pripovedujejo otroci na kmetih iz roda v rod.

Kresni večer pa je prihajal na svet tiho in skrivnostno kakor čarovnik.

Bilo je toplo, kajti pihal je jug in na večerni strani so se bili oblaki ravno toliko razkopali, da je sonce pred zatonom lahko še enkrat pogledalo na zemljo. Obzorja je zajel tak žar, kakor da je zagorel ves svet v enem samem kresu. Polja, gmajne in gozdovi so krvavo žareli, kakor da jih je kdo čez in čez posul z žerjavico, in nad svetom so viseli veliki ognjeni oblaki.

Vas je bila nemirna in polna pričakovanja. Moški so končevali svoja opravila in postajali po dvoriščih, ženske so tekale sem in tja, se ustavljale ob plotovih in med seboj potihoma klepetale, otroci pa so s svečano obrednostjo razstiljali kresno cvetje po izbah.

Na vas je tiho padal mrak in okrog zidov, dreves in plotov se je že plazila noč. Le mlaka na vasi je rdeče žarela, ker so se v njej ogledovale večerne zarje, da je bila luža videti kakor goreč oblak, ki je v svetlih plamenih padel z neba in zdaj počasi dogoreva na zemlji. Po luži je bežal veter in ji rahlo valovil vodo, se poigraval z njo in ji kodral gladino, da se je na luži utrinjalo, vžigalo in migljalo, kakor da po njej gomaze in švigajo dolge ognjene kače.

Ljudje so po izbah ali pa kar zunaj pod hruškami in jablanami pred hišo posedli k večerji. Jedli so molče in naglo, kakor da se jim bogve kako mudi. Nad vasjo se je zgrinjala pričakujoča tišina. Motila jo je le pesem murnov, plaho se oglašajočih z vrtov, in zadržano škrebljanje žlic po skledah.

Po večerji so ženske hitele v kuhinji pomivati posodo, moški pa so še nekoliko posedeli pred hišami. V mislih pa je

bilo že vse, staro in mlado, na Kekelju, kjer bo Strmica nocoj po prastarem običaju kresovala.

Petračev Jurij je v koš natlačil ovsenih otepov in se z njimi napotil proti Kekelju, kjer je danes vrh hriba stala velika grmada. To sta bila s Ponikvarjevim Janezom še dopoldne pripravila za kres. Druga leta jima je pri tem pomagal tudi Benčinov Tilen, letos pa ga ni bilo zraven, ker sta bila z Jurijem sprta.

Ponikvarjev Janez je bil že na Kekelju, ko je Jurij s košem prišel tja.

»Ujec, še te otepe vtaknite med polena in dračje. Jaz grem naklestit še nekaj borovih vej.«

Naglo je zginil, kakor da gre res po veje, a je zavil le proti njivam, ker se mu je zdelo, da je bil poprej na meji med žiti opazil mlado Dolinarico. Namesto nje pa je v večernem mrču na meji opazil Benčinovega Tilna.

»Hudič prekleti!« je mrmraje zaklel. »Ta razbojnik me od one noči, ko sem ga bil mahnil s kolom po glavi, kar naprej zalezuje.«

Seveda, po življenju mi streže, ga je mračno spreletelo. Kar srh mu je zagomazel po hrbtu. Da, ta šantač je vsega zmožen. To ni človek, ampak pošast.

Ono noč, ko ga je bil Jurij tam ob plotu s kolom počesal, je mislil, da se bo hlapec stegnil tam v travi. Pa je menda sam peklenšček v njem. Nič mu ni bilo. Takoj drugi dan je spet motovilil okrog. Samo klobuk si je bil prav globoko nabil na obraz. Izpod njega so se mu svetile oči kakor peklenščku. On, Jurij, pa je zavoljo te nakaze tisto noč v seniku prestal toliko strahu, da bi se mu bilo skoraj zmešalo. Prav po nepotrebnem! Saj se o tem še po vasi ni nič razvedelo. Morda niti Benčinovi ne vedó, kaj se je zgodilo tisto noč. Kajpak, hlapec o tem

modro molči. Saj ni neumen, da bi svojo sramoto na veliki zvon obešal. Molči, v srcu pa očitno kuha maščevalne naklepe. Treba bo biti pred njim na oprezu, se ga varovati in se ga ogibati. Zlasti ponoči. Kajti ta hudič bi ti res utegnil kdaj nož potisniti med rebra. Kaj pa je takemu rogaču zaklati človeka? Nič!

»Posihmal bom moral biti ponoči previdnejši!« je sklenil in se kar skozi žita pognal v kekeljski hrib.

Noč je bila temna, brez zvezd in polna poletnih soparic. Oblačno nebo se je težko sklanjalo k temnim obzorjem. Kresna noč je zagrinjala svet v črn plašč, da bi pod njim lažje uganjala svoje čarovne vragolije.

Na Kekelju je vrh hriba črnela kresna grmada kakor velika senena kopica. Okrog nje so se počasi zbirali ljudje. Glasno so se pogovarjali in zbijali šale. Nekoliko bolj stran so se podili otroci, se skrivali med grmovjem in glasno vreščeli.

Po temnih obzorjih so se vžigali prvi kresovi. Počasi so se razgorevali in se slabotno razplamtevali, da so bili videti v temi kakor izgubljeni plamenčki, trepetaje zublajoči v daljavi.

»No, bo kdo podpalil ali ne?« je začela priganjati Ponikvarjeva Mica.

»Ta pravica gre po starih šegah najstarejšemu fantu v vasi!« je povedal Benčina.

»To je pa Ponikvarjev Janez!« se je izza grmovja porogljivo oglasil spremenjen ženski glas. »Res je že sivec, a ga je vendar še toliko kavlja, da bi se kakšna sivna lahko obesila zanj.«

Na to šaljivko so se vsi zasmeli.

»Tista, ki javska tam za grmovjem, naj pride sem, da ji dam praprotovega semena!« je zaklical Janez iz teme.

»Benčinov Ahac je tudi še fant!« je spačeni glas spet jeknil izza grmovja. »Toliko ga je še v hlačah, da bo lahko kres podkuril. Samo da ne bo predolgo ognja kresal, ker se mu že roke in kolena tresejo.«

»No, tebi bi že še podkuril!« se je dobrodušno oglasil Ahac. »Samo če te je kaj prida v kikli.«

»Pa Benčinov Tilen tudi še ni bil na oklicih!« se je ponarejeni ženski glas še kar vztrajno oglašal izza grma. »Ta ima ognja za deset kresov. Naj samo h grmadi stopi, pa se bo ta potem kar sama vnela.«

»Čakaj, čakaj, bom jaz tebe oklical!« se je Tilen robato oglasil iz teme. »Veronika Počepin in Janez Hudoklin se nocoj oklicujeta enkrat za trikrat, ker jima je sila. Sta se namreč na klin nataknila!«

Nekateri so se na glas zasmeli, drugi pa so se samo potihoma muzali, ker so zdaj vsi vedeli, katera je tista, ki je s ponarejenim glasom bevskala izza grma.

»Sem te zagovoril, kaj?« je Tilen škodoželjno zaklical v goščo, ker se Dolinarjeva dekla Veronika ni od tam več oglasila.

Tako so se ljudje v temi izza grmovja med seboj obkladali in drug drugega v šaljivih, nemalokdaj pa tudi v žaljivih besedah zbadali. Na kresni večer si ljudje pač marsikaj upajo, česar si kdaj drugikrat ne bi smeli.

»Dovolj je praznih besed!« je naposled Urbanka presekala to ujedanje, ker je bila že nestrpna. »Naj Petračev Jurij stopi h grmadi in jo podkuri.«

»Jurija ni tu!« se je oglasil nekdo.

»Kje pa je?«

»V grmovju!« je hudobno šavsnila stara Dolinarica. »Že katero tam mečka!«

Toda pri priči se je ugriznila v jezik. Kajti na misel ji je prišlo, da bi ta utegnila biti prav njena snaha. Saj je še zdaj ni tu, čeprav je bila že zdavnaj odšla zdoma. To jo je tako uklalo, da se je kakor furija pognala od grmade in planila v grmovje. Tam je hlastno stikala okrog, segala z rokami pod veje in tipala po resju, ker je bila v gošči taka tema, da si tam samo z očmi ni mogla dosti pomagati. Čeprev je pretaknila vso goščavo, ni nikjer nič izvohala.

Zazdelo se ji je, da se pod borovci nekaj premika. Aha, tamle sta! – jo je obšlo. Toda ko je planila med borovce, se je tam majala le povešena veja v vetru. Stekla je nazaj v hrib in se tam med brini v nekoga zaletela.

»Ha, si mi prišla v kremplje!« je bevsknila, ko je bolj slutila kakor pa razločila pred seboj žensko, ki jo je trdo zgrabila.

»Joj, kaj pa je?« je jeknil prestrašen ženski glas.

Tedaj je stara Dolinarica v tisti, ki jo je čvrsto stiskala v rokah, prepoznala Petračevo Cilko. Takoj jo je spustila iz rok in razočarano zamomljala:

»Kaj pa ti počenjaš tu?«

»I – kaj?« je Cilka obregljivo siknila »Kaj pa človek počne za grmom?«

»Le glej, da v njem česa ne stakneš!« ji je dejala Dolinarica porogljivo. »Nocoj hodi sam nebodigatreba okrog po svetu, pa ti lahko nasuje praprotovega semena – že veš kam.«

Po teh besedah je kakor burja odvihrala med brinjem.

Prav tedaj, ko se je vrnila na hrib, je iz slame v grmadi buknil šop krvave luči v noč ter za trenutek žarko osvetlil hrib in ljudi. Med temi je v krvavo rdečem siju ob grmadi opazila sina, ob njem pa snaho.

»No, tu je!« je olajšano vzkliknila in se pomirjena pomešala med ženske.

Plamen, ki je bil buknil iz grmade, je takoj nato zopet ugasnil v valu gostega, črnega dima. Objel je grmado, da se je nad hribom naenkrat zgrnila še večja tema, kakor je bila na njem prej. V smrekovem, borovem in brinovem igličju je hrupno zaprasketalo.

Plameni so si počasi žrli pot skozi dračje. Veter jih je razpihoval, da so med poleni in vejami nemirno utripali in grmado oblizovali z rdečimi, poželjivimi jeziki. Nenadoma pa jo je objel hrumeč ogenj in pod nebo so švignili visoki, sloki plameni. Ogenj se je zvijal nad grmado, se upogibal v vetru in se sukljal v zraku kakor plešoč čarovnik. V vrhovih so iz njega odskakovali manjši plameni, se kakor razcefrane cunje trgali v zraku in nanagloma zopet ugašali. Kekelj je žarel v krvavem siju. Sence dreves, grmov in ljudi so omahovale in se trepetaje lovile po njegovem pobočju ter utripajoče plahutale kakor splašeni duhovi, ki ne vedó, kam bi pobegnili in se skrili.

Ljudje so v širokem krogu stali okrog kresa, gledali v plamene, se smejali in šalili.

Kres pa se je bil medtem že tako razgorel in razbuhtel, da je ljudem ob njem postalo že kar prevroče. Zato so se odmaknili in po pobočju hriba podsedli v travo ali polegli med grmovjem po mahu. Gledali so v noč, kjer je zdaj gorelo že vse polno kresov, ugibali, kje gori ta, kje oni, ter kateri je večji in svetlejši.

»Nocoj gorijo po skritih krajih tudi zakladi, zakopani v zemljo,« je začela Ponikvarjeva Mica. »Kdor je dovolj srčán, da si upa v ris, postane nocoj lahko neznansko bogat.«

»Pa mislite, da je kaj resnice na tem, kar ljudje pripovedujejo o risih in zakladih v njih?« se je oglasila Lesarica.

»Če ni v risih zakladov, je pa tam lahko kaj drugega,« je nadaljevala Ponikvarica. »Naša rajnka mati so pripovedovali, da je za njenih mladih dni šel na kresno noč nekdo v ris in tam v temi izkopal iz zemlje nekaj velikemu vrču podobnega. Bil je uverjen, da je izkopal zaklad, zato je tisto brž stisnil po kamižolo in planil iz risa. Doma pa potegne izpod kamižole – mrtvaško glavo. Tedaj strašno izbulji oči in na vse glas zaječi: 'Ooo – saj to si pa ti, Petrin!' Nato se mrtev zvali po tleh, mrtvaška glava pa se z votlim glasom zakotali po podu. Tisti Petrin je bil namreč še pred desetimi leti skrivnostno zginil. Odgnal je bil na sejem par volov in jih tam prodal, potem pa ga ni bilo nikoli več domov. Nihče ni vedel, kaj se je bilo ponoči, ko se je vračal s sejma, zgodilo z njim. Zdaj pa je bil prav človek, ki je bil v risu izkopal mrtvečevo glavo, tisti, ki je bil pred desetimi leti ubil in oropal Petrina. In tako se je bil potem na kresno noč nesrečni Petrin maščeval nad svojim ubijalcem.«

»Kolikor ljudje vedó, še nihče, ki je na kresno noč v risu dvigal zaklad, ni srečno končal,« je dejal Lesar.

»Čakajte, vam bom povedal, kaj se je bilo nekoč primerilo kmetu, ki je bil na kresno noč v risu prodal dušo hudiču,« je povzel naposled sam Benčina.

Ljudje so se primaknili bliže, Benčina pa je iztrkal pipo, jo vtaknil v žep in začel:

»Nekoč je živel kmetiček, ki ni imel ničesar razen kopice otrok, jezične babe in nekaj puste, izrodele zemlje, dolgá pa, da še sam ni vedel koliko. Od vseh strani so mu pretile rubežni, da siromak ni vedel že več, kaj naj stori in kam naj zbeži, da ne bo doma dočakal dneva, ko mu bo nad bajto boben zapel.

Nazadnje se spomni pripovedovanja, da je bil nekoč pred davnimi časi skop graščak na gmajni zakopal svoje zlato in potem še tisto noč umrl, ne da bi bil pred smrtjo mogel komu povedati, kam je zagrebel svoje bogastvo. Ker pa je od tistih časov na gmajni strašilo, so ljudje takoj uganili, da mora biti prav tu nekje zakopano graščakovo zlato. Vendar si nihče tudi pomisliti ni upal na to, da bi ga šel kopat, ker je na gmajni vsako noč tako ječalo in tulilo, da si ponoči tam nihče še mimo ni upal.

Tisti kmetiček pa v svoji silni stiski kljub vsem strahovom sklene, da se na kresno noč napoti v gmajno, da dvigne tam zaklad.

In kar sklene, to tudi stori.

In glej! Ko na kresno noč pride opolnoči v gmajno, zagleda tam visoke ognjene zublje. Ti so v velikanskem krogu z zelenimi plameni švigali iz zemlje in kakor ognjen plot zapirali pot v ris. Po gmajni pa je tako nemarno smrdelo po žveplu in sam vrag si ga vedi po čem še, najbrž po peklju in po hudičevih iztrebkih, da je kmeta kar dušilo. Ali ta se v svoji stiski ni dosti zmenil za to. Sedemkrat je v diru obkrožil ris, se sedemkrat na raznih krajih pognal v ognjeni plot, kakor da ga hoče preskočiti, a je delal to le zato, da bi s tem hudiča preslepil. Kajti vedel je, da v risu nimajo moči ne sveti križ, ne molitve, ne žegnana voda, ne škapulir, temveč samo in edinole hudir. Tega pa mora človek znati prehudičiti, če hoče priti v ris in tam dvigniti zaklad. Prehudičiti pa ga je mogoče samo z raznimi coprnijami, ukanami in goljufijami, ki se jih mora človek poprej dobro naučiti, če noče hudiču pasti v kremplje. Teh coprnij, ukan in zagovorov zoper hudičevo moč pa je bila kmeta naučila stara vračuha, ki je imela v oblasti tako hude copre, da je z njimi celo samega hudiča lahko v kozji rog

ugnala. Zlasti močno je kmetiču zabičala, da v risu za nič na svetu ne sme izgovoriti hudičevega imena ne v tem ne v onem jeziku, ne s tako ne z drugačno besedo, pa naj se zgodi karkoli že.

S pomočjo teh umetnij in coprnij se je kmetičku res posrečilo preskočiti ognjeni plot in priti v ris. Ko pa stopi v sredo risa, se pred njim nenadoma odpre zemlja in v oči se mu zablešči silen zaklad, velikanski lonci samega suhega zlata in takih svetlih dragotin, da kmet za trenutek od silnega blišča kar oslepi.

Skloni se k prvemu loncu, da bi ga dvignil iz zemlje in zadel na rame. A lonec je bil težak, da ga tudi premakniti ni bilo mogoče. Kmet se upre v drugi lonec, v tretjega, v četrtega, v vse po vrsti, a so vsi tako čvrsto stali v zemlji, kakor da so vlit v skale.

Ko kmet vidi, da se zaman muči z lonci, sname klobuk z glave, da bi si vanj nasul zlata, si ga natrpal v žepe in natlačil za srajco, za hlače, v obuše, v vsako gubico, v vsako luknjico na sebi, ker je bil takoj izračunal, da lahko tudi tako prinese veliko bogastvo domov.

Naglo seže z obema rokama v lonec, ali – o joj! Zlato je tako vroče in razbeljeno, da mu oprazeno meso na rokah kar zacvrči. Kmet skoči in zatuli kakor zverina.

'Hudič prekleti!' na glas zakolne, pihajoč si v roke in od bolečine mahajoč z rokama po zraku. S to kletvijo je spozablivo in nehote izgovoril hudičevo ime in s tem padel v hudobčevo oblast.

In res! Komaj mu dobro uide kletvica iz ust, se že zamaje zemlja in v gmajni pošastno zatuli. Nato še strahoten blisk in tresk. Med ognjem in žveplom trešči pred kmeta – sam hudič. Še ves v plamenih peklensko rjôve in bije z ognjenimi kopiti

okrog sebe, da mu iskre kar tako frče izpod nog in da se pod udarci njegovih kopit kar zemlja stresa.

Kmet se tako prestraši, da kakor spodsekan pade pred hudobcem na kolena, sklene pred njim roke in milo zaječi:

»O, usmiljenje, dobri hudič!«

Zlodej se zakrohota, da odmeva po zemlji, kakor da se skala za skalo trkljá z gorá, zraven pa kopitljá, skače in z ognjenim repom opleta okrog sebe, da se v risu kar kadi in iskri, kakor da se zvezde usipljejo z neba. Nato z gorečimi kremplji pogladi plamen-brado in z globokim, votlim glasom zamomlja:

'Klical si me, pa sem prišel iz pekla. Kaj hočeš od mene?'

'O dobri hudič, usmiljenje!' kmet zopet zaječi.

Hudič pa spregovori:

'Vidim, da si iz voljnega testa, ker si takoj pokleknil predme, in da si ponižnega srca. Zato in pa ker me prosiš usmiljenja, ti hočem dati, za kar me boš prosil. Zatorej povej, kaj hočeš od mene.'

Kmetiček se zagleda v lonce z dragotinami in proseče izjeclja:

'O dobri hudič, daj mi zlata!'

'Dobro, dobiš ga!' mu pravi hudič.

Skloni se nad lonce, zajame prgišče zlata in si ga začne presipati iz šape v šapo, da kmetu sladko in vabljivo zacinglja na uho.

'Glej – čisto, suho zlato!' dé hudič in se lokavo smehlja.

'Dam ti ga, ali kaj mi daš ti zanj?'

Kmetiček se zaskrbljeno počehlja za ušesi.

'O dobri hudič, kaj naj ti dam, ko pa sem siromak?' milo zjavka. 'Ničesar nimam razen kopice otrok, jezične babe,

raztrgane bajte in nekaj puste, izrodele zemlje, dolga pa, da še sam ne vem koliko.'

'Pa duše, prijatelj, duše?' začne hudič sladko in mu s cekini še lepše zažvenčklja na uho. 'Ti jo imaš pa žena jo ima pa otroci jo tudi imajo. Hej, ali ni to nič, prijatelj?'

'Hm – res je, dobri hudič!' zajecelja kmetiček. 'Jaz jo imam in žena jo ima in otroci jo tudi imajo, ali – duše so od Boga.'

'Aaa–hce!' kihne hudič ob božjem imenu s tako silo, da mu cel slap plamenov puhne iz smrčka, cekini pa mu kar zažvižgajo iz šap in kakor žareči zvezdni utrinki polete skozi noč.

'No, no!' pravi potem in kmetička prijazno potreplja. 'Kaj bi tisto! Veš kaj? Takole narediva: za vsako dušo klobuk zlata. Ali ti je prav?'

Kmetiček se zopet počehlja in misli pri tem na svojo siročino in na lačne otroke doma.

'Naj bo, dobri hudič!' se lahkomi selno odloči. 'Zapiši si mojo dušo!'

'Samo tvojo?' baranta hudič. 'Žena jo tudi ima in otroci tudi.'

'Za letos naj ti bo dovolj samo moja, dobri hudič!' pravi kmetiček. 'K letu osorej pa ti zapišem še druge.'

Hudič se zopet zakrohota, da kar odmeva od gorá.

'Velja!' vzklikne in si pomane šape od zadovoljstva, da je kupil kmetovo dušo tako poceni. 'Vstani in potrdi pogodbo! Pa ne s križi in čačkami na papirju, kakor to dandanes delate na svetu, ampak tako, kakor so delali to vaši predniki, preden so jih bili pokrstili.'

Rekši to, vtakne dva prsta v gobec in zažvižga tako močno, da kmet skoraj ogluší. Še preden bi človek utegnil naštetí do tri, se že ustópi pred hudiča grd in nakazen hudobec, očitno

kakšen peklenski hlapec, se globoko prikloni in izroči hudiču star, oguljen kožuh.

'Potrdi!' ukaže hudič kmetičku in mu nastavi kožuh na kosmato stran.

Kmet pljune v roke in trikrat krepko udari po kosmatini ter s tem po nekdanjem poganskem običaju potrdi pogodbo, ki je bil z njo svojo dušo zapisal hudiču.

Hudobec se spet prav po peklenško zakrohota, potem pa nasuje kmetu poln klobuk zlata. In za nameček mu ga še v žepe naphá. Zatem zamahne z repom po plamenih, plapolajočih okrog risa, da ogenj na tistem mestu na mah ugasne.

'Pojdi tod skozi!' pravi kmetu. 'In ne pozabi: k letu osorej mi zapišeš še druge duše, kakor sva se domenila.'

Kmet pa ne v peto ne v šesto, ampak stisne samo klobuk pod pazduho, plane iz risa in zbeži v noč.

Šele spotoma se zave, da je dušo zapisal hudiču. Polasti se ga silna žalost in srce mu obide tako kesanje, da se hoče že vrniti in razdreti pogodbo.

Nenadoma pa se mu lice zjasni in skrb v duši mu v trenutku splahni. Udari se z roko po čelu in se na ves glas zasmije.

'Figo dobiš, rogač, ne pa moje duše!' reče na glas. 'K spovedi pojdem, z molitvijo in z dobrimi deli se odkupim ter se tako greha znebim, zlato pa si obdržim. Visoko hišo si sezidam, gosposko bom živel, po smrti pa rajsko veselje užival.'

Ali komaj si izmisli to ukano, komaj te besede izgovori, se že silno zabliška in strašno zagrmi, pred njim pa že spet stoji – hudič.

'Ha, ukane izmišljaš?' zarjove hudoba in s kopitom tako silovito udari ob tla, da se zemlja trikrat zaguglje sem in tja in

da se celi roji zvezd usujejo z neba. 'Ne boš, kmet zabiti! Ti ne boš hudiča ukanil! Dušo sem!'

To rekši, dregne kmeta s kopitom s tako močjo v dimlje, da siromak še zastokati ne utegne, ampak samo na dolgo in široko pomeri zemljo ter se pri priči stegne. Hudič pa pograbi njegovo dušo, se pogrezne z njo v zemljo in še z gorko pade v pekel.

Kmetička so našli drugi dan mrtvega v gmajni. Ležal je z obrazom na zemlji, trd in mrzel kakor kamen. V rokah pa je stiskal pod seboj poln klobuk – strohnelega listja.«

Tako je Benčina končal svojo zgodbo, si zopet natlačil pipo s tobakom in jo prižgal s kresnim ogorkom.

Zdaj se je še ta ali oni domislil kakšne podobne storije in okrog ognja so začele krožiti kresne zgodbe.

Lesar je povedal, da je bil lani ob kôpi na njivi našel polne tri lonce starega denarja. Čeprav so bili novci že popolnoma plesnivi in zeleni, se jih je bil vendar močno razveselil, misleč, da je izkopal pravi zaklad in da je postal silno bogat. Ker pa ni vedel, kakšen denar je to, je potem v nedeljo vzel nekaj teh novcev s seboj k maši, da bi jih po maši pokazal župniku.

»Rad bi bil od njih zvedel,« je pripovedoval Lesar, »koliko je vreden tisti moj zaklad. Gospod so si novce pod debelim okroglim steklom dolgo skrbno ogledovali, potem pa so me vprašali:

'Koliko pa ste našli tega denarja?'

'I, kako bi dejal? Za kakšne tri korce bi ga že bilo,' sem jim odgovoril.

'Ti novci so še iz Kristusovih časov,' so povedali gospod župnik. 'Takrat bi bili z denarjem, ki ste ga našli, kupili lahko veliko zemlje in še graščino povrh ter tako hudo zabogateli, danes pa ima ta denar nekaj veljave le še zavoljo svoje starosti, a kaj prida zanj nemara ne bi dobili. Morda bi ga kupil kdo, ki

stare denarje zbira. Sodim pa, da bi bilo prav, in tudi postava je menda taka, da bi to najdbo morali naznaniti oblasti. Kajti ta denar bi moral priti v Ljubljano v tisto veliko hišo, kjer zbirajo in razkazujejo starine. Če bi ga prinesli meni, bi to napravil jaz, vam pa bi dal zanj nekaj svitkov tobaka.'

In tako sem prihodnjo nedeljo tiste stare denarje res odnesel v farovž. Nekaj novcev pa sem si bil pridržal za spomin na čase, ko je naš Zveličar hodil po zemlji.«

»No, zdaj je pa že kar zadosti teh starih storij!« je odločno povedala Urbanka, ker so se ne samo mladi, ampak tudi starejši ljudje ob njih že kar očitno dolgočasili. »Ali ne bi začeli rajši kakšnih iger?«

»Za mojih mladih dni smo ta večer čez kres skakali,« je povedal Ponikvarjev Janez. »Zdaj pa so se te stare navade že močno opustile.«

»In prav je tako!« mu je brž segla njegova sestra Mica v besedo. »S tistim skakanjem je samo vrag imel svoje veselje. Samo greh se je delal pri tem, nič drugega.«

»Zakaj pa so ljudje skakali čez kres?« je vprašala Petračeva Jera.

»Zato, ker to daje ljudem rodovitnost,« je povedala stara Dolinarica.

Mladi so se na to na glas zasmeli.

»O, le smejte se, le!« jih je pokarala stara Dolinarica. »Mladi se zdaj smejete vsem takim starim rečem, ki so nam starim v čislih, ker si domišljate, da ste vi mladi pamet z veliko žlico zajemali.«

»Ste morda tudi vi kdaj čez kres skakali?« jo je porogljivo vprašala Mlakarica.

»I seveda sem!« je povedala stara Dolinarica s pridržanim ponosom. »Z možem seveda, ko sva bila že poročena.«

»Pa ni videti, da bi vam bilo to kaj prida pomagalo!« jo je Mlakarica uščenila.

Stara Dolinarica je na to pripombo samo zamerljivo smrknila in modro molčala. Kaj naj bi bila tudi odgovorila tej prevzetni Mlakarici? Mar naj ji razklada, kako sta z rajnkim možem devet let zaman na otroka čakala, kako sta potem v desetem letu zakona na kresni večer čez kres skakala in kako sta potlej prihodnje leto res sina dobila? Kajpak, tej Mlakarici ni bilo treba čez kres skakati, ker je pač Petračeva kri, ki se v njej pankrt kar tako mimogrede zakoti.

»No, pa preizkusimo, koliko je resnice na tej stvari!« je Urbanka šaljivo vzkliknila in se na glas zasmejala.

»Hej, na noge, mrtvaki!« je zaklicala moškim, ki so se leno prelegali v travi in se njeni podjetnosti namigljivo muzali.

Toda nihče se ni dvignil, da bi ji odgovoril na njen izziv. Le Mlakarjev Nace se je pripravljaj, da skoči na noge, a ga je žena Katra tako sunila pod rebra, da se je takoj potuhnil in se stisnil k njej v travo.

Petračev Jurij je stal za grmom, se oziral okrog in z očmi iskal Alenko. Ker pa je ni bilo nikjer, je hotel pograbit mlado Dolinarico in se z njo pognati čez ogenj, a je prav tedaj stopila k njej njena tašča in ji nekaj zašepetala na uho.

Vtem se je ustopila predenj Urbanka.

»No, Jurij, pa skočiva midva!« mu je izzivalno zaklicala.

Jurij si je šaljivo pljunil v roke, jo naglo zgrabil in na vso moč stisnil k sebi, da je Urbanki kar sapa pošla, potem pa se v skoku pognal z njo čez ogenj.

»Ej, tako, tako!« je vzpodbudno jeknilo nekaj glasov.

»Če je v starih vražah kaj resnice, potem se bodo že spomladi na Urbanovem plotu sušile plenice!« se je šaljivo oglasil Benčinov Ahac.

Stara Dolinarica je z vso močjo sunila sina naprej in mu ukazujoče šepnila:

»No, se boš zmajal ali ne?«

Matija jo je zagovedno gledal in si v zadregi s prstom brbal po nosu. Nato se je plaho ozrl v ženo, ki je bila vsa zadihana pritekla od nekod k njemu, kakor da jo z očmi vprašuje, kaj ona misli k temu. Matilda pa se mu je sramežljivo umikala in se ozirala okrog sebe, kakor da koga išče. Toda tašča jo je brž pograbila za roko in jo tako močno sunila v hrbet, da se je snahi kar kolcnilo.

»Ha, bi hotela morda, da kdo drug pride pote, kaj?« jo je jezno uščenila.

Matilda se je brez volje prepustila Matiji. Ta pa jo je nerodno pograbil in se, da se pred vaščani ne bi osmešil, z njo s tako silo pognal čez kres, de se je temu celo stara čudila.

»Hej, takole smo mi nekoč skakali, vidite!« je navdušeno vzkliknila in si od zadovoljstva plosnila v dlani.

Z iskrečimi se očmi je zrla za sinom in snaho, nato pa je naglo zaovinkala ob ognju proti grmovju na drugi strani kresa. Mimogrede je skrivaj pobrala ugasel ogorek, ki je bil padel s kresne grmade, v grmu pa utrgala praproto vršiček in oboje to vtaknila za nadržje.

Medtem je bil Jurij med brinjem staknil Alenko, jo dvignil v naročje in ponesel k ognju. Ko je z njo preskočil kres, jo je v senci dreves pod hribom pridržal še nekaj časa v naročju in ji zašepetal:

»Hotel sem, da bi bila midva prva skočila čez ogenj, pa te nikjer ni bilo.«

»No, videti je, da ti to tudi z Urbanko ni bilo preveč neugodno!«

To je rekla šaljivo in s smehom na obrazu, a v srcu je pri tem vendarle čutila nekakšno tesnobo. Sama ni vedela zakaj. Ni bila ljubosumna – ne. Čemu neki? To skakanje čez ogenj je vendar samo stara kresna navada. Pa ji je vendar bilo v duši, kakor da jo obletavajo temne slutnje. Nehote ji je prišlo na misel, kako jo je bila Urbanka na véliko soboto pretekla z žegnom, ko se je ona pod Lazami otepala Tilna, in kako je bila potem na velikonočno nedeljo na vasi izzvala Jurija, da ji je ta moral sekati pirhe. In nocoj ga je spet speljala, da je z njo skakal čez kres.

»Kar sumljivo je, da me ta Urbanka vselej pri čem prehití!« se je pošalila. »To gotovo kaj pomeni!«

»Seveda pomeni!« se je tudi Jurij pošalil in se na glas zasmel. »Da bom z njo še nocoj utrgal perunov cvet.«

»Tudi to se lahko zgodi!« je odgovorila Alenka in se mu smeje se izvila iz rok. »Saj je nocoj kresna noč, ko se na svetu gode vse sorte reči.«

Jurij jo je potegnil za seboj in jo odpeljal v grmovje pod borovci na pobočju hriba. Tu jo je zopet stisnil k sebi, rekoč:

»O ti norček moj, le nič se ne boj! Če se bo zame kdaj razcvetel kje perunov cvet, se bo samo pri tebi. Zato ga bom tudi utrgal samo pri tebi, pri nobeni –«

Hotel je reči: pri nobeni drugi, pa se mu je beseda kar zagoltnila. Nekaj časa je zamišljeno molčal, potem pa je malomarno zamahnil z roko. Začutil je, kako mu v krvi nekaj gomazi, v srcu pa se mu je vroče nabiralo in dvigalo kakor mleko ob ognju, preden zavre, in iz njega je začelo kipeti in bruhati kakor iz ognjenika:

»Alenka, glej, nocoj je kresna noč! Nocoj se vse ljubi. Še drevesa, trave in rože. Nocoj se godé po svetu velike reči. Nocoj se vsako srce odpre. Nocoj še rože odpirajo usteca in

prosijo poljuba. Nocoj vse svatuje, vse nečesa pričakuje. In midva –«

Ni nadaljeval, ampak jo je neučakano objel in jo zasul z vročimi, požigajočimi poljubi, da se je Alenka mahoma potopila v sladko opojnost, kakor da je kar na lepem zaplavala v svet čudežev.

Nad njima so pošumevali borovci, kakor da si pripovedujejo velike, sladke skrivnosti. Okrog njiju pa so se spreletavale kresnice in se svetlikale v temi kakor drobcene iskre. Na gosto so se sprepletale v noči, da je bilo njihovo svetlikanje videti kakor ognjena mreža, ki jo maje veter v zraku, se iskrile in stikale, nato pa počasi padale na zemljo in ugašale v travi. S senožeti je bilo slišati vznemirljivo cvrčanje. Murni so se hrepeneče oglašali iz trave, kakor da se sklicujejo na ljubavno pirovanje. S polja so jim potihoma, zadržano odpevali drugi. Skozi soparno noč je šel vznemirljiv drget, kakor da hodi po svetu velik čarovnik in zamahuje okrog sebe s čarovno paličico, da se vsepovsod odpirajo vrata v svet čudežev in kresnih skrivnosti.

Nekje v bližini je trikrat zapovrstjo zaskovikala sova tako čudno in grozljivo, da se je Alenka kar zdrznila in se naglo ovedela.

»Ah, Jurij, pusti me!« je vzkliknila. »Pojdi sedaj! Ne bi hotela, da naju zdaj kdo zaloti tu v grmovju.«

Spustil jo je iz rok, a telo mu je še zmerom stresala vročična drhtavica.

»Alenka!« je šepnil. »Po kresu se morava še kje dobiti!«

»Ah, Jurij, pozno bo že! In tudi –«

»Molči, dušica, molči!« jo je brž ustavil in jo oplazil s takim pogledom, da je kar zadrhtela. »Samo za nekaj trenutkov, Alenka!«

»Kje pa se dobiva?« se je vdala, ker jo je tako vroče gledal in jo tako prosil z očmi, da mu ta trenutek ničesar ne bi bila mogla odreči.

»Tamle pod onimi lesnikami!« ji je zašepetal in pokazal na gručo temnih dreves, stoječih pod stezo.

Ker se mu je zazdelo, da nekdo prihaja, je naglo odšel. Vrnil se je k ognju in začel tam z velikim kolom popravljati grmado, kar se je ta že sesedala in lezla narazen.

Ni vedel, da je za grmovje, kjer je prejle objemal Alenko, jo poljuboval in ji govoril vroče besede, stopila tisti hip tudi Dolinarjeva Matilda, ko je bila opazila, da je bil tja malo prej smuknil tudi Jurij. Upala je, da se bo za trenutek kje na samem sestala z njim in prebila z njim nekaj ukradenih minut.

Toda ko je videla in slišala to, kar je bilo med Jurijem in Alenko, jo je uklalo v dno srca. V njej se je vse sesulo in v njeni duši se je s truščem podrl oni lepi svet, ki ga je bila tako nepremišljeno izsanjala ob Juriju. Noge so se ji ušibile, da se je med brinovimi grmi kar zrušila.

Joj, še pred nekaj dnevi, takrat na telovo, je bil Jurij tudi njo, Matildo, zasul s slapom vročih, zaljubljenih besed, kakor jih je malo prej govoril tudi Lesarjevi dekli! Je mogoče, da je kak moški tako pokvarjen? Je mogoče, da je ta Jurij, ki je njo, Matildo, tako obnoril, tak dvorezni nož? Je mogoče, da je imel hkrati dvojne železije v ognju ter da je grdo varal kar dve ženski? Res je slišala, da se Jurij muši okrog Lesarjeve dekle, ali ona je mislila, da v tem njegovem udvarjanju ni nič resnega in da je to le nedolžno fantovsko igrakanje.

V njej je buknil silen požar ljubosumja. Ta trenutek ji je bilo, da bi se bila vrgla v prepad in se ubila.

Toda takoj nato ji je siknilo v duši: »Kako si upaš ti poročena žena, ti, ki si svojemu možu sama nezvesta, biti

ljubosumna na moškega, ki ti ne bi smel biti nič in nihče? S kakšno pravico si prisvajaš Jurija in izigravaš ljubosum-nico ter se delaš nevedno zastran Jurijevega ljubimkanja z Lesarjevo deklo? Kako moreš za sebe zahtevati od Jurija, da naj bo zvest tebi, ki sama nisi zvesta svojemu možu?»

Potem pa je v njej naenkrat vse otrpnilo. Dušo ji je zalil leden mraz, a ta mraz ji je prinesel nekakšno olajšanje. Z obema rokama se je zgrabila za prsi, se uporno zravnila in odločno sklenila:

»Temu mojemu razmerju z Jurijem moram napraviti konec, enkrat za vselej konec, četudi bi mi pri tem počilo srce!«

Medtem so šale, smeh in pogovori okoli kresa počasi zamirali kakor ogenj v grmadi. Ta se je bila že čisto sesula in pojemajoči ogenj je po griču, po ljudeh, grmovih in drevju razlival krvavo rdeč žar.

Iz gruče ljudi se je izvila mlada Dolinarica, stopila k možu, se onemoglo obesila nanj in mu z ubitim, bolnim glasom dejala:

»Matija, prosim te, pojdiva domov!«

Matija jo je začudeno pogledal.

»Domov?« se je zavzel. »Zakaj pa?«

»Ah, Matija, tako – tako mi je, kakor da se je kaj utrgalo v meni!« je Matilda zastokala.

Zgrabila se je za srce in povabila glavo, da bi skrila solze, ki ji jih je silna bolečina poganjala v oči.

»Matija, pojdiva – pojdiva takoj!« ga je priganjala. »Komaj se še držim na nogah.«

In res se je z vso težo naslanjala nanj, zraven pa drhtela, kakor da jo trese mrzlica.

Matija jo je nekaj časa začudeno gledal, potem pa ga je zaskrbelo. Objel jo je čez pas in z njo naglo odšel proti domu.

»Aha, jo že prijemlje kakor mene pred tridesetimi leti!« je stara Dolinarica z nepopisnim veseljem šepetala sama s seboj. »Mudi se ji, mudi! Še toliko ne more počakati, da bi bilo konec kresovanja. O, poznam to, poznam! Če se nocoj ne zgodi, na kar čakam že več kakor leto dni, potem se nikoli ne bo.«

Segla si je za nedrje in tam otipala ogorek in praprotni vršiček, ki ju je bila prej potisnila za jopo. Planila je v noč ter kar čez njive in žita stekla proti vasi, da bi mlada dva pretekla in še pred njima pridrvela domov.

Doma se je s tako silo zaletela v vežna vrata, da so se ta hrešče odprla. Brez sape se je pognala v izbo, kjer sta sicer spala sin in snaha, pod plevnico v njuni postelji naglo vtaknila kresni ogorek in praprotni vršiček ter pri tem mrmrala nekakšne zarotitve, trdno uverjena, da bo ta njena čarovnija napravila čudež. Potem pa je zbežala in smuknila v svojo kamro.

»O, ljubi bog!« je šepetala, ko se je v svoji čumnati v temi razpravljala. »Samo to mi daj še doživeti! Samo vnučka naj še dočakam, potem pa lahko précej umrjem!«

Na Kekelju je bil kres medtem že skoraj dogorel. Tudi po sosednjih hribih so kresni ognji že povsod ugašali. Le tu in tam je še kateri gorel s pojemajočim plamenom. Tu in tam se je iz noči oglasil fantovski vrisk in po nekaj slabotnih odmevih takoj zopet zamrl.

Ob kresnem pogorišču se je dvignil na noge Benčinov Klemen in dejal:

»No, letos smo dokresovali, zdaj pa lahko gremo domov! »Bomo pa prihodnje leto spet katero ugani in razdrli, ko se bomo zbrali tu ob kresu, kdor od nas bo to dočakal, kajpak.«

Na te besede so se ljudje začeli razhajati in se drug za drugim spuščati s hriba proti vasi.

»Jurij in Janez naj počakata, da bo ogenj čisto dogorel!« je velel Benčina. »Nazadnje naj pogasita tudi žerjavico in jo skrbno zagrneta z zemljo, da veter ne zanese kam kakšne iskre in da nam hudobec ne bi kje druge zakuril kakšnega manj veselega kresa.«

»Bom že sam popazil na ogenj!« je rekel Jurij. »Vi, ujec, pojdite kar lepo domov spat.«

Ali komaj so se bili ljudje dobro razšli, se je tudi Jurij že kar neučakano spustil s hriba proti lesnikom v rebri. Alenka ga je tam že čakala. Brez besede jo je objel in jo potegnil za seboj v grmovje in jo povedel od tod proti njivam. Spotoma ji je šepetal vroče, nesmiselne besede in jo z vso močjo stiskal k sebi. In ona je voljno, brez besede šla z njim, ne da bi se bila vprašala, kam jo vodi. Željno je pila besede, ki so vrele iz njega kakor deroč slap. Ni jih razumela in ne vedela, kaj ji pripoveduje. Le to je čutila, kako jo njegov žametasti glas prijetno boža in kako se ji njegov razpaljeni šepet sladko zliva v omamljeno dušo. Naslanjala se je k njemu in mu drhtela na rokah, kakor težak in dozorel žitni klas drhti v vroči poletni soparici.

V meji sta se molče spustila v travo. Iz grmovja okoli njiju je opojno dehtelo, da sta bila od tega vonja še bolj omamljena in da sta se predala razplamteli ljubezni, kakor se preda dvoje s pajčevino omreženih listov vetru, da ju ta nosi potem po zraku in se po mili volji poigrava z njima.

Njegovi poljubi so jo pekli in žgali, da mu je kar omedlevala v naročju. V svoji omamljenosti je komaj in le nejasno, le kakor v megleni slutnji čutila, kako ji drhteča roka odpenja jopo pod vratom in kako ji nekaj vročega sega za nedrje, dokler je ni nazadnje nekaj tako sladkega speklo na prsih, da se ji je razlil od tod po vsem životu razkošen ogenj. V

njem ji je ugasnil poslednji žarek zavesti, da je pod neznano težo, ki jo je potiskala k tlom, kakor odlomljena bilka omahnila v travo. Nato je začutila, kako se ji nekaj vročega, gomezljivega razliva tudi po nogah ter ji počasi polzi čez kolena vse više in više, vse bolj vroče in pekoče, kakor da jo od vseh strani zajemlje nepopisno opojen in razkošen ogenj. Za trenutek je vztrepetala v nejasni, sladki grozi, a takoj zatem so se ji misli pogreznile v sladko pijanost. Naposled je čutila le še, kako jo požira silen plamen, da je drhtela v njem kakor mlado drevesce v viharju, dokler se ni v njem vsa raztalila in se brez odpora prepustila njegovi razbuhteli sli.

Potlej pa ji je veter zopet prinesel ono čudno, grozljivo sovje skovikanje na ušesa. Za trenutek jo je preblisnila začudo ostra misel in jo žgoče spekla v duši. Odprla je oči in iz noči, iz požara razpaljenih strasti ji je stopila podoba matere pred oči. Ob tem prividu se je takoj ovedela.

»Joj, Jurij!« je pridušeno kriknila.

»Tiho!« je hripnil Jurij z raskavim glasom. »Ne vpij!«

Šele sedaj je prišla prav k zavesti in kakor žareč preblisk jo je obšla strašna misel, da se je vsa zgrozila, kakor da se je nenadoma znašla na robu prepada.

»Jurij, za božjo voljo, nikar!« je zaječala.

Z obema rokama si je segla k nogam, kjer je čutila vroče dotike. Z obupnim naporom mu je trgala krilo iz rok ter si ga z vso močjo potiskala nazaj čez kolena.

»Ah, Jurij, pusti – nikar!« je prosila.

Hotela se mu je izviti in planiti kvišku, a jo je strašna teža tako gnečila k tlom, da se tudi ganiti ni mogla. Za trenutek je spustila krilo, zajela Jurijevo glavo v dlani in jo skušala dvigniti, da bi se mu zagledala v oči, a se ji tudi to ni posrečilo.

»Ah, moj sladki – moj dobri – ne – ne!« se ji je proseče in pojemajoče, skoraj jokavo trgalo iz ust.

»Alenka, samo enkrat – samo zdaj – samo nocoj –«

Te vroče, strastne in jecljave besede so ji kakor vrela voda pljuskale na ušesa.

»Jurij, prosim te, nikar! Bodi dober – bodi dober!«

On pa je bil kakor brez uma. Težko je sopel, grgal nerazumljive besede in se z njo čedalje obupneje ruval za krilo, da je bila ona že skoraj na koncu moči.

Sama ni vedela, kdaj so ji privrele solze na oči, se ji vroče razlile po licih in ji curkoma tekle za vrat, kjer so jo še zmerom pekli njegovi poljubi, da so jo tam zdaj žgale še solze, kakor da se ji zлива razbeljen svinec za vrat.

Nenadoma pa se ji je v prsih utrgalo nekaj silnega in dušo ji je napolnil tak blazen strah, da je kriknila kakor žival, ki zasluti smrt. Z divjo, neubranljivo močjo se mu je izvila in po bliskovo planila pokonci. Vsa razpeta, razmršena in razgreta se je v temi ujela za deblo nekega drevesa in se težko naslonila nanj. Pritisnila je lica k hrapavemu lubju in na glas zajokala.

Jurij kaj takega očitno ni pričakoval. Kajti presenečeno je odprl usta in se nerazumljivo zazijal v temo. Nato pa mu je glava kakor odsekana omahnila v travo.

»Uu–uh!« se mu je težko, grkljaje zdavilo iz ust, kakor da ga je kdo zaklal ali da se mu je kaj utrgalo v drobovju.

Čez čas se je pridvignil v travi in tako divje pogledal k drevesu, kjer je stala Alenka, da se mu je iz oči kar zabliskalo v temo.

»Kaj pa tuliš, tele neumno?« je jezno zavpil. »Poberi se k vragu!«

Alenka je najprej kar okamenela in se z izbuljenimi očmi zastrmela k njemu. Nato pa se je zgrabila za srce in omahnila ob drevesu kakor prestreljena.

»Nebeški Bog!« je zaječala. »Jurij, si to ti? Je mogoče – je mogoče kaj takega?«

»Naj te hudič vzame!« je zahripal Jurij s takim glasom, kakor da mu tiči nož v grlu.

Alenka je omahnila od drevesa in v osupli grozi razprostrla roke, se lovila po meji in omahovala ob grmovju, kakor da pada v strašno brezno – kakor da hoče pograbit in ujeti nekaj lepega, nepogrešljivega, kar je še pravkar držala v rokah, pa se ji je nenadoma zmuznilo iz njih.

Toda grabila je le v prazno – v noč, v temo.

»Jezus moj, je to mogoče – je to mogoče?« je v obupu ječe ponavljala.

Vsa zlomljena je omahnila k njemu v mejo in v joku zajecljala:

»Jurij – Jurij!«

Sklonila se je še niže, a se je tako naglo zopet zravnila, kakor da je kdo z nožem sunil proti njej. Kajti obraz, ki ga je ugledala v temi pred seboj, ni bil oni lepi, ki ga je tolikokrat vsa zamaknjena gledala kakor sveto podobo, ampak je bila to divja, od jeze in neutešene strasti zmaličena spaka. Kar vrglo jo je zopet nazaj h grmu, kakor da ta, ki leži pred njo v meji, ni Jurij, ampak divji gozdni mož, ki se pripravlja na skok, da jo pograbi in odnese v svoj lož.

Tedaj se je Jurij dvignil in se ji z volčjim leskom v očeh počasi bližal. Bil je videti tako strašen, da je Alenka kar onemela in prestrašeno dvignila roke predse, kakor da se hoče braniti.

»O, nič se ne boj!« ji je gnevno rignil v obraz. »Tudi dotaknem se te ne, pa če bi ti edina na vsem svetu imela tisto reč pod srajco!«

Malomarno in kar vpričo nje si je zapel hlače, nato se je naglo obrnil in zginil v noč.

Vrnil se je na Kekelj in začel tam na pogorišču zagrebati žerjavico.

»Taka trapa!« je zarentačil. »Misli, da jo bom vse žive dni samo pobožno gledal kakor sveto podobo pod steklom.«

Jezno je zadegal kolec po hribu tja proti lesnikom in se spustil proti vasi.

»O, saj je dovolj še drugih na svetu!« je sam sebi godel. »Takah, ki tiste reči ne hranijo za sodni dan!«

Noč je bila zdaj že čisto tiha in gluha. V njej ni bilo nikjer več slišati nobenega glasu. Kresovi po obzorjih in sosednjih hribih so bili že zdavnaj ugasnili. Tudi v oknih strmiških hiš je bila že povsod tema.

»In Dolinarica se mi je tudi izmuznila!« si je Jurij še kar naprej godel v brado. »Kakor vreča boba se je obesila svojemu mlahavcu na ramo in ga kakor medveda odvlekla domov. Kakor da ima zdaj, ko je z njo čez kres skakal, morda kaj več v hlačah, kakor je imel prej!«

Nemarno je pljunil predse in prhavo zasopihal kakor razvnet junec v staji. Potem je kar na slepo, ne da bi se bil tega zavedal, zavil proti Urbanovemu vrtu. Spotoma je tako pihal, robantil in kled, da se je kar kadilo.

»Hej, fant!« je pred njim jeknil prešeren glas iz teme. »Kaj pa te tako razganja?«

Pred njim je stala Urbanka, kakor da jo je zemlja bruhnila iz sebe. Jurij ni vedel, je to le privid ali mu hoče morda sam vrag spet katero zagosti.

»Ti – Reza?« je presenečeno vzkliknil in si pomel oči.

Urbanka je stopila tako tesno k njemu, da je začutil ob sebi njeno vroče, žehnteče telo.

»Da, jaz sem, Jurij, jaz!« je zagostolela in se tako močno nagnila k njemu, da se ga je dotaknila z jedrimi, napetimi prsmi.

Pogledala ga je v obraz in ga ošinila s tako vročim pogledom, da mu je iz drstlive, komaj za silo pomirjene krvi znova buknil ogenj divje, slepe strasti.

Na oči mu je padla krvava tema. V ušesih mu je zašumelo, v glavi pa se mu je zavrtelo, da se je kar zamajal. Razširil je roke, pograbil Urbanko kakor ognjen zmaj in z njo z vso težo razpaljenega telesa omahnil v travo.

Vdala se mu je divje, ognjeno in s tako lačno, v dolgih letih samevanja zadušeno krvjo, kakor pade sestradan pes po kosu kruha.

* * *

V svoji kamri pa se je prav tedaj zgrudila Alenka na trda, s kresnicami in praprotjo postlana tla in pretresljivo zajokala.

Joj, je to resnica ali so le strašne sanje? Ali je mogoče, da je Jurij tak? Je mogoče, da je on tako govoril z njo? Se je res, se je res iz tistega spačenega obraza režala samo grda in pohotna žival? Se je nocoj res vse zrušilo okrog nje, kakor da se je zemlja odprla pod njo? Se je res vse pretrgalo med njima, se je nad njo res podrlo nebo, ki je bila nanj pripela svoje življenje in razpela čezenj svojo dušo, da bi tam v zvezdah dozorela njena ljubezen in dočakala dneva, ko se bo darovala njemu, Juriju, kakor se pravkar odprt cvet daruje soncu?

Zgrabila jo je taka strašna bolečina, da si je v obupu z vso silo pritisnila roke na srce in začela z glavo butati ob pod.

Ah, nebeški Bog, to ne sme, to ne more biti res! Še nocoj je z njim skakala čez kres, še nocoj je z njim sanjarila tam pod borovci in se grela v njegovi ljubezni. Še nocoj ji je bilo ob njem, kakor da stoji v potratju luči, sijoči nanjo naravnost iz nebes. Kako bi torej moglo biti to res, kako bi moglo biti med njima zdaj vsega konec?

Ah, to ne more, to ne sme biti res! Kako bi mogla vendar živeti brez njega, brez njegovih nebeških oči, brez sončnih dni, ko je sanjarila o njem in o svoji sreči? Kako bi mogla prebiti brez lepih večerov, ko sta se shajala za vrtovi in postajala v večernih zarjah? Kako bi mogla biti zdaj brez njegove ljubezni, ki ji je ožarjala življenje, kakor ožarja sonce nebo, kako brez njegovih sladkih besed, ki so ji zalivale in krepile dušo kakor poživljajoč dežek žejno zemljo? Kako bi mogla rasti roža brez nebeške luči, kako bi mogel peti škrjanec brez sinjih višav, živeti riba brez vodnih globin in orel brez nebesnih daljav? In kako – kako, za božji čas, naj se ona zdaj iz lepih zlatih dni vriskajoče sreče napoti v črne noči obupne praznote, žalosti, joka in samote?

V strašnem obupu se je s tako močjo zgrabila za prsi, da se ji je jopa razparala po vseh šivih, si zagrebla nohte do krvi v meso in bolno zaječala:

»Ah, Jurij moj sladki, moj lepi, ne zapusti me!«

V kamri se je okrog nje razlival osladen vonj praproti in kresnih rož, ki so žalostno venele po tleh. Njej pa so z vso silo vrele solze iz oči, ji polzele po licih, rosile rože in z grenkobo pojile kresnice – njene žalostne sestrice. Njene žalostne sestrice, ki so tiho umirale na podu. Zakopala si je vanje obraz, telo pa ji je zvijsal krčevit jok.

Dolgo je ležala tako tam na tleh in pridušeno ihtela. Okrog nje je mrtvaško dehtela uvela praprot, po licih pa so jo božale

kresnice, kakor da jo milujejo dobre sestrice, jo tolažijo in ji govore: »Ne bodi žalostna, sestrice, saj bo še vse dobro in lepo!«

Dvignila se je in se ob steni splazila k oknu.

»Ah, saj to so bile le hude sanje!« je vzdihnila in se stisnila med pelargonije in rožmarin.

Da, to so bile le grde sanje, le nerazumljiva pomota! To je bil le trenutek slepe strasti in človeške slabosti! Morda se Jurij zdaj že kesa svoje surovosti in grobosti. Morda je zdaj že kje tu blizu, morda stoji tamle zunaj pod orehom in je v duši tudi njemu žal in hudo, da je prišlo med njima do tega nesporazuma. Morda ga prav tako boli srce, kakor boli njo. Morda pride k oknu in jo potihoma pokliče. In ona mu bo narahlo odprla, kakor mu je že tolikokrat. On pa bo uprl vanjo svoje lepe, nebeške oči in skesano zašepetal: »Odpusti mi, Alenka, odpusti! Saj tisti grdi človek tam pod Kekeljem nisem bil jaz, ampak je bil divji gozdni spak, ki me je bil za nekaj trenutkov obsedel.« Ona pa se bo kakor otrok privila k njemu in se od veselja razjokala. V solzah si bo sprala iz srca vso to črno žalost, vso to strašno bolečino. In potem bo med njima zopet vse lepo in dobro, kakor je bilo včeraj, snoči, vse prejšnje dni.

Stala je ob oknu in duša ji je potihoma molila:

»O ti moj neskončno dobri Bog, stori, da se vrne, da pride in me zopet objame, da me vso prevzame z ognjem svojih lepih oči! Stori, da bo med nama spet vse dobro in lepo, kakor je bilo včeraj, snoči, vse prejšnje dni!«

Tako je vso noč stala tam pri oknu in ga čakala. Pelargonije so trpko dehtele, da se ji je zdelo, da vdihava vonj Jurijevega lepega, od sonca ožganega obraza. In rožmarin ji je v srcu

budil sladke spomine na nepozabne večere njenega vasovanja tu med rožami v oknu.

Na vzhodu se je že rahlo svitalo in sence na vrtu so se naglo umikale pod drevje. Jurija pa ni bilo od nikoder. Zaman je upala in čakala, zaman ga je v duši klicala in prosila:

»Ah, Jurij moj sladki, moj dobri! Pridi, vrni se! Pridi in utrgaj me kakor razcvetelo rožo v vrtu. Vse bom storila po tvoji volji, vsa se ti bom vdala, vsa se ti bom darovala, samo ne zapusti me! Samo ne zapusti me, da ne umrjem od žalosti, da ne skoprnim od hrepenenja po tebi, ti moj dobri, sladki fant! Kajti brez sonca, ki mi sije iz tvojih prelepih oči, se mi bo posušila duša, kakor se tu v moji kamri suši cvetje kresne noči.«

V jutranjem svitu se je od uljnjaka na Lesarjevem vrtu utrgala majava postava Benčinovega hlapca in utonila v senci drevja kakor gavran, ki se spušča v črno brezno, ker je tam zavohal svoj plen. –

Nad svetom je vstajal siv in deževen dan. Na nebu so se kopičili težki oblaki in v mrču čemernega jutra ni bilo nikjer več sledi pravljič iz kresne noči.

KONEC DRUGE KNJIGE

»SPISEK«

Seznam nekdam na Blokah in na Notranjskem zelo znanih in v vsakdanjem ljudskem pogovoru pogosto rabljenih besed in besednih zvez, ki so danes že manj znane, mnoge od njih pa sploh niso več v rabi.

-
- ¹ libera - obred za pokojnika, pri katerem se moli, poje latinska molitev z začetkom: Libera me
- ² ponikva - odprtina v kraških tleh, v katero izginja voda
- ³ gízdati - bahati se, postavljati se, ponašati se
- ⁴ božur - potonika
- ⁵ straž - spodnji del strehe, ki kot kap oz. napušč visi s strehe
- ⁶ zvonovi so molčali - Na veliki četrtek v cerkvah utihnejo (se zavežejo) zvonovi in ljudje pravijo, da gredo zvonovi v Rim. Namesto zvonov se v zvonikih na veliki četrtek in veliki petek oglašajo raglje.
- ⁷ stope goniti - Nekdaj so ljudje govorili: zbit, truden sem, kakor da sem stope gonil. Mišljene so namreč trlepne stope v mlinu, ki jih zaradi teže mlinska kolesa komaj poganjajo.
- ⁸ isteje - odprtina pred kuriščem kmečke peči
- ⁹ goltavnik - požiralnik v zemlji, ponór, ki požira vodo
- ¹⁰ presihe - ozemlje, kjer voda zaradi velike propustnosti hitro ponikne v tla, tako da zemlja tam naglo presahne (presiha).
- ¹¹ krušnica - kmečka peč, ki se v njej kuha in peče tudi kruh
- ¹² čižmice – čevlji, ki segajo do gležnja ali malo čez
- ¹³ nališpane in nakrišpane - praznično olepšane in napravljene
- ¹⁴ pogrkvati - izgovarjati glasove v zadnjem delu ustne votline
- ¹⁵ nagízdati se – nalepšati se, ošaben biti
- ¹⁶ nafrčkati lase (kuzme) - pretiravati pri urejanju las, frizure
- ¹⁷ zguziti se - stisniti se, sesesti se, sključiti se v dve gubi
- ¹⁸ snedenec - vetrnjaški fant, tj. moški, ki je lakoten na ženske in jih tako požira z očmi, kakor bi jih hotel snesti.
- ¹⁹ ulake - ravninske loke, preprežene s shojenimi stezami in potmi.
- ²⁰ mablèn - grm ali drevo z manjšimi krpatimi listi, Acer campestre
- ²¹ Kekelj - predel ob vaških vrtovih v vasi Strmica
- ²² spodmuljeno - grdo, jezno
- ²³ krclji - hlodi

-
- ²⁴ šantač - šepavec
²⁵ volnenka - volneno oblačilo
²⁶ Kolomonov žegen - knjiga, s katero se da čarati, vedeževati
²⁷ scureti - izcurljati, izteči
²⁸ kuratela - skrbništvo
²⁹ uverjen - prepričan
³⁰ kap biti - pomeni v dežju lije od drevesa kakor od kapa. V deževju bije kap tudi deževnica, ki teče s strehe.
³¹ cepika, cepljenka - cepljeno sadno drevo
³² laglje - lažje
³³ zafučkati - zažvižgati
³⁴ bogovati - vedeževati
³⁵ uljnjak - čebelnjak
³⁶ španjščice - španski bezeg
³⁷ brtavs - velik kos
³⁸ objedati - ogovarjati
³⁹ klafta - nekdanja merska enota za dolžino, globino (1,896 m)
⁴⁰ sora, sornica - močnejši drog, ki povezuje sprednji in zadnji del voza
⁴¹ lestvenice - del lojtrskega voza, lojtrnika
⁴² brižljivo - skrbno
⁴³ kolnica - pokrit prostor za shranjevanje voz in drugega orodja
⁴⁴ opleno, oplenk - sprednji deli kmečkega voza
⁴⁵ trap, sornik, pregelj, lunek, rida, polza - deli kmečkega voza lojtrnika
⁴⁶ oratar - orač
⁴⁷ povlečen ogon - pobranan del njive
⁴⁸ opleček - ošpetelj, nekdanja ženska bluza z rokavi, navadno platnena
⁴⁹ važa - s travo obrasla gruda zemlje, ruša
⁵⁰ oplaze - nekaj pednjev zemlje, ki je plug pri oranju ne spodreže in ne podorje, kar je treba pozneje z motiko popraviti (prekopati)
⁵¹ povlaka - pobranan (povlečen) del njive
⁵² Les k sebi! ... - klici govedu: Na levo, Sivec! (k sebi); Na desno, Lisec! (od sebe)
⁵³ ratar - stara literarna beseda za orača (oratarja)
⁵⁴ groblja - kup kamenja na mejah med njivami, ki ga ljudje pri delu na njivah pobirajo z zemlje in ga mečejo na kup v mejo.
⁵⁵ jamljič - jarek, brazda

-
- ⁵⁶ preložina - prelog, sprašena zemlja
- ⁵⁷ podrencati - previjati, zvirati se, v zadregi mencati
- ⁵⁸ Pika, se ti je naredila na jeziku. - Tako pravijo ljudje komu, ki molči kakor mutec. Pika pomeni tudi žulj, ki se človeku naredi na jeziku.
- ⁵⁹ kruhkov biti - neveden, zabit človek, za luno biti
- ⁶⁰ Slamnatega moža s kljuke snema in ploh po vasi vlači. - Nekoč so nagajivi ali zlobni vaški fantje nepriljubljenemu dekletu, ki nikakor ni mogla dobiti ženina in je leto za letom ostajala brez snubcev in s tem neporočena, na pepelnično sredo, t. l. ob koncu predpusta in s tem tudi ob koncu ženitovanj, ponoči na kljuko njenih hišnih vrat obesili slamnatega moža (v posmeh za pravega ženina), kar je bilo za obsedelo dekle velika sramota. Za tako dekle so rekli, da v postu vlači ploh po vasi.
- ⁶¹ spustiti in stisniti - bolj vulgarno se to pravi: ni mogoče oboje hkrati: stisniti ritnico in spustiti prdec
- ⁶² pralica - ukrivljena železna rovača, srpica, nasajena na lesen držaj, tj. nekakšen nož, ki plevica z njim v zemlji spodrezuje, ruje plevel
- ⁶³ žrd komu držati - Žrd je kakih 15 do 20 cm debela in okoli štiri metre dolga golica (obeljeno smrekovo deblo), ki jo v košnji položijo na visoko naložen seneni voz, jo na zadnjem koncu voza s porepnikom pritrdijo (zategnejo) na soro pri vozu, na sprednjem koncu voza pa jo z verigo nategnejo na sprednjo premo voza. Žrd komu držati pomeni komu štango držati, tj. nekomu potuho dajati.
- ⁶⁴ mahalo - neumen, prismuknjen človek
- ⁶⁵ Zajca je potegnil izpod postelje. - Nekdaj je bila to naprava, ki ni smela manjkati v nobeni kmečki hiši. To je bila kakih 40 cm dolga, okoli 20 cm široka deščica iz trdega bukovega lesa, ki je na eni strani v sredi imela pritrdjeno prekucno deščico, ki ji je bil, postavljeni na tla, en konec deske pridvignjen, na tem koncu pa je bil polkrožen izrez. V ta izrez si vtaknil peto škornja in se tako zlahka in brez tuje pomoči sezul. Brez te naprave, ki se je imenovala zajec in ki je bila vedno spravljena pod posteljo, ti je moral nekdo pomagati pri sezuvanju. Danes je ta naprava že tudi na kmetih zelo redka stvar.
- ⁶⁶ mlečnica - mlada, negodna, tj. še nedorastla deklica.
- ⁶⁷ trebež - trhljad, listje in druga smetnjav, ki jo ljudje spomladi pri čiščenju (trebljenju) senožeti ngrabijo in potem pokurijo v bregu

-
- ⁶⁸ kvočka - koklja
⁶⁹ krtice - krtičaste, obrunkaste, zdelane roke
⁷⁰ umajiti piščal – izdelati jo iz lubja muževnega debla
⁷¹ prosnice - vrsta užitnih gob, ki spomladi rastejo po senožetih
⁷² terusnik ali terus - trlepen, velik in močan fantalin
⁷³ rebriti se - upirati, repenčiti, peteliniti se
⁷⁴ koprica - železen drog, ki je na njem nasajen mlinski kamen
⁷⁵ kompava - bodeča neža
⁷⁶ cepër - trohica, betvica
⁷⁷ munec - pahljačasta, čopasta, travam podobna vodna cvetica.
⁷⁸ zrogatiti se s kom - spričkati, spreti, zravšati se s kom
⁷⁹ pogaditi se - skvariti se, postati strupen kakor gad.
⁸⁰ prispodoba, ki napoveduje poslabšanje vremena
⁸¹ psoglavec - bajeslovno bitje s človeškim telesom in pasjo glavo
⁸² šent - hudič

Jože Čampa: **NA MRTVI STRAŽI**

Roman z Bloške planote - DRUGA KNJIGA

Urednik Jože Kotnik

© 2014 Založba MATH d.o.o.

Naklada: 200 izv., cena 26 €

E-pošta: math@siol.net

Elektronska izvedba knjige v formatih:
 EPub, mobi in pdf, za tablico, pametni telefon, osebni računalnik, e-bralnik, Ipad, za tiskalnik in kindel je dosegljiva na spletni knjigarni:

E-knjigarna Ptica <http://www.eknjigarnaptica.si>

.